

ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

รามิล แก้วนุกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

A STUDY AND ANALYSIS OF CORE BUDDHIST VALUES REFLECTED IN
NORARONG KHRU PERFORMANCES

RAMIN KAEWNUKUN

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES FOR DEVELOPMENT
FACULTY OF RELIGION AND PHILOSOPHY
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2026

COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครุ
ชื่อนักศึกษา	รามิล แก้วนุกุล
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษา	พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

(พระอุดมวิจิตรเมธี, ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์:

ประธานกรรมการ

(พระเมธีวชิราภรณ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

กรรมการ

(พระครูนิติธรรมบัณฑิต, ดร.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี)

กรรมการ

(ดร.กิตติพงษ์ สุวรรณวงศ์)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
ชื่อนักศึกษา	รามิล แก้วนุกุล
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาบทโนราโรงครู (2) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู และ (3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากพระไตรปิฎก งานวิจัยและตำราทางพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัย พบว่า โนราโรงครู คือรากฐานทางวัฒนธรรมและพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่หล่อรวมความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ คติพราหมณ์ และหลักพุทธธรรมเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น โดยมีรากฐานสำคัญจากการแสดงความกตัญญูต่อ ครูหมอโนรา ผ่านตำนานมุขปาฐะกว่า 400 ปี ซึ่งพิธีกรรมโรงครูมิได้ทำหน้าที่เพียงการสืบทอดศิลปะการร่ายรำขับบทร้อง การบูชาครู และบรรพชน แต่ยังเป็นกลไกทางสังคมที่สร้างเอกภาพในหมู่เครือญาติผ่าน ลูกหลานครูหมอโนรา ตลอดจนเป็นพื้นที่แห่งการเยียวยาจิตใจและธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางจิตวิญญาณของชาวใต้ให้คงอยู่ท่ามกลางพลวัตของโลกสมัยใหม่

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู พบว่า บทโนราโรงครู มีสถานะเป็นเครื่องมือสื่อสารทางจริยธรรมที่ใช้ศิลปะเป็นแกนกลางในการกล่อมเกลาสังคม ผ่านหลักพุทธธรรมคือ ไตรลักษณ์ เพื่ออธิบายสัจธรรมของชีวิตและการดับทุกข์ และในมิติเชิงปฏิบัติที่สะท้อนผ่านบทร้องและวิถีปฏิบัติของผู้แสดง ซึ่งเน้นย้ำเรื่อง กตัญญูกตเวทิตาธรรม อิทธิบาท 4 และกุศลกรรมบถ 10 ขรรยาวาสธรรม 4 และ ตัณหา 3 เพื่อเป็นการสอนหลักธรรมผ่านบทร้อง โดยสอดแทรกความบันเทิงและศรัทธา ถือเป็นการธำรงรักษาหลักพุทธธรรมให้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของชาวใต้ได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

การวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู พบว่า โนราโรงครูคือสถาบันทางจิตวิญญาณที่ใช้ภูมิปัญญาพิธีกรรมและบทร้องเป็นกลไกประยุกต์หลักพุทธธรรม ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานอย่างความกตัญญูและจริยศาสตร์ในการครองตนไปจนถึงขั้นสูงอย่างการตื่นรู้ในหลักไตร

ลักษณะ เพื่อขัดเกลาปัจเจกบุคคลให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและสร้างสุขภาวะทางศีลธรรมที่ยั่งยืน
ให้แก่สังคม

คำสำคัญ: วิเคราะห์ ,คุณค่า ,หลักพุทธธรรม ,บทโนราโรงครู

ABSTRACT

Thesis Topic	a study and analysis of core buddhist values reflec in norarong khru performances
Student's Name	Ramin Kaewnukun
Degree Sought	Master of Arts
Program	Program in Buddhist Studies for Development
Anno Domini	2026
Advisor	Phrakhrubowonchaiwat, Dr.

This research text has three primary objectives: (1) to examine the Nora Rong Khru (Nora ancestral ritual) chants, (2) to analyze the Buddhist principles embedded within these chants, and (3) to evaluate the value of the Buddhist principles manifested therein. Utilizing a qualitative research methodology, data were collected through in-depth interviews and extensive documentary analysis of relevant academic literature, including the Pali Canon (Tipitaka), previous research articles, and Buddhist textbooks.

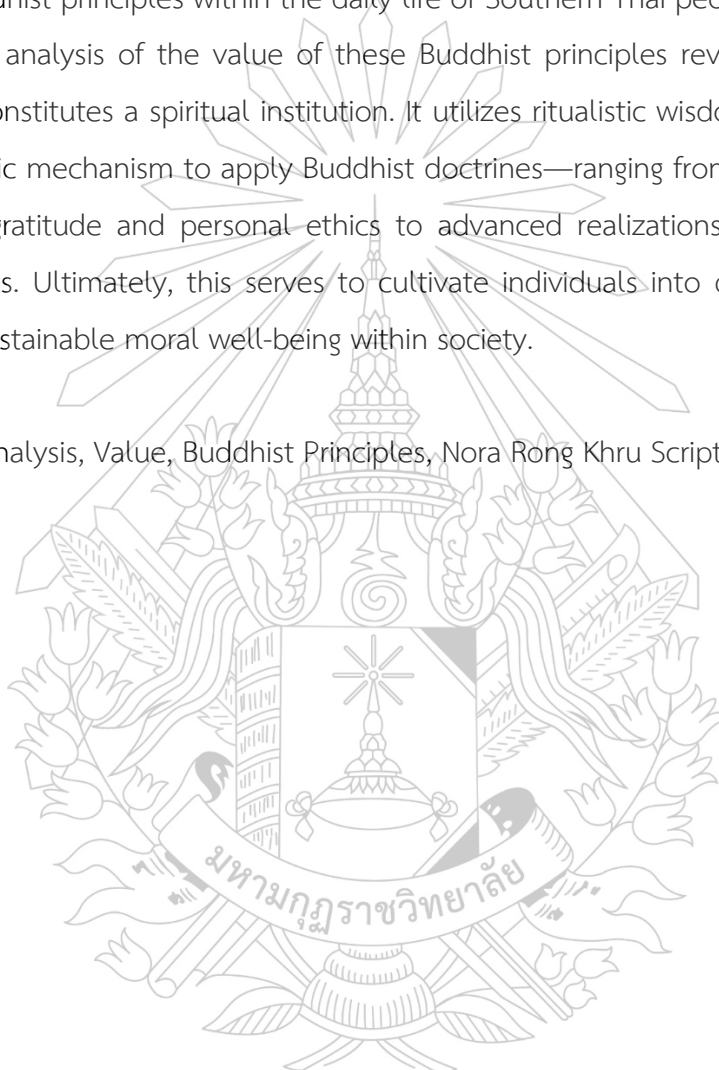
The research findings reveal that Nora Rong Khru serves as a cultural foundation and sacred ritual that intimately integrates ancestral animism, Brahmanical beliefs, and Buddhist doctrines. Rooted in the expression of gratitude toward Khru Mo Nora (the ancestral master spirits of Nora) through oral traditions spanning over 400 years, the Rong Khru ritual functions not merely to preserve the art of dance and vocal performance, or the veneration of teachers and ancestors. Rather, it operates as a vital social mechanism that fosters unity among kinsmen through the lineages of Khru Mo Nora, while simultaneously serving as a space for psychological healing and the preservation of Southern Thai spiritual identity amidst the dynamics of the modern world.

Regarding the Buddhist principles embedded within the Nora Rong Khru chants, the study indicates that these chants function as ethical communication tools, utilizing performing arts as a core medium for social socialization. The chants incorporate the Tilakkhana (The Three Characteristics of Existence) to elucidate the

truth of life and the cessation of suffering. On a practical level, the lyrics and the performers' ways of life heavily emphasize Katannu-Katavethita (Gratitude and Reciprocity), Iddhipada IV (The Four Paths to Success), Kusalakammamapatha X (The Ten Wholesome Courses of Action), Gharavasa-dhamma IV (The Four Virtues for Layfolk), and Tanha III (The Three Types of Craving). By weaving these teachings into the chants alongside entertainment and faith, the ritual tangibly and sustainably sustains Buddhist principles within the daily life of Southern Thai people.

The analysis of the value of these Buddhist principles reveals that Nora Rong Khru constitutes a spiritual institution. It utilizes ritualistic wisdom and chants as a pragmatic mechanism to apply Buddhist doctrines—ranging from fundamental virtues like gratitude and personal ethics to advanced realizations of the Three Characteristics. Ultimately, this serves to cultivate individuals into quality citizens and foster sustainable moral well-being within society.

Keywords: Analysis, Value, Buddhist Principles, Nora Rong Khru Scripts

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครุ ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จาก พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา ได้กรุณาให้ คำปรึกษา แนะนำแนวทาง และตรวจทานข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่เสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ทุกท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักพุทธศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญ ด้านโนรา และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ได้กรุณาถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และรายละเอียดเกี่ยวกับ บทโนราโรงครุ ซึ่งเป็นข้อมูลอันทรงคุณค่าที่ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความสมบูรณ์ในเชิงประจักษ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคตรราช ที่สนับสนุนข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามและรวมถึง กัลยาณมิตรทุกท่านที่คอยเป็นกำลังใจ คอยให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ มาโดยตลอด

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชา พระรัตนตรัย บูชาคุณบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ และบรรพบุรุษผู้สร้างสรรค์ศิลปะการแสดงโนรา เพื่อเป็นการสืบสานเผยแผ่คุณค่าของโนราและหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง ให้คงอยู่คู่สังคมไทย ตลอดไป ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ท้ายนี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย ช่วยปกป้องรักษา คัมภีร์ทุกท่านให้มี ความสุขตลอดกาล สืบไป

รามิล แก้วนุกุล

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ	ฌ
สารบัญคำย่อ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	8
1.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	11
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีความเป็นมาของโนราโรงครู	12
2.1 ความเป็นมาและพัฒนาการของโนราโรงครู	12
2.2 แนวคิดทฤษฎีและคติความเชื่อเกี่ยวกับโนราโรงครู.....	23
2.3 แนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรม	25
2.4 บทโนราโรงครู.....	27
2.5 บทโนราโรงครูที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชน	55
2.6 บทสรุป.....	62
บทที่ 3 หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู.....	64

3.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม.....	64
3.2 หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู	67
3.3 บทบาทของหลักพุทธธรรมในการหล่อหลอมพฤติกรรมและจิตใจ	76
3.4 บทสรุป.....	79
บทที่ 4 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู.....	81
4.1 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู..	81
4.2 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านอิทธิบาท 4 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู.....	85
4.3 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านฆราวาสธรรม 4 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู.....	88
4.4 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านตัณหา 3 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู.....	90
4.5 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านกุศลกรรมบถ 10 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู.....	93
4.6 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านไตรลักษณ์ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู.....	95
4.7 บทสรุป.....	131
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	133
5.1 สรุปผลการวิจัย	133
5.2 อภิปรายผล.....	136
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	140
บรรณานุกรม.....	142
ภาคผนวก	146
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ.....	148
ภาคผนวก ข หนังสือผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ	150
ภาคผนวก ค บุคลากรเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย.....	154
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย.....	156
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล.....	166
ภาคผนวก ฉ ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์.....	180
ภาคผนวก ช เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมในมนุษย์.....	188
ภาคผนวก ซ เกียรติบัตรรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมในมนุษย์.....	196
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	198

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1. 1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	5
ตารางที่ 4. 1 ตารางวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู ต่อบริบทวิถีชีวิตชุมชนและสังคม	99

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิด

12

สารบัญคำย่อ

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้อ้างอิงถึงพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย การอ้างอิง เช่น/ชื่อ/หน้า หลังชื่อจะต่อด้วยเล่มที่/หน้าใ้ย่อพระไตรปิฎกฉบับบาลีสยามรัฐ (ไทย) ตามหลักเกณฑ์ของมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

พระวินัยปิฎก	
คำย่อ	ความหมาย
มหาวิ.	มหาวิภังค์
ภิกขุ.	ภิกขุวิภังค์
ภิกขุณี.	ภิกขุณีวิภังค์
มหาว.	มหาวรรค
จุล.	จุลวรรค
ปริ.	ปริวาร
พระสุตตันตปิฎก	
คำย่อ	ความหมาย
ที.ม.	ทีฆนิกาย มหาวรรค
ที.ปา.	ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค
ที.อ.	ทีฆนิกาย อัฏฐกถา
ม.มู.	มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์
ม.ม.	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์
ม.อุ.	มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์
สั.	สังยุตตนิกาย
อ.	อังคุตตรนิกาย
ขุ.	ขุททกนิกาย
วิ.	พระวินัยปิฎก
อภิ.	พระอภิธรรมปิฎก

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือเป็นแนวทางปฏิบัติในวิถีชีวิตของมนุษย์ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์เข้าถึงสัจจะ แห่งชีวิตและสันติสุข รวมถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลดความขัดแย้ง ขจัดความเห็นแก่ตัว มีขันติธรรม ทนต่อกันได้ รู้จักการให้อภัย สร้างคนในสังคมให้สามัคคีมีเมตตา หลักธรรมดังกล่าวจะเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันขับเคลื่อนให้เกิดสังคมสันติสุขได้ สามารถสร้างภาวะที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน ป้องกันไม่ให้ เหตุการณ์ความรุนแรงจากความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองเกิดขึ้นซ้ำอีก นำพามนุษย์ในสังคมให้มีความปรองดองไม่แตกแยก มีความปรารถนาดีต่อกัน เข้าอกเข้าใจกัน ทำให้สังคมเกิดความเป็นปึกแผ่น ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สร้างสังคมให้มีเสถียรภาพ ถักทอให้คนในสังคมมีสำนึกร่วม ยอมรับและ ปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่กำหนดโดยสังคม หลักพุทธธรรมจึงเป็นพลังอันสำคัญที่ขับเคลื่อนผลักดันหรือ เสริมสร้างสังคมให้ไปสู่เส้นทางแห่งสังคมสันติสุขได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ โนราเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้ ที่มีลักษณะการการร่ายรำ และบทการแสดงคล้ายคลึงกับละครชาตรี โดยมีทั้งการร่ายรำและบทขับร้องที่เป็นเรื่องราว ที่ปรากฏแพร่หลายในภาคใต้และพบมากในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยเฉพาะจังหวัดพัทลุง ที่มีเรื่องเล่าว่า เดิมโนราห์มีต้นกำเนิดจากจังหวัดพัทลุงและมีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลายาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และในปี พ.ศ. 2564 องค์การสหประชาชาติ หรือ UNESCO ได้ประกาศขึ้นทะเบียนอย่างเป็นทางการให้โนรา หรือ มโนราห์ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ของไทย เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ซึ่งนับเป็นศิลปะการแสดงของไทยลำดับที่ 3 ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากยูเนสโกให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ต่อจากโขน ในปี 2561 และนวดไทย ในปี 2562 ทำให้คนไทยและนักแสดงในวงการโนราเกิดความภาคภูมิใจ รู้สึกหวงแหนและอนุรักษ์การแสดงแขนงนี้ให้คงอยู่สืบไป

โนราโรงครูเป็นพิธีกรรมที่มีความเชื่อเกี่ยวกับครูหมอโนรา (บุคคลตามตำนานโนรา) และการนับถือผีบรรพบุรุษ โดยจะประกอบพิธีกรรมขึ้นอย่างแพร่หลายในพื้นที่ภาคใต้ของไทยและในพื้นที่บางส่วนของประเทศมาเลเซีย โดยมักประกอบพิธีกรรมขึ้น 1-3 ค่ำ ตามความสะดวกของเจ้าภาพ มีการรำไหว้ รำถวายครู รำ 12บท (กำพลัด) 12 เรื่อง การเชื่อเชียววิญญาณครูหมอ และบรรพบุรุษลงมาประทับทรงลูกหลานในสายตระกูล การแสดงโนราโรงครูมีความเก่าแก่และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่สะท้อนภูมิปัญญา วิถีชีวิต และความเชื่อของชุมชนในท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง พิธีกรรมนี้มีรากฐานที่สัมพันธ์กับความเชื่อในเรื่องของศาสนาและจิตวิญญาณ การรำถวายครูหรือครูหมอโนราเป็นกิจกรรม

สำคัญที่ใช้แสดงออกถึงความกตัญญูและเคารพต่อครูบาอาจารย์ ผู้ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และทักษะต่าง ๆ โดยผ่านบทร้อง บทรำ และบทสวด ซึ่งสะท้อนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน ประวัติศาสตร์ของโนราโรงครูชี้ให้เห็นว่าพิธีกรรมนี้ได้รับการสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคนผ่านรูปแบบของการแสดงที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ยังคงรักษาแก่นแท้ของคำสอนและค่านิยมดั้งเดิมไว้ได้อย่างครบถ้วน การรำถวายครูในโนราโรงครูเป็นการเชื่อมโยงระหว่างอดีตและปัจจุบันผ่านการถ่ายทอดศิลปะที่มีความหมายทางจิตวิญญาณและคุณธรรมที่ช่วยหล่อหลอมจิตใจของผู้แสดงและผู้ชมให้มีความสุข และมีความรักในวัฒนธรรมของตนเอง โนราโรงครูไม่เพียงแต่เป็นพิธีกรรมเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของระบบความเชื่อและวิถีชีวิตที่ผูกพันกับชุมชน การรำถวายครูสะท้อนถึงการเคารพและขอบคุณต่อผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอน รวมถึงเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมและความสามัคคีระหว่างสมาชิกของชุมชน นอกจากนี้พิธีกรรมนี้ยังมีบทบาทในการรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พรรณิณ ดำรง (2563) ความน่าสนใจใน 12 บท โนราโรงครู คือการนำเอาการบูชาครู การนับถือบรรพชนรวมถึงเรื่องราวในชีวิตประจำวันมาประพันธ์ให้คล้องจองส่งสัมผัสตามกันไปในลักษณะการผูกเรื่องเข้าด้วยกัน ไม่ปรากฏผู้ประพันธ์ เรียกรวมว่า 12 บท หรือ 12 กำพลัด ประกอบด้วย โดยนักแสดงจะร้องและรำ รวมถึงแสดงบทบาทตามเนื้อหาของบทร้องนั้นๆ เพื่อถวายครูและเพื่อความบันเทิง

อีกหนึ่งในความโดดเด่นและคุณค่าที่สำคัญของโนราโรงครูคือการสอดแทรกหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไว้อย่างชัดเจนและลึกซึ้ง การแสดงในพิธีกรรมนี้ไม่ได้เป็นเพียงความบันเทิงเท่านั้น แต่เป็นการถ่ายทอดบทเรียนทางศีลธรรมที่สำคัญ อาทิ หลักกตัญญูต่อครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณ ซึ่งเป็นรากฐานของความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมไทยนอกจากนั้นยังมีการสอดแทรกหลักกฎอนิจจัง หรือหลักความไม่เที่ยง ที่ช่วยให้ผู้ชมและผู้แสดงได้ตระหนักถึงความไม่จีรังของทุกสิ่ง ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมีสติและปัญญา ดังตัวอย่าง บทชักแสงทอง (1ใน12บท) ความว่า

แสงทองสวรรค์เหยฉายฉนั้นขึ้นมาเวลาเช้า
 พี่ชักเอาม่านขาวกางกันเจ้าแสงทองสวรรค์เหย
 แสงทองสวรรค์เหยฉายฉนั้นขึ้นมาเวลาเที่ยง
 พี่ชักเอาม่านเหวี่ยงกางกันเจ้าแสงทองสวรรค์เหย
 แสงทองสวรรค์เหยฉายฉนั้นลงไปเวลาค่ำ
 พี่ชักเอาม่านดำกางกันเจ้าแสงทองสวรรค์เหย
 ขจรศักดิ์ แซดวง (2568)

หากวิเคราะห์ตามบทข้างต้น จะเห็นได้ว่า ชีวิตเปรียบเสมือนแสงทองของดวงอาทิตย์ เวลาเช้าเปรียบเสมือนวัยทารก วัยแรกรุ่นหรือวัยเด็ก ส่วนม่านขาวเปรียบเสมือนผ้าสีขาวแล้วแต่ผู้นั้นจะ

แต่มีแต่อะไรลงไป ยังอยู่ในวัยบริสุทธิ์ อยู่ที่เราจะปรุงแต่งประสิทธิ์ประสาทความรู้ใด ๆ ให้เด็กเป็นอย่างไร ก็ล้วนแต่ผู้ดูแลนั้นจะต้องเป็นผู้อบรมสั่งสอนเพาะบ่มนิสัย ส่วนในยามเที่ยง ซักเอามานเหยียง เปรียบเสมือนช่วงวัยรุ่น หัวเลี้ยวหัวต่อหรือวัยกลางคน คือความไม่แน่นอนของชีวิตต้องผันแปรในหลาย ๆ ด้านในการใช้ชีวิต มีความผันแปรไปในเบื้องต้น ท่ามกลางและบั้นปลาย และสุดท้ายคือยามค่ำ ซักเอามานค่ำ เปรียบเสมือนความตายที่อยู่ตรงหน้า สุดท้ายแล้วชีวิตคนเราก็ต้องสูญสิ้นสลายไป นำพาอะไรไปไม่ได้แม้แต่อย่างเดียวเปรียบเสมือนม่านดำมาบดบังในที่สุด ทั้งนี้ยังปรากฏหลักฐานธรรมอื่น ๆ อีก เช่น ความเพียร ความอดทน ความเมตตา ความมีวินัย และสมานัตตตา หรือการปรองดอง และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ถูกแสดงออกผ่านบทร้องและการรำรำในพิธีกรรม นอกจากนี้ยังมีการเน้นย้ำถึงความเคารพต่อธรรมชาติและสังคม ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ที่มนุษย์ควรมีต่อสิ่งแวดล้อมและคนรอบข้าง การศึกษาหลักธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญเพราะช่วยให้เข้าใจถึงคุณค่าและความหมายที่ลึกซึ้งของโนราโรงครูในฐานะพิธีกรรมที่มีความหมายทางศาสนาและจริยธรรม ไม่เพียงแต่เป็นศิลปะการแสดงแต่ยังเป็นแหล่งการเรียนรู้และฝึกฝนคุณธรรมที่สำคัญต่อชีวิตมนุษย์และชุมชน

จากการลงพื้นที่สังเกตการณ์เบื้องต้น เกี่ยวกับการแสดงโนราโรงครูของคณะโนราบางคณะในพื้นที่จังหวัดสงขลาพบว่าคณะโนราที่ทำการแสดงโนราโรงครูนิยมเล่น 12 บทอย่างจริงจัง กล่าวคือมีการขับร้องบท การเจรจา และรำรำตามเนื้อหาของบทร้อง โดยเฉพาะคณะโนราชจรศักดิ์ เทวัญศิลป์ ที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษผนวกกับการสั่งสมองค์ความรู้จากครูบาอาจารย์ ทำให้ถ่ายทอดการแสดงออกมาเป็นอย่างดี และนอกจากนี้คณะโนราแก้วศรี นาคศิลป์ และคณะโนราประจวบ ประดิษฐ์ศิลป์ เป็นคณะโนราที่ทำการแสดงโนราโรงครูมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปีขึ้นไป ทำให้ตกผลึกทางความรู้และถ่ายทอดทางการแสดง 12 บท จนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคณะ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู” เนื่องจากเล็งเห็นคุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในบทโนราโรงครู และความสำคัญของบทโนราโรงครูที่ล้วนเป็นภูมิปัญญาของบรรพชนไม่ให้สูญหายและนำมาตีความหลักธรรมเพื่อให้ผู้ที่ได้ศึกษาเข้าใจถึงจุดประสงค์ของบรรพชนและสามารถนำหลักธรรมที่วิเคราะห์ตีความออกมาได้แล้วนั้นนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

1.2 คำถามวิจัย

- 1.2.1 แนวคิดและความเป็นมาของบทโนราโรงครูเป็นอย่างไร
- 1.2.2 มีหลักพุทธธรรมใดบ้างที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
- 1.2.3 คุณค่าที่ได้จากหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครูมีอะไรบ้าง

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาบทโนราโรงครู
- 1.3.2 เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
- 1.3.3 เพื่อวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู โดยมีการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ซึ่งได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู” ครั้งนี้ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู และเนื้อหาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หรือ เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการวิจัย พร้อมทั้งค้นคว้าเอกสาร งานวิชาการ วารสาร เว็บไซต์ ดุษฎีนิพนธ์ บทความและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้เป็นหลักฐานทางวิชาการ เพื่อเป็นการยืนยันองค์ความรู้ที่สามารถนำการศึกษาวเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากร

คณะโนราโรงครู, ผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา, ผู้เชี่ยวชาญด้านโนรา

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

จังหวัดสงขลา

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2568 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ.2569

ตารางที่ 1. 1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ลำดับที่	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	จำนวน
1	คณะโนราโรงครู	3 คณะ
2	นักวิชาการทางด้านศาสนา	3 รูป/คน
3	ผู้เชี่ยวชาญด้านโนรา	3 คน

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) และมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล (สุภางค์ จันทวานิช, 2561) ดังต่อไปนี้

1.5.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Research)

ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์ และแหล่งข้อมูลสำคัญดังนี้

ก. ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎก เป็นการศึกษาและนำข้อมูลมาเทียบเคียงกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

ข. ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ ดีความ และเรียบเรียงโดยนักวิชาการ หรือผู้ศึกษาอื่น ๆ มาก่อน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาประกอบการศึกษาวิจัยได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสารบทความทางวิชาการ บทความวิจัย และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบในการวิเคราะห์ และประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา

1.5.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ได้แก่ โนราใหญ่ผู้ประกอบพิธีกรรมโนราโรงครู ผู้เชี่ยวชาญด้านโนรา และนักวิชาการทางด้านศาสนา มีทั้งหมด 3 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 9 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ดังนี้

1. คณะโนราโรงครู จำนวน 3 คณะ
2. นักวิชาการทางด้านศาสนา จำนวน 3 รูป/คน
3. ผู้เชี่ยวชาญด้านโนรา จำนวน 3 คน

ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งหมด จะมีจำนวนทั้งหมด 9 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการแสดงโนราโรงครูและรับชมการแสดง โดยเกณฑ์การคัดเลือกนั้นเลือกเฉพาะบุคคลที่มีประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการแสดงโนราโรงครูเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและตรงประเด็นกับงานวิจัย

1.5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โดยเครื่องมือวิจัยนี้ แบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีและความเป็นมาของโนราโรงครูและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการกับคุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครูในการใช้ชีวิตประจำวัน

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

1.5.4 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือ และการตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) จัดทำแบบสัมภาษณ์ตามเนื้อหาที่ได้ศึกษา และนำข้อคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้จัดทำไว้เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครูให้ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาหรือสาขาอื่นที่เกี่ยวข้องทำการประเมินคุณภาพ ตรวจสอบเนื้อหาข้อคำถาม ครอบคลุมของเนื้อหา โครงสร้างทางภาษา ความถูกต้อง และเที่ยงตรงตามหลักวิชาการ

2) ผู้วิจัยจะได้นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับร่างที่ได้สร้างไว้พร้อมแบบประเมินเตรียมส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อหาค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Content Validity Index: CVI) (Phuekphan, Aungsuroch, Yunibhand, & Chan, 2016 pp 89) โดยผู้วิจัยจะต้องระบุความคล้ายคลึงกันของข้อมูลในแบบการสัมภาษณ์ เพื่อประโยชน์สำหรับการวิเคราะห์ และเพื่อให้แน่ใจว่าเหมาะสมกับคำถามงานวิจัย

3) การตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น โดยทั่วไปควรขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้คำปรึกษา และชี้แนะเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย และในการนี้ผู้วิจัยจะได้เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (CVI) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญจะพิจารณาแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ / นิยามศัพท์หรือไม่ โดยพิจารณาตามมาตรฐานความสอดคล้องจะมี 3 ระดับ คือ

4 คะแนน แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

3 คะแนน ปรับปรุงเล็กน้อยให้ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

2 คะแนน ปรับปรุงมากให้ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

1 คะแนน แน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

4) เมื่อผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านได้พิจารณาพร้อมข้อเสนอแนะ และให้ผลคะแนนมา ผู้วิจัยต้องดำเนินการ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ ผลของคะแนนรวมที่ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านให้มานั้น เมื่อรวมกัน และคำนวณแล้วค่าที่ได้ควรอยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00 เพื่อผู้เชี่ยวชาญจะได้รับรองความถูกต้องของผลลัพธ์ และช่วยให้แน่ใจว่าการดำเนินการวิจัยสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ด้านจริยธรรม และเป็นการวิจัยที่มีคุณภาพ เกณฑ์การเลือกใช้ CVI คือ ค่า CVI = 1 ถ้าค่า CVI ต่ำกว่า 0.50 ใช้ไม่ได้ ผลของคะแนนรวมที่ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านให้มานั้นได้ค่าดัชนีที่คำนวณได้อยู่ระหว่าง 1.00 จึงเป็นการบ่งชี้ถึงความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์

5) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิมาดำเนินการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และเมื่อแบบสัมภาษณ์ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงนำไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 9 ท่าน ต่อไป

1.5.5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1) ติดต่อขอเอกสารขออนุญาตเก็บข้อมูลเชิงลึกจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้ที่จะให้ข้อมูลสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้

2) หลังจากที่ได้ประสานงานไปยังผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และได้รับการยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ การประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนที่จะลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลา ที่จะสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญพร้อมกันนั้นผู้วิจัยจะศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเตรียม และศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

3) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุ และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง ในขณะที่สัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ รวมถึงการยืนยันในเอกสารว่าผู้ให้สัมภาษณ์ยินยอมในการมีส่วนร่วมในการวิจัยในครั้งนี้แล้วจึงทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ที่ได้ผ่านขั้นตอนการตรวจสอบเป็นที่เรียบร้อยแล้วในการวิจัย

4) หลังจากผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญครบทุกท่านแล้ว ผู้วิจัยได้นำบทสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำมาถอดความการให้ข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรให้สมบูรณ์ไม่ผิดประเด็นจากบทให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วจึงนำผลไปสู่ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับถัดไป

1.5.6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู ซึ่งผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้แยกแยะประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จากนั้นผู้วิจัยสรุปผลข้อมูลในการวิจัย ซึ่งการสรุปผลนี้จะถูกเชื่อมโยงกลับไปยังวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 ทำให้ทราบถึงบทโนราโรงครู
- 1.6.2 ทำให้ทราบถึงหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
- 1.6.3 ทำให้ทราบถึงคุณค่าของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จินตนา อนุวัฒน์ (2566) งานวิจัยเรื่อง การรำถวายครูในพิธีกรรมโนราโรงครู บทความวิชาการ เรื่อง การรำถวายครูในพิธีกรรมโนราโรงครู มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบรำถวายครูในพิธีกรรมโนราโรงครูของโนรายก ชูบัว (ศิลปินแห่งชาติ) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากผู้เชี่ยวชาญการรำโนรา ตลอดจนการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาผลการศึกษาพบว่ารำถวายครู เป็นขั้นตอนต่อจากพิธีครอบเทริด ลักษณะการรำแบบสลับการร้องกลอนและการรำวนสลับกันไปของโนราใหญ่ ซึ่งมีทั้งนั่งรำบนพนักและยืนรำรูปแบบการรำถวายครู ประกอบด้วย 1) รำสิบสองคำพริต เป็นการรำทำบท 2) รำสิบสองเพลง เป็นการรำตามทำนองเพลง และ 3) สิบสองเรื่อง หรือจับบทสิบสอง ซึ่งเป็นการแสดงเรื่องละครเฉพาะตอนสั้น ๆ จำนวน 12 เรื่อง ต่อเนื่องกันไปโดยมีตัวละครเพียง 2 ตัว คือ นายโรง และพราน (ตัวตลก) การรำถวายครูถือเป็นภูมิปัญญาอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดหลักธรรมการดำเนินชีวิต อาทิ ความกตัญญู กุณอินิจจัง รู้จักคุณค่าของธรรมชาติและการใช้ชีวิตทั้งระดับครอบครัวและสังคม แก่ผู้คนที่อยู่ร่วมกันในท้องถิ่นผ่านกระบวนการทางความเชื่อและพิธีกรรมอันเป็นจิตวิญญาณของชาวลใต้ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และถ่ายทอดให้คงอยู่สืบไป

ศิริภัสร์ ศรีแก้ว (2556) งานวิจัยเรื่อง โนราโรงครูวัดท่าแค: การสืบสานท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ศึกษาการรักษาและการสืบทอดพิธีกรรมโนราโรงครูในชุมชนวัดท่าแค โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์คณะโนรา ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่าชุมชนมีการปรับตัวโดยการนำสื่อสมัยใหม่ เช่น โทรศัพท์และสื่อออนไลน์ มาเผยแพร่และประชาสัมพันธ์พิธีกรรม ส่งผลให้โนราโรงครูสามารถเข้าถึงผู้คนรุ่นใหม่และสาธารณชนวงกว้างมากขึ้น งานวิจัยระบุว่าแม้รูปแบบและสื่อจะมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่แก่นแท้ของพิธีกรรมยังคงรักษาไว้ซึ่งบทบาทสำคัญในการหล่อหลอม

จิตใจและจริยธรรมของชุมชน นอกจากนี้ พิธีกรรมยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในยุคที่วัฒนธรรมดั้งเดิมกำลังเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงของโลก งานวิจัยชี้ให้เห็นถึงการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือช่วยให้การสืบสานประเพณีพื้นบ้านนี้ยังคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและมีชีวิตชีวาในยุคปัจจุบัน

พระครูใบฎีกาโกวิท และคณะ (2562) งานวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู โดยพระครูใบฎีกาโกวิท โกวิท และคณะ ได้วิเคราะห์อย่างละเอียดถึงหลักพุทธธรรมที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมและบทแสดงของโนราโรงครู พบว่ามีการถ่ายทอดหลักธรรมสำคัญในระดับบุคคล เช่น ความเพียร ความอดทน และการมีวินัยในตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณธรรมส่วนบุคคล อีกทั้งยังพบหลักธรรมในระดับสังคมที่เน้นเรื่องความกตัญญู ความสามัคคี และความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ งานวิจัยชี้ว่าโนราโรงครูไม่ใช่เพียงศิลปะการแสดงเพื่อความบันเทิง แต่เป็นสื่อที่ฝึกฝนคุณธรรมและจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญ ผ่านการเคลื่อนไหวที่มีความหมายและบทเพลงที่สะท้อนค่านิยมทางศีลธรรม นอกจากนี้พิธีกรรมนี้ยังเป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมจิตใจและสร้างความผูกพันทางวัฒนธรรมในชุมชนอย่างยั่งยืน งานวิจัยยังเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของโนราโรงครูในฐานะสื่อกลางที่ช่วยส่งต่อคุณค่าทางศาสนาและศิลปะวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่

จิรัชยา เจียวัก และคณะ (2558) งานวิจัย การดำรงอยู่ของมโนราห์โรงครู ศึกษาโนราโรงครูในมิติของความเชื่อและบทบาททางจิตวิญญาณในชุมชน พบว่าโนราโรงครูไม่เพียงเป็นศิลปะการแสดงเท่านั้น แต่ยังเป็นพิธีกรรมที่ช่วยนำสุภาพะและความสงบสุขมาสู่ชุมชน ผ่านการส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจและสังคม งานวิจัยระบุว่าโนราโรงครูเป็นสื่อกลางที่เสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน และช่วยถ่ายทอดความเชื่อและวิถีชีวิตดั้งเดิมให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน นอกจากนี้ยังพบว่าโนราโรงครูทำหน้าที่เป็นกลไกที่ช่วยรักษาความสมดุลทางจิตใจของผู้เข้าร่วม และสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนอย่างยั่งยืน งานวิจัยสรุปว่าโนราโรงครูเป็นสัญลักษณ์ของความผูกพันและความต่อเนื่องของวัฒนธรรมภาคใต้ ที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างเอกลักษณ์ชุมชน

วรรณกร พลพิชัย และ เจตนา อินยะรัตน์ (2561) งานวิจัยเรื่อง การศึกษาความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบการสืบทอดครุหมอโนราและโนราโรงครู ได้ทำการสำรวจในพื้นที่ตำบลปริก จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยพบว่าการสืบทอดโนราโรงครูในพื้นที่นี้มีรูปแบบทั้งในระบบเครือญาติและการถ่ายทอดผ่านครูผู้ศึช้อย่างชัดเจน การสืบทอดนี้รวมทั้งองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ และการเยียวยาทางร่างกายและจิตใจ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าโนราโรงครูเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและความเชื่อที่ผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้ง การปฏิบัติตามพิธีกรรมนี้นอกจากจะเป็นการรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติแล้ว ยังเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาต่อบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ในท้องถิ่น งานวิจัยยังกล่าวถึงบทบาทของครูหมอนโราในการให้คำแนะนำและเยียวยาในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสืบทอดและคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

นภัสมน นิธิจันทร์ (2550) งานวิจัย พิธีโนราโรงครูท่าคุระ (งานตายาย่าน) ศึกษาพิธีกรรมโนราโรงครูในชุมชนท่าคุระ จังหวัดสงขลา พบว่าพิธีนี้มีความสำคัญในฐานะงานรวมญาติประจำปีที่ไม่นอกจากจะเป็นการรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนแล้วยังเป็นเวทีแสดงออกถึงหลักกตัญญู กตเวทิต่อเจ้าแม่อยู่หัว หรือบรรพบุรุษของชุมชนที่ได้รับการเคารพอย่างลึกซึ้ง งานวิจัยชี้ว่าพิธีกรรมนี้เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และช่วยสืบทอดประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างความสามัคคี ความสงบสุข และความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมในชุมชน งานวิจัยยังกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงที่พิธีกรรมนี้ผ่านมากับยุคสมัย แต่ความสำคัญและคุณค่าทางจิตใจยังคงเดิม

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู” มีนิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย ดังนี้

โนรา หมายถึง เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้ ที่มีลักษณะการการร่ายรำ และบทการแสดงคล้ายคลึงกับละครชาตรี โดยมีทั้งการร่ายรำและบทขับร้องที่เป็นเรื่องราว ที่ปรากฏแพร่หลายในภาคใต้และพบมากในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

โนราโรงครู หมายถึง โนราที่แสดงเพื่อประกอบพิธีเชิญครูหรือ บรรพบุรุษของโนรามายังโรงพิธี เพื่อรับการเซ่นไหว้ รับของแก้บน ครอบเทริด หรือผูกผ้าใหญ่แก่ ผู้แสดงโนรารุ่นใหม่ และประกอบพิธีกรรมอื่น ๆ ตามความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับโนรา เช่น ตัดจุก เหยียบเส้น ผูกผ้าปล่อย สอดเครื่องสอดกำไล เป็นต้น

บทโนราโรงครู หมายถึง บทขับร้องที่แต่งเป็นกลอนสุภาพมีเนื้อหาเกี่ยวกับการบูชาครู ความกตัญญู ตลอดถึงการใช้ชีวิตประจำวัน

หลักพุทธธรรม หมายถึง คำสั่งสอนและหลักปฏิบัติของพระพุทธเจ้าที่ค้นพบความจริงตามธรรมชาติของโลกและชีวิต เพื่อนำไปสู่การดับทุกข์และบรรลุความสุขที่แท้จริง

คุณค่า หมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์ ความดีงามหรือความสำคัญที่อยู่ในสิ่งนั้นๆ ซึ่งตอบโจทย์ความต้องการ ความพึงพอใจ หรือให้ความคุ้มค่ากับชีวิตและจิตใจ โดยมักเป็นเรื่องของความรู้สึก หรือมุมมองส่วนบุคคล ที่ให้ค่ากับสิ่งหนึ่งๆ สูงกว่าปกติ

การวิเคราะห์ หมายถึง กระบวนการแยกย่อยสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกเป็นส่วนประกอบย่อย ๆ เพื่อทำความเข้าใจในแต่ละส่วน และหาความสัมพันธ์ของส่วนประกอบเหล่านั้น เพื่อให้เกิดความ

เข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ รวมถึงการค้นหาเหตุผล สาเหตุ หรือความเชื่อมโยงต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปหรือการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ

1.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครูสรุปกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1. 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีความเป็นมาของโนราโรงครุ

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครุ” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีความเป็นมาของบทโนราโรงครุ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

- 2.1 ความเป็นมาและพัฒนาการของโนราโรงครุ
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีและคติความเชื่อเกี่ยวกับโนราโรงครุ
- 2.3 แนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรม
- 2.4 บทโนราโรงครุ
- 2.5 บทโนราโรงครุที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชน
- 2.6 บทสรุป

2.1 ความเป็นมาและพัฒนาการของโนราโรงครุ

2.1.1 ความเป็นมาของโนราโรงครุ

โนราโรงครุมีที่มาจากความเชื่อและความศรัทธาในศิลปะการแสดงโนรา ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความเคารพและกตัญญูต่อครูหมอโนราและบรรพบุรุษ โดยครูหมอโนรานั้นคือบุคคลที่ปรากฏอยู่ในตำนานโนราซึ่งเป็นต้นกำเนิดของครูหมอโนรา และสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนจนมาถึงปัจจุบัน

เมื่อกล่าวถึงตำนาน มักหมายถึงเรื่องเล่าขานความเป็นมาในอดีตสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังนั้นจึงสามารถเป็นเครื่องบันทึกเหตุการณ์ โลกทัศน์ และความคิดของสังคมไว้ในอีกรูปแบบหนึ่ง ตำนานส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับสิ่งลี้ลับมหัศจรรย์หรือเป็นการแสดงความพิเศษของบางสิ่งบางอย่างก็ได้ และแน่นอนว่าเมื่อตำนานถูกเล่าถ่ายทอดกันมาหลายยุคหลายสมัย ก็อาจทำให้แต่ละยุคแต่ละสมัยตีความตำนานนั้นๆ แตกต่างกันไป ตำนานมีหลายประเภท อาทิ ตำนานสร้างโลกและจักรวาล ตำนานผี ตำนานพิธีกรรมความเชื่อและตำนานประจำท้องถิ่น เป็นต้น โดยเฉพาะตำนานพิธีกรรมความเชื่อและพิธีกรรมประจำท้องถิ่นจะมีลักษณะพิเศษของแต่ละชุมชน จะใช้ตำนานดังกล่าวเพื่อจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นการเฉพาะ เช่น ต้องการให้ประชาชนทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนตนเอง เพื่ออธิบายภูมิศาสตร์ สถานที่ หรืออธิบายเหตุของการประกอบพิธีกรรมใดพิธีกรรมหนึ่ง เป็นต้น เช่นเดียวกับเรื่องของตำนานโนราของท้องถิ่นภาคใต้ ที่มีทั้งความเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความลี้ลับ มหัศจรรย์ และอาจเป็นเรื่องเหลือเชื่อบ้างบางตอน มีการเล่าขานสืบทอดกันมากว่าระยะเวลา 400 ปี แต่ก็ไม่มีการบันทึกเรื่องราวอย่างชัดเจน เป็นเพียงการสืบทอดกันมา

แบบมุขปาฐะผ่านระยะเวลาอันยาวนาน จึงทำให้ตำนานโนราบางส่วนได้ดัดแปลง หรือเพิ่มเติมจนมีแนวคิดแตกออกไปหลายสาขา ทั้งนี้ก็เป็นผลมาจากอิทธิพลของสภาพสิ่งแวดล้อม ความคิด ความเชื่อ และวิธีการสืบทอดที่ไม่เหมือนกันจึงทำให้มีข้อปลีกย่อยที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 กระแสหลัก ๆ คือ

กระแสที่หนึ่ง เชื่อว่าโนราเกิดและรุ่งเรืองในภาคกลาง แล้วถ่ายทอดมายังภาคใต้ และได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นโนราในปัจจุบัน มี 3 ตำนาน ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2464) ทรงอ้างถึงหลักฐานอันเป็นตำนานที่ได้ไปจากนครศรีธรรมราช ดังปรากฏในหนังสือตำนานละครอิเหนาว่า “ในคำไหว้ครูของโนรามีคำกล่าวถึงครูเดิมของโนราที่ชื่อขุนศรีทราฐซึ่งอยู่ในกรุงศรีอยุธยา มีความผิดต้องราชทัณฑ์ ถูกลอยแพไปเสียจากพระนคร จนพลอยไปติดอยู่ที่เกาะสีชัง พวกชาวเรือทะเลมาพบเข้า จึงรับไปส่งขึ้นที่เมืองนครศรีธรรมราช ขุนศรีทราฐจึงได้เป็นครูฝึกโนราให้มีขึ้นที่เมืองนครเป็นต้นมา”

อาคม สายาคม (2514) ปรากฏในหนังสือการละเล่นของไทย สรุปความได้ว่า ท้าวทศวงศ์กับนางสุวรรณดารา ครองกรุงศรีอยุธยา มีธิดาชื่อ นวลทองสำลี เมื่อเจริญวัยเทพยดาได้ดลบันดาลให้ตั้งครรภ์ โดยนางมิได้มีสามี เมื่อความทราบถึงพระบิดา จึงให้ไพร่ทำนาย ได้ความว่า บ้านเมืองจะเกิดนักเลงชาติตรี ท้าวทศวงศ์เกรงจะอับอายแก่ชาวเมือง จึงลอยแพธิดาไปติดเกาะสีชัง เทพดาจึงได้เนรมิตศาลาให้อาศัย เมื่อประสูติพระโอรส เทพดา ก็ชุบเลี้ยงให้ ต่อมาโอรสนั้นได้ไปเที่ยวเล่นในป่า เห็นกษัตริย์ร่ำรำพึงท่าทางได้ เมื่อพระชนษาได้ 9 ขวบ เทพดาให้นามว่าพระเทพสิงห พร้อมกับชุบพรานบุญและหน้ากากพรานให้นำมาออกเล่นรำกับพระเทพสิงห ครึ่งหนึ่งขณะนอนหลับอยู่ใต้ต้นไม้มีเทพยดามาเข้าในนิมิตฝันและรำให้ดู 12 ท่า อีกทั้งเนรมิตทับให้ 2 ใบ สถาปนาชื่อใหม่เป็นขุนศรีศรีทราฐและยกให้เป็นครูโนรา แล้วยังเนรมิตเรือให้อีกลำหนึ่งเพื่อให้บุคคลทั้งหมดเดินทางกลับอยุธยา ระหว่างทางกลับก็เที่ยวรำโนราไปทั่ว จนท้าวทศวงศ์มีรับสั่งให้คณะโนราเข้าเฝ้า เมื่อทราบว่า เป็นลูกและหลานก็ยินดีและให้การต้อนรับเข้าสู่เมืองและให้มีการรำโนราเรื่อยมา

กระแสที่สอง เชื่อว่าโนร่ากำเนิดและรุ่งเรืองในท้องถิ่นภาคใต้แล้วมีการเผยแพร่ไปยังภาคกลาง

คำบอกเล่าของ ขุนอุปถัมภ์นรากร (โนราพุ่มเทว) จังหวัดพัทลุง อุดม หนูทอง (2528) พระยาสายฟ้าฟาดเป็นกษัตริย์ครองเมืองเมืองหนึ่ง มีชายาชื่อพระนางศรีมณฑา ธิดาชื่อนวลทองสำลี วันหนึ่งนางนวลทองสำลีทรงพระสุบินว่ามีเทพยดา มาร่ำรำให้ดู ทั้งหมดมี 12 ท่าเป็นท่ารำที่สวยงามมาก มีเครื่องประโคมดนตรีคือ กลอง ทับ โหม่ง ฉิ่ง ปี่และแตร นางจึงได้ฝึกสอนให้พวกสาวใช้ได้รำรำเพื่อเป็นคู่รำ จากนั้นมีการประโคมเครื่องดนตรีและรำรำเป็นที่ครื้นเครงในปราสาทของนางเป็นประจำทุกวัน อยู่ต่อมาวันหนึ่งนางอยากเสวยเกสรดอกบัวหลังจากนางได้เสวยเกษรดอกบัวแล้วนั้น นางก็ตั้งครมภ์ พระยาสายฟ้าฟาดจึงเสด็จมาทอดพระเนตรการรำของธิดาตามปกติจึงเห็นว่านางมี

ครรรค์ เมื่อทราบว่าเป็นเพราะกินเกสรดอกบัวเข้าไปพระองค์ก็ทรงไม่เชื่อ และโกรธเป็นอย่างมากจึงสั่งให้พานางไปลอยแพ จนแพไปติดที่เกาะกะซัง นางก็ได้อยู่ที่เกาะกะซังนั้นจนคลอดพระโอรสและสอนให้พระโอรสรำโนราเมื่อพระโอรสรำได้เชี่ยวชาญแล้ว ก็ได้ออกเที่ยวร่ำรำตามหัวเมืองต่างๆ ความรู้ถึงพระยาสาयฟ้าฟาด พระองค์จึงปลอมตัวไปดูการแสดงและได้สอบถามจึงรู้ว่าเป็นราชันดดาของตนจึงรับสั่งให้เข้าเฝ้าและให้อำมาตย์ไปรับนางนวนทองสำลีกลับเมือง แต่นางไม่ยอมกลับจนต้องจับมัดขึ้นเรือมา ระหว่างการเดินทางมีจะเข้เข้ามาขวางทางจนต้องปราบก่อนจะเข้าเมือง เมื่อถึงเมืองพระยาสาयฟ้าฟาดจึงจัดพิธีรับขวัญและให้มีการแสดงโนราขึ้นด้วย พร้อมประทานเครื่องดนตรีให้ เป็นเครื่องแต่งกายโนราและพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้ราชันดดาเป็นขุนศรีศรัทธาตั้งแต่นั้นมา

อัศวิน แสงกุมาร (2557) พุดถึง ยก ชูบัว ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงโนรากล่าวถึงตำนานโนรา ว่า มีเจ้าเมืองหนึ่งชื่อพระยาสาयฟ้าฟาด ชายาชื่อนางศรีดอกไม้อธิดาชื่อนวลทองสำลีเมื่อนวลทองสำลีเป็นสาว พระอินทร์ส่งให้เทพบุตรมาจุติในครรรค์ จนเมื่อบิดาสั่งเกณฑ์จึงลอยแพพร้อมกับพี่เลี้ยงอีก 4 คน ไปติดที่เกาะกะซังจนคลอดบุตรออกมาชื่อว่า “อจิตกุมาร” โตขึ้นก็หัดร่ำรำด้วยตนเอง เมื่อชำนาญก็เดินทางออกจำจมนมีชื่อเสียง ความทราบถึงพระยาสาयฟ้าฟาดจึงรับสั่งให้เข้าวัง เมื่อพบ กันจึงพระราชทานให้ชื่อว่า “ขุนศรีศรัทธา” พร้อมด้วยเครื่องทรง และให้ไปรับนางนวนทองสำลีแต่ ให้พักรออยู่หน้าเมือง ทำพิธีสะเดาะเคราะห์อยู่ 3 วัน 2 คืน ตั้งแต่วันพุธถึงวันศุกร์ โดยมีพระยาสาयฟ้าฟาดเป็นประธาน ต่อมาพิธีนี้จึงกลายเป็นธรรมเนียมในการทำพิธีกรรมของโนรา มีพิธีแก้บน ตัดจุก ครอบเทริด และหลังจากนั้นขุนศรีศรัทธาก็ได้ฝึกหัดโนราให้กับอำมาตย์และข้าราชการ ซึ่งส่งผลให้โนราแพร่หลายในเวลาต่อมา

อุดม หนูทอง (2528) เล่าไว้เป็นกลอนสี่ แต่โดยรวมแล้วสรุปได้ว่า การกำเนิดของชาตรี (โนรา) มีท้าวโกสินทร์ และชายา นามว่าอินทรภณีย์ ผู้ครองเมืองพัทลุง มีโอรสชื่อศรีสิงห์ เร่ร่อนรำโนราทุกวัน จนทำให้บิดา อับอาย ห้ามไม่ให้ฟัง จึงตัดสินใจลอยแพโอรสพร้อมกับสาวใช้อีก 12 คน ลอยไปติดเกาะสี่ซัง ก็ยังคงร่ำรำจนชื่อเสียงเลื่องลือไปไกล จนมีเรือพ่อค้ารับกลับเมือง เมื่อบิดาได้พบก็เปลี่ยนเครื่องทรงให้ แล้วก็ได้มีการรำโนราต่อมาตั้งแต่บัดนั้น

พิทยา บุชรรัตน์ (2546) เห็นว่าโนราเกิดและรุ่งเรืองอยู่บริเวณรอบทะเลสาบ สงขลามาก่อนแล้วแพร่กระจายสู่รอบนอก ตรงศูนย์กลางจึงยังเข้มข้นมาก และห่างจากศูนย์กลางจะเจือจางลงไป จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีการแพร่กระจายของการแสดงโนราของภาคใต้ ไปสู่ภาคกลางหรือกรุงเทพมหานคร ในช่วงเวลาต่างกันถึง 3 ครั้ง คือ

ครั้งแรก ปี พ.ศ. 2312 เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จยกกองทัพลงไปปราบปรามจับตัวเจ้านครและนำขึ้นมายังกรุงธนบุรีพร้อมกับพวกละคร

ครั้งที่สอง ปี 2323 ในการฉลองพระแก้วมรกต โปรดให้ละครของเจ้านครมาแสดง ซึ่งครั้งนั้นได้แสดงประชันกับละครผู้หญิงของหลวงด้วย

ครั้งที่สาม ปี พ.ศ. 2375 ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีชาวเมือง นครศรีธรรมราช เมืองพัทลุง และเมืองสงขลาอพยพติดตามเจ้าพระยาคลังที่ยกทัพไปปราบ เมือง ไทรบุรีและหัวเมืองแขกทั้ง 7 กลับเข้าไปกรุงเทพฯ ด้วย จึงได้รวบรวมตั้งเป็นคณะละคร รับแสดงตาม งานต่างๆ จนเป็นที่พอใจของชาวกรุงมาก ได้ชื่อว่าคณะละครชาตรีตำบลสนามกระบือและมีการ ผูกหัดสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทย ในกรุง รัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2477 โดย สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) พบว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 ชาวพัทลุง อพยพหนีภัยแล้ง ตามกองทัพไทยที่ไปปราบกบฏไทรบุรีเข้ามา ซึ่งชาว พัทลุงกลุ่มนี้เป็นพวกโนรา ได้มาตั้งบ้านเรือนในกรุงเทพฯ รับจ้างแสดงโนรา คนนิยมจ้างไปแก้บน เพราะเห็นว่าหลังด้วยมี คาถาอาคม คนกรุงเทพฯ เรียกโนราว่า ละครชาตรี เช่นเดียวกับครั้งธนบุรี แต่เป็นคนละรุ่นกัน จนทำให้ สมัยรัชกาลที่ 4 ละครชาตรีได้กลายเป็นละครนอกโดยนำแบบแผน ละครนอกมาใช้ ทั้งบทละคร เครื่องแต่งกาย และปีพาทย์ แต่คงแบบของโนราเดิมไว้เพียงการไหว้ ครู ประกาศหน้าบทและร้องรำ ชาติตรีรับโทนกั๊กรับ และสวมเล็บมืออย่างโนรา คนไทยชอบบน บานศาลกล่าวและนิยมแก้บนด้วย ละครชาตรี การแสดงชนิดนี้จึงแพร่หลายและได้รับความนิยม มาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ ทศนะเรื่องตำนานโนราของศิลปินโนราในปัจจุบัน หลายคนก็มี ความเห็นที่ไม่ ต่างกันมากนัก และทุกคนต่างยอมรับว่าหากจะสืบสาวหากำเนิดการเกิดโนรานั้นคง ต้องอาศัย เวลานาน แม้แต่ครูโนราบางท่านที่คลุกคลีกับโนรามานานทั้งชีวิตก็ยังหาข้อสรุปเรื่องนี้ไม่ได้ แม้ศิลปินโนรา จะได้รับรู้เรื่องตำนานโนราในระดับที่มากบ้างน้อยบ้างต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่ก็จะ เชื่อและมั่นใจว่า โนราเป็นของคนใต้ ดังนั้นก็น่าจะต้องมีจุดกำเนิดในพื้นที่รอบลุ่มทะเลสาบสงขลา ไม่ว่าจะเป็นฝั่ง จังหวัดสงขลาหรือฝั่งจังหวัดพัทลุงก็ตาม อย่างเช่น ขจรศักดิ์ แหวง (2568) ได้รับการเล่าขานต่อมา จากโนราแจ้ง ทวีศิลป์ ครูโนรา ว่า โนราที่มีจุดเริ่มต้นมาจากเมืองเมืองหนึ่งที่มีชื่อว่า เวียงกลางบางแก้ว ซึ่งมีกษัตริย์ปกครองคือพระยาสาายฟ้าพาดและแม่นวลทองสำลี ผู้เป็นชายา มีธิดาด้วยกันชื่อว่า แม่ศรี มาลา อยู่มาคืนหนึ่งแม่ศรีมาลาได้ทรงนิมิตฝันว่ามีเหล่าเทวดาและนางฟ้ามารอรับให้ชมทั้งหมด 12 ท่า เมื่อเหล่าเทวดาและนางฟ้ารายรำเสร็จก็บังเกิดมีเทวดาองค์หนึ่งซึ่งทรงเครื่องอาภรณ์สีขาว ลักษณะคล้ายกับพราหมณ์ปูลิต ซึ่งมีความเชื่อกันว่าเทวดาองค์นี้มีชื่อว่า ตาครองราช ซึ่งรับบัญชา มาจากพระอิศวรเจ้า นำคิวนาฏราช (ท่ารำของพระอิศวร) มามอบให้ยังโลกมนุษย์ และมอบดอกบัวให้ แม่ศรีมาลาในความฝัน แม่ศรีมารับดอกบัวนั้นไว้แล้วสะดุ้งตื่น เมื่อตื่นจากฝันแม่ศรีมาลาอยากที่จะ เสวยดอกไม้ ซึ่งดอกไม้ชนิดแรกที่ข้าทาสบริวารไปหามาให้ นั่นคือดอกดาวเรือง (ทำให้ดอกดาวเรือง เป็นดอกไม้ศักดิ์สิทธิ์เป็นดอกไม้ที่นิยมใช้ในพิธีกรรมโนราโรงครูสืบมา) เมื่อนางได้เสวยดอกดาวเรือง แล้ว นางได้เสด็จไปเข้าเฝ้าพระบิดาและเล่าความฝันให้พระบิดาทราบพร้อมทั้งรำถวายท่ารำ 12 ท่าที่ ได้รับจากเหล่าเทวดาและนางฟ้าให้พระบิดาทอดพระเนตรซึ่งเป็นที่พอใจแก่พระบิดา 7 ทิพาราตรี ผ่านมาให้บังเกิดมหัศจรรย์ คือ นางได้ตั้งครรภ์และครรภ์ของนางก็โตราวกับตั้งท้องได้ 7 เดือน ทั้งที่

ผ่านมาแค่ 7 วัน จนทราบถึงพระบิดา จึงได้สอบถามนางเกี่ยวกับสาเหตุการตั้งครรภ์แต่นางก็ไม่ได้บอกที่ตั้งท้องกับใคร โดยให้เหตุผลว่าตั้งท้องขึ้นมาเองโดยคตินี้เรียกว่าครรภ์จตุติหรือครรภ์บริสุทธิ์ซึ่งเป็นการตั้งครรภ์ขึ้นเองเนื่องจากมีเทวดาหรือพระโพธิสัตว์ลงมาเกิดยังโลกมนุษย์ เรื่องการตั้งครรภ์ของแม่ศรีมาลาทำให้พระยาสาयพ้าพาดทรงโกรธจึงสั่งให้ลอยแพพร้อมกับสนมกรมวังอีก 6 นาง คือ แม่เภา แม่เภาคลื่น แม่ผมหอม แม่ใจไว แม่ศรีดอกไม้ม แม่ทาสีทาสา ซึ่งต่อมานางพวกนี้กลายเป็นครุฑมอฝ้ายหญิงหรือที่เรียกกันว่า นางหงส์ และแพนั้นก็ได้ไปติดที่เกาะสีชัง ความทราบถึงท้าวโกสี (พระอินทร์) พร้อมด้วยพระเวสหนุได้เหาะลงมายังเกาะสีชังและจำแลงแปลงกายเป็นพรานป่า 2 คน ชื่อพรานทิพและพรานเทพ ทั้งสองพรานได้มาสร้างที่อยู่อาศัยให้แม่ศรีมาลาจนนางคลอดลูกและได้ตั้งชื่อบุตรของนางว่า น้อยสิงห์หรือน้อยสิงห์หล ต่อมาแม่ศรีมาลาอยากที่จะสอนทำรำให้บุตรแต่นางยังไม่แน่ใจในการทำเลยไปยืนบนโขดหินริมทะเล และมองดูเงาของตัวเองในน้ำ และเอาเงานั้นนำไปสอนน้อยสิงห์ เงาที่ปรากฏในน้ำต่อมาเรียกว่าแม่ศรีคงคา ซึ่งปรากฏในบทกาศครูของโนรา บางคณะ เมื่อเทพสิงห์ใหญ่โตและร่ำรำได้ชำนาญ ก็ออกร่ำรำตามบ้านเมืองต่าง ๆ เพื่อหาแลกข้าวของเครื่องใช้มาให้แม่ จนความรู้ถึงพระยาสาयพ้าพาด จึงมีรับสั่งให้ชายน้องสิงห์เข้าไปร่ำหน้าพระที่นั่งพระยาสาयพ้าพาดทราบว่าชายน้องสิงห์เป็นหลานของตนเองเลยประทานเครื่องต้นเป็นเครื่องทรงให้ จากนั้นทรงสั่งทหารให้นำเทพสิงห์กลับไปยังเกาะสีชังและนำแม่ศรีมาลากลับวัง ระหว่างทางมีจระเข้มาขวางทาง เทพสิงห์จึงนำหอกมาร่ำรำตามที่ตนได้ฝึกหัดและนำเอาหอกแทงไปยังดวงตาของจระเข้บังเกิดให้จระเข้ตัวนั้นจมหายไปใต้น้ำจนเกิดเป็นพิธีโนราแทงเข้ขึ้นภายหลัง เมื่อนั่งเรือมาถึงเกาะสีชังแม่ศรีมาลาไม่ยอมกลับจึงได้เกิดการบังคับจับพาลงเรือจึงเกิดเป็นพิธีโนราคล้องหงส์ ภายหลัง ระหว่างทางกลับบังเกิดมีควายปรากฏขึ้นขวางทางทำร้ายผู้คน เทพสิงห์จึงนำพระขรรค์มาร่ำรำและฟันคอควายจนควายได้เนรมิตหายไปจนเกิดเป็นพิธีกรรมโนราฟันหัวควาย เมื่อคณะเทพสิงห์ ถึงวังพระยาสาयพ้าพาดจึงได้แต่งตั้งเทพสิงห์ให้เป็นรัชทายาท มอบมงกุฎให้และสร้างวังให้ที่ท่าแค แต่ฝ่ายแม่ศรีมาลาชาวบ้านชาวเมืองไม่ยอมรับเนื่องจากเห็นว่าไม่บริสุทธิ์ จนได้จัดให้มีพิธีลุยไฟเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ เมื่อแม่ศรีมาลาลุยไฟ ไฟนั้นไม่สามารถทำอะไรนางได้แต่ไฟนั้นยังคงติดอยู่ ไม่ดับ ผ่านเวลาไปเป็นเดือน ๆ ก็ไม่ดับรวมทั้งทำให้สภาพอากาศเปลี่ยนแปลงฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล แม่ศรีมาลาจึงป่าวประกาศว่าผู้ใดดับไฟได้จะประทานยศถาบรรดาศักดิ์ให้ เกิดมีพราหมณ์อาสาสองคน เป็นสองคนพี่น้อง พราหมณ์คนหนึ่งสามารถดับไฟได้ ส่วนอีกคนหนึ่งได้รายคาถาให้ฝนตกตามฤดูกาลเกิดความสุขสมบูรณ์ จึงประทานยศให้เป็นพระยาโถม่น้ำและพระยาลุยไฟในครั้งนั้น

จากตำนานโนราทั้งสองกระแสที่กล่าวมามีประเด็นข้อแตกต่างที่น่าสนใจ เช่น การตั้งครรภ์โดยไม่ทราบสาเหตุของธิดาของพระยาสาयพ้าพาด บ้างก็ว่าเกิดจากพวกผู้ชายที่เข้ามาละบำรา่พ้อนด้วยกันในพระตำหนัก หรือไม่ก็บอกว่าเพราะธิดาเกิดความอยากที่จะเสวยเกสรดอกบัว เนื่องจากเทวดาหลงใจเพราะอยากจะลงมาถ้ายทอดทำรำสิบสองท่า ตั้งครรภ์ให้เป็นความคิดริเริ่มของเทวดา

การหยิบยกเหตุของการ โดยดลใจให้อยากกินเกสรดอกบัวจนตั้งครรภ์ อาจเป็น เรื่องไร้เหตุผล แต่หากพิจารณาจะเห็นว่ากล่าวเช่นนั้นก็เพื่อเป็นการแสดงคุณวิเศษของโนรา อย่างหนึ่ง อีกทั้งยัง อาจเป็นการปกปิดความไม่ดีของบรรพบุรุษโนรา

แม้ว่าสิ่งที่ปรากฏในตำนานโนราจะมีความแตกต่างกันทั้งชื่อของผู้ที่ปรากฏในตำนาน เช่น พระยาสายฟ้าพาดหรือท้าวโกสินทร์ แม่ศรีมาลาหรือแม่ศรีคงคา พ่อเทพสิงห หรือขุนศรีศรัทธา ชื่อสถานที่ไม่ว่าจะเป็นเกาะสีชังหรือเกาะกะชัง แต่อย่างไรก็ตามแม่ตำนานจะ ผิดเพี้ยนกันแต่ก็เป็นเพียง ประเด็นปลีกย่อย แต่ก็ยังคงมีใจความหลักและเค้าโครงเรื่องเดียวกัน

2.1.2 พัฒนาการของโนราโรงครู

โนราโรงครู เป็นการแสดงประกอบพิธีกรรมของโนราของภาคใต้ที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ บูชาบรรพบุรุษ, แก๊บน, และตัดจุก - ผูกผ้า ครอบเทริดให้โนรารุ่นใหม่ โดยมีความเชื่อว่าเป็นการเชิญ วิญญาณบรรพบุรุษ หรือ "ตายายโนรา" ให้เข้าทรงลูกหลาน เพื่อรับการเซ่นไหว้ โนราโรงครูมีทั้งโรง ใหญ่ (3 วัน 2 คืน) หรือ (4 วัน 3 คืน) และโรงเล็ก หรือที่เรียกว่า โรงค้ำครู (1 วัน 1 คืน) ซึ่งมีความ แตกต่างกันในเรื่องรายละเอียดพิธีกรรม เช่น พิธีครอบเทริด และรำแทงเซ้ (จระเซ้) ที่มักทำในโรงครูใหญ่ เท่านั้น พัฒนาการของโนราโรงครูเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมของคนใต้ในการนับถือผี บรรพบุรุษ มีการทำพิธีกรรมต่างๆที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ และการนำคำสอนของ พระพุทธศาสนามาสอดแทรกในพิธีกรรมผ่านบทร้องโนราโรงครู การผสมเข้าด้วยกันทั้งการนับถือผี พิธีกรรมจากพราหมณ์และคำสอนในพุทธศาสนา จนเกิดเป็นพิธีกรรมที่เรียกว่า “โนราโรงครู”

2.1.3 ประเภทของโนราโรงครู

โนราโรงครูมี 2 ประเภท คือโนราโรงครูใหญ่และโนราโรงครูเล็ก โนราโรงครูใหญ่เป็นพิธีที่จัด เต็มรูปแบบ ปกติจัด 3 วัน เริ่มตั้งแต่วันพุธไปสิ้นสุดในวันศุกร์หรือวันเสาร์ และจะต้องจัดตาม วาระ เช่น ทุกปี ทุก 3 ปี หรือทุก 5 ปี แล้วแต่จะกำหนด การำเช่นนี้จำเป็นต้องใช้เวลาเตรียมการ นานใช้ทุนทรัพย์ค่อนข้างสูง ตั้งแต่การปลูกสร้างโรง การติดต่อคณะโนรา การเตรียมเครื่องเซ่น ไหว้ และการเตรียมอาหารเพื่อจัดเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน ส่วนโนราโรงครูเล็กคือการำโรงครูอย่างย่อ ย่อใช้เวลารำเพียง 1 คืนกับ 1 วันเท่านั้น ปกติจะเข้าโรงครูในตอนเย็นของวันพุธไปสิ้นสุดในวัน พฤหัสบดี การำโนราโรงครูเล็กมีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกับการำโนราโรงครูใหญ่ แต่ไม่อาจทำพิธีให้ ใหญ่โตเท่ากับการำโนราโรงครูใหญ่ได้ เพราะมีปัญหาเรื่องเวลาความไม่พร้อมในด้านอื่น ๆ ดังนั้น เมื่อถึงวาระที่ต้องทำการบูชาครูหมอโนราหรือตายายโนราตามที่ได้ตกลงไว้ เช่น ถึงวาระ 3 ปี 5 ปี จึง ได้ทำพิธีอย่างย่อเสียก่อนสักครั้งหนึ่ง เพื่อมิให้ผิดสัญญาต่อครูหมอดโนรา การทำพิธีอย่างย่อ

เช่นนี้เรียกว่า “การรำโรงครูเล็ก” หรือ “การค้ำครู” หรือ “โรงแกบนค้ำครู” แต่พิธีกรรมบางอย่างที่ถือว่าสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่จะจัดในพิธีโรงครูใหญ่เท่านั้น

ในการจัดพิธีทั้งโรงครูใหญ่และโรงครูเล็กนั้นต่างก็มีองค์ประกอบในการรำที่สำคัญเช่นเดียวกัน ที่พิเศษออกไปได้แก่โนราใหญ่หรือนายโรงโนรา ซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีต้องผ่านพิธีครอบเทริดมาแล้ว และรอบรู้ในพิธีกรรมอย่างดีระยะเวลาที่จัดพิธีนิยมทำกันในฤดูแล้ง ในแถบจังหวัดตรังมักทำในราวเดือนยี่ถึงเดือนสาม แถบจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราชและสงขลา มักทำในเดือนหกถึงเดือนเก้า โดยไม่จำกัดวันขึ้นหรือวันแรม และจะเริ่มพิธีหรือเข้าโรงครูวันแรกในวันพุธไปสิ้นสุดพิธีในวันศุกร์ แต่ถ้าวันศุกร์เป็นวันพระโนราบางคณะจะส่งครูวันเสาร์เป็นวันสุดท้าย โรงพิธีสร้างแบบดั้งเดิมมีขนาด 9x11 คอก มีเสา 6 เสา ไม่ยกพื้นโดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือเสาตอนหน้าและตอนหลังมีตอนละ 3 เสา ส่วนตอนกลางมี 2 เสา โดยไม่มีเสากลาง หน้าโรงหันไปทางทิศเหนือหรือใต้เรียกว่า “ลอยหัววัน” (ลอยตามตะวัน) ไม่หันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตก เพราะเป็นการ “ขวางหัววัน” (ขวางตะวัน) ตามความเชื่อของโนราว่าเป็นอัมมมงคล หลังคานะทำเป็นรูปหน้าจั่ว มุงจาก ตรงกลางจั่วครอบด้วยกระแฉ่ง แต่ถ้าไม่มีกระแฉ่งก็ใช้ใบเตยแทนการที่ต้องครอบกระแฉ่งบนหลังคาจั่วนั้น มีนัยว่าเพื่อระลึกถึงนางนวลทองสำลีตอนถูกลอยแพไปในทะเล ก็ได้เพราะนางอาศัยกระแฉ่งเป็นเครื่องมุงแพ ชาวบ้านบางแห่งยังเชื่อว่าโรงพิธีจะมีผี นางโอะกะแซงรักษาเสาโรงทั้ง 6 ต้น และรักษากระแฉ่งมุงหลังคาโรงทั้งด้านซ้ายขวาเรียกว่า “นางโอะกะแซงสองตอน” ด้านหลังของโรงพิธีทำเป็นเพิงพักของคณะโนรา ด้านขวาหรือด้านซ้ายของโรงทำเป็นศาลสูงระดับสายตาสำหรับเป็นที่วางเครื่องบูชา เรียกว่า “ศาล” หรือ “ฟาโล่” พื้นโรงปูด้วย “สาตคล้า” (เสื่อสานด้วยคล้า) แล้วปูทับด้วยเสื่อกระจูด วางหมอนปูผ้าขาวทับเรียกว่า “สาตหมอน” บนหมอนวางไม้แตรและไม้กระดานหรือเทียนติดเชิงเรียกว่า “เทียนครู” หรือ “เทียนภาสครู” โรงพิธีอาจจะตกแต่งด้วยผ้า กระดาษสีธงชายและสิ่งของอื่น ๆ อีกก็ได้

2.1.4 องค์ประกอบและรูปแบบในการแสดง

โนราโรงครู ประกอบด้วย การรำ คือ การรำพื้นฐาน การรำขั้นสูง และการรำประกอบพิธีกรรม อันศักดิ์สิทธิ์ได้แก่ รำสิบสองท่า รำสิบสองบท รำคล้องหงส์และแทงเข้ ส่วนการร้องใช้รูปแบบการร้องรับของผู้รำและนักดนตรีคือ การร้องรับ ไม่ใช้ทำรำ การร้องรับประกอบทำรำได้แก่ ร้องรับบทภาคครู ร้องรับประกอบการรำทุกประเภท การแสดงเป็นเรื่องเป็นรูปแบบของการแสดงละครจาวรรณกรรม พื้นบ้านเฉพาะตอนสำคัญต่อเนื่องกัน 12 เรื่อง และเลือกเรื่องมาแสดงเต็มรูปแบบของพิธีกรรมอีก 2 เรื่อง เพื่อสร้างความศรัทธาในพิธีกรรมให้มากยิ่งขึ้น การบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรม มีรูปแบบของจังหวะที่ใช้ประกอบพิธีกรรมแต่ละขั้นตอนโดยเฉพาะได้แก่ การเชนของสังวैयाและประทับทรงใช้เพลงเชิด การเชิญวิญญาณใช้จังหวะเชิญตายาย การร่ายรำประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ใช้เพลงโค ปัจจุบันโนราโรงครูยังคงมีการสืบสานอย่างเคร่งครัดในหลายจังหวัด เช่น สงขลา พัทลุง

นครศรีธรรมราช ตรัง เป็นต้น โดยเฉพาะในกลุ่มคณะมนรายังประกอบพิธีกรรมโนราโรงครู รักษาจารีตขนบธรรมเนียมการแสดงและพิธีกรรมอย่างต่อเนื่อง

2.1.5 ขั้นตอนประกอบพิธีกรรม

ยกเครื่อง เมื่อคณะโนรามีกำหนดแน่นอนแล้วว่าจะไปแสดงที่ใด ก็จะเตรียมสิ่งของเครื่องใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ให้พร้อม ก่อนเดินทางนายโรงหรือหัวหน้าคณะพร้อมทั้งลูกคู่และผู้แสดงทุกคนจะต้องนำเครื่องดนตรีมารวมกันบนบ้านของนายโรงเพื่อทำพิธียกเครื่อง ผู้ทำพิธีอาจเป็นนายโรงหรือหมอเฒ่าประจำคณะ ผู้ทำพิธีจะบรรเลงการพราหมณ์กับการบรรเลงของลูกคู่การบรรเลงดนตรีจะเริ่มด้วยการเป่าปี่ตามด้วยการตีกลอง ต่อด้วยทับ โหม่งฉิ่ง ตามลำดับการทำพิธีผู้ทำต้องหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ถือว่าเป็นทิศมงคลดนตรีจะบรรเลงไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะบรรเลงการพราหมณ์เสร็จ

เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ การแต่งกายของโนราในการประกอบพิธีโนราโรงครูอาจจะแตกต่างกันบ้าง โดยเฉพาะบุรพจารย์ทางโนร่าอย่างท่านโนร่ายก ซึ่งท่านจะนุ่งผ้าที่เป็นผ้าไทยเสมอ และที่พิเศษก็คือจะมีผ้าขาวทำเป็นวงช้างห้อยอยู่ด้านหน้า ส่วนเครื่องแต่งการอื่น ๆ จะคล้าย ๆ กัน ซึ่งประกอบด้วย

1. เทร็ด เครื่องประดับศีรษะ
2. เครื่องลูกบิด ใช้ตกแต่งลำตัวท่อนบน ประกอบด้วย สายบ่า สายพาดหรือสังวาลย์ สายคอพานโครง รอบอก หรือสายรัดโพก ปั้งคอ
3. ทับทรวง เป็นแผ่นเงินลักษณะคล้ายขนมเปียกปูน สลักตุลกลายเป็นรูปต่างๆ ใช้แขวนกับสายคอห้อยอยู่ระดับทรวงอก
4. ปีกนกแอ่น เป็นแผ่นเงินรูปคล้ายนกนางแอ่นกางปีก ใช้แขวนกับสายสังวาลย์ บริเวณชายโครง
5. ปีก หรือ "หางหงส์" นิยมทำด้วยเขาควายเป็นหรือหนังสัตว์ มีลักษณะคล้ายปีกนก ส่วนปลายงอนเขตร้อยด้วยลูกบิดเป็นระย้าห้อยสวยงาม
6. เหน็บเพลลา หรือสนับเพลลา เป็นกางเกงขาทรงกระบอกยาวประมาณครึ่งน่องใช้สวมแล้วนุ่งผ้าทับ
7. ผ้านุ่ง เป็นผ้ายาวสี่เหลี่ยมผืนผ้าใช้นุ่งทับสนับเพลลาให้กระชับดึงชายผ้าไปเหน็บไว้ข้างหลัง คล้ายนุ่งโจงกระเบนแต่รั้งชายให้ห้อยลง
8. สายรัด ทำด้วยด้ายขาว 3 เส้น เพื่อกันเป็น 3 เกลียว ใช้คาดเอวรัดผ้านุ่งให้แน่น
9. หน้าผ้า ใช้สำหรับคาดห้อยไว้ด้านหน้า
10. ผ้าห้อยหน้า ใช้ผูกหรือเหน็บห้อยทั้งด้านซ้ายและด้านขวาของหน้าผ้า
11. กำไล กำไลต้นแขน กำไลปลายแขน กำไลมือ (ใช้สวมมือและเท้าข้างละหลายๆ วง)
12. ปิเหน่ง หรือปั้นเหน่ง (หัวเข็มขัด)

13. เล็บ ใช้สำหรับสวมนิ้วข้างละ 4 นิ้ว (ยกเว้นหัวแม่มือ)

14. ลูกพอก สำหรับโนราใหญ่ที่แต่งพอก ลูกพอกประกอบด้วยผ้าแพดานบนศาลหรือพาไล ผ้าแพดานใหญ่ในโรงพิธี ที่วางเทิด เสื้อหมอน เครื่องเขียนพิธี หมอนน้ำมันต์ ไม้หวาย มีดหมอ บายศรี ปากขาม บายศรีใหญ่หรือบายศรีทองโรง ดอกไม้รูปเทียน หอกแทงจระเข้ หยวกกล้วยทำรูปจระเข้ ใบ ชิงหรือกระแซง ชันลงหิน หน้าพรานชายหญิง เทริด ย่าม ธนู เชือกคล้องหงส์ เครื่องแต่งตัวโนรา หล้า คา หล้าครุน ใบเฉียงพรา ใบหมวกผู้ เงินเหรียญ รวงข้าว มีดโกน หินลับมีด พระขรรค์ หนังสือ (เสือ) หนังสือ สำหรับที่วางน้ำมันต์อาจจะทำด้วยไม้ไผ่สานเป็นตะกร้าทรงสูงเรียกว่า "ตรอม"

เครื่องบูชา เครื่องบูชาในการประกอบพิธีมี 3 ส่วน คือเครื่องบูชาถวายครุบนศาล เครื่องบูชา ที่ห้องโรง (ที่พื้นกลางโรง) และเครื่องบูชาในห้องของครุหมอบบนเรือนพัก เครื่องบูชาบนศาล ประกอบด้วยหมาก 9 คำ เทียน 9 เล่ม เครื่องเขียน 1 สำหรับ กล้วย 3 หวี อ้อย 3 ท่อน ขนมในพิธีวัน สารทเดือน 10 หรือวันชิงเปรตได้แก่ ข้าวพอง ลา ขนมบัว ขนมเบ้า ขนมเทียน 3 สำหรับ ข้าวสาร พร้อมหมากพลู เทียน จัดลงในภาชนะที่สานด้วยกระจูดหรือเตยขนาดเล็กเรียกว่า "สอन्न" หรือ "สอปรด" 3 สำหรับ มะพร้าว 3 ลูก เครื่องคาวหวาน (ชาวใต้เรียกที่หรือเท) จำนวน 12 สำหรับหรือที่ 12 เสื้อ 1 ผืน หมอน 1 ใบ ผ้าขาว 1 ผืน ผ้านุ่งหมชาย 1 ชุด ผ้านุ่งหมหญิง 1 ชุด บายศรีปากขาม 1 ปาก หน้าพรานชาย หน้าพรานหญิงที่เรียกว่า "หัวอิทาสี" อย่างละหน้าเป็นอย่างน้อย เทริดตาม จำนวนปีที่กำหนดว่าให้ทำพิธีครั้งหนึ่ง เช่น ถ้าทำพิธี 7 ปีต่อครั้งก็ใช้เทริด 7 ยอด ถ้าหาเทริดได้ไม่ ครบก็ใช้ใบเตยทำเป็นรูปเทริดแทนได้ ที่แพดานศาลหรือพาไลผูกผ้าดาดแพดาน ใส่หมากพลู 1 คำ ดอกไม้ 3 ดอก เทียน 1 เล่ม ข้าวตอก 3 เม็ด บนศาลหรือพาไลได้ผ้าดาดแพดานปูผ้าขาวบนหมอนวาง หัวพราน หัวทาสี ปักเทียนไว้ที่หน้าพรานมีไม้แตรระวางไว้ หน้าเทียนวางเครื่องเขียนหมอน้ำมันต์ เทริด บายศรีและเครื่องสังเวยที่เป็นของแห้งใส่สำหรับวางไว้ตลอด 3 วัน ส่วนอาหารคาวหวานและที่ หรือเท 12 ต้องเปลี่ยนทุกวัน ทุกสำหรับต้องปักเทียนเอาไว้ตลอด นอกจากนี้ยังมี "ราด" คือเงินก้านล มี 3 บาท หรือ 12 บาท ส่วนเครื่องบูชาที่ห้องโรงประกอบด้วยรูปเทียน 9 ชุดติดไม้เป็นแพวางบน หมอน ซึ่งวางไว้กลางโรงและบายศรีทองโรง 1 สำหรับ ส่วนเครื่องบูชาในห้องของครุหมอบบนเรือนพัก จัดไว้เช่นเดียวกับเครื่องเช่นทั่วไป

ระยะเวลา ระยะเวลาที่จัดพิธีนิยมทำกันในฤดูแล้ง ในแถบจังหวัดตรังมักทำในราวเดือนยี่ถึง เดือนสาม แถบจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา มักทำในเดือนหกถึงเดือนเก้า โดยไม่ จำกัดวันขึ้นวันแรม และจะเริ่มพิธีหรือเข้าโรงครุวันแรกในวันพุธ ไปสิ้นสุดพิธีในวันศุกร์ แต่ถ้าวัน ศุกร์เป็นวันพระ โนราบางคณะจะส่งครุวันเสาร์เป็นวันสุดท้าย ในงานประเพณีต่ายย่าย่าน เป็นงาน ประจำปีของชาววัดคุระ ตำบลชุมพล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ทุกปีจะต้องมีการรำโนราโรงครุ ต่อเนื่องกัน ๓ วัน ๓ คืน เริ่มวันพุธไปสิ้นสุดวันศุกร์ แต่งานประเพณีต่ายย่าย่านจะเสร็จสิ้นตอนบ่าย วันพฤหัสบดี

โรงพิธี โรงพิธีสร้างแบบดั้งเดิมมีขนาด 9x11 คอก มี 6 เส้า ไม่ยกพื้นโดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน เส้าตอนหน้าและตอนหลังมีตอนละ 3 เส้า ส่วนตอนกลางมี 2 เส้า แต่จะไม่มีเส้ากลาง หน้าโรงหันไปทางทิศเหนือหรือใต้ที่เรียกว่าการลอยหัว (ลอยตามดวงอาทิตย์) จะไม่หันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตก เพราะเป็นการขวางหัว (ขวางดวงอาทิตย์) ซึ่งเป็นความเชื่อของโนราว่า เป็นอัมงคล หลังคาทำเป็นรูปหน้าจั่ว มุงจาก ตรงกลางจั่วครอบด้วยกระแซง หากไม่มีกระแซงก็ใช้ใบเตยแทนการที่ต้องครอบกระแซงบนหลังคาจั่วนี้ว่าเพื่อระลึกถึงนางนวลทองสำลีตอนถูกลอยแพไปในทะเลก็ได้อาศัยกระแซงเป็นเครื่องมุงแพ ชาวบ้านบางแห่งยังเชื่อว่าโรงพิธีจะมีผีนางโอะกะแซงรักษาเส้าโรงทั้ง 6 ต้น และรักษากระแซงมุงหลังคาโรงทั้งด้านซ้ายขวาเรียกว่า “นางโอะกะแซงสองตอน” ด้านหลังของโรงพิธีทำเป็นเพิงพักของคณะโนรา ด้านขวา หรือด้านซ้ายของโรงทำเป็นศาลสูงระดับสายตาสำหรับเป็นที่วางเครื่องบูชาเรียกว่า “ศาล” หรือ “ฟาโล” พื้นโรงปูด้วย “สาตคล้า” (เสื่อสานด้วยคล้า) แล้วปูทับด้วยเสื่อกระจูดวางหมอนปูผ้าขาวทับเรียกว่า “สาตหมอน” บนหมอนวางไม้แตระและไม้กระดานหรือเทียนติดเชิงเรียกว่า “เทียนครู” หรือ “เทียนภาสครู” โรงพิธีอาจจะตกแต่งด้วยผ้า กระดาษสีและของอื่น ๆ

พิธีกรรม เมื่อถึงคราวที่ศิลปินโนราจะต้องบูชาครูหมอ โดยการทำพิธี “ลงครู” หรือ “รำโนราโรงครู” พิธีกรรมนี้จะต้องเชิญครูหมอมารับเครื่องเซ่นไหว้ในโรงพิธี (ที่เรียกกันว่าโรงครู) โดยการตั้งเครื่องบูชาและจัดคนทรงให้ถูกถ้วนตามธรรมเนียมนิยม ครูหมอบางท่านก็เข้าทรงในร่างคนทรงโดยง่ายแถมบางท่านก็มาเข้าทรงก่อนกำหนดทำเอาเจ้าภาพวังงันโกลาหล แต่ครูหมอบางท่านกลับตรงกันข้ามเพราะแม้จะได้ทำพิธีเชิญนานสักเท่าใดก็ไม่ยอมรับคำเชิญ จนเจ้าภาพอ่อนใจคนทรงอ่อนแรงแทบจะทนสำหรับเครื่องเซ่นพลีทิ้งเสียแล้วครูหมอจึงยอมมาลงครู หมอโนราจะศักดิ์สิทธิ์จริงหรือไม่ก็เป็นเรื่องที่ถกเถียงกันอยู่คนอยู่นอวงวงการค่อนข้างจะไม่ค่อยเชื่อ เห็นว่าเป็นเรื่องเหลวไหลหรือแสร้งทำกันเสียมากกว่า แต่สำหรับคนในวงการโนราหรือเชื้อสายโนราแล้วจะมีความเชื่อถือกันมาก ชาวบักซ์ใต้ที่เป็นเทือกเขาเหล่ากอของศิลปินโนรายังฝังแน่นในเรื่องนี้ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจแต่อย่างใดที่เราัมักจะเห็นชาวบักซ์ใต้รุ่นเก่าหรือชาวชนบทบักซ์ใต้เล่น หรือรับโนรามาเล่นแกล้งนอยุ่บ่อย ๆ ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ (2523)

พิธีกรรมโนราโรงครูทั้งโรงครูใหญ่และโรงครูเล็กมีธรรมเนียมอย่างเดียวกัน แต่รายละเอียดของพิธีกรรมบางอย่าง เช่น รำคล่องหงส์ รำแทงเข้ (จระเข้) ครอบเทริด จะทำกันในโนราโรงครูใหญ่เท่านั้น นอกจากนี้โนราโรงครูในแต่ละพื้นที่อาจจะมีข้อแตกต่างกันบ้าง พิธีกรรมต่าง ๆ เช่นการตัดจุก เหยียบเสน ตัดผมผีขอ การรำถีบหัวควาย จะมีหรือไม่มีก็ได้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าภาพและผู้เกี่ยวข้อง สำหรับโนราโรงครูใหญ่ซึ่งทำ 3 วัน

2.1.6 จุดเด่นและเอกลักษณ์

ประเพณีการรำโนราโรงครู มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทั้งนี้เพราะโนราโรงครูเป็นพิธีกรรมทางความเชื่อที่เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนาระดับชาวบ้าน อันหมายถึงความเชื่อในหลักคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์และความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์หรือผีสงฆ์เทวดา อันรวมไปถึงการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ การเข้าทรง และพิธีกรรมทางความเชื่ออื่น ๆ ความเชื่อและพิธีกรรมโนราโรงครูจึงมีบทบาทและหน้าที่ต่อปัจเจกบุคคล และต่อสังคมส่วนรวม ตามลักษณะของพุทธศาสนาระดับชาวบ้าน เพราะศาสนากจะเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคลและต่อสังคมส่วนรวม ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาพื้นฐานของสังคมมนุษย์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศ ปากท้อง ความขัดแย้ง การอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ ความกลัวลี้ภัยและอำนาจเหนือธรรมชาติ ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ การติดต่อสื่อสารกัน การแสดงออกและการพักผ่อนหย่อนใจ จากความสำคัญในบทบาทและหน้าที่โนราโรงครู จึงพบว่าประเพณีรำโนราโรงครูมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านในภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดการรำโนราความเชื่อเรื่องการแก้บน มีส่วนสำคัญให้จัดพิธีกรรมโนราโรงครูและการสร้างโนราสืบทอดกันมาไม่ขาดสาย การช่วยเหลือชาวบ้านในการรักษาอาการป่วยไข้และสามารถบนบานศาลกล่าวขอความช่วยเหลือจากครูหมอโนรา ล้วนอาศัยพิธีกรรมโนราโรงครูเป็นสำคัญ ความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับโนรา การปฏิบัติตัวของโนรา คนทรงครูหมอโนราและลูกหลานตาดายโนรา ได้ส่งผลต่อการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลและสังคมที่สามารถที่จะสร้างเอกภาพและสัมพันธ์ภาพในสังคม เพราะมีความรู้สึกเป็นหมู่พวกเดียวกันมีความเชื่อและศรัทธาในเรื่องเดียวกัน จึงเป็นที่มาของความเข้าใจ ความรักสามัคคีและความมั่นคงในสังคมให้เกิดขึ้น นอกจากนี้ประเพณีการรำโนราโรงครูและความเชื่อเกี่ยวกับโนรา มีส่วนในการสร้างและส่งเสริมอาชีพแก่ชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นผู้รำโนรา ลูกคู่โนรา คนทรงครูหมอโนรา สามารถมีรายได้ส่วนหนึ่งมาเลี้ยงตนและครอบครัวได้ดี บางคนกลายเป็นศิลปินโนรามีชื่อเสียง สามารถตั้งเป็นคณะออกรับงานการแสดงอยู่ในปัจจุบันนี้

จากการศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของโนราโรงครูโนราโรงครูมีรากฐานจากความเชื่อและศรัทธาในศิลปะการแสดงโนรา ใช้เป็นพิธีกรรมเพื่อแสดงความกตัญญูต่อครูหมอโนราและบรรพบุรุษ ตำนานโนรามีการเล่าขานมากกว่า 400 ปี โดยตำนานทำให้เกิดพิธีกรรมโนราโรงครูขึ้นเพื่อบูชาครูหมอโนรา ตลอดถึงบูชาบรรพบุรุษจากภู่นสุรุณ โดยโนราโรงครูมีการพัฒนาการในการนำความเชื่อของศาสนาพุทธ พราหมณ์ และการนับถือผี ผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ รวมทั้งองค์ประกอบของการแสดง โรงพิธีและเครื่องแต่งกาย

2.2 แนวคิดทฤษฎีและคติความเชื่อเกี่ยวกับโนราโรงครุ

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคติความเชื่อ

คติความเชื่อ หมายถึง ความคิด ความเข้าใจ หรือทัศนคติที่คนในสังคมยึดถือร่วมกันว่า “สิ่งนั้นจริง” หรือ “สิ่งนั้นควรทำ” แม้จะไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิทยาศาสตร์เสมอไป เป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมพฤติกรรม ความสัมพันธ์ และวิถีชีวิตของคนในสังคม ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2547)

1. ลักษณะสำคัญของคติความเชื่อ (1) สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น (2) มีอำนาจทางจิตใจ ทำให้คนเกิดความมั่นใจหรือความกลัว (3) เกี่ยวพันกับพิธีกรรม ศาสนา ประเพณี และวิถีชีวิต (4) มีทั้ง “คติที่ให้คุณ” (เช่น ความเชื่อเรื่องการทำบุญแล้วจะได้ผลดี) และ “คติที่ให้โทษ” (เช่น ความเชื่อเรื่องอัปมงคล)

2. แนวคิดหลักเกี่ยวกับคติความเชื่อ (1) แนวคิดทางศาสนา ความเชื่อมักเชื่อมโยงกับพระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเรื่องบุญ บาป กรรม นรก สวรรค์ (2) แนวคิดทางสังคมวิทยา ความเชื่อเป็นกลไกสร้างระเบียบและความเป็นหนึ่งเดียวของสังคม เช่น ความเชื่อเรื่องกฎเกณฑ์ ขนบธรรมเนียม (3) แนวคิดทางจิตวิทยา ความเชื่อช่วยให้คนมีที่พึ่งทางใจ ลดความกลัวในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ เช่น ความเชื่อเรื่องผี หรือสิ่งลี้ลับ (4) แนวคิดทางมานุษยวิทยา ความเชื่อสะท้อนโลกทัศน์และวัฒนธรรมของมนุษย์ เช่น ความเชื่อเรื่องวิญญาณ (Animism) หรือเทพเจ้าหลากหลายรูปแบบ

3. ประโยชน์ของการศึกษาคติความเชื่อ (1) ทำให้เข้าใจรากเหง้าวัฒนธรรมและสังคม (2) ช่วยอธิบายพิธีกรรม ประเพณี และศิลปะต่าง ๆ (3) สร้างความสามัคคีและความศรัทธาร่วมกันในชุมชน (4) ช่วยพัฒนาการวิจัยด้านศาสนา มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์

2.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับคติความเชื่อ

ทฤษฎีทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ที่ช่วยวิเคราะห์ให้เห็นถึงแก่นแท้ของความเชื่อและบทบาทของพิธีกรรมต่อสังคมมนุษย์ โดยมุ่งอธิบายพิธีโนราโรงครุผ่านกรอบทฤษฎีความเชื่อสำคัญได้แก่

1. ทฤษฎีวิญญาณนิยม

ความหมายของวิญญาณนิยม มาจากคำว่า anima (ภาษาละติน) แปลว่า “ลม” หรือ “วิญญาณ” หมายถึง ความเชื่อว่าทุกสิ่งมี “จิตวิญญาณ” หรือ “พลังลี้ลับ” สถิตอยู่ ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ หรือแม้แต่สิ่งของ

แนวคิดหลักของ Tylor มนุษย์ในสังคมดั้งเดิมพยายามอธิบายสิ่งที่ตนไม่เข้าใจ เช่น ความฝัน ความตาย ความฝันว่าพบคนที่ตายไปแล้ว ทำให้เชื่อว่า “ร่างกาย” กับ “วิญญาณ” แยกจากกันได้

ความเชื่อเรื่องวิญญาณ คือ จุดเริ่มต้นของศาสนา ศาสนาพัฒนามาจากความเชื่อดั้งเดิมที่ว่าวิญญาณอยู่รอบตัว ต่อมาเปลี่ยนเป็นความเชื่อเรื่องเทพเจ้า จนถึงการนับถือพระเจ้าองค์เดียว

หลักฐานที่ใช้อธิบาย ความฝัน ทำให้คนเชื่อว่าวิญญาณออกจากร่างไปพบสิ่งอื่น ความตายมนุษย์เชื่อว่าวิญญาณยังคงอยู่ แม้ร่างกายสลาย ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น พายุ ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า เชื่อว่าเป็นการกระทำของสิ่งมีชีวิต

ข้อวิจารณ์ทฤษฎี นักวิชาการรุ่นหลังมองว่า Tylor อธิบายแบบตรงเกินไป (จากวิญญาณ, เทพเจ้า, พระเจ้าองค์เดียว) ในความจริงศาสนาต่าง ๆ มีความซับซ้อน ไม่ได้พัฒนาตามลำดับเดียวกันเสมอไป

ความสำคัญของทฤษฎี เป็นทฤษฎีมานุษยวิทยาแรกๆที่อธิบาย กำเนิดศาสนา อย่างเป็นระบบ ช่วยให้นักวิชาการเข้าใจว่าความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับการอธิบายโลกและปรากฏการณ์ธรรมชาติ เป็นพื้นฐานให้เกิดการศึกษาด้านศาสนาและความเชื่อเชิงวิชาการ Tylor, E. B. (1871) เมื่อพิจารณาพิธีในราโรงครุผ่านกรอบแนวคิดของ Tylor จะเห็นได้ว่า หัวใจสำคัญของพิธีนี้อยู่ที่การยอมรับว่าครุหมอและบรรพบุรุษยังมีวิญญาณดำรงอยู่ และวิญญาณเหล่านี้สามารถส่งผลต่อชีวิตลูกหลานได้ ดังนั้นการจัดพิธีในราโรงครุจึงเปรียบเสมือนการแสดงออกถึงการสื่อสารและเชื่อมโยงโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ

2. ทฤษฎีพิธีกรรม

ทฤษฎีพิธีกรรม คือแนวคิดที่อธิบายว่า “พิธีกรรม” เป็นพฤติกรรมที่มีแบบแผน มีสัญลักษณ์ และมักสัมพันธ์กับศาสนา ความเชื่อ หรือประเพณี โดยมีบทบาทสำคัญในการจัดระเบียบชีวิตของมนุษย์ เสริมสร้างความเป็นเอกภาพ และสะท้อนโลกทัศน์ของสังคม ขยายความจาก Van Gennep ว่า พิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน

1. การแยกออก ผู้เข้าร่วมถูกแยกออกจากสถานะเดิม เช่น การโกนหัวบวช, การแยกเด็กจากครอบครัว เพื่อเข้าสู่พิธี
2. ระยะเวลา หรือ ช่วงเปลี่ยนผ่าน ช่วงที่อยู่ กึ่งกลาง ไม่ใช่สถานะเดิม และยังไม่เข้าสู่สถานะใหม่ เป็นภาวะที่ Turner เรียกว่า นอกเหนือโครงสร้างสังคมปกติ ตัวอย่างเช่น การบวชเณรที่อยู่ในสถานะไม่ใช่เด็กบ้าน ๆ แล้ว แต่ก็ยังไม่ใช่พระเต็มตัว
3. การผนวกรวม หรือ การกลับคืน ผู้เข้าร่วมพิธีได้รับ “สถานะใหม่” และกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง เช่น ชายหนุ่มหลังผ่านพิธีกรรมเข้าสู่วัยผู้ใหญ่

แนวคิด Communitas Turner ใช้คำว่า Communitas เพื่ออธิบายสถานะของความสัมพันธ์ในช่วง liminality คือภาวะที่คนรู้สึกเป็นพี่น้องร่วมกัน ไร้ชนชั้น ไร้ลำดับชั้น เน้นความเท่าเทียม แตกต่างจาก Structure (โครงสร้างสังคม) ที่แบ่งชนชั้นและหน้าที่ ตัวอย่าง: ผู้แสวงบุญที่เดินทางไปวัดเดียวกัน ทุกคนเสมอภาค ผู้เข้าพิธีบวช ทุกคนอยู่ในชุดเหมือนกัน ไม่มีชนชั้น

ความสำคัญของแนวคิด Turner อธิบายว่าพิธีกรรมไม่ใช่แค่การทำตามประเพณี แต่เป็นกลไกสังคม ที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียว ช่วยทำให้เข้าใจบทบาทของศาสนาและพิธีกรรมในฐานะที่เป็นเครื่องมือ “สร้างความสัมพันธ์และเอกภาพทางสังคม” แนวคิด Communitas ถูกนำไปใช้ศึกษา พิธีกรรมศาสนาประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (spiritual tourism) ขบวนการทางสังคมและการประท้วง (Turner, V. W., 1969) การนำทฤษฎีเหล่านี้มาใช้ ไม่เพียงช่วยให้เข้าใจพิธีกรรมโนราโรงครูในมิติความเชื่อ แต่ยังช่วยอธิบายบทบาททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่ทำให้พิธีนี้ยังคงสืบทอดอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

2.3 แนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรม

การวิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรม ในมิติทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มิใช่เป็นเพียงการอ่านเพื่อความบันเทิงหรือการพรรณนาโวหาร แต่เป็นระเบียบวิธีวิจัยที่มีเป้าหมายในการ "ตีความตัวบท" เพื่อค้นหาระบบคิด ค่านิยม ปรัชญา และอุดมการณ์ของสังคมที่ผู้แต่งหรือชุมชนได้ฝังรากลึกไว้ในวรรณกรรมนั้น ๆ กาญจนา แก้วเทพ (2552)

2.3.1 องค์ประกอบหลักของทฤษฎีนี้ประกอบด้วยมิติสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. มิติของเนื้อหา เนื้อหาปรากฏชัดและเนื้อหาแฝงเร้น

นักวิชาการด้านระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพได้จำแนกโครงสร้างเนื้อหาของวรรณกรรม หรือตัวบททางวัฒนธรรมออกเป็น 2 ระดับอย่างชัดเจน นางลักษณ์ วิรัชชัย (2543) คือ เนื้อหาที่ปรากฏชัด หมายถึง ถ้อยคำ ประโยค เรื่องราว พฤติกรรมของตัวละคร หรือบทร้องที่ปรากฏอยู่บนหน้ากระดาษ หรือสื่อสารออกมาโดยตรง ซึ่งสามารถนับความถี่หรือจำแนกหมวดหมู่ได้อย่างตรงไปตรงมา และเนื้อหาที่แฝงเร้น (Latent Content): หมายถึง ความหมายในระดับลึก หรืออุดมการณ์ความเชื่อ ปรัชญา ค่านิยม และจริยธรรมที่ไม่ได้กล่าวออกมาตรง ๆ แต่ซ่อนอยู่ภายใต้สัญลักษณ์ บทสนทนา หรือโครงเรื่อง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการตีความเชิงลึก โดยเชื่อมโยงกับบริบทแวดล้อมของผู้ผลิตและผู้รับสาร

2. มิติวรรณกรรมในฐานะสถาบันทางสังคมและสัญลักษณ์

ในการวิเคราะห์วรรณกรรมเชิงวิชาการ วรรณกรรมจะไม่ถูกมองแยกส่วนจากสังคม ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต (2549) และ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2558) ได้สะท้อนมุมมองว่า วรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นวรรณคดีลายลักษณ์หรือวรรณกรรมมุขปาฐะ (บทร้อง/นิทานพื้นบ้าน) ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคม เป็นที่รองรับและถ่ายทอดระบบจริยธรรม ค่านิยม และคำสอนจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดทางสัญลักษณ์ ซึ่งมองว่า ตัวบทวรรณกรรมคือกลุ่มของสัญลักษณ์ ที่ทำหน้าที่สื่อสารผ่าน "รูปสัญลักษณ์" (คำร้อง/ถ้อยคำ) เพื่อให้ผู้รับสารได้ถอดรหัสออกมาเป็น "ความ

หมายสัญญา" ซึ่งก็คือคุณค่าทางนามธรรม เช่น หลักธรรมคำสอน หรือสัจธรรมชีวิต กาญจนา แก้วเทพ (2552)

2.3.2 ขั้นตอนและระเบียบวิธีปฏิบัติในการวิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรม

การดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรง และความเชื่อมั่น ในงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีกระบวนการสำคัญ 5 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 การกำหนดหน่วยข้อมูลและประชากรตัวบท ผู้วิจัยต้องคัดเลือกวรรณกรรม ตัวบท หรือบทร้องที่เป็นกลุ่มเป้าหมายอย่างมีหลักเกณฑ์ จากนั้นจึงทำการแยกย่อยเนื้อหาออกเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ เช่น การใช้ คำสำคัญ ประโยค หรือ บทประพันธ์/คำกลอน 1 บท เป็น 1 หน่วยข้อมูล ขั้นที่ 2 การอ่านเพื่อทำความเข้าใจและซึมซับตัวบท ผู้วิจัยต้องทำการอ่านหรือตรวจสอบตัวบทซ้ำหลาย ๆ รอบเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาทั้งในระดับความหมายตรงตามตัวอักษร และความหมายตามบริบทวัฒนธรรม เพื่อไม่ให้เกิดอคติส่วนตัว ในการตีความ ขั้นที่ 3 การสร้างหมวดหมู่หรือประเด็นหลัก ผู้วิจัยทำการสร้างกรอบความคิดหรือหมวดหมู่ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เช่น หมวดหมู่ที่ 1 เนื้อหาที่สะท้อนหลักพุทธธรรม (เช่น ไตรลักษณ์, อิทธิบาท 4, ความกตัญญู) หมวดหมู่ที่ 2 เนื้อหาที่สะท้อนหน้าที่ทางสังคมและจริยธรรม หมวดหมู่ที่ 3 เนื้อหาที่สะท้อนอัตลักษณ์และบริบทของชุมชน ขั้นที่ 4 การลงรหัสและการตีความเนื้อหา ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เจาะลึกในแต่ละหน่วยข้อมูล แล้วจัดกลุ่มเข้าสู่หมวดหมู่ที่ตั้งไว้ พร้อมทั้งทำการ ตีความเชิงบริบทโดยอธิบายว่าตัวบทเหล่านั้นกำลังสื่อสารปรัชญาหรือคุณค่าใดออกมา ขั้นที่ 5 การสังเคราะห์และการเขียนนำเสนอผล ขั้นตอนสุดท้ายคือการนำข้อมูลที่แยกหมวดหมู่และตีความแล้ว มาเรียงร้อยและรวบรวมเป็นความเรียงเชิงวิเคราะห์ โดยใช้ระเบียบวิธี การพรรณนาวิเคราะห์ ควบคู่ไปกับการยกตัวอย่างตัวบทวรรณกรรม มาอ้างอิงประกอบเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อค้นพบ

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรมในมิติทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่มีเป้าหมายเพื่อ "ตีความตัวบท" ในการค้นหาระบบคิด ค่านิยม ปรัชญา และอุดมการณ์ของสังคมที่ฝังรากลึกอยู่ในวรรณกรรม โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ การวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏชัด (ถ้อยคำ พฤติกรรมตัวละครที่สื่อสารโดยตรง) ควบคู่กับเนื้อหาแฝงเร้น (ความหมายเชิงลึกและสัญลักษณ์ที่ต้องอาศัยการตีความ) และการมองวรรณกรรมในฐานะสถาบันทางสังคมและระบบสัญญาณที่ทำหน้าที่ขัดเกลาสังคมและถ่ายทอดคุณค่าทางนามธรรมสู่ผู้รับสาร ซึ่งการดำเนินการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือจะประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การกำหนดหน่วยข้อมูลและประชากรตัวบท, การอ่านทำความเข้าใจเพื่อซึมซับตัวบทโดยปราศจากอคติ, การสร้างหมวดหมู่หรือประเด็นหลักตามวัตถุประสงค์วิจัย, การลงรหัสและการตีความเนื้อหาเชิงบริบท, และขั้นสุดท้ายคือการสังเคราะห์พร้อมเขียนนำเสนอผลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ร่วมกับการยกตัวอย่างตัวบทอ้างอิงเพื่อยืนยันข้อค้นพบ

2.4 บทโนราโรงครู

บทโนราโรงครู คือ บทขับร้องที่แต่งเป็นกลอนสุภาพ ไม่ปรากฏผู้แต่ง มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบูชาครู ความกตัญญู ตลอดถึงการใช้ชีวิตประจำวัน และมักสอดแทรกธรรมะอยู่ในบทขับร้อง ซึ่งหลักธรรมที่สอดแทรกอยู่ในบทโนราโรงครูนั้นมีทั้งหลักธรรมขั้นพื้นฐานในระดับโลกียะ จนถึงธรรมะขั้นสูงคือโลกุตระ โนราหรือผู้ขับร้องนั้นมีหน้าที่ขับร้องและร่ายรำตามเนื้อหาของบทนั้น ๆ และต้องอธิบายเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในบทร้องให้ผู้ชมได้เข้าใจ ผู้ชมจะได้รับทั้งความรู้สึกรื่นเริงสนุกสนานและได้รับข้อคิดที่เป็นธรรมะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

ขจรศักดิ์ แซดวง (2568) บทโนราโรงครูมีอยู่หลายบทด้วยกัน มีทั้งบทภาสครุ บทบูชาครู เชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชิญครูหมอ เชิญบรรพบุรุษ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญที่โนราจะต้องกล่าวเป็นบทร้องประกอบเครื่องดนตรีในการทำพิธีทั้งสิ้น ซึ่งในบทข้างต้นที่กล่าวมานี้ โนราแต่ละคณะจะมีบทร้องที่แตกต่างกันออกไปตามสายตระกูล หรือตามที่ครูบาอาจารย์ได้สั่งสอนมา แต่จะมีบทร้องอยู่ชุดหนึ่งที่โนราทุกคณะต้องขับร้องหรือกล่าวได้ว่าเป็นบทบังคับของการทำพิธีกรรมโนราโรงครู นั่นคือ “บท 12” บท 12 หรือบ้างเรียกว่า 12 บท คือบทร้องที่จำเป็นต้องนำมาขับร้องในพิธีโนราโรงครูโดยเฉพาะวันที่ทำพิธีสำคัญคือวัน “แต่งพอก” ไม่ว่าพิธีกรรมโนราโรงครูนั้นจะจัดขึ้นเพื่อบูชาครูหมอตาบยาบรรพบุรุษ หรือผูกผ้า ตัดจุก ครอบเทริดโนราใหญ่ หรือแม้กระทั่งแก้สืบนกัถ์ล้วนต้องนำ บท 12 มาขับร้องทั้งสิ้น บท 12 ถือได้ว่าเป็นบทที่มีความสำคัญ หากโนราผู้ทำพิธีโนราโรงครูไม่นำบท 12 มาขับร้อง หรือขับร้องไม่ครบถ้วน ถือว่าพิธีกรรมโนราโรงครูนั้นไม่มีความสมบูรณ์แบบไม่ครบถ้วนตามครูบาอาจารย์และอาจเป็นเหตุให้ครูหมอโนราหรือผีบรรพบุรุษไม่พอใจและดลบันดาลให้เกิดอาเพศต่างๆได้ตามความเชื่อ และการที่บทร้องโนราโรงครูมีทั้งหมด 12 บทนั้น เนื่องมาจากได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ในการสวด 12 ตำนานของพระสงฆ์ ครูโนราสมัยก่อนจึงอ้างเอา เลข 12 มาลำดับเป็นบทโนราโรงครู อุปเทห์แทนการสวดบท 12 ตำนานของพระสงฆ์เพื่อความเป็นสิริมงคล แก่การทำพิธีกรรมโนราโรงครู

ในการขับบท 12 โนราแต่ละคณะอาจจะเรียงลำดับการขับร้องของบทที่ 1 – 12 ไม่เหมือนกัน และแต่ละบทอาจจะมีคำร้องที่แตกต่างกันออกไปบ้าง เพราะส่วนมากมีการเรียนกันมาแบบมุขปาถะ บทร้องของแต่ละคณะจึงไม่เหมือนกันเสียทีเดียว แต่ยังคงเนื้อหาและใจความสำคัญที่เหมือนกัน ซึ่ง บทร้องทั้ง 12 บท มีเนื้อร้องและเนื้อหา ดังนี้

บทที่ 1

บทสรรเสริญคุณครู

คุณเอ๋ยคุณครู

หนักเหมือนผืนน้ำพระคงคา

คิ่นจะแห่แห้งไหลมา

ยังไม่รู้สิ้นรู้สุด

สิบนั้นลูกยกขึ้นดำเหน็ด
 จำศีลอยู่แล้วไม่สิ้นสุด
 จะไหว้พระพุทธรูปพระธรรมเจ้า
 เล่นไหนได้ดีมีคนรัก
 ยกไวใส่เกล้าใส่ผม
 ยอเอ๋ยลูกยกไหว้
 ขอศัพท์ขอเสียงให้เกลี้ยงดี
 กลางคืนลูกไหว้พระจันทร์เจ้า
 บทบาทพลาดพลั่งยังผิด
 ขอไปด้วยปัญญม
 ขอศัพท์ขอเสียงบ้างหนา
 ขอศัพท์ขอเสียงให้ดังก้อง
 ขอศัพท์ขอเสียงให้เกลี้ยงใส
 โอษฐ์แล้ววาดเอาไว้

สรรเสริญไหว้บุญคุณพระพุทธร
 ไหว้พระเสียก่อนต่อสวดมนต์
 ยกไวใส่เกล้าใส่ผม
 หยุดพักได้ดีมีคนชม
 ยอไหว้บังคมทูลกราตรี
 คุณครูท่านได้ปราณี
 ลูกน่อยกล่าวคำรำกล่าวจิตร
 เข้าๆลูกไหว้พระอาทิตย์
 ผิดน่อยลูกหนอขอขมา
 สะสมไปด้วยปัญญา
 ปัญญาลูกมาเหมือนน้ำไหล
 เหมือนช่องชะวาหล่อใหม่
 ไหลมาเหมือนทอธารา
 ร่ำถวายพระเทวดา

ขจรศักดิ์ แหวง 2568 (อ้างแล้ว)

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้เป็นบทเริ่มต้นของกำพลัดโนราทั้งหลาย เปรียบเสมือนบทไหว้พระของโนรา ระลึกถึง
 คุณของพระรัตนตรัยซึ่งเป็นทีพึ่ง เป็นพุทธานุสติ ธรรมมานุสติและสังฆานุสติ ระลึกถึงคุณของครูบา
 อาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่มีคุณต่อมนุษย์ทั้งหลาย และเป็นการอธิฐาน ขอพรก่อนที่จะทำการแสดง
 ขับร้องหรือทำพิธีกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ขับมีปัญญา มีน้ำเสียงไพเราะ มีการแสดงที่ไม่ติดขัด และสร้าง
 กำลังใจ มีธรรมะที่สอดแทรกคือ ความกตัญญูกตเวทิตาธรรม รวมถึงเป็นการบอกกล่าวต่อเทพดา
 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดถึงวิญญาณครูหมอตาบายและสิ่งที่เคารพนับถือว่าสิ่งที่จะแสดงต่อไปเป็นการรำ
 ถวายเพื่อบูชา เป็นเทวดาพลี บทสรรเสริญคุณครูมโนราเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวปักษ์ใต้ที่
 หลอมรวมระหว่างศิลปะและธรรมไว้อย่างละเอียดอ่อน ผ่านถ้อยคำที่ยกย่องพระคุณครู เปรียบเหมือน
 ผึ้งน้ำค้างคาที่มันคง ไม่มีวันเหือดแห้ง แสดงให้เห็นว่าครูเป็นรากฐานของทุกสรรพวิชา และศิษย์ต้อง
 เริ่มต้นด้วยความกตัญญู ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมสำคัญคือ “กตัญญูกตเวทิตา” ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า
 เป็นบุคคลผู้หาได้ยากในโลก การระลึกถึงคุณครูจึงมิใช่เพียงพิธีกรรมก่อนรำ หากเป็นการตั้งใจให้ออม
 ตน พร้อมเปิดใจรับคำสอนและความเจริญทางปัญญา

บทร้องยังเน้นการไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และการรักษาศีลก่อนเริ่มพิธี อันเป็นการ
 เตรียมใจให้สงบและเป็นสิริมงคล การตั้งตนอยู่ในพระรัตนตรัยเช่นนี้สอดคล้องกับหลักไตรสรณคมน์

และสติ-สัมปชัญญะ ซึ่งเป็นฐานของทุกการปฏิบัติในชีวิต เมื่อจิตตั้งมั่นดีแล้ว การแสดงหรือการทำงานย่อมสำเร็จและได้รับการยกย่อง ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะฝีมือเพียงอย่างเดียว แต่เพราะบุคลิกภายในได้รับการหล่อหลอมด้วยคุณธรรม เช่นเดียวกับหลักอิทธิบาท 4 ที่ทำให้ความเพียรกลายเป็นความสำเร็จ

ช่วงกลางของบทมุ่งเน้นเรื่อง “ศัพท-เสียง” ซึ่งมีใจเพี่ยงทักษะทางการแสดง หากสะท้อนแนวคิดวาซิลปินต้องใช้เวลาที่ไพเราะ สุภาพ และสร้างสรรค์ อันเป็นแก่นของ “สัมมาวาจา” การฝึกวาจาให้ดีคือการขัดเกลานิสาให้สงบงาม เพราะเสียงที่ไพเราะบนเวทีเกิดจากใจที่บริสุทธิ์เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ บทที่กล่าวถึงการไหว้พระอาทิตย์และพระจันทร์ยังเป็นการสอนให้มนุษย์รู้จักธรรมชาติของ ความไม่เที่ยง (อนิจจัง) การเปลี่ยนแปลงของวันคืนจึงสะท้อนให้ตระหนักว่าเราต้องปรับตัวให้เหมาะกับกาลเทศะอยู่เสมอ

เนื้อหาตอนท้ายที่กล่าวถึงการขอขมาเมื่อทำผิด เป็นการสอนความรับผิดชอบต่อการกระทำ ซึ่งเชื่อมโยงกับมโนสุจริตและการรู้จักยอมรับผิด การขอขมาไม่เพียงทำให้ใจเบา แต่เป็นการฝึกอ่อนน้อมและรู้จักตรวจสอบตนเอง ส่วนการขอขมาให้ไหลเหมือนสายน้ำสะท้อนอุดมคติของการเรียนรู้ตลอดชีวิตตรงกับหลักไตรสิกขา และแนวคิดการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ตอนปิดท้ายที่ว่า “รำถวายพระเทวดา” ชี้ให้เห็นว่าศิลปะมิใช่เพียงการแสดง แต่เป็นการประกอบพิธีกรรมแห่งความ ศักดิ์สิทธิ์ การรำจึงเป็นการบูชาธรรมและบูชาครู ผู้แสดงต้องมีสัจจะ ความสำรวม ขันติ และเจตนา บริสุทธิ์ เมื่อแก่นของศิลปะมโนราเชื่อมโยงกับหลักธรรมอย่างลึกซึ้งเช่นนี้ จึงไม่เพียงสอนให้เป็นศิลปินที่ดี แต่ยังสอนให้เป็นมนุษย์ทั้งดงามทั้งกาย วาจา และใจ อันสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตที่สมดุล มีศีล ความเพียร ปัญญา และความกตัญญูเป็นพื้นฐานตลอดเส้นทางแห่งความเจริญของชีวิต

บทที่ 2

บทไหว้บุญคุณครู (ก่ำพลัดลูกอ่อน)

ไหว้บุญคุณครูลูกเสียแล้ว

ไหว้บุญคุณแก้วอาจารย์สอน

ไหว้คุณครูอาจารย์ท่านเสียก่อน

ท่านได้สั่งสอนข้าพเจ้ามา

ไหว้บุญคุณครูเสร็จสรรพ

กลายกลับมาไหว้พระบิดา

พอเกิดลูกมาเป็นโนรา

ลูกยาไม่ได้ลืมคุณ

คุณของพ่อมากล้นพ้นใจ

ไม่มีสิ่งอันใดมาเปื้อนปน

ถึงจะมีชายอื่นสักหมื่นคน

ยังไม่ได้เท่าคุณพระบิดา

ไหว้พระบิดาเสร็จสรรพ

กลายกลับมาไหว้พระมารดา

โอ้พระแม่ข้าเหยงเลียงลูกมา

แม่พิทักษ์รักษาจนรอดตัว

ตั้งแต่ลูกน้อยกระทั้งใหญ่

น้ำใจแม่มิให้ลูกได้ชั่ว

ระหว่างลูกจะรอดขึ้นมาเป็นตัว

พระแม่อยู่หัวตัวไผ่ผอม

หลับตาวินอนไม่หอนรุ่ม
 ยามเช้าแม่เฝ้าถนอม
 ผูกเปลเวหาเอาผ้ามาวาง
 เมื่อยามแม่นอนไม่หอนหลับ
 เมื่อยามพระแม่เสวยข้าว
 ได้ยินเสียงลูกตื่นสะอื้นร้อง
 สองมือแม่สอดประคองยก
 ฟักพุ่มอุ้มเจ้าขึ้นมา
 นำสงสารพระมารดา
 จะเป็นจะตายแม่ไม่คิด
 ลูกอย่าเล่นให้ไกลตา

กลัวร้อนกลัวยูงจะไต่ตอม
 ยามค่ำแม่กล่อมให้ลูกหลับ
 กลัวละอองผองผางจะลงทับ
 สัพพหูฟังเสียงลูกร้อง
 แม่เจ้าไม่ทันได้อุ้มท้อง
 ละไว้แม่ยอมมองเข้ามา
 สากลัวลูกตกจากเปลผ้า
 ก็นมมนัยนายอดยาใจ
 ความรักลูกยาดั่งดวงจิต
 รักนุสสุตจิตระเสนห์หา
 เล่นช่ายเคหาช่ายเฝ้าเรือน

ขจรศักดิ์ แหวด 2568 (อ้างแล้ว)

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้เป็นบทที่ระลึกถึงคุณของครูบาอาจารย์ผู้ที่สั่งสอนประสิทธิ์ประสาทศิลปวิทยาให้แก่โนรา ถัดมาคือการระลึกถึงคุณของพ่อ และคุณของแม่ และแสดงให้เห็นถึงความลำบากยากเข็ญของแม่และพ่อในการเลี้ยงดูลูกให้เติบโตขึ้นมามีความลำบากยากเข็ญเพียงใด จุดประสงค์คือให้ผู้ที่ได้ฟังมีความกตัญญูรู้คุณต่อบุพการีที่มีต่อตนเอง และสิ่งที่ตนเองต้องมีต่อบุพการี บทไหว้บุญคุณครูในชุด “ก่าพลัดลูกอ่อน” เป็นวรรณศิลป์พื้นบ้านที่สะท้อนค่านิยมสำคัญของสังคมภาคใต้ คือการระลึกคุณครูบิดา และมารดา ซึ่งเป็นสามราฐานแห่งชีวิตและศิลปะ โดยเริ่มต้นจากการไหว้ครูอาจารย์ผู้ให้วิชาสั่งสอนให้ศิษย์ก้าวขึ้นมาเป็นโนราอย่างสมบูรณ์ การระลึกถึงครูในขั้นแรกนี้เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่อง “กตัญญูทเวทิต่อครูอาจารย์” ซึ่งเป็นพื้นฐานของผู้เรียนรู้ทุกแขนง ผู้ทำการไหว้ครูย่อมเปิดใจให้ถ่อมตน เห็นคุณของผู้สอน และพร้อมรับศิลปะตามแนวทางที่ครูได้ถ่ายทอดไว้

ต่อมาบทไหว้ได้หันไปยกย่องพระคุณบิดา โดยกล่าวว่าคุณพ่อประเสริฐเหนือชายอื่นนับหมื่นคน สะท้อนว่าบิดามีบทบาทสำคัญต่อการกำเนิดและหล่อหลอมลูกให้มีความสามารถเป็นโนรา ความรักและการเสียสละนี้สัมพันธ์กับหลักธรรมของพุทธศาสนาที่ว่า “บิดามารดาเป็นพรหมของบุตร” (พรหมวิหาร—เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) บิดาจึงเป็นศูนย์รวมของความอบอุ่นและความมั่นคง ซึ่งเป็นเงื่อนไขให้ลูกเติบโตอย่างมั่นใจในวิถีชีวิต ส่วนที่ลึกซึ้งที่สุดของบทคือการสรรเสริญพระคุณมารดา ซึ่งถ่ายทอดด้วยถ้อยคำละเอียดละไมและภาพพจน์อันทรงพลัง มารดาเลี้ยงลูกตั้งแต่วัยเยาว์ ยอมอดนอน อดอาหาร คอยเฝ้าปัดยุง ลม ฝุ่น และอุ้มชูเมื่อลูกร้อง ด้วยความรักที่เปรียบได้กับ “ชีวิตของชีวิต” การฟังบทนี้ทำให้เห็นภาพความทุ่มเทของมารดาอย่างจับใจ ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของ

“กตัญญูทเวทิต่อบิดามารดา” และเป็นการเตือนให้มนุษย์ไม่ลืมบุญคุณผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูจนเติบโต ความรักของแม่ที่ “จะเป็นจะตายก็ไม่คิด” เพราะทุ่มใจให้ลูกทั้งหมด เป็นภาพสะท้อนของกรุณาธรรมอย่างแท้จริง ในด้านการนำสู่ชีวิตจริง บทนี้สอนให้ผู้คนรู้จัก “รากเหง้าของตน” คือครูบิดา และมารดา ผู้ให้ทั้งชีวิตและความรู้ การไหว้และการระลึกคุณมิใช่เพียงพิธีกรรม แต่เป็นการปลูกฝังทัศนคติที่ถูกต้องต่อผู้มีพระคุณ นอกจากนั้นยังเตือนใจให้ระมัดระวังตน เช่น “ลูกอย่าเล่นให้ไกลตา” ซึ่งสะท้อนการอบรมและการดูแลตนเองในสังคมจริง ความหมายนี้สัมพันธ์กับหลักธรรมในชีวิตประจำวัน เช่น สติ ความระมัดระวัง ความกตัญญู และความกรุณาในครอบครัว

ดังนั้น บทไหว้บุญคุณครูชุดนี้จึงมีใช้เพียงบทเพลงหรือพิธีกรรมบนเวทีโนราเท่านั้น หากเป็นตำราธรรมของชีวิตที่สอนให้มนุษย์รู้จักคน รู้รากเหง้า และรู้จักดำรงชีวิตด้วยความอ่อนน้อม ความกตัญญู และความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นรากฐานทั้งของศิลปะและการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์งดงามในทุกกาลสมัย

บทที่ 3	
บทครูสอน	
ครูเอ๋ยครูสอน	เสด็จกรมมาต่องา
ครูสอนให้เขียนหนังสือ	หาหรือครูสอนรำโนรา
ครูสอนให้ผูกผ้า	สอนข้าให้ทรงกำไล
สอนครอบเทริดน้อย	จับสร้อยพวงมาลัย
สอดทรงกำไล	สอดใส่แขนซ้ายย้ายแขนขวา
เสด็จข้างซ้าย	ตีค่าได้ห้าพารา
เสด็จข้างขวา	ตีค่าได้ห้าตำลึงทอง
ดินถีบพนัก	มือชักเอาแสงทอง
หาไหนไม่ได้เหมือนน้อง	ทำนองพระเทวดา
ปากโอษฐ์มีอง่า	พอขุนศรีท้าวไว้
เล่นเสียรำเสีย	หว่างลูกหว่างเมียหมาย
พอขุนศรีท้าวไว้	ไหว้แล้วลูกวันนา

ขจรศักดิ์ แสงดวง 2568 (อ้างแล้ว)

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้มีความหมายให้ระลึกถึงคุณของครูบาอาจารย์ผู้สั่งสอนศิลปะแขนงโนรา ระลึกถึงจุดเริ่มต้นที่ได้เริ่มศึกษาว่าจะได้พัฒนามาเป็นโนราที่มีความรู้ความสามารถ มีที่ไปแล้วอย่าลืมที่มา ให้ระลึกไปถึงก้าวแรกหรือจุดแรกที่ครูอาจารย์ท่านได้นำทางให้แก่เราจนกว่ามาเป็นโนราได้ เมื่อเป็น

โนราเต็มตัวแล้วก็ให้แสดงเสียรำเสียเมื่อมีโอกาส ถ้าหากมีครบครันแล้ว จะเป็นบ่วงไม่ให้ไปไหนได้ บ่วงในที่นี้คือ "บ่วงมาร" หมายถึง กามคุณ 5 (รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส) ซึ่งเป็นเครื่องมือของ "มาร" (กิเลส) ที่ผูกมัดสัตว์โลกให้หมกมุ่นอยู่ในสังสารวัฏ (การเวียนว่ายตายเกิด) โดยไม่สามารถหลุดพ้นจากทุกข์ได้ บทครูสอนเป็นบทสำคัญของการแสดงมโนรา ซึ่งมีเจตนาเพื่อยกย่องครูผู้ถ่ายทอดศิลปะการรำอย่างละเอียดลออ ตั้งแต่การเขียน การผูกผ้า การทรงกำไล การจับพวงมาลัย ไปจนถึงการสวมเทริดและการเคลื่อนไหวทุกท่วงท่า เนื้อหาของบทตอกย้ำว่า "ศิลปะเกิดจากการสั่งสอนของครู" ไม่ใช่จากความเก่งของศิษย์เพียงลำพัง ผู้รำจึงต้องสำนึกในคุณครูและถือว่าแต่ละท่าทางเป็นมรดกแห่งศิลป์ที่สืบทอดด้วยความเคารพ

การที่บทกล่าวถึงรายละเอียด เช่น การผูกผ้า การสอดกำไล การย้ายแขนซ้ายแขนขวา หรือ การเสด็จซ้ายขวาที่ "ดีคำห้าพารา-ห้าตำลึงทอง" แสดงให้เห็นว่าทุกท่วงท่ามีราคา มีคุณค่า และมีความหมาย ศิลปะมโนราจึงไม่ใช่การเคลื่อนไหวอย่างลวก ๆ แต่เป็นผลของความพากเพียรและความประณีต ซึ่งตรงกับหลักธรรม "อิทธิบาท ๔" ที่ประกอบด้วยฉันทะ ความพอใจในงาน, วิริยะ ความเพียร, จิตตะ การใส่ใจ และวิมังสา การใคร่ครวญปรับปรุง นอกจากนี้ยังสะท้อนหลัก "สมาธิ" ในไตรสิกขาที่ทำให้ผู้แสดงจดจ่ออยู่กับร่างกายและจังหวะทุกกระเบียดนิ้ว ท่อนที่ว่า "หาไหนไม่ได้เหมือนน้อง ทำนองพระเทวดา" สื่อถึงความงดงามที่เกิดขึ้นเมื่อศิษย์ฝึกฝนตามคำสอนของครูจนเข้าถึงจิตวิญญาณของศิลป์ ชี้ให้เห็นว่า ความงามระดับสูงสุดมิใช่เกิดขึ้นลอย ๆ แต่เกิดจากการฝึกอย่างต่อเนื่องและการยึดถือแบบแผนดั้งเดิม เช่นเดียวกับหลัก "โยนิโสมนสิการ" ในพระพุทธศาสนาที่สอนให้รู้คิด รู้พิจารณา และรู้ว่าทุกสิ่งเกิดจากเหตุปัจจัย ไม่ใช่จากโชคหรือพรสวรรค์เพียงอย่างเดียว

บทตอนท้ายที่กล่าวว่า "เล่นเสียรำเสีย หวางลูกหวางเมียหมาย" และ "ไหว้แล้วลูกวันทนา" เป็นคำเตือนของครูให้ศิษย์ตั้งใจฝึกฝน ไม่ประมาท เพราะหากทำการแสดงอย่างสะเพร่าอาจทำให้เสียชื่อ เสียศิลป์ และเสียความเชื่อถือในสังคม คำสอนนี้สอดคล้องกับหลักธรรมเรื่อง "สติ-สัมปชัญญะ" และ "hiri-โอตตปปะ" คือความละอายและเกรงกลัวต่อบาป การมีสติไม่เพียงทำให้รำดีขึ้น แต่ยังทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวังและรู้ประมาณ เมื่อพิจารณาทั้งหมด บทครูสอนจึงเป็นมากกว่าบทเพลงสำหรับพิธีกรรม แต่เป็นตำราที่สอนให้ศิษย์รู้ค่าของการเรียนรู้ เคารพผู้สอน มีความเพียร มีสติ และรักษาศิลป์ด้วยใจบริสุทธิ์ การเรียนศิลปะจากครูจึงเปรียบเหมือนการเรียนรู้ธรรม เพราะทั้งสองต้องเริ่มจากความอ่อนน้อม ตั้งใจฝึกฝน และรู้จักประเมินตนเองอยู่เสมอ เป็นบทที่สอนให้ผู้รำเป็นทั้งศิลปินที่ดีและเป็นมนุษย์ที่งดงามในวิถีชีวิตประจำวัน

บทที่ 4

บทสอนรำ

สอนเอ๋ยสอนรำ

ครูให้รำรำสิบสองท่า

ปลดปลงลงมา
 ทำแม่ลายกนก
 ราชทำต่างกัน
 ราชทำหงส์ทอง
 ล่องมาล่องไป
 สอนเอ๋ยสอนรำ
 ปลดปลงลงมา
 วาดไว้ฉายออก
 ราชสูงเสมอหน้า
 ปลดปลงลงมาได้
 ทำกนกกรูवाद
 ทำกนกโคมเวียน
 ฉันทน์เสวยนุช
 ฉันทน์นึ่งคราญ
 ราชเล่นให้สูงสุด
 ครุฑเหลียวเห็นนาค
 ทำเป็นรูปครุฑ
 ครุฑมันฉีดยาเอนาคได้
 เป็นรูปหนูมาน
 เป็นรูปท้าวเวหา
 เป็นรูปฤๅษีดาบ
 สี่มุมปราสาท
 ฉันทน์ตันกลม
 ฉันทน์บัว
 ครอบออกจากแหล่ง

ครูให้ข้าราชทำต่างกัน
 ยกไว้ให้เป็นเครือวัลย์
 เรียกว่าแมงมุมชักใย
 ล่องเล่นน้ำในสระใหญ่
 ในฝั่งแม่น้ำพระคงคา
 ครูให้ข้าราชเทียมบ่า
 ครูให้ข้าราชเทียมพก
 ให้ยกเป็นแพนผาหลา
 เรียกชื่อระย้าพวงดอกไม้
 ครูให้ข้าราชโคมเวียน
 วาดให้เหมือนรูปเขียน
 ราชทำกะเขียนปาดตาล
 พระพุทธเจ้าห้ามมาร
 พระรามจะข้ามสมุทร
 เรียกว่ายาครุฑร่อนมา
 ครุฑเหอมน้ำปิกถ้า
 ลงยุคเอานาคนาคา
 พาร่อนสูดาวเวหา
 ทะยานไปเผากรุงลงกา
 เทียวขี่แต่ม้าจักรรถ
 ลีลาจะเข้าอาศรม
 วาดไว้ให้เป็นหน้าพรหม
 เรียกองค์พระนารายณ์วศร
 พระรามจะวางศรไป
 ศรเหอไปต้องเขาใหญ่

ขจรศักดิ์ แหวดง 2568 (อ้างแล้ว)

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้มีลักษณะคล้ายกับบทครูสอน แต่มีหลักเทวนิยมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย มีท่ารำเกี่ยวกับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย บทสอนรำเป็นบทสำคัญในศิลปะมโนรา ซึ่งสะท้อนการถ่ายทอดท่วงท่าต่าง ๆ จากครูสู่ผู้แสดงอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ท่าง่ายไปสู่ท่ายาก เนื้อหาของบทแสดงให้เห็นว่า “ศิลปะทุกท่วงท่าคือการฝึกใจ” และผู้รำต้องเรียนรู้ด้วยความตั้งใจ เหมือนการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา แบบฝึกหัดที่ถูกสั่งสอน เช่น ท่าแม่ลายกนก เทียมบำ เทียมพก แมงมุมชักใย หงส์ทอง โคมเวียน กะเขียนปาดตาล ยาครุฑ หนูมาน ท้าวเทวา รวมถึงท่าที่อ้างอิงถึงเทพปกรณัม เช่น พระนารายณ์และพระราม ล้วนเป็นสัญลักษณ์ของการฝึกสติ สมาธิ ปัญญา และความประณีตในการเคลื่อนไหวแต่ละกระเปียดนี้

ครูในบทนี้มีได้สอนเพียงร่างกาย แต่สอนจิตใจให้มั่นคงผ่านการฝึกท่ารำที่หลากหลาย การกำชับให้ผู้รำ “ปลดปลงลงมา” หมายถึงการวางอดีต วางความยึดมั่น แล้วเปิดใจรับแบบแผนตามครู เช่นเดียวกับหลักธรรม “อ่อนน้อมถ่อมตน” และ “โยนิโสมนสิการ” ที่ให้รู้ว่สิ่งใดเกิดจากเหตุปัจจัย ไม่ใช่เพราะความเก่งของตนล้วน ๆ ท่ารำที่ต้องอ้างอิงรูปสัตว์ เทวดา หงส์ ครุฑ นาค หรือวรรณคดี เป็นเครื่องช่วยให้จินตนาการประสานกับร่างกาย เกิดเป็นการภาวนาผ่านศิลปะ แต่ละท่ามีความหมายลึกซึ้ง เช่น “ท่าแมงมุมชักใย” ที่แสดงความละเอียดและความสัมพันธ์ของเส้นทางชีวิต “ท่าหงส์ทองล่องเลนน้ำ” แสดงความงามสง่าของจิตที่มีสมาธิ ส่วน “ท่ายาครุฑร่อน” และ “ครุฑยุดนาค” เป็นท่าที่ต้องใช้ความมั่นคง ความกล้าหาญ และสมดุลทางกาย เช่นเดียวกับการรับผิดชอบต่อชีวิตอย่างไม่หวั่นไหว ท่าหนูมาน ท้าวเทวา หรือฤๅษีดาบถล้วนสะท้อนคุณธรรมเฉพาะ เช่น ความกล้า ความเพียร ความสงบ และปัญญาที่รู้จักแยกแยะดีชั่ว เปรียบได้กับหลัก “สติปัญญา 4” ที่เน้นการรู้กาย รู้เวทนา รู้ใจ และรู้ธรรม

การอ้างอิงเทพปกรณัมและเรื่องราวในรามายณะ เช่น พระนารายณ์นาวศร พระรามวางศร ไปจนถึงศรที่พุ่งไปต้องเขาใหญ่ ทำให้เกิดภาพการรำที่ทะยานและมั่นคง สะท้อนความหมายของ “วิริยะ” ความเพียรไม่ถอยหนี และ “สมาธิ” ซึ่งเป็นเอกภาพของกายและใจในขณะเคลื่อนไหว การฝึกท่าที่ต้องมีความสมดุลทั้งสองข้าง เช่น ท่าเทียมบำ เทียมพก หรือช่อระย้า ยังเป็นการฝึกให้ผู้รำรู้จักความพอดีและทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ซึ่งเป็นหลักของพระพุทธศาสนาเช่นกัน

โดยสรุป บทสอนรำทำให้เห็นว่าศิลปะมโนราเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่หล่อหลอมตนเองให้ประณีตงดงาม การฝึกท่ารำเปรียบเสมือนการปฏิบัติธรรม เพราะต้องใช้สติ สมาธิ ความเพียร การรู้จักปล่อยวาง และการเคารพครูเป็นพื้นฐาน ก่อนที่ศิลปินจะเข้าถึงความงามอันลึกซึ้งของศิลปะได้ การเรียนรำจึงมิใช่เพียงการเคลื่อนไหวร่างกาย แต่เป็นการพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง อ่อนโยน และรู้จักดำรงชีวิตอย่างมีสมดุล เหมือน “รำถวายธรรม” ที่ครูต้องการให้ศิษย์ได้เข้าถึงอย่างแท้จริง

บทลมพัดชายเขา

ลมมันพัดที่ชายเขา	พัดมาถูกต้นเลาเพลาเพลิด
น้องเหอรักใครรักเถิด	อย่าทำเหมือนช้างล่องวง
ช้างพลายไม่อย่ากพัง	สาวน้อยร่อยซังไม่อย่ากโขลง
ช้างสารไปไม่ลืมน้อง	โขลงไปไม่ลืมน้องหนา

วิถีชีวิต / คำสอน

เป็นบทที่ระลึกถึงความไม่เที่ยงแท้ไม่แน่นอนของชีวิต เปรียบเสมือนลมที่พัดมาพัดไปถูกต้นเลา เลานี้ในที่นี้มีที่มาจากคำว่า เหล่าหรือราก คือสารพัดกายของมนุษย์ ลมพัดเวไปเมาไม่รู้วชีวิตจะดับไปตอนไหน จะรักใครชอบใครก็ให้รักเสียเถิด โกรธหรือเกลียดใครก็ให้โอโหสิกรรมเสีย บทขุนทาหรือที่รู้จักในชื่อ “บทลมพัดชายเขา” เป็นบทรื่องที่มีลักษณะกึ่งเกี่ยวล้อ กึ่งสั่งสอนอย่างมีชั้นเชิง ใช้ภาพธรรมชาติและพฤติกรรมของสัตว์มาเปรียบเทียบกับความรัก ความมั่นคง และความรับผิดชอบในความสัมพันธ์ของมนุษย์ ลมที่พัดชายเขาและต้นเลาที่ไหวตามแรงลม สื่อถึงความแปรปรวนของอารมณ์และใจมนุษย์ที่อาจหวั่นไหวได้ง่าย หากขาดหลักยึดเหนี่ยวทางศีลธรรม ดังนั้นประโยค “น้องเหอรักใครรักเถิด อย่าทำเหมือนช้างล่องวง” จึงมีนัยสั่งสอนให้ผู้ฟังระวังการคบหาอย่างไมยังคิด และไม่ใช้ความรักเป็นเพียงอารมณ์ชั่ววูบ

บทใช้ “ช้างล่องวง” เป็นภาพพจน์ที่ทรงพลัง เปรียบคนที่ไม่มีความมั่นคงในความรักเหมือนช้างที่วิ่งวุ่นในวงผสมพันธุ์โดยไม่เลือกคู่ ขาดสติและไม่รู้ประมาณ ขณะที่ “ช้างพลายไม่อย่ากพัง” และ “สาวน้อยร่อยซังไม่อย่ากโขลง” แสดงว่าทั้งชายหญิงต่างต้องการความรักที่มีเกียรติ มีแบบแผน ไม่มั่วสุมหรือไร้เสถียรภาพ การรื่องเช่นนี้เป็นการสอนให้ผู้ฟังรู้จัก “รักอย่างมีสติ” และรู้คุณค่าของตนเอง ตรงกับหลักธรรม “หิริ-โอตตปปะ” คือความละอายต่อบาปและเกรงกลัวต่อความประมาทผิดศีลธรรม ตอนท้ายที่ว่า “ช้างสารไปไม่ลืมน้อง โขลงไปไม่ลืมน้องหนา” เป็นคติเตือนใจเรื่องความซื่อสัตย์และความกตัญญู ช้างสารเมื่อออกไปก็ไปก็ไม่ลืมน้องพักของตน เปรียบได้กับคนดีที่ไม่ลืมนบ้าน ไม่ลืมนรากเหง้า ไม่ลืมนผู้มีพระคุณ และไม่ลืมนผู้ที่เคยให้ความรัก ให้ความจริงใจ คุณค่านี้นี้สัมพันธ์กับหลักธรรมเรื่อง “กตัญญูกตเวทิต์” และ “ความซื่อสัตย์” ซึ่งเป็นฐานของความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนในสังคม ในด้านการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง บทขุนทาสอนให้มนุษย์รู้จักเลือกคบคนด้วยปัญญา มิใช่ด้วยอารมณ์ รู้จักรักษาความมั่นคงในความรักและชีวิตคู่ ไม่เปลี่ยนใจไปตามแรงลมเหมือนต้นเลาที่ถูกลมพัดไหวไปมา อีกทั้งสอนให้รักษาความซื่อตรง ไม่ลืมนผู้ที่เคยร่วมทุกข์ร่วมสุข และไม่ทอดทิ้งความผูกพันอันมีคุณค่า การดำเนินชีวิตเช่นนี้ย่อมนำไปสู่ความสงบ หมายมั่น และความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสังคม

บทนี้จึงมิใช่เพียงบทเกี่ยวล่อพื้นบ้าน หากเป็นวรรณศิลป์ที่แฝงธรรมชาติของชีวิต บอกให้รู้จักรักด้วยสติ รู้จักความมั่นคง รู้จักตอบแทนความรักด้วยความจริงใจ และรู้จักรักษาหัวใจผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ อันเป็นคุณสมบัติของผู้ประพฤติดีดังตามครรลองแห่งพุทธธรรมและวิถีชาวบักซ์ได้อย่างแท้จริง

บทฟาลัน

ตรัสว่าฟาลัน

สงสารสวน้อยคิวเหิน

เสียงโนรายกเครื่องไป

เห็นเพลินตามผัวโนรา

ตรัสว่าฟาลัน

เอามือมาท้าวคาง

สงสารสาวพรหมจารี

เอาหลังมาฟิงต่อไม้

มันลั่นขึ้นมาครื้นๆ

มาเพลินตามผัวโนรา

หัวใจนางเหมือนจะบ้า

เป็นบ้าระย้าใจเหย

มันลั่นขึ้นมาผางๆ

เอาหลังมาฟิงต่อไม้

ทีนี้จะได้ผัวพ้อหม้าย

ร้องให้ด้วยฟาลันเหย

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้อุปมาเสมือนกับสัญญาณชีวิตเรา เมื่อชีวิตดำรงอยู่แล้วความก็จะมีความเจ็บไข้ไม่สบาย ปวดนั้นปวดนี้ นั่นคือฟาลัน เป็นสัญญาณบอกให้รู้ถึงความไม่มั่นคงของสังขารบทฟาลันเป็นบทร้องมนโนราที่สะท้อนสภาวะอารมณ์ของหญิงสาวผู้มีความรักผูกพันกับชายผู้เป็นโนรา เนื้อหาดำเนินด้วยภาพเหตุการณ์ธรรมชาติ “ฟาลันครื้น ๆ” ซึ่งกลายเป็นสัญญาณของความสะเทือนใจในหัวใจของหญิงสาว ความรักที่ผูกพันอย่างแรงกล้าทำให้เธอ “เพลินตามผัวโนรา” จนใจว่าวุ่นวายกับจะเป็นบ้า แสดงให้เห็นความไม่มั่นคงของอารมณ์ที่สั่นไหวตามสภาพแวดล้อมและเหตุการณ์ เช่นเดียวกับเสียงฟ้าที่พาดลงมาโดยไม่คาดหมาย ภาพพจน์นี้ช่วยสะท้อนความจริงของชีวิตว่าอารมณ์และความรักเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง (อนิจจัง) พร้อมเปลี่ยนแปลงได้เสมอ

บทมีลักษณะกึ่งเสียดสี กึ่งเวทนา โดยผู้ร้องกล่าวถึงหญิงสาวที่หลงรักชายโนราอย่างหมดใจ จนเกิดความทุกข์เมื่อต้องตามเขาไปในโลกแห่งการแสดงซึ่งเต็มไปด้วยความผูกพันหลายด้าน อารมณ์ที่ “เป็นบ้าระย้าใจเหย” มิได้หมายถึงความบ้าแท้จริง หากเป็นคำเปรียบของความหลงใหลที่ทำให้ขาดสติ ไม่ยั้งคิด และยึดติดในความรักมากจนเกิดความทุกข์ นัยนี้ตรงกับหลักธรรม “ตัณหาเป็นเหตุแห่งทุกข์” ตามอริยสัจ 4 ซึ่งสะท้อนว่าความยึดติดในคนหรือสิ่งใดมากเกินไปย่อมทำให้ใจวุ่นวาย ท่อนหลังของบทที่ว่า “เอามือมาท้าวคาง เอาหลังมาฟิงต่อไม้” ถ่ายทอดภาพหญิงสาวที่เต็มไปด้วยความเศร้าใจ อ่อนล้า และเหมือนจะหมดหวัง การฟิงต่อไม้เป็นภาพโบราณที่ใช้สื่อถึงอาการคิดมาก

เศร้าซึม หรือผิดหวังในชีวิต โดยเฉพาะคำว่า “สงสารสาวพรหมจารี ที่นี้จะได้ผู้พ้อหม้าย” แสดงให้เห็นความกลัวในอนาคตและความไม่มั่นคงทางใจของหญิงสาวผู้ยังไร้ประสบการณ์ในชีวิตคู่ เนื้อหานี้สอดคล้องกับหลักธรรมเรื่อง “สติ-สัมปชัญญะ” ที่เตือนให้มนุษย์รู้เท่าทันอารมณ์ ไม่ให้ความหวนไหวครอบงำจนตัดสินใจผิดพลาด การร้องให้ฟังเช่นนี้จึงเป็นการสอนให้เห็นผลของการปล่อยใจตามอารมณ์รักโดยไม่มีสติ โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่การคบหาและแต่งงานมีความสำคัญต่อเกียรติของครอบครัว ผู้หญิงที่ตกอยู่ในสภาพหลงรักจนร้องไห้เพราะพาลัน คือภาพสัญลักษณ์ของผู้ที่ขาดฐานแห่งปัญญาในการดูแลหัวใจตนเอง จึงเป็นบทเรียนให้ผู้ฟังรู้จัก “รักอย่างมีปัญญา” และวางอยู่ในความพอดี

บทพาลันจึงเป็นมากกว่าบทเกี่ยวหรือบทแสดงอารมณ์ หากเป็นวรรณศิลป์ที่ชี้ให้เห็นธรรมชาติของอารมณ์มนุษย์ อันแปรปรวนและเปราะบางดุจเสียงฟ้าที่ผ่าในพริบตา บทนี้สอนให้รู้จักใช้สติควบคุมความรัก รู้จักพิจารณาผลแห่งความหลง และรู้จักยืนหยัดด้วยปัญญาเมื่อต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงในชีวิต ความรักที่ไม่มีสติด้อยมนำทุกข์ แต่ความรักที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจและความพอดีย่อมนำไปสู่ความสงบและความงามตามแนวทางแห่งพุทธธรรม

บทฝนตก

ฝนมันตกข้างเหนือเหย

แหงท้องลงมา

ฝนตกข้างหัวนอน

ถูกเขาพระยากรุงจีน

อุ่มน้องไปไหว้พระ

อุ่มน้องแฉะข้าง

ขึ้นเขาจ้งโหล่น

ขึ้นเขาพระยาแฉะ

ขึ้นเขาหลากา

เอามือมาลูบอก

เหนียวเอ๋ยเหนียวนัก

นิจจาดัวพี่มีกรรม

โดนเหยมันลงมาฉ่ำๆ

ถูกเขาพระยากรุงจีน

ท้อลายไปข้างเกาะดิน

ต่อเชิงด้วยเขาญาโฮก

หลบมาก็ทำข้างโหล่น

ย่างลงทางเขานมโยง

รักน้องโยนมาแค่ๆ

แฉะมาให้แค่เขารังนก

น้ำตาของพี่ย่อยสกๆ

นิจจาดัวพี่มีกรรม

มาหยุดพักที่เขานกร้า

มาทันเช้าแล้วน้องหนา

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้อุปมาชีวิตเสมือนน้ำโดนที่ตกลงจากที่สูงลงต่ำ คือชีวิตมนุษย์มีแต่ความร่วงโรยไม่มีวันไหลกลับคืน บทฝนตกเป็นบทร่ำมนโนราที่มีลักษณะพรรณนาภูมิประเทศและเส้นทางเดินผ่านภูเขาหลายลูกในคาบสมุทรภาคใต้ ผูกเข้ากับเรื่องราวของชายผู้พาคนรักเดินลัดเลาะในสภาพอากาศที่

ยากลำบาก เนื้อหาของบทเริ่มต้นจากภาพฝนที่ตกทางเหนือ เสียงน้ำดัง “ฉา ๆ” ไหลลงมาตามท่อนธรรมชาติ กระพือหินผา “เขาพระยากรุงจีน” และภูเขาต่าง ๆ ที่เป็นชื่อเฉพาะในท้องถิ่น สะท้อนวิถีชีวิตของคนใต้ที่คุ้นชินกับภูเขาและเส้นทางป่าเขา การเดินทางผ่านสภาพธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวยจึงเป็นภาพเปรียบของเส้นทางชีวิตที่เต็มไปด้วยอุปสรรค ขณะเดียวกัน บทยังพรรณนาความรักที่ชายหนุ่มมีต่อนาง โดยการ “อุ้มน้องไปไหว้พระ” และพานางหลบฝนตามเส้นทางต่าง ๆ ตั้งแต่เขาช้างโซลง เขานมโยง เขาจิ้งโหลน เขารังนก และเขาหลากา ซึ่งล้วนเป็นชื่อภูเขาที่มีความหมายถึงความสูงชันและยากลำบาก การอุ้มน้องฝ่าฝนและทางเขาจึงเป็นภาพลึกลับซึ่งของความรักที่ต้องแลกด้วยความเหน็ดเหนื่อยและความเพียร พ้องกับหลักธรรม “วิริยะ” ที่สอนให้เพียรพยายามในสิ่งที่รักและรับผิดชอบ

ตอนหนึ่งที่ว่า “ขึ้นเขาพระยาแ่ง แวะมาให้แค่เขารังนก” แสดงถึงการเดินทางที่ไม่มีจุดพักจริงจัง ความเหนื่อยหน่ายทวีขึ้นจนชายต้อง “เอามือมาลูบอก นิจจาตัวพี่มีกรรม” คำว่า “กรรม” ในบริบทพื้นบ้านนี้หมายถึงภาระ ความลำบาก หรือผลของการตัดสินใจในอดีตที่ต้องแบกรับในปัจจุบัน ตรงกับหลักกรรมในพุทธศาสนาที่สอนว่า “สิ่งใดทำไว้แล้ว ย่อมได้รับผลแห่งสิ่งนั้น” การเดินทางที่เหนื่อยจนต้องลูบอก นังคร่ำครวญบนเขานกรำ เป็นภาพสะท้อนของมนุษย์ที่เผชิญความยากลำบากแล้วรู้สึกท้อแท้ชีวิตถูกชะตากรรมทดสอบแต่ความน่าสนใจของบทนี้คือแม่เหน้อยเพียงใด ก็ยังคง “อุ้มน้อง” และ “รักน้องโยนมาแค ๆ” แสดงความซื่อสัตย์และหนักแน่นในความรัก สอดคล้องกับหลักธรรม “ขันติ” คือความอดทนทั้งต่อทุกข์และต่อความผันผวนของชีวิต การเดินฝ่าฝนและผ่านภูเขาหลายลูกเป็นสัญลักษณ์ของชีวิตที่ต้องร่วมกันฝ่าฟัน ไม่หวั่นไหวต่อปัจจัยภายนอก

ท้ายบทที่ว่า “นิจจาตัวพี่มีกรรม มาพันเข้าแล้วน้องหนา” เป็นช่วงที่ผู้ชายยอมรับทั้งความทุกข์และความสุขที่เกิดจากความรัก ยอมรับว่าการได้มาพร้อมกันในเส้นทางนี้เป็นทั้งภาระและบุญ เป็นทั้งกรรมและโอกาส เหมือนธรรมที่สอนว่าในทุกสถานการณ์มีทั้งสุขและทุกข์ประสมกันเสมอ ผู้มีปัญญาต้องรู้เท่าทันและไม่ปล่อยใจให้จมอยู่กับความทุกข์เพียงด้านเดียว

โดยรวมแล้ว บทฝนตกเป็นทั้งภาพพจน์ทางวรรณศิลป์และบทเรียนชีวิต ชี้ให้เห็นว่าเส้นทางรักและเส้นทางชีวิตล้วนเต็มไปด้วยอุปสรรคจุดเส้นทางบนภูเขา แต่ตราบไต่ที่ยังมีความเพียร ความรับผิดชอบ ความอดทน และการยอมรับผลแห่งกรรมที่ทำไว้ ย่อมนำไปสู่ความมั่นคงของความรักและการเติบโตของจิตใจตามหลักพุทธธรรมอย่างงดงาม

บทโสกั๋ง

โสเอ้ยโสกั๋ง

น้ำหอมมันหลังลงชายคา

ถบๆลงมา

ยังค่ำไม่รู้จักเต็มอม

นิจจาเหยฝูงคน

ลึงบางก็พิลึงบ้างก็ผอม

บ้างทุกข์บ้างตรอม

ลึงบางก็ผอมเหมือนไข่

นิจจาเหยผู้คน	แก่แล้วก็หล่นเหมือนใบไม้
บ้างเจ็บบ้างไข้	ล้งบ้างผัวตายก่อนเมีย
ทรัพย์สิ้นเงินทองทั้งหลาย	ล้วนแต่สาปสูญเสีย
เมียตายก่อนผัวผัวตายก่อนเมีย	ยังโทรพาไปก็ไม่ได้
สิ่งที่พาไป	ยังแต่ดันไฟกับท่อนไม้
พาไปเผาเสียให้ไหม้	ข้างในป่าช้าน่าสงสาร
ขึ้นสวรรค์ก็ไม่รอด	เอาคอบมาสอดกับบ่วงมาร
ตัดความโลภ	แก้วฬีมาตัดความสงสาร
ตัดความรำคาญ	เพื่อนฝูงของเราถ้วนหน้า

ขจรศักดิ์ แหวง 2568 (อ้างแล้ว)

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้ก็แสดงถึงความไม่แน่นอนในคู่ครอง สัจธรรมของชีวิต โลกธรรม 8 ให้เห็นถึง เทวทูต คือ เกิด แก่ เจ็บตาย และกฎของไตรลักษณ์ ปรากฏอยู่ในบทขุนหา 4 ข้อนี้ บทโสกัง เป็นบทรอมโนราที่มีน้ำเสียงเศร้าสร้อยและเปี่ยมด้วยปรัชญาชีวิต ใช้ภาพ “น้ำไหลหลังลงชายคาไม่รู้จักเต็ม” เป็นสัญลักษณ์ของ ความทุกข์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่ขาดสาย ในชีวิตมนุษย์ เปรียบเหมือนน้ำที่ตกลงมาเรื่อย ๆ ไม่มีวันหมดสิ้น บทนี้เริ่มต้นด้วยการชี้ให้เห็นความไม่เที่ยงของชีวิต สภาพของผู้คนที่ “บางก็พี บางก็ผอม / บ้างทุกข์บ้างตรอม” เป็นภาพสะท้อนสัจธรรมว่า มนุษย์ล้วนไม่เสมอกัน ทั้งด้านสุขภาพ ฐานะ ความทุกข์ และโชคชะตา

คำว่า “ล้งบ้างก็ผอมเหมือนไข” และ “แก่แล้วก็หล่นเหมือนใบไม้” เป็นภาพพจน์ที่แสดงความเสื่อมสลายของสิ่งของอย่างชัดเจน สอดคล้องกับหลัก ไตรลักษณ์ โดยเฉพาะ อนิจจัง และ ทุกขัง ชี้ว่ามนุษย์ไม่ว่าจะเข้มแข็งเพียงใด ก็ต้องเผชิญความเสื่อมและความตายเหมือนใบไม้ที่หล่นร่วงตามกาลเวลา ยิ่งเมื่อกล่าวว่า “บ้างเจ็บบ้างไข้ บ้างผัวตายก่อนเมีย” ยิ่งตอกย้ำความไม่แน่นอนของชีวิต และความพลัดพรากที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งตรงกับหลักธรรมเรื่อง ปริเทวะ (ความโศกเศร้า) และ วิปโยคทุกข์ (ทุกข์จากการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก) ส่วนที่ลึกที่สุดของบทคือการเตือนให้เห็นความจริงอันโหดร้ายว่า ทรัพย์สิ้นเงินทองทั้งหลายล้วนสาปสูญ และไม่อาจนำติดตัวไปได้หลังความตาย แม้มีทรัพย์มากหรือน้อย เมื่อถึงเวลาตาย สิ่งที่พาไปได้มีเพียง “ดันไฟกับท่อนไม้” หรือเครื่องประกอบในการเผาศพเท่านั้น ภาพนี้สะท้อนใจและสะท้อนหลัก มรณสติ และ อุปสมานุสติ ที่สอนให้มนุษย์ตั้งสติรู้เท่าทันความตาย เพื่อไม่หลงใหลในวัตถุและสมบัติที่ไม่เที่ยง ตอนท้ายของบทเต็มไปด้วยความหมายเชิงธรรมะลึกซึ้ง เมื่อกล่าวว่า “ขึ้นสวรรค์ก็ไม่รอด เอาคอบมาสอดกับบ่วงมาร” แสดงให้เห็นการหมุนเวียนของกิเลสและตัณหาที่ตั้งให้มนุษย์เวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสาร แม้หวังจะหลุดพ้นก็ยังกลับไป

ติดกับดักของมารคือกิเลส ความอยาก ความหลง และความยึดมั่น ภาพนี้สอดคล้องกับ
กามคุณ 5 และหลัก โอะมะ 4 ที่เป็นกระแสแห่งความหลงใหลซึ่งอุคตมนุษย์ให้จมอยู่ในทุกข์

สุดท้ายบทร้องสรุปด้วยคำว่า “ตัดความโลภี แก้วพี่มาตัดความสงสาร / ตัดความรำคาญ
เพื่อนฝูงของเราถ้วนหน้า” เป็นคำสั่งสอนให้รู้จักปล่อยวาง ลดความยึดติดในวัตถุและความรักที่ทำให้
ใจวุ่นวาย ความพยายาม “ตัดความโลภี” คือการหันหลังให้ความหมกมุ่นยึดติดในโลกธรรม 8 ความ
พยายาม “ตัดความรำคาญ” หมายถึงการสลัดกิเลสที่รุ่มร่าใจ เพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งตรงกับหลัก
เนกขัมมะ (ความออกจากกาม) และ โพธิปักขิยธรรม ที่นำไปสู่การสงบจากความฟุ้งซ่าน

ดังนั้น บทสวดจึงมิใช่เพียงบทเพลงคร่ำครวญ แต่เป็น “ธรรมเทศนาแห่งชีวิต” ที่สะท้อน
ความจริงอันเที่ยงแท้ว่า ชีวิตมนุษย์เต็มไปด้วยทุกข์ ความเจ็บป่วย ความพลัดพราก ความสูญเสีย และ
ความตาย สิ่งเดียวที่นำติดตัวไปได้คือกรรมดีที่ทำไว้และจิตที่ได้รับการขัดเกลา ผู้ที่ใคร่ครวญตามบทนี้
ย่อมเข้าถึงสัจธรรมของชีวิตและมีแรงใจตัดกิเลสออกจากใจ เพื่อนำตนไปสู่ความสงบตามแนวทาง
พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

บทที่ 6

บทเสียดีเสียด่า - เรือใบผ้า

เสียดีเสียด่า	มาวันนี้พี่มาเสียด่า
เสียดีแล้วนายเพื่อนอา	อุปมาเหมือนม้าเสียดีเช่น
แต่ไหรน้องเหอแต่ก่อน	ไซยยานครไม่หอนได้เล่น
อุปมาเหมือนม้าเสียดีเช่น	สำเภาทองน้องเหออับปาง
ไม่มอดหลุมพอ	ต่อด้วยไม้มอดดานยาง
ต่อด้วยไม้มอดทองกลาง	ยังล่าวไม้ยางแดงเหย
เล่าเรื่อน้องเหออย่างแดง	ยังมีแต่แรงกินควาย
ทำปึกขวยๆ	กินควายปลายยางแดงเหย
เล่าเรื่อน้องเหออย่างแดง	ยังมีแต่แรงกางปีก
บินหลบบินหลีก	ตากปีกปลายยางแดงเหย
เล่าเรื่อน้องเหออย่างแดง	ป็นข้าวแพงเราไม่ได้ค่า
พี่ชายมาทำนาหว่า	มันตายด้วยม้าคารวง
ดำนาลงปุ้มันกัด	ข้าวมันลัดน้ำเหอมาท่วม
ตายด้วยม้าคารวง	ควายเหอมันลวงเอาข้าวกิน
พี่ชายออกไปแลนา	น้ำตามันไหลลงริน ๆ
ควายเหอมันลวงข้าวกิน	สิ้นเสียแล้วน้องหนา
ตรัสว่ายามเย็น	เราเล่นแต่เรือใบผ้า

เรือขายพายมา
 สับหัวเรือให้มันตัน
 รักน้องเจ้าทองบรรจง
 หากล่มลงตรงนี้
 ทำฝูงปลาโลมา
 ใครเหลยจะช่วยพี่กู
 หน้าโกรธหน้าซึ้ง
 งามเหมือนเมื่อดงาเดียว
 นานแล้วไม่ได้พบ
 นานแล้วไม่ได้ทา
 นานแล้วไม่ได้ผัด
 เรียกเป็งกุลาลูกอ่อน

ฟันแต่น้ำผุยผง
 เรือพี่แล่นพายลง
 บำหร่งหัวเรือให้ตี
 ใครเหลยจะช่วยพี่กู
 มันผุดขึ้นมาว่าวู้
 พี่สู้แต่ลมตาเดียว
 น้ำผิงมารดข้าวเหนียว
 เหนียวเหนียวเหมือนตากลาก
 เรียกว่าเป็งอบชานา
 เรียกเป็งกุลาลูกอ่อน
 นานแล้วไม่ได้ร่อน
 ยังล่าวสาครน้องหนา

ขจรศักดิ์ แสงดวง 2568 (อ้างแล้ว)

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้เกี่ยวข้องกับความไม่แน่นอนในชีวิต อย่าหลงใหลในลาภ ยศ การสรรเสริญ และสอนให้ทราบว่สิ่งไหนที่ไม่เกิดกับเราก็ใช้ว่าภายภาคหน้ามันจะไม่เกิดขึ้น อย่าหลงคิดว่าเราเก่งดีเลิศ สักวันหนึ่งเราอาจจะเสียที่เสียท่าก็เป็นได้ บท “เสียที่เสียท่า” หรือ “เรือใบผ้า” เป็นบทรื่องที่สะท้อนความผิดหวัง ความพ่ายแพ้ และความยากลำบากในชีวิต ผ่านภาพพจน์หลากหลาย ทั้งมาเสียเช่นสำเภาทองอัปปาง ไม่อย่างแดงที่มีแต่แรงกินควาย จนถึงนาผนทวมและควายลงข้าวกิน บทนี้จึงเป็นเสมือนบันทึกชีวิตของชายผู้ประสบความล้มเหลว ทั้งทางรัก ทางงาน และทางเศรษฐกิจ การรื่องว่า “เสียที่แล้วนายเพื่อนอา” แสดงความรู้สึกเสียหน้าและผิดหวังในตนเอง ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ทุกคนต้องพบไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง สัมพันธ์กับหลักธรรม อริยสัจ 4 ที่ว่า ทุกชีวิตล้วนต้องเผชิญ “ทุกข์” ทั้งทางใจและทางกายภาพ “มาเสียเช่น” และ “สำเภาทองอัปปาง” เป็นสัญลักษณ์ของความหวังที่พังทลาย ไม่ต่างจากการทำงานหรือความรักที่ไม่เป็นไปดังหวัง เหมือนเรือที่ล่มกลางทะเลผ้าใบความหมายนี้เตือนให้มนุษย์รู้จักยอมรับความเสื่อมตามหลัก ไตรลักษณ์-อนิจจังทุกขังอนัตตา ไม่มีสิ่งใดแน่นอน แม้เราเตรียมพร้อมเพียงใด ก็อาจเจอพายุแห่งชีวิตได้เสมอ ช่วงกลางบทพรรณนาความยากจนของชุมชน เช่น “ปีนข้าวแพงเราไม่ได้ค่า” “दानาลงปุมันกัด” หรือ “ข้าวมันลัดน้ำมาทวม” แสดงภาพเศรษฐกิจชาวบ้านที่ผันผวนตามธรรมชาติ ตอกย้ำให้เห็นความลำบากของคนทำมาหากินที่ต้องสู้ทั้งภัยพิบัติและสัตว์รบกวน การ “ควายลงเอาข้าวกิน” สื่อถึงความสูญเสียจากปัจจัยที่ไม่อาจควบคุม ชี้ให้เห็นหลักธรรมเรื่อง สังขารธรรม-ชีวิตเต็มไปด้วยเหตุปัจจัยและอุปสรรค การโทษ

โชคชะตาไม่ช่วยให้ดีขึ้น หากต้องพึ่งพิง วิจารณ์ คือความเพียรฝ่าฟันต่อไปก่อน “ตรัสว่ายามเย็น เรา เล่นแต่เรือใบผ้า” เปิดภาพจากความทุกข์สู่ความผ่อนคลาย เป็นการเปรียบชีวิตเหมือนเรือใบที่ต้อง ล่องลม ความมั่นคงจึงขึ้นอยู่กับทักษะและสติปัญญา ผู้ร้องเตือนว่า “บำรุงหัวเรือให้ดี หากล่มลงตรงนี้ ใครจะช่วยกู้” เป็นคำสอนเชิงตรง เปรียบได้กับธรรมะเรื่อง สติ-สัมปชัญญะ ที่ต้องดูแลตนเองก่อน เพราะมนุษย์ไม่อาจพึ่งพาผู้อื่นได้ตลอดเวลา ภาพปลาโลมาที่ผุดขึ้นมาราวกับจะช่วย แต่ก็ช่วยไม่ได้ จริง เปรียบกับโอกาสหรือผู้คนที่มองเหมือนจะช่วยเราได้ แต่สุดท้ายเราต้องต่อสู้ด้วยตนเอง “พี่สูแต่ ลมตาเดียว” จึงเป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่ต้องกัดฟันทนต่อพายุแห่งชีวิตด้วยกำลังใจของตนเอง หลักธรรม ที่สะท้อนคือ ขันติ -ความอดทนทั้งต่อความล้มเหลวและความผิดหวัง ตอนท้ายที่กล่าวถึงการไม่ได้พบ ไม่ได้ทำ ไม่ได้ผิด “แบ่งอบชานา-แบ่งกลาลูกอ่อน” เป็นนัยของการขาดความสุข ขาดความสดใสใน ชีวิต เหมือนคนที่เหน็ดเหนื่อยจนไม่เหลือเวลาพะเน้าพะนอความงามหรือความสุขส่วนตน เป็นการ สะท้อนว่าเมื่อชีวิตหนัก ความเบิกบานก็ลดลง แต่ยังฝากนัยแห่ง “ความคาดหวัง” และ “ความรักที่ ยังเหลืออยู่” ไว้ด้วยประโยคสุดท้าย “ยังล่าวสาครน้องหนา” แสดงว่าความรัก แม้จะเจ็บปวด ก็ยังเป็นพลังให้ก้าวเดินต่อไป

โดยสรุป บทเสียดสีเสียดทำเป็นบทที่ถ่ายทอดการล่มลงของชีวิตแต่ไม่ใช่เพื่อให้จมอยู่กับความ เศร้า หากเพื่อเตือนว่า ชีวิตคือการล้มและการลุก ทุกข์ ความผิดหวัง และการสูญเสียเป็นธรรมดา แต่ผู้ที่มีสติ มีความเพียร และไม่ยอมแพ้ จะสามารถกู้เรือแห่งชีวิตขึ้นใหม่ได้อีกครั้งตามหลักพุทธธรรม อย่างสมบูรณ์

บทที่ 7

บทช่วยขยายกลายกลับ

ทำเป็นรูปปรารจิตร

ไชยเอ๋ยไชยชาย

ควายนี้นึกหนัก

หวั่นเที่ยงขึ้นมาไร ๆ

ผีเทศเจ้ากรรม

หยิบแอกมาคlobberควาย

นางเมื่อยอยู่ข้างหลัง

ทำไว้ถ้าพ่อไอ้หมา

ปลาตุกปลาช่อน

หุงแล้วแกงแล้ว

นั่งลงบดใจ

เม่นวลทองประศรี

เข้าไปหยิบเอายามไถ

มือหนึ่งจูงควายหัวบ้าแบกไถ

มาเราค่อยชักค่อยชักค่อยไป

ต่อไถจะรู้ไปถึงนา

มาทำให้พี่เสดสา

หวั่นมันช่ายลงฉายป่า

หยิบเอาไถได้มานั่งทำปลา

หลบจากไถนาพ่อไอ้หมาดีใจ

เอามาสินท่อนใหญ่ ๆ

นางเดินตลาดแคล้วเข้าไปหาใน

ยัดดินเข้าในปิ่นฝ้าย

หยิบเอาลูกหมี่เข้ามาตั่งไว้

หยิบหัตถ์เข้ามาปั่นฝ้าย

คิ้วพริ้วชักตรอกใส่ตรอก

ขจรศักดิ์ แสงดวง 2568 (อ้างแล้ว)

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้สอนเรื่องการครองเรือน การใช้ชีวิตของฆราวาส รวมถึงการสอนเรื่องศีลในขอมุสาวาส ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่ควรพูดในสิ่งที่ไม่ควรพูดและพูดในสิ่งที่ควรพูด บท “ซัยซายกลายกลับ” เป็นบทรื่องที่ถ่ายทอดวิถีชีวิตเกษตรกรรมของชาวบ้านภาคใต้ผ่านภาพพจน์การทำงาน การใช้ควาย และงานบ้านของหญิงในครอบครัว ทั้งหมดเป็นบทสะท้อนความเพียรของคนชนบทที่ต้องรับมือกับความเหน็ดเหนื่อย แต่ยังยึดมั่นในความรับผิดชอบและความรักภายในครอบครัว บทเริ่มต้นด้วยท่วงทำ “ทำเป็นรูปปราจิตร เข้าไปหยิบเอายามไถ” ซึ่งสื่อถึงการเตรียมตัวทำนาอย่างคล่องแคล่ว ชายผู้เป็นสามีทำงานหนักแต่ยังคงมุ่งมั่น จับแอก จูงควาย แบกไถออกไปทำนาด้วยความรู้หน้าที่ ราวกับงานทุกรายละเอียดเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ต้องผจญเหมือนกฎไตรลักษณ์ที่ทุกสิ่งต้องเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงท่อน “ควายนี้นมูกหนัก เราค่อยชักค่อยไป” ถ่ายทอดความเหนื่อยยากแต่เต็มไปด้วยความอดทน เปรียบกับหลักธรรม ขันติ-ความเพียรทน ที่ต้องดำรงอยู่เพื่อให้ชีวิตดำเนินต่อไปได้ ชีวิตที่ต้องค่อย ๆ ไป ไม่เร่งรีบจนเกินกำลัง เหมือนหลัก “มัชฌิมาปฏิปทา” ทางสายกลางที่กลมกลืนกับวิถีชาวไร่ชาวนา ขณะเดียวกันคำว่า “ผีเทศเจ้ากรรม มาทำให้พิสดสา” สื่อถึงความเชื่อพื้นบ้านเรื่องเคราะห์กรรม และเตือนให้เห็นตามจริงว่าในชีวิตมีเหตุปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ เมื่อเผชิญอุปสรรคต้องตั้งสติด้วย โยนโสมนัสการ ไม่หลงโทษโชคชะตาเกินเหตุ ขณะชายทำนา หญิงผู้เป็นภรรยาทำงานบ้าน “หยิบไธ้ไธ้มานั่งทำปลา ทำไธ้ถ้าพ่อไธ้หมาหลบจากไถนา” ภาพนี้สะท้อนความเอื้อเฟื้อและการสนับสนุนกันภายในครอบครัว ผู้หญิงเตรียมอาหารให้สามี เหมือนหลักธรรม “สังคหวัตถุ 4”-ทานและอถถจริยา คือการช่วยเหลือกันเพื่อความอยู่รอดในสังคม ความรักของครอบครัวจึงไม่ใช่เพียงความรู้สึก แต่ปรากฏอยู่ในการทำงานดูแลกันอย่างจริงจัง ท่อนที่กล่าวถึง “ปลาตุกปลาช่อน เอามาสันท่อนใหญ่ ๆ หุงแล้วแกงแล้ว นางเดินตลาดแล้วเข้าไปหาใน” เป็นภาพชีวิตชนบทอันเรียบง่าย ผู้หญิงเตรียมอาหาร ขณะรอสามีกลับจากทุ่งนา ชี้ให้เห็นคุณค่าของการแบ่งงานกันทำ เป็นระบบครอบครัวที่เข้มแข็งสมดุลตามหลัก “ธรรมาภิบาลในบ้าน” แบบพื้นบ้านไทย ช่วงท้ายที่กล่าวถึง “นั่งลงบดใจ ยึดดินเข้าในปั่นฝ้าย ... คิ้วพริ้วชักตรอกใส่ตรอก” สะท้อนบทบาทของหญิงที่มีความละเอียด อดทน และทำงานได้หลายอย่างพร้อมกัน ไม่ว่าจะทำปลา ดูแลลูก หรือปั่นฝ้าย ล้วนเป็นความรับผิดชอบที่ต้องใช้ สติ-สมาธิ ในระดับหนึ่ง ทำให้เห็นว่าศิลปะมโนราห์บทเพลงเป็นสื่อบันทึกวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับธรรมะอย่างลึกซึ้ง

ดังนั้น บทซัยซายกลายกลับจึงเป็นภาพชัดของชีวิตครัวเรือนที่ตั้งอยู่บนความรับผิดชอบ ความเพียร และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เหมือนธรรมะที่สอนให้มนุษย์ทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่

ไม่ทอดทิ้งภาระ เมื่อครอบครัวทุกฝ่ายเคารพหน้าที่ของตน ชีวิตก็จะดำเนินไปอย่างมั่นคงดูความสุขที่
 ค่อย ๆ ซักโถมเข้ามาในกลางแดดแรง และดูหญิงสาวที่ปั่นฝ้ายด้วยใจสงบ ความงามของบทจึงอยู่ที่การย้า
 ว่าธรรมะมิได้อยู่ไกลจากวิถีชีวิต หากซ่อนอยู่ในแรงงาน ความเพียร และความรักในครอบครัว ซึ่งเป็น
 รากฐานสำคัญของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย

บทที่ 8

บทดอกจิกดอกจักดอกนมสวรรค์

ทำว่าดอกจิกดอกจัก	ยังล่าวดอกรักดอกเตย
จิกยังรักอยู่เลย	เตยเหอมาชวนให้ชายร้าง
ดอกพยอมของน้องแก้ว	หอมมาแล้วอยู่รอบข้าง
พี่เก็บใส่หลังช้าง	ฝากเจ้านางเมืองไกลเหย
นางเมืองไกลเหย	ต่อไฉนจะรู้มาถึง
พี่ชายหยุดรำพึง	เดือนห้ามาต่อเดือนหก
ตัวพี่เป็นทุกข์เพราะไม่ได้เจ้า	ใครเขาจะรู้ทรงอก
น่าสงสารแก่ลูกนก	บินมาตกลงในบ่อ
โอ้หนาดอกนมสวรรค์	บานละวันหนึ่งก็ช่อ
ตัวของพี่ไม่สู้ช่อ	พี่ไม่สู้ล่อสู้ลวง
ดอกนมสวรรค์	บางละวันหนึ่งก็พวง
ตัวของพี่ไม่สู้พวง	พี่ไม่สู้พวงสู้ผูก
ดอกนมสวรรค์เหย	บานวันนี้โรงต่อโพรง
ไม่สู้พวงไม่สู้ผูก	เสียที่พี่ตักน้ำมารด
คื่น ๆ จะลัดยอด	มอดเหม็นไซ้จนยอหด
เสียที่พี่ตักน้ำมารด	เสียเรี่ยวเสียแรงเปล่าเหย

ขจรศักดิ์ แสงดวง 2568 (อ้างแล้ว)

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้แสดงให้เห็นถึงความสมหวังและไม่สมหวัง สิ่งที่เราคิดว่าจะอยู่กับเราตลอดการสุดท้าย
 จะร่วงโรยและหายไป แม้แต่ความรัก คู่ครอง สิ่งที่เราปรารถนาไม่ได้อยู่กับเราตลอดไป สิ่งที่เราคิด
 ว่าสวยงาม มีกลิ่นหอม มันไม่ได้หอมและสวยงามตลอดไป จะแห้งเหี่ยวโรยราไปที่สุด บทดอกจิก-
 ดอกจัก-ดอกนมสวรรค์เป็นบทที่ร้องที่ใช้ “ดอกไม้ม” เป็นสัญลักษณ์ของความรัก ความคิดถึง และ
 ความหวังที่ไม่สมหวัง โดยเริ่มจากท่วงทำนอง “ทำว่าดอกจิกดอกจัก ยังล่าวดอกรักดอกเตย” ซึ่ง
 สะท้อนความงามของธรรมชาติและเปรียบเทียบความรักผ่านดอกไม้หลากหลายชนิด ดอกจิก ดอก

เตย ดอกกรัก ดอกพยอม และดอกนวมสวรรค์ล้วนมีบุคลิกเฉพาะและความหมายทางวรรณคดี จึงกลายเป็นสื่อกลางให้ผู้ร่อนเปิดเผยความรู้สึกที่ละเอียดอ่อนในใจ

ท่อน “จิกยังรักอยู่เลย เตยเหอมาชวนให้ชายร้าง” เปรียบความรักที่มั่นคงและความล่องลอยที่เข้ามาแทรกซ้อนระหว่างคู่รัก ดอกจิกเป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคง ส่วนดอกเตยมีใบคมเปรียบเหมือนสิ่งยั่วยวนที่อาจทำให้รักร้าง ความหมายนี้สัมพันธ์กับธรรมชาติของ สติและสัมปชัญญะ ที่มนุษย์ต้องรู้เท่าทันสิ่งดึงดูดเพื่อไม่ให้ใจหลงผิด ท่อนต่อมาที่ว่า “ดอกพยอมของน้องแก้ว หอมมาแล้วอยู่รอบข้าง พี่เก็บใส่หลังช้าง ผากเจ้านางเมืองไกลเหย” เป็นภาพการฝากความรักไปยังคนไกล แม้รู้ว่าอาจไม่มีวันถึง สะท้อนความรักที่เปราะบางและความคิดถึงที่ไร้ทางออก

ผู้ร่อนคร่ำครวญว่า “พี่ชายหยุดรำพึง เดือนห้ามาต่อเดือนหก ตัวพี่เป็นทุกข์เพราะไม่ได้เจ้าใครเขาจะรู้ทรงอก” ซึ่งเป็นความทุกข์แบบมนุษย์ทั่วไปที่ต้องเผชิญความพลัดพรากและความไม่สมหวังในความรัก ตรงกับหลัก อริยสัจ ทุกข์เกิดจากตัณหา และเป็นบทเรียนว่าความรักที่ยึดติดย่อมทำให้เกิดความร่ำร้อนใจไม่สิ้นสุด เช่นเดียวกับลูกนกในบทที่ “บินมาตกลงในบ่อ” ซึ่งเปรียบเสมือนหัวใจอันอ่อนแอที่ตกลงกลางความลำบากของชีวิต

ส่วนของ “ดอกนวมสวรรค์” เป็นหัวใจสำคัญของบท ดอกไม้ที่บานสวยแต่ร่วงเร็ว เปรียบกับความรักที่งดงามแต่ยืนยาวได้ไม่นาน การข้ามถามว่า “บานละวันหนึ่งก็ช่อ” คือการสะท้อนความไม่เที่ยงของสิ่งที่เรารัก และการย้ำว่า “ตัวของพี่ไม่สู้ช่อ พี่ไม่สู้ล่อสู้ลวง” เป็นการประกาศว่ารักที่แท้ ไม่ยอมไขว่คว้าหรือเล่ห์เหลี่ยมใด ๆ ตรงกับหลัก ศีล-สัมมาวาจา-สัจจธรรม

ตอนท้ายของบท “เสียทีพี่ตักน้ำมารด คื่น ๆ จะลัดยอต มอดเหม็นชื้นจนยอตหด” คือภาพความรักที่ลงทุนลงแรง แต่กลับถูกทำลายด้วยปัจจัยอื่น เหมือนดอกไม้ที่ถูกรบกวนโดยแมลง ความพยายามจึงสูญเปล่า เป็นภาพสะท้อนสัจธรรมว่า ความพยายามไม่ได้ผลเสมอไป และมนุษย์ต้องรู้จักวางใจเมื่อผลไม่เป็นไปตามหวัง ซึ่งตรงกับหลัก อุเบกขาในพรหมวิหาร 4 และหลัก วิปัสสนา ที่มองเห็นว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย มิใช่ขึ้นกับความอยากของเรา

โดยสรุป บทดอกจิกดอกจิกดอกนวมสวรรค์เป็นบทพรรณนาความรักที่เต็มไปด้วยสัญลักษณ์ทางธรรมชาติ ใช้อุปมาเพื่อสื่อถึงความงาม ความทุกข์ และความไม่เที่ยงของความรัก มอบบทเรียนว่าการรักอย่างไม่ยึดติด มีสติ และยอมรับความไม่สำเร็จ ย่อมนำใจให้สงบกว่า การหลงรักแบบยึดมั่นถือมั่นตามแรงตัณหา เป็นบทสอนใจที่งดงามดุจดอกไม้ แต่มีแก่นแห่งธรรมะลึกซึ้งตามวิถีมโนราและพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

บทที่ 9

บทไชยชายกาน้ำ

นุ่นไฉ่โหลดำ ๆ

เรียกว่ากาน้ำไฉ่ปลา

หักเงี่ยงแล้วโยนมา

มันเร็วกะหวามือคน

ไชยชายได้แลไปเห็น
 ฉวยได้หอกโกธาล
 พระพุทธเจ้ามองมาเห็น
 โอ้หนาโอ้ไชยชายเอ๋ย
 ความรู้เจ้านี่หนา
 เอนกเข้ามาเป็นครู
 ไชยชายทูลสนองไป
 ไชยชายเป็นคนสอกลอก
 โยนเองรับเอง
 นี่แหละบุญของคุณครู
 หอกเหอมนั้นแทงตัวตาย
 โอ้หนานิจจา
 ไชยชายลบบุญคุณครู
 หมากกับพลุนั้นล่าว
 มันไม่เป็นยศเป็นแสง
 กำเนิดที่เกิดของปูน
 ข้าตะพ้ออย่าดูเบา

จึงเอามาเรียนเล่นกล
 โยนแต่ซ้ายรับขวา
 ท่านจึงร้องถามมา
 เหวຍๆไฉยชายอา
 เจ้าได้เรียนมาจากไหน
 ช่างน่าอดสูในหัวใจ
 ว่าข้าได้เรียนรู้มาเอง
 โยนแต่หอกเป็นเพลง
 หอกเหอมนั้นแทงเอาตัวตาย
 เอามาลบหลู่ท่านเสียไม่ง่าย
 เพราะไฉยชายมันลบบุญคุณครู
 อุปมาเปรียบเหมือนตัวกู
 ไม่เป็นยศเป็นแสง
 ถ้าหาม่ายปูนมันไม่แดง
 ข้าตะพ้อท่านอย่าดูเบา
 มันเกิดข้างในกูเขา
 ชักเอาสำเภาล่องมา

ขจรศักดิ์ แสงดวง 2568 (อ้างแล้ว)

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้สอนเรื่องความกตัญญูกตเวทิตาและแสดงถึงสิ่งที่ไชยชายกระทำลงไปมันผิด และอีกประการหนึ่งสอนเรื่องศีลข้อสาม คืออย่ามีความละอายต่อครูบาอาจารย์ของเรา ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นคน หรือเป็นสัตว์ก็ตามก็ย่อมมีคุณกับเราทั้งสิ้นเมื่อเราได้เอาวิชาเขาเหล่านั้นมาแล้ว สอนให้รู้คุณคุณและโทษของการอกตัญญู บท “ไชยชายกาน้ำ” เป็นบทร้องที่เปี่ยมไปด้วยนัยสอนใจ ใช้เรื่องราวของชายหนุ่มชื่อ “ไชยชาย” ผู้เห็นกาน้ำไล่ปลาและนำมาใช้เล่นกลโยนหอกไปมา จนพระพุทธเจ้าทรงมองเห็นและถามด้วยความสงสัยว่าความรู้เช่นนี้ได้มาจากที่ใด บทร้องจึงสะท้อนถึง “ความอวดดีในวิชา” และ “การเรียนรู้ผิดที่ผิดทาง” ซึ่งเป็นรากเหง้าของการลบหลู่คุณครูและการกระทำที่นำความพินาศมาสู่ตนเอง

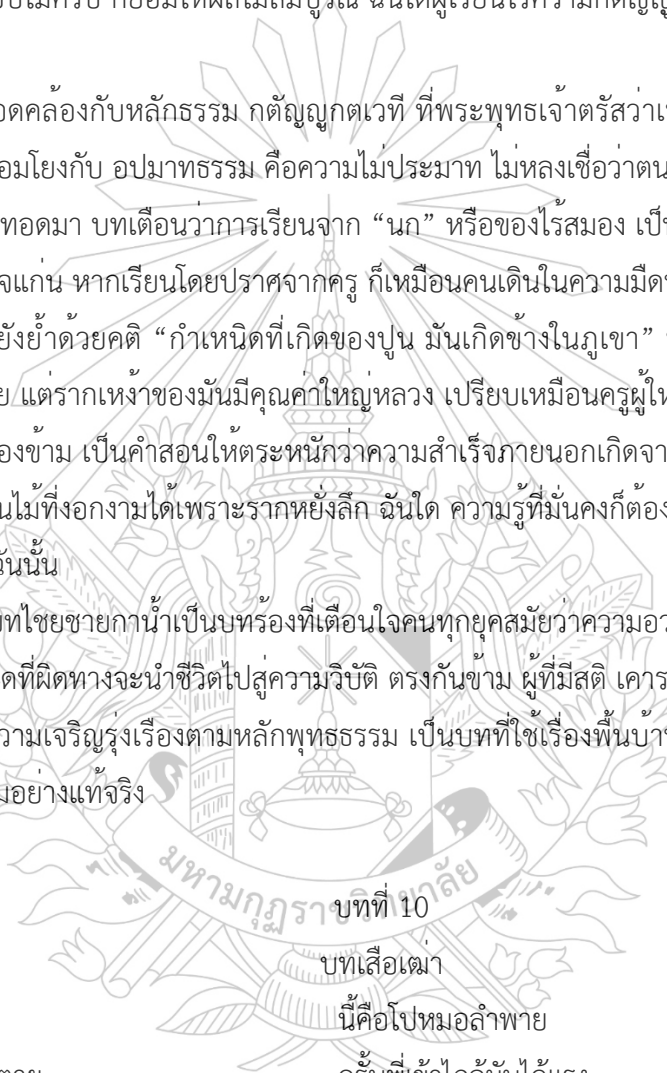
ไชยชายตอบว่า “ข้าได้เรียนรู้มาเอง” เป็นประโยคที่สะท้อนความทะนงตน ไม่ยอมรับว่าครูคือผู้ให้ความรู้ เหมือนมนุษย์ที่คิดว่าความสำเร็จเกิดจากตนเองแต่เพียงผู้เดียว ทศนะแบบนี้ตรงกับธรรมะเรื่อง มานะ (ความถือตัว) และ อหังการ ซึ่งเป็นเหตุให้จิตปิดกั้นการเรียนรู้และนำไปสู่ความ

วิบัติในที่สุด การที่ไชยชาย “โยนเอง รับเอง” และสุดท้าย “หอกมันแทงเอาตัวตาย” เปรียบได้กับผู้ที่รู้ไม่จริงแต่ต้องดิ้นรนเข้าไปในอันตราย เป็นผลกรรมที่ตนสร้างเองตามหลัก กรรมวิบาก—ทำสิ่งใดไว้ย่อมได้รับผลเช่นนั้น

ตอนหนึ่งของบทกล่าวว่า “นี่แหละบุญของคุณครู เอามาลบหลู่ท่านเสียไม่ง่าย” เป็นแก่นสำคัญของบท ซึ่งสอนให้รู้ว่า ผู้ที่ลืมนคุณครู ย่อมไม่มีวันรุ่งเรือง ไม่ว่าจะเก่งอย่างไร หากขาดการเคารพ บูรพาจารย์ วิชาความรู้ก็ไม่ใช่สิริมงคล เหมือนการเคี้ยวหมากพลูที่ “ถ้าหามายบุนมันไม่แดง” คือการสืบว่าองค์ประกอบไม่ครบ ก็ย่อมให้ผลไม่สมบูรณ์ ฉะนั้นผู้เรียนไร้ความกตัญญู ก็ไม่อาจ “เป็นยศเป็นแสง” ฉะนั้น

ข้อคิดนี้สอดคล้องกับหลักธรรม กตัญญูทศเวที ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็น “บุคคลผู้หาได้ยากในโลก” ทั้งยังเชื่อมโยงกับ อุปมาทศธรรม คือความไม่ประมาท ไม่หลงเชื่อว่าตนเก่งกว่าครู หรือเก่งกว่ารากของวิชาที่สืบทอดมา บทเตือนว่าการเรียนจาก “นก” หรือของไร้มอง เป็นนัยเปรียบเทียบของการลอกเลียนโดยไม่เข้าใจแก่น หากเรียนโดยปราศจากครู ก็เหมือนคนเดินในความมืดที่พร้อมจะสะดุดล้มทุกเมื่อ ช่วงท้ายบทยังย้ำด้วยคติ “กำหนดที่เกิดของบุน มันเกิดข้างในภูเขา” หมายถึงว่าแม้วัตถุธาภายนอกจะดูเล็กน้อย แต่รากเหง้าของมันมีคุณค่าใหญ่หลวง เปรียบเหมือนครูผู้ให้กำเนิดวิชา ผู้เรียนจึงไม่ควรดูเบาหรือมองข้าม เป็นคำสอนให้ตระหนักว่าความสำเร็จภายนอกเกิดจากรากเหง้าภายในที่มั่นคง เช่นเดียวกับต้นไม้ที่งอกงามได้เพราะรากหยั่งลึก ฉะนั้นใด ความรู้ที่มั่นคงก็ต้องอาศัย ความเคารพครู เป็นปัจจัยสำคัญฉะนั้น

โดยสรุป บทไชยชายกาน้ำเป็นบทที่เตือนใจคนทุกยุคสมัยว่าความอวดดี ความลบหลู่ครู และการเรียนรู้แบบผิดที่ผิดทางจะนำไปสู่ความวิบัติ ตรงกันข้าม ผู้ที่มีสติ เคารพครู และใช้ปัญญา แยกแยะย่อมได้รับความเจริญรุ่งเรืองตามหลักพุทธธรรม เป็นบทที่ใช้เรื่องพื้นบ้านมาเตือนธรรมะได้อย่างลึกซึ้งและงดงามอย่างแท้จริง

บทที่ 10

บทเสื่อเฒ่า

ตัวพี่เสวยน้อง

คนเจ็บคนไข้บรรดาตาย

ตัวพี่เสวยน้อง

เดินมาห้อยแหง่

ตัวพี่เสวยน้อง

ถึงเขี้ยวจะหักเล็บหัก

ไปพบศพหัวนอนเมือง

นี่คือโปหมอลำพาย

ครั้นพี่เข้าใกล้มันได้แรง

นี่แหละคือเจ้าเสือเนื้อแหง่

ฝูงคนเกรงกลัวทั่วหัวเมือง

นี่แหละคือชาติเสือเนื้อเหลือ

ขบเจ้าเข้าแล้วพี่ยอมเปลือง

เขาจะเลื่องลือไครน้องหนา

ตัวน้องพี่เสวยน้อง
พี่ไม่ใช่เสือปู่เสือปลา
เดือนสี่เดือนห้า
เที่ยวซาบ ๆ มอง ๆ
พี่ขบเจ้าให้จมนม
เสือผุดขึ้นมาได้
ถึงเขี้ยวจะหักเล็บหัก
ขบแล้วซ่อนรอย
พ่อแม่เที่ยวตามหาผี
พ่อแม่แม่เที่ยวตามหาศพ

นี้แหละคือเสือเผ่าเมืองไชยา
ชาติเชื้อเสือนาเสือปล้อง
เสือเหอมาล่าตามริมคลอง
ที่หัวสะพานหลายสาย
พี่ขมเจ้าไว้ให้จมนม
เสือเหอพราย ๆ พร่อย ๆ
ขบเจ้าเข้าแล้วไม่ปล่อย
ใครไหนจะรู้ว่าเสือขบ
สักร้อยวันพันปีไม่มีพบ
แล้วเล่นหลบไปเรือนปลาเหย

ขจรศักดิ์ แสงดวง 2568 (อ้างแล้ว)

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้แต่โบราณจะเป็นบทบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนในภาคใต้จะพบเห็นได้ว่าการบูชาทวดเสือ อยู่ตามแหล่งที่มีป่ามีเขา และเชื่อมโยงเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเจ็บไข้ โรคภัยที่เกิดแก่มนุษย์ และมนุษย์ ย่อมมีวันที่จะพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่พอใจเป็นธรรมดา และเรียกคืนสิ่งที่พลัดพลาไปแล้วมาไม่ได้ ดังบทความตอนหนึ่งว่า “พ่อแม่เที่ยวตามหาผี สักร้อยวันพันปีไม่มีพบ” เพราะฉะนั้นในยามที่เราได้ ครอบครองสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็พยายามรักษาสิ่งนั้นเอาไว้ให้ดีที่สุด บทเสือเผ่าเป็นบทร้องที่มีลีลารุนแรง ใช้อุปลักษณ์ “เสือ” เพื่อสื่อถึงพลังแห่งความหลงใหล ความใคร่ และอันตรายที่ซ่อนอยู่ใน ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง เมื่อผู้ร้องกล่าวว่า “ตัวพี่เสวยน้อง นี่แหละคือเจ้าเสือเนื้อเหียง” เป็นการเปรียบตนเองเป็นเสือเผ่า ผู้รุกรานด้วยความใคร่ โดยใช้คำว่า “เสวยน้อง” ในเชิงวรรณคดี หมายถึงการครอบครองและเสพสมทางอารมณ์ ความหมายจึงมิใช่เพียงการเกี่ยวล้อ แต่เป็นคำเตือน ถึงอันตรายทางจิตใจที่เกิดจากความหลง (โมหะ) และความกำหนัด (ราคะ) ซึ่งสามารถทำลายทั้งฝ่าย ผู้ก่อและผู้ถูกดึงเข้าไปในวังวน

การเปรียบตนเป็น “ชาติเสือเนื้อเหียง ถึงเขี้ยวจะหักเล็บหัก ขบเจ้าเข้าแล้วพี่ยอมเปลื้อง” แสดงถึงความมั่งร้ายแบบไม่เลือกหน้า ความกระหายที่ไม่ลดถอยแม้หมดกำลัง เปรียบได้กับต้นหาที่ “ไม่มีวันเต็ม” ตามหลักอริยสัจ ๔ ตัณหาเป็นรากแห่งทุกข์ เมื่อปล่อยให้ความกำหนัดครอบงำ แม้ สังขารจะเสื่อมคลาย ก็ยังไล่ตามสิ่งที่อยากได้โดยไม่คิดผลกระทบ การใช้ “เสือ” เป็นภาพแทน จึง ชี้ให้เห็นคุณลักษณะของจิตที่ถูกความอยากกัดกินจนกลายเป็นอันตรายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น บทตอนที่พูดถึง “พ่อแม่เที่ยวตามหาผี สักร้อยวันพันปีไม่มีพบ” เป็นช่วงที่สะเทือนใจที่สุด การที่เสือขย้ำเหยื่อ จนศพไร้ร่องรอย สะท้อนผลกระทบของผู้ที่หลงใหลจนใช้ความรักเป็นเครื่องทำร้ายผู้อื่น—เป็นการ

กล่าวเปรียบว่าความหลงใหลอาจทำให้ผู้หญิงเสียหาย สุนัขเกียรติและอนาคตจนแม้ครอบครัวก็ไม่อาจช่วยได้ ภาพนี้สอดคล้องกับหลักธรรม หิริ-โอตตปเป ซึ่งเป็นความละอายต่อบาปและการเกรงกลัวต่อผลกระทบ บทนี้จึงไม่ได้มุ่งยกย่องความเป็นเสือ แต่เตือนใจว่าคนที่สร้างเป็นเสือ กลับเป็นเพียงผู้ทำลายทั้งตนและผู้อื่น ท่อนที่กล่าวถึง “เดือนสี่เดือนห้า เสือเหอมาล่าตามริมคลอง” และ “พี่ขบเจ้าให้จมนทราย” เป็นการชี้ให้เห็นว่าความอยากในใจคนจะออกไล่เมื่อถึงฤดูกาลของมัน เหมือนกิเลสที่เกิดขึ้นเมื่อมีผัสสะกระทบ จิตที่ไม่มีกำลังสติย่อมตกเป็นเหยื่อได้ง่าย หลักธรรมที่ตรงที่สุด คือ สติปัฏฐาน 4 ซึ่งช่วยให้รู้กาย รู้เวทนา รู้ใจ และรู้ธรรม เพื่อตัดกระแสกิเลสไม่ให้ท่วมท้นกลายเป็นพฤติกรรมทำลายตน แม้บทเสือเผ่นดูเสมือนการอวดอ้างความเก่งกาจ แต่ในแก่นแท้กลับเป็นคำเตือนถึงความร้ายแรงของ “ราคะจิต” และผู้ที่มีความกำหนัดรุนแรงเหมือนเสือ ไม่เคยนำมาซึ่งความเจริญหรือยศศักดิ์ ตรงกับบรรทัดสำคัญที่ว่า “ไม่เป็นยศเป็นแสง” นี่คือจุดที่ศิลปินโนราผูกเข้ากับธรรมะได้อย่างแยบยล—การใช้ภาพสัตว์ดุร้ายเพื่อสะท้อนความดุร้ายในใจคน บทนี้จึงเป็นคติธรรมที่เตือนให้รู้จักระวังใจ อย่าปล่อยให้ราคะและตัณหาครอบงำจนทำลายผู้อื่น หรือทำลายตนเองจนไม่เหลือเกียรติในสังคม

โดยสรุป บทเสือเผ่นเป็นบทเรียนว่ามนุษย์ต้องรู้เท่าทันอารมณ์ของตน ต้องมีสติควบคุมความใคร่ และต้องเคารพศักดิ์ศรีของผู้อื่น หากไร้สติ ความรักย่อมกลายเป็นการล่า หากไร้ธรรมะ จิตก็จะกลายเป็นเสือ และสุดท้ายผู้ที่อยู่ในเงื้อมมือของตัณหาไม่ว่าฝ่ายใด ย่อมพบแต่ความพินาศ แม้คนตามหา ก็ไม่พบร่องรอยแห่งความสุขอีกเลย

บทที่ 11

บทแสงทอง

แสงทองสวรรคเหย

พี่ชักเอาม่านขาว

แสงทองสวรรคเหย

พี่ชักเอาม่านเหวี่ยง

แสงทองสวรรคเหย

พี่ชักเอาม่านดำ

ฉายฉ่นขึ้นมาเวลาเช้า

กางกั้นเจ้าแสงทองสวรรคเหย

ฉายฉ่นขึ้นมาเวลาเที่ยง

กางกั้นเจ้าแสงทองสวรรคเหย

ฉายฉ่นลงไปเวลาค่ำ

กางกั้นเจ้าแสงทองสวรรคเหย

ขจรศักดิ์ แสงทอง 2568 (อ้างแล้ว)

วิถีชีวิต / คำสอน

จะเห็นได้ว่าชีวิตเปรียบเสมือนแสงทองของดวงอาทิตย์ เวลาเช้าเปรียบเสมือนวัยทารก วัยแรกเริ่มหรือวัยเด็ก ส่วนม่านขาวเปรียบเสมือนผ้าสีขาวแล้วแต่ผู้นั้นจะแต้มแต่งอะไรลงไป ยังอยู่ในวัยบริสุทธิ์ อยู่ที่เราจะปรุงแต่งประสิทธิ์ประสาทความรู้ใดๆ ให้เด็กเป็นอย่างไร ก็ล้วนแต่ผู้ดูแลนั้นจะต้อง

เป็นผู้อบรมสั่งสอนเพาะบ่มนิสัย ส่วนในยามเที่ยง ชักเอาม่านเหยียง เปรียบเสมือนช่วงวัยรุ่น หัวเลี้ยว หัวต่อหรือวัยกลางคน คือความไม่แน่นอนของชีวิตต้องผันแปรในหลายๆด้านในการใช้ชีวิต มีความผันแปรไปในเบื้องต้น ท่ามกลางและบั้นปลาย และสุดท้ายคือยามค่ำ ชักเอาม่านดำ เปรียบเสมือนความตายที่อยู่ตรงหน้า สุดท้ายแล้วชีวิตคนเราก็ต้อง สูญสิ้นสลายไปน่าพาอะไรไปไม่ได้แม้แต่อย่างเดียว เปรียบเสมือนม่านดำมาบดบังในที่สุด บทแสงทองเป็นบทร้องที่เรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง ใช้ภาพ “แสงทอง สวรรค์” ซึ่งเปรียบได้กับแสงอาทิตย์ในสามช่วงเวลา-เช้า เที่ยง และค่ำ-เพื่อสะท้อนวัฏจักรชีวิตและความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง ทุกครั้งที่แสงทองปรากฏ ผู้ร้องใช้ “ม่านขาว ม่านเหยียง และม่านดำ” กันแสงไว้ เป็นการเปรียบเปรยความพยายามของมนุษย์ที่จะจัดการกับแสง-เงาและความเปลี่ยนแปลงในชีวิตตามแต่ละช่วงเวลา

ช่วงเช้าของบท “แสงทองสวรรค์เหย ฉายฉ่นขึ้นมาเวลาเช้า พี่ชักเอาม่านขาวกางกัน” ชี้ถึงความสดใสของเริ่มวันใหม่ แสงทองเปรียบดังความหวัง ความบริสุทธิ์ และพลังของชีวิต ม่านขาวเป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์ ความหวังดี และการเตรียมตัวต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นในวันนั้น สอดคล้องกับหลักธรรม สติ ที่ช่วยให้มนุษย์ตั้งจิตเริ่มต้นวันใหม่อย่างผ่องใสและรู้เท่าทันสิ่งที่จะเกิดขึ้น ไม่ให้แสงที่จำเริญไปทำให้ใจหวนไหว

ช่วงเที่ยง “แสงทองฉายฉ่นขึ้นมาเวลาเที่ยง พี่ชักเอาม่านเหยียงกางกัน” เป็นช่วงเวลาที่แสงแดดแรงที่สุด แทนภาวะที่ชีวิตต้องเผชิญความกดดัน ความร้อนแรง หรือปัญหาที่หนักหน่วงกว่าช่วงอื่น ม่านเหยียงซึ่งมีสีเข้มกว่าเดิม เปรียบได้กับสติปัญญาและอุบายวิธีกำบังอันตราย ไม่ให้ความร้อนแห่งอารมณ์หรือความเร่งรีบครอบงำ เป็นแก่นร่วมกับหลัก อิทธิบาท 4 และ ขันติ ที่สอนให้ทนทานและตั้งใจทำหน้าที่อย่างไม่หวนไหวในยามแดดจัดของชีวิต

ช่วงค่ำ “แสงทองฉายฉ่นลงไปเวลาค่ำ พี่ชักเอาม่านดำกางกัน” สะท้อนความจบสิ้นของวันเหมือนชีวิตที่ถึงบั้นปลาย ม่านดำเป็นสัญลักษณ์ของความมืด ความสงบ และการปลีกวิเวก เป็นช่วงที่มนุษย์ต้องหันกลับมาทบทวนตนเอง เหมือนหลัก มรณสติ ที่ให้ระลึกถึงความไม่เที่ยงและความตาย เพื่อให้ใจวางเฉย ไม่หวนไหวต่อสมมติทั้งหลาย

เมื่อมองรวมทั้งบท จะเห็นว่าวัฏจักรของแสงทองเช้า-เที่ยง-ค่ำ คือวัฏจักรของชีวิตวัยเด็ก-วัยทำงาน-วัยชรา ขณะที่ม่านทั้งสามคือวิธีที่มนุษย์ปรับตัวต่อสถานการณ์ในแต่ละช่วงชีวิต เป็นธรรมะที่ซ่อนอยู่ในบทกวีพื้นบ้านอย่างงดงาม โดยสื่อว่าชีวิตต้องเผชิญแสงแห่งความหวัง ความร้อนแรงแห่งปัญหา และความมืดแห่งการสิ้นสุด แต่ถ้ารู้จักนำสติ ปัญญา และการปล่อยวางมา “กางกัน” อย่างถูกจังหวะ ชีวิตก็จะสงบ และไม่ร้อนรุ่มจนเกินควร

ดังนั้น บทแสงทองแม้สั้น แต่มีแก่นสำคัญสอนให้มนุษย์รู้จักปรับตัว รู้จักควบคุมใจเมื่อเจอแสงและเงาของชีวิต และรู้เท่าทันความไม่เที่ยงตามหลักพุทธธรรม แสงอาทิตย์ย่อมขึ้นและลับไปทุกวัน—ฉับใด ใจคนก็ต้องเรียนรู้การกันแสงที่แรงเกินไปและรับความมืดด้วยความสงบฉับนั้น

บทที่ 12

บทพलयงาม

ซ่ายแล้วพึ่งได้มาลงโรง	พรายงามตามโขลงแล้วมาข้ามคลอง
กลิ้งเกลือกเสือกสนคำรณร้อง	เปรียวปลาวเส้าหมองเป็นนักรหา
เทียมตาหมอเฒ่าจับได้มา	ให้อาลัยในชื้อคาแล้วก็ออกไม่ได้
เชือกหนังขึงแขงแยงคอไว้	เดื่องตัวไม่ได้แล้วก็หาไม่มี
เชือกหนังรั้งคอเข้าพอดี	ใครจะมาปราหนี่แล้วก็หาไม่มี
แรกอยู่ดงดอนนอนสบาย	เอาจหวักใบไม้แล้วก็มารองนอน
กลิ้งนอนไม่มาไวข้าง	ยกพระเศียรขึ้นวางแล้วก็เกยต่างหมอน
ยามเที่ยงยามสายเจ้าพลายร้อน	ตื่นนอนไปสรงพระคงคา
ชักชวนนางพังร้อยซังพี	ไปเล่นน้ำวารีแล้วก็ตีกระหวา
หวันเย็นสัณน้อยค่อยกลับมา	เดินตัดลัดป่ามายังลาน
มาถึงยืนให้เป็นกง	เอาจหวักเกี่ยวเป็นวงน่านาสาร
อยู่เย็นเป็นสุขทุกวันวาน	ชมสุรางนางนงค์คราญสำราญใจ
ที่นอนเมงมมุขักโย	ขัดใจพี่แล้วน้องหนา

ขจรศักดิ์ แหวง 2568 (อ้างแล้ว)

วิถีชีวิต / คำสอน

บทนี้มีคติมาจากชาดกเรื่องพระยาฉันทันต์ และหมายความว่าเมื่อจะทำอะไร ทุกสิ่งทุกอย่างที่สอนมาทั้งหมดตั้งแต่ข้อแรกจนถึงข้อที่ 12 ต้องใคร่ครวญให้จงดี บทพรายงามนั้นเป็นบทที่ย้าเตือนสติ ว่าก่อนจะทำอะไรจงระลึกรู้คิดให้ดีอย่าผิดศีลและให้เป็นผู้ที่มีสัจจะ ไม่อย่างนั้นจะเป็นเหมือนพระยาฉันทันต์ บท “พलयงาม” เป็นบทร้องที่สะท้อนชะตากรรมของช่างหนุ่มผู้เคยมีชีวิตอิสระในป่า แต่ถูกจับเข้ามาฝึกใช้งานในคอกช้าง (ชื้อคา) ภาพของพलयงามเป็นอุปมาชีวิตที่สะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากเสรีภาพสู่ข้อจำกัด จากความสุขสบายสู่ความทุกข์ที่ต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คล้ายวิถีชีวิตมนุษย์ที่ต้องจากวัยเยาว์อันผ่องใส ก้าวเข้าสู่โลกของภาระ หน้าที่ และเงื่อนไขของสังคม

ท่อนแรก “ซ่ายแล้วพึ่งได้มาลงโรง พรายงามตามโขลงแล้วมาข้ามคลอง” เล่าชีวิตช่างป่าที่หากินตามธรรมชาติ ไร่เริง กลิ้งกลอก และอิสระ เสมือนจิตใจมนุษย์ที่ยังไม่ถูกกฎเกณฑ์โลกครอบงำ เป็นช่วงชีวิตที่กล้าแกร่ง ไร้พันธะ ขัดเกลากับหลักธรรมเรื่อง ปฐมวัยแห่งชีวิต ซึ่งเต็มไปด้วยความสดใหม่ และเสรีภาพทางใจ แต่เมื่อ “หมอเฒ่าจับได้มา ให้อาลัยในชื้อคาแล้วก็ออกไม่ได้” ชีวิตพลิกผันทันที กลายเป็นผู้ถูกจองจำด้วย “เชือกหนังขึงแขงแยงคอไว้” สะท้อนสัจธรรมของชีวิตที่ทุกคนต้องพบเจอ ข้อจำกัดทั้งในครอบครัว หน้าที่ สังคม หรือกฎระเบียบใด ๆ ซ้ำให้เห็น ไตรลักษณ์-อนิจจัง ว่าสิ่งที่สุข

สบายวันนี้ อาจกลายเป็นพันธนาการในวันหน้า บทบรรยายอย่างละเอียดถึงชีวิตในป่าของช้าง ซึ่งเต็มไปด้วยความสงบ เช่น “เอาจวงหักไปไม่ร้องนอน” และ “ตื่นนอนไปสรงพระคงคา” แสดงถึงกลมกลืนระหว่างสัตว์กับธรรมชาติ อันเทียบได้กับความไร้มลทินของวัยเยาว์หรือจิตใจที่ยังไม่ถูกโลกกระทบ ขณะเดียวกันการที่ช้างเคยชักชวนนางพังไปเล่นน้ำอย่างสำราญ คือภาพของความสุขเรียบง่ายที่หายไปเมื่อถูกจับมา ความสะเทือนใจที่สุดในบทคือช่วงที่พลายงามถูกฝึกให้ยืนเป็น “กง” และใช้ “วงเกี่ยวเป็นวง” ซึ่งเป็นท่าฝึกของช้างแล้ว เป็นภาพของการถูกจำกัดอิสรภาพอย่างแท้จริง แต่ผู้ร้องกล่าวด้วยน้ำเสียงเวทนาว่า “น่าสงสาร” ทำให้ชัดเจนว่าบทนี้มีได้เพียงเล่าเรื่องช้าง แต่เป็นการสะท้อนความเป็นมนุษย์ที่เมื่อโตขึ้น ต้องถูกบีบด้วยกฎเกณฑ์มากมายจนแทบไม่เป็นตัวเอง

บทสรุปว่า “ที่นอนแมงมุมชักใย ชัดใจพี่แล่น้องหนา” บ่งบอกถึงการที่ช้างผู้เคยอยู่ในป่าโล่ง กลับต้องมาเผชิญความอึดอัดในคอกแคบ ๆ เปรียบเป็น ความอึดอัดทางใจ ของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ ที่ต้องเผชิญพันธนาการจากงาน ครอบครัว สังคม หรือแม้แต่ความคาดหวังของตนเอง แก่นแท้ของบทสอดคล้องกับธรรมหลายประการ เช่น อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) เสรีภาพย่อมแปรเป็นข้อจำกัด ทุกข์ (อริยสัจ 4) ชีวิตเต็มไปด้วยภาระที่ต้องยอมรับ ขันติ (ความอดทน) พลายงามต้องทนฝึก แม้ไม่เต็มใจ อุเบกขา เมื่อหนีไม่ได้ ต้องรู้จักปรับใจเข้ากับสภาพ

โดยสรุป บทพลายงามมิใช่เพียงบทพรรณนาชีวิตช้าง แต่คือภาพสะท้อนของมนุษย์ทั้งชีวิตที่เริ่มจากอิสระ ไร้กรอบ แล้วต้องพบโลกแห่งพันธะจำกัด เป็นธรรมะที่สอนให้รู้เท่าทันความไม่เที่ยง ปรับใจต่อความเปลี่ยนแปลง และดำรงชีวิตอย่างมีสติแม้ในยามที่ถูกบีบคั้น เป็นบทที่สะท้อนอารมณ์และธรรมะผ่านชีวิตสัตว์ได้อย่างงดงามและลึกซึ้ง

แม่บทประถม

(บทสรุป กำเนิดของแม่ลายการรำของโนรา ทั้ง 12 ท่า)

รักข้าเหอจะกล่าวอ้าง

กล่าวถึงนางเทพมาลีราศีใส

จับระบำวนเหย้าวนใจ

ยิ้มแย้มละม้ายอยู่ไปมา

ตั้งต้นให้เป็นประถม

ถัดมาพระพรหมสีหน้า

รำท่าสอดสร้อยห้อยพวงมาลา

วโนทยานเข้าให้น้องนอน

รำท่าผาหลาเพียงไหล่

พิศมัยร่วมเรียงเคียงหมอน

รำท่าต่างกันหันเป็นมอญ

สกุณาแขกเต้าบินเข้ารัง

ท่ากระต่ายชมจันทร์ทรงกรด

ท่าพระรถโยนสารมารกลับหลัง

ชูชายนาดกลายเข้าวัง

ขึ้นมานั่งหมอบเฝ้าเจ้านครินทร์

ชี้หนอนร่อนรำเปรียบท่า

ท่าพระรามรามาน้าวศิลป์

มัจฉาล่องมาในวาริน

หลงไหลไปสิ้นงามโสกา

ท่าโต้เล่นทางกวางโยนตัว

รำยั่วเอาแบ่งมาผัดหน้า

หงส์ทองลอยล่องว่ายน้ำมา
 ท่าโตะเล่นทางกวางเดินดง
 ช้างสารหวานหล้าคูนารัก
 ขี้นอนพ้อนผ่องฟ้อนหาง
 ชัดขึ้นเป็นวงนั้ลงให้ได้ที
 ร้าท่ากระปี่ท่าจินมาสาวไส
 เมขลาล้อแก้วแล้วชักลำน้า

เหราเล่นน้ำสำราญนั้
 ท่าพระสุริวงศ์ผู้ทรงศักดิ์
 ท่าพระลักษณณ์แฝงศรจรัส
 ชัดจางหยางให้นางร้าทั้งสองสี่
 ชักสี่ซอสามสายย้อยเพลงร้า
 ท่าชนะร้ายไม้อยู่เฉื่อยฉ้า
 เพลงร้าแต่ก่อนครุสอนมา

ขจรศักดิ์ แซดวง 2568 (อ้างแล้ว)

บทปฐมนี้นี้เชื่อกันว่าเป็นบทที่ครูต้นโนราใช้ร่ำเรียน เป็นปฐมของท่าโนราทั้งหมด อันจะมาจาก มนุษย์ เทพ สรรพสัตว์ และธรรมชาติ เป็นการรวมของสรรพสิ่งทั้งหลายมาประดิษฐ์ขึ้นมาเป็นท่วงท่าการร่ายรำของมนุษย์ และนำเอาท่าทางเหล่านี้แยกออกไปในแต่ละบท บทนี้จึงเรียกว่าบทปฐม เพราะเป็นต้นกำเนิดของแม่ท่าโนราทั้งหมด และเป็นบทที่บ่งบอกถึงการอยู่ร่วมกันของศาสนาทั้งสามที่เป็นบ่อเกิดของโนรา คือ พุทธ พราหมณ์ และผี แม่บทประถมเป็นหัวใจของศิลปะโนรา เพราะเป็นบทที่อธิบายกำเนิด “แม่ลายการร่ำทั้ง 12 ท่า” ซึ่งเป็นท่าต้นแบบของการร่ำโนราโบราณ ท่วงท่าทั้งหมดได้รับแรงบันดาลใจจากเทพ นางสวรรค์ ตัวละครวรรณคดี และสรรพสัตว์ในธรรมชาติ จึงเป็นทั้งศิลป์และคติธรรมในเวลาเดียวกัน บทเริ่มด้วยการกล่าวถึง “นางเทพมาลีราศีโส” ผู้จับร่ำระบำด้วยความอ่อนช้อย เป็นการประกาศว่าศิลปะโนราเกิดจากความงามบริสุทธิ์—งามจากธรรม งามจากจิต งามจากสภาวะแห่งสมาธิ

ท่าต้นคือ “ประถม” หรือท่าแรกของแม่ลาย ตามด้วย “ท่าพระพรหมสี่หน้า” สื่อถึงสติและการรู้รอบด้าน ผู้ร่ำต้องมีสมาธิจดจ่อและเห็นองค์ประกอบทั้งสี่ทิศ เปรียบเหมือนหลัก สติปัฏฐาน 4 ที่ให้รู้กาย-เวทนา-จิต-ธรรม ร่ำท่าสอดสร้อยห้อยพวงมาลา เวโหนโยนข้า เป็นท่าที่ใช้ความอ่อนโยนและสมดุลของกาย ซึ่งสอดคล้องกับหลัก สัมมาสมาธิ และ ทางสายกลาง ท่าต่าง ๆ เช่น “ผาหลาเพียงไหล่” “สกุณาแขกเต้า” “กระต่ายชมจันทร์” “พระรถโยนสาร” “มัจฉาล่องวาริน” ล้วนเป็นภาพพจน์จากธรรมชาติและวรรณคดี ซึ่งให้เห็นหลักธรรมเรื่อง อิทัปปัจจยตา-ธรรมทั้งหลายเกิดจากเหตุปัจจัย ผู้ร่ำต้องเข้าใจรูปทรง น้ำหนัก และจังหวะของสัตว์หรือเทพที่กำลังเลียนแบบ เพื่อให้เกิดภาวะจิตใจที่กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับท่วงท่า นี่คือการภาวนาด้วยกายอันเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะโนรา ท่า “โตะเล่นทางกวาง” “เหราเล่นน้ำ” “ช้างสารหวานหล้า” หรือ “ยุงพ้อนหาง” เป็นการนำรูปแบบสัตว์ต่าง ๆ มาเปลี่ยนเป็นศิลป์ ซึ่งสอนผู้ร่ำให้มองธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง จับจังหวะชีวิตแต่ละแบบและนำมาแปรให้งามตามภาษาศิลปะ เปรียบเหมือนการฝึก เมตตา ต่อสรรพสัตว์ การเห็นคุณค่าของชีวิตและโลกธรรมชาติ ส่วนท่าในวรรณคดี เช่น “พระรามน้าวศิลป์” “พระสุริวงศ์” หรือ

“พระลักษณะแฝงศร” คือการใช้มนภาพเพื่อเสริมความสง่างามและความมีพลัง สื่อถึงกำลังแห่งฉันทะและวิริยะ ในผู้ปฏิบัติ แม้บทประณมยังกล่าวถึงท่ายาก เช่น “กระบี่ตีทำจินมาสาวไส้” หรือ “ชนะนี้รายไม้” ซึ่งต้องใช้ทักษะสูง แสดงถึงหลักธรรมการฝึกใจให้มั่นคง ผู้ร่ำต้องมีสมาธิสูงและควบคุมกายชำนาญ ไม่ต่างจากการปฏิบัติภาวนาที่ต้องใช้ความเพียรและการเอาชนะความฟุ้งซ่านภายในใจ ท้ายบทที่ว่า “เมฆลาลอแก้ว” เป็นท่าที่ใช้ประกายแสงและลีลารวดเร็ว เปรียบกับปัญญาอันว่องไวที่เห็นความจริงชัดเจน

โดยสรุป แม้บทประณมไม่ได้เป็นเพียงบทรวบรวมแม่ลาย 12 ท่า แต่คือ ตำราแห่งสมาธิ ปัญญา ศิลปะ ผู้ร่ำต้องมีรากฐานคือสติ ความอ่อนน้อม ความเพียร และความเข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ทุกท่วงท่าจึงเป็นทั้งการรำและการภาวนา เป็นการฝึกกายให้สง่างาม ฝึกจิตให้ตั้งมั่น และฝึกใจให้เห็นความงามของโลกตามแนวคิดพุทธธรรมอย่างแท้จริง นี่คือนิราที่แท้ ศิลป์งามเพราะจิตงาม

จากการศึกษาบทโนราทั้ง 12 บทนี้เป็นบทประพันธ์ที่ใช้คำภาษาล้านได้เป็นส่วนใหญ่ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบูชาครู พ่อแม่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การใช้ชีวิตของคนในสมัยก่อน การสอดแทรกธรรมะข้อคิดในการใช้ชีวิต รวมไปถึงท่าทางแม่ลายการรำตามแบบฉบับของโนราโรงครู บทร้องมีโนราทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นมากกว่าวรรณกรรมพื้นบ้าน หากเป็น “ครูชีวิต” ที่สอนมนุษย์เรื่องความกตัญญู การรู้หน้าที่ การควบคุมอารมณ์ และการดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรมที่มั่นคง แต่ละบทสะท้อนคุณค่าที่ลึกซึ้ง เช่น บทไหว้ครู ไหว้พ่อแม่สอนให้รู้รักเหงาตน มี กตัญญูกตเวที เป็นพื้นฐานของความดีงาม ส่วนบทครูสอน สอนรำ ชี้ว่าความรู้เกิดจากการฝึกฝนและเคารพครู ไม่อวดดีตามอัตตา ตรงกับหลัก หิริ-โอตตปเป และสัมมาวายามะ ในการพัฒนาตนเอง

บทเกี่ยวล้อเช่น ขุนทา พาลัน ดอกนพสรวรค์ หรือ เสียทีเสียทา สอนผู้ฟังให้รู้เท่าทันอารมณ์รักอย่างมีสติ ไม่หลงใหลจนเกิดทุกข์ เห็นความไม่เที่ยงของความรักและความสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับอริยสัจ 4, ไตรลักษณ์ และอุเบกขา ในการกำกับอารมณ์ใจ ข้อคิดสำคัญคือความรักที่ไร้สติดอมพาไปสู่โศกและความผิดหวัง

บทฝนตก พลายงาม และเสื่อเฒ่า สื่อความจริงของชีวิตที่ต้องพบกับอุปสรรค ภาระ และความบีบคั้น การต้องอดทนทำงานหนัก หรือเผชิญความสูญเสีย เปรียบได้กับหลัก ขันติ วิริยะ ที่ฝึกใจให้ยืนหยัดในยามทุกข์ ขณะเดียวกันยังเตือนถึงอันตรายของกิเลส เช่นราคะ ความโกรธ ความหลง ที่เปรียบเหมือนเสื่อเฒ่า หากไม่ควบคุมจะทำลายทั้งตนและผู้อื่น

บทโสกันเน้นความไม่เที่ยงของชีวิต แก่ เจ็บ ตาย พลัดพราก ทรัพย์สินไม่อาจนำติดตัว นำไปสู่การพิจารณา มรณสติ และการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท โดยไม่หลงในโลภธรรม ๘ ส่วนบทไชยชาย กาน้ำตอกย้ำว่า ผู้ลบหลู่ครู หรืออวดรู้เกินตน ย่อมประสบผลกรรมจากความประมาท เป็นบทเรียนด้าน สติ สมณะ และความถ่อมตน

บทแสงทองสะท้อนวัฏจักรเช้า เทียง คำ เป็นสัญลักษณ์ของวัยและความเปลี่ยนแปลง ชี้ให้มนุษย์รู้จัก “ทางมาน” ป้องกันใจในช่วงเวลาต่าง ๆ ของชีวิต ไขสตี ปัญญา และการปล่อยวางต่อสิ่งที่เปลี่ยนไป ไม่ด้านธรรมชาติของชีวิต

ท้ายที่สุด แม่บทประณซึ่งกล่าวถึงแม่ลาย 12 ท่า สอนว่าศิลปะการรำไม่ได้งามเพราะท่วงท่า แต่เพราะ “จิตที่ตั้งมั่น” การรำคือการภาวนาชนิดหนึ่ง ผีกลสมาธิ ความอ่อนน้อม และความเข้าใจ ธรรมชาติ เหมือนหลัก สติปัฏฐาน 4 ที่รวมความรู้กาย ใจ จังหวะ จิตเป็นหนึ่งเดียว

ในภาพรวม บทธอมนโนราห์ทั้งหมดจึงเป็นตำราชีวิตที่สอนว่ารู้คุณพ่อแม่และครู เป็นรากฐานของความเจริญ รู้หน้าที่และอดทน จิตมั่นคงแม้พายุชีวิต รู้เท่าทันอารมณ์ รักด้วยปัญญา ไม่หลงตามตัณหา รู้ความไม่เที่ยง ไม่ยึดมั่นในสิ่งภายนอก รู้จักสติและความถ่อมตน ไม่อวดดี ไม่ประมาท รู้จักปฏิบัติเหมือนรำแม่บท ใจใสอดคล่อง อยู่กับปัจจุบัน

ดังนั้น ศิลปะมโนราห์จึงเป็น “พุทธจริยศาสตร์แบบพื้นบ้าน” ที่กลมกลืนจิตใจให้ดำเนินชีวิตอย่างมีสติ มีคุณธรรม และมีสันติสุขในทุกย่างก้าวของการเป็นมนุษย์

2.5 บทโนราโรงครูที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชน

2.5.1 ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน

2.5.1.1 ความหมายของวิถีชีวิตชุมชน

ราชบัณฑิตยสถาน (2546) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546 ให้ความหมายของคำว่า วิถีชีวิต หมายถึง ทางดำเนินชีวิต เช่น วิถีชีวิตชาวบ้าน

อมรา พงศาพิชญ์ (2534) ได้กล่าวถึง วิถีชีวิตชุมชนในเชิงของความหมายไว้ดังนี้ สังคมหนึ่งหรือชุมชนหนึ่ง ๆ จะต้องมีการดำเนินชีวิตเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมนั้นวิถีชีวิตจึงเป็นเหมือนเอกลักษณ์ของสังคม ดังนั้นวิถีชีวิตชุมชน จึงเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมนั้น ก็คือวัฒนธรรมในสังคมนั้น เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ฉะนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ในฐานะหน่วยชีวิตที่ดำรงอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม มนุษย์จะมีกระบวนการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเพื่อรักษาดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม ทั้งการปรับตัวในเชิงพฤติกรรมและการปรับตัวในระดับจิตสำนึกซึ่ง การปรับตัวอย่างต่อเนื่องนี้ เกิดแบบแผนความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งขึ้นมาเรียกว่า “วิถีชีวิต”

พวงเพชร สุรัตน์ทวิกุล และ เฉลิมมาลย์ ราชภัณฑารักษ์ (2542) กล่าวและให้ความหมายของวิถีชีวิตชุมชนเป็นวิถีชีวิตของ มนุษย์ในสังคม หมายถึง วัฒนธรรมในทางสังคมศาสตร์นั่นเอง ทั้งนี้ เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนด พฤติกรรมตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน พฤติกรรมต่างๆ ที่มนุษย์กระทำล้วนแล้วแต่ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั้งสิ้น วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของครอบครัว เศรษฐกิจ การปกครอง การศึกษา ศาสนา เป็นต้น วัฒนธรรมจะกำหนดว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่

ดี สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด รวมทั้ง เป้าหมายในชีวิตว่าควรเป็นอย่างไร ฉะนั้น กิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการกิน การดื่ม การพูด การอ่าน การเขียน การคิด การทำงาน การเล่น การติดต่อสัมพันธ์กัน ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่อง ของวัฒนธรรมทั้งสิ้น วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม

สุมาลี หวังพุมิ (2546) ได้กล่าวสรุปความหมายของคำว่า วิถีชีวิตหมายถึง การอยู่อาศัยของกลุ่มคน ได้ประกอบอาชีพทำมาหาเลี้ยงชีพตามสภาพแวดล้อม ผูกพันกันและมีกฎระเบียบที่ตกทอดมาควบคุม

รุ่งรัตน์ ทองสกุล และคณะ (2549) ได้กล่าวว่า วิถีชีวิต หมายถึง แบบแผนหรือแนวทางพฤติกรรมที่คน กลุ่มลงใช้ร่วมกันหรือยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาเป็นแบบแผนในการดำรงชีพของบุคคลใดบุคคลหนึ่งครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งหรือกลุ่มคนใดคนหนึ่งซึ่งแสดงถึงการประกอบกิจกรรมเพื่อการอยู่รอดการพักผ่อนและความสุขที่ตัวเองต้องการและเห็นคุณค่าแบบแผนดังกล่าวมีปัจจัยทาง สภาพแวดล้อมเศรษฐกิจและสังคมเป็นตัวกำหนดการจัดระเบียบทางสังคมและพฤติกรรมแต่ละคนใน สังคมนั้นคนกลุ่มหนึ่ง ๆ ย่อมมีวิถีชีวิตเป็นของตนเองเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมซึ่งการปรับตัวนี้มี หลายระดับทั้งด้านสรีรวิทยาการปรับตัวในเชิงพฤติกรรมและการปรับจิตสำนึกอีกทั้งด้านการปรับ ก็มีทั้งการจัดการกับตัวเองและการเข้าไปจัดการกับปัจจัยรอบตัวเพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะให้สามารถ เผชิญกับแรงกดดันนานาชนิดจากสิ่งแวดล้อมได้อย่างราบรื่นวิถีชีวิตจึงเป็นทั้งวิถีในการดำเนินชีวิต หลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตและเครื่องมือเครื่องใช้วัตถุต่าง ๆ ทั้งที่เป็นธรรมชาติและคิดประดิษฐ์ขึ้น เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตนซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและมีการ ติดต่อสื่อสารกันระหว่างกลุ่มสังคมต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาวิถีชีวิตในแง่ของวัตถุประสงค์ในการดำเนินชีวิต เพื่อ

1. ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมมีการแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตประจำวัน
2. ตอบสนองความต้องการของสังคม
3. ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในสังคม

ภูสิทธิ์ ชันติกุล (2552) ได้ให้ความหมายของคำว่า วิถีชีวิตว่า หมายถึง การกระทำตามวิธีการและแนวทางอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้มีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต โดยกระทำอย่างต่อเนื่องจนติดเป็นนิสัย กระทั่งการกระทำนั้นได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต

2.5.1.2 ลักษณะของวิถีชีวิตชุมชน

พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล และคณะ (2545) ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต (Way of life) ไว้ว่า วิถีชีวิต ของมนุษย์ในสังคมถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน พฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ทำไม่ว่าจะเป็นการแปร่งฟัน สวมใส่เสื้อผ้าเครื่องประดับตลอดจนการเล่น กีฬา ดูโทรทัศน์ ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั้งสิ้น วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของครอบครัว เศรษฐกิจ การปกครอง การศึกษา ศาสนา เป็นต้น วัฒนธรรมจะกำหนดว่า สิ่งใดดี สิ่งใดไม่

ดี สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด รวมทั้งเป้าหมายในชีวิตว่าควรเป็นอย่างไร ฉะนั้น กิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการกิน การดื่ม การพูด การอ่าน การเขียน การคิด การทำงาน การเล่น การติดต่อสัมพันธ์ ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั้งสิ้น วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม

สุพัตรา สุภาพ (2541) กล่าวว่า วิถีชีวิตของคนถูกกำหนดให้แตกต่างกันด้วยวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ เช่นชาวเขาก็แตกต่างจากชาวเมือง คนไทยอิสลามก็แตกต่างจากคนไทยพุทธ ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวไทยหรือต่างชาติก็ดี จะมีวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะของตนเอง จึงไม่ถือว่าวัฒนธรรมของใครสูงหรือต่ำ ลำหัด ปาเลี่ยน กว๋ออีกวัฒนธรรมหนึ่ง

สุขศิริ บุญเรือง (2545) กล่าวว่า วิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละสังคม จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ปรับตัวให้สอดคล้องกับสิ่งใหม่ ๆ เพื่อการอยู่รอด แต่สิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตคือ คติธรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งปัจจัยสี่ จึงทำให้มนุษย์จำเป็นต้องการแลกเปลี่ยนการผลิตซึ่งกันและกันในกลุ่มชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2547) ได้สรุปว่า วิถีชีวิต เป็นเหมือนการสรุปความคิดและแนวการปฏิบัติตนของกลุ่มชนนั้น ๆ ซึ่งโดยทั่วไปแต่ละชุมชนจะมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน ที่มีคุณค่า เกิดจากการรวบรวมจากประวัติศาสตร์ ให้ความสำคัญแก่ความเป็นคน และหล่อหลอมกลมกลืนกันในกลุ่มชน ซึ่งก่อให้เกิดแรงผลักดันในการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ ซึ่งหากต้องการเข้าใจชุมชนจะต้องศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวิถีชีวิตของกลุ่มชนนั้น ๆ

2.5.1.3 องค์ประกอบของวิถีชีวิตชุมชน

รุ่งรัตน์ ทองสกุล (2549) ได้อธิบายถึงวิถีชีวิตในแง่องค์ประกอบประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วนคือ

1. ส่วนที่เป็นวัตถุหมายถึงเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งเป็นการที่ได้จากธรรมชาติการสืบทอดมาแต่ยุคก่อนๆและประดิษฐ์คิดค้นขึ้นใหม่ซึ่งจะเกิดขึ้นมาได้มนุษย์ต้องอาศัยความรู้ความสามารถและมีมือความชำนาญในการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา

2. ส่วนที่ไม่ใช่วัตถุแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

- 2.1 ส่วนที่เป็นระบบความคิดความเชื่อทัศนคติหรือนิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์หรือเป็นระบบคุณค่าคุณธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมตลอดจนส่วนที่เป็นผลรวมของความรู้ลักษณะนิสัยแนวคิดและสติปัญญา

- 2.2 ส่วนที่เป็นเทคนิควิธีการวิถีในการดำเนินชีวิตซึ่งหมายรวมเป็นวิถีกินวิธียู่วิธีแต่งกายวิธีพักผ่อนวิธีแสดงอารมณ์วิธีสื่อความวิธีจราจรและขนส่งวิธีอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะตลอดจนวิธีแสวงหาความสุขทางใจรวมความว่าเป็นวิถีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของตนเองต่อมนุษย์ด้วยกันและต่อธรรมชาติแวดล้อมลักษณะของวิธีการดำเนินชีวิตวิถีชีวิตของคนเกิดจากการเรียนรู้มี

การถ่ายทอดสืบทอดกันได้และเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเสมอไม่หยุดนิ่งซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากกระบวนการภายในสังคมหรือเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก

เกศยา โอสถานเคราะห์ (2544) กล่าวสรุปว่าเป็นการศึกษาวิถีชีวิต (Way of Life) ของคนในสังคมซึ่งแสดงออกถึงการประกอบกิจกรรมเพื่อการอยู่รอดการพักผ่อนและหลักเกณฑ์ในการดำรงชีวิต แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ว่าวิถีชีวิตจะเป็นเช่นไรนอกเหนือจากการที่บุคคลได้รับรู้และคล้อยตามแบบแนวทางปฏิบัติในแนวทางหนึ่งที่เขาเลือกแล้วยังต้องขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของบุคคลนั้นๆ ด้วย

พวงเพชร สุรัตน์กุล และคณะ (2545) ในสังคมหนึ่ง หรือชุมชนหนึ่งๆ จะต้องมียุทธศาสตร์ดำเนินชีวิตเป็น ลักษณะเฉพาะของสังคม วิถีชีวิตจึงเป็นเสมือนเอกลักษณ์หรือตราประจำสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกัน ไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุดังนี้

1. ความคิดเห็นและการมองโลกต่างกัน ซึ่งความคิดเห็นและการมองโลกต่างกันจะทำให้วิถีชีวิตแตกต่างกันไป ในเรื่องนี้จะเห็นได้ว่ามนุษย์ทุกแห่งของโลกต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ ความเชื่อ ศาสนา การปกครอง เศรษฐกิจ การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนคบเพื่อนเหมือน ๆ กัน แต่รูปแบบของสิ่งเหล่านี้จะแตกต่างกันไปตามความคิดเห็นและค่านิยมของแต่ละสังคม

2. สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ต่างกัน กล่าวคือ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ต่างกันทำให้พบปัญหาแตกต่างกัน เช่น มนุษย์ที่อยู่ในเขตหนาวต้องพบปัญหาต่างกับมนุษย์ที่อยู่ในเขตร้อน มนุษย์ที่อยู่บนภูเขาย่อมมีปัญหาต่างกับมนุษย์ที่อยู่ในที่ลุ่ม ด้วยเหตุนี้แต่ละสังคมจึงต้องคิดหาวิธีการแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ในบางกรณีจะพบว่ามนุษย์ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่คล้ายกันแต่วิถีชีวิตต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่าการที่วิถีชีวิตจะมีลักษณะอย่างไรนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ความคิดเห็น การมองโลกแล้วยังขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของแต่ละสังคม ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการกำหนดลักษณะของวิถีชีวิตดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สุมาลี หวังพุมิ (2546) กล่าวว่า วิถีชีวิตชุมชนประกอบด้วย 3 ประการ คือ ด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม

ภูสิทธิ์ ชันติกุล (2552) ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตของชุมชน ในมิติขององค์ประกอบซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของสมาชิกส่วนใหญ่ในแต่ละชุมชนที่พิจารณาได้จาก

1. บทบาทที่สมาชิกแสดงออกมาตามหน้าที่และความรับผิดชอบ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สถาบัน องค์กร และชุมชน โดยที่แต่ละปัจเจกอาจมีหลายบทบาทเมื่อทำหน้าที่อยู่ต่างสถานที่และเวลา หรือแม้แต่เวลาและสถานที่เดียวกัน เปรียบเสมือน ครูใหญ่ทำหน้าที่ในโรงเรียนที่มีลูกชายของตนเวียนอยู่ และมีคุณแม่เป็นครูในสังกัดโรงเรียนนี้ด้วย

2. โครงสร้างและหน้าที่ของสมาชิก ที่ยอมเป็นไปตามความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและระหว่างสถาบัน องค์กร และชุมชน ที่จะมีเป้าหมายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แต่เมื่อชุมชนใด มีผลประโยชน์เหลื่อมซ้อนกันในเชิงได้เปรียบเสียเปรียบกัน สถานการณ์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ

ได้ ถ้าปราศจากการประนีประนอมกัน และอาจส่งผลกระทบต่อการทำลาย โครงสร้างและหน้าที่ของ
อีกชุมชนหนึ่งที่ไม่สามารถปกป้องตนเองได้

3. การกำหนดเงื่อนไขของความสัมพันธ์ ในลักษณะเครือญาติ เพื่อน เครือข่าย คู่ค้าขาย ผู้มี
ส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ร่วมกัน หรือคู่แข่งกัน

4. กำหนดข้อตกลง กฎเกณฑ์ทางสังคมที่อาจพัฒนาขึ้นเป็นระเบียบ บรรทัดฐานทางสังคม
ประเพณี และกฎหมายที่มีบทบังคับ

5. มีการสร้างกลไกทางสังคม เป็น Law enforcement ที่มีพลังและอำนาจบังคับใช้
กฎเกณฑ์ดังกล่าว ในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม กลไกทางสังคมที่มีอำนาจและเป็นพลังของ
ตัวแทนของ สมาชิก สถาบัน องค์กร และชุมชน ทั้งประเภท Law enforcement ที่มีขอบเขตการ
บังคับใช้ที่มีวงกว้างแตกต่างกัน ตามอำนาจที่หนุนหลังกลไกนั้นๆ ทั้งอำนาจที่น่าเชื่อถืออย่างเป็นทางการ
เป็นผล หรืออำนาจที่นอกเหนือการควบคุมทางธรรมชาติ (Super Natural Power) และเนื้อหาแห่ง
วิถีชีวิตของแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกัน แต่ที่เหมือนกันคือการทำหน้าที่ของกลไกทางสังคม ที่แฝงไป
ด้วยความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ ที่พัฒนาขึ้นเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติ ส่วนข้อห้าม (Taboo) และ
กฎเกณฑ์ ในการปฏิบัติก็กลายเป็นบรรทัดฐาน(Norms) ที่ถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดกันมาในรูปแบบต่างๆ
เช่น นิทานปรัมปรา การละเล่น ละคร เพลงพื้นบ้าน ลิเก ซอ จ้อย ลำตัด จั๊ว และอาจมีสัญลักษณ์
แทนตัวอักษร แต่สะท้อนความเชื่อหรือข้อห้ามได้ชัดเจน โดยอาจอาศัยความเชื่อเรื่องผีและสิ่งเหนือ
ธรรมชาติ มาเป็นกลไกในการควบคุมความประพฤติ

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548) กล่าวว่า นอกจากนั้นชุมชนยังมีวิธีการจัดการความรู้ด้วย
ตนเอง ความรู้ระดับชุมชน มักเรียกกันว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่อาจจำแนกได้หลายสาขาตาม
ประเภทขององค์ความรู้ ซึ่งเนื้อหาขององค์ความรู้คือ ความเป็นธรรมชาติ หรือธรรมชาติวิทยา
เพียงแต่นักวิชาการมาคิดแตกย่อยเป็นสาขาต่างๆ สาขาหลักๆ ได้แก่ สาขาสังคมศาสตร์ และ
มนุษยศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ และสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากนี้ยังมีการ
แยกแยะองค์ความรู้ย่อยเหล่านี้ ออกเป็นเฉพาะด้าน เช่น สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ อาจจำแนกเป็น
ของคน พิษ สัตว์ ถ้าพิจารณาจากคน ได้แก่ สาขาทางการแพทย์ พยาบาล ทันตแพทย์ เทคนิค
การแพทย์ ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เส้นผม ประสาท ลงไปถึงเส้นเท้าก็ได้ แต่สาขาใดจะสำคัญกว่ากัน นั้น ย่อม
ขึ้นกับบริบทและมิติที่พิจารณากัน อย่างไรก็ตามทุกองค์ความรู้ย่อมมีความสัมพันธ์ต่อกันไม่ทางใดก็
ทางหนึ่ง ซึ่งวิถีชุมชน ต้องพึ่งพาความเชื่อมโยงเหล่านี้ด้วยความเข้าใจที่ปราศจากความเย่อหยิ่งแต่
เอื้ออาทรกัน

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า วิถีชีวิตชุมชน หมายถึง
พฤติกรรมที่คนกลุ่มหนึ่งใช้ร่วมกันหรือยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อๆ กันมาเป็นแบบแผนในการดำรงชีพ
ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งหรือกลุ่มคนใดคนหนึ่งซึ่งแสดงถึงการประกอบ

กิจกรรมเพื่อการอยู่รอดการพักผ่อนและความสุขที่ตัวเองต้องการ และเห็นคุณค่าแบบแผนดังกล่าว โดยมืองค์ประกอบทางด้านปัจจัยทางสภาพแวดล้อมเศรษฐกิจและสังคมเป็นตัวกำกับ เช่น ด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น

2.5.2 บทโนราโรงครูที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชน

บทโนราโรงครูมีความหลากหลายในเนื้อหาของบทนั้นๆ ซึ่งในบางบทของบทโนราโรงครูทั้ง 12 บทนั้น มีบทที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชนอยู่ด้วย มีความชัดเจนในการถ่ายทอดมากขึ้นไป โดยผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างบทโนราโรงครูมา 3 บท ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชนอย่างเห็นได้ชัด ดังนี้

บทที่ 1 บทไหว้บุญคุณครู (กำพลัดลูกอ่อน)

ไหว้บุญคุณครูลูกเสียแล้ว	ไหว้บุญคุณแก้วอาจารย์สอน
ไหว้คุณครูอาจารย์ท่านเสียก่อน	ท่านได้สั่งสอนข้าพเจ้ามา
ไหว้บุญคุณครูเสร็จสรรพ	กลายกลับมาไหว้พระบิดา
พ่อเกิดลูกมาเป็นโนรา	ลูกยาไม่ได้ลืมคุณ
คุณของพ่อมากล้นพ้นใจ	ไม่มีสิ่งอันใดมาเบียดเบียน
ถึงจะมีชายอื่นสักหมื่นคน	ยังไม่ได้เท่าคุณพระบิดา
ไหว้พระบิดาเสร็จสรรพ	กลายกลับมาไหว้พระมารดา
โอ้พระแม่ข้าเหยงเลียงลูกมา	แม่พิทักษ์รักษาจนรอดตัว
ตั้งแต่ลูกน้อยกระทั้งใหญ่	น้ำใจแม่มีให้ลูกได้ชั่ว
ระหว่างลูกจะรอดขึ้นมาเป็นตัว	พระแม่อยู่หัวตัวไผ่ผอม
หลับตาหิวนอนไม่หอนรุ่ง	กลัวรินกลัวยุ่งจะไต่ตอม
ยามเช้าแม่เฝ้าถนอม	ยามค่ำแม่กล่อมให้ลูกหลับ
ผูกเปลเวหาเอาผ้ามาวาง	กลัวละอองผองผองจะลงทับ
เมื่อยามแม่นอนไม่หอนหลับ	สัพพัตถ์ฟังเสียงลูกร้อง
เมื่อยามพระแม่เสวยข้าว	แม่เจ้าไม่ทันได้อิ่มท้อง
ได้ยินเสียงลูกตื่นสะอื้นร้อง	ละไฉนแม่ยอมมองเข้ามา
สองมือแม่สอดประคองยก	สากลัวลูกตกจากเปลผ้า
ฟักพุ่มอุ้มเจ้าขึ้นมา	กินนมม้วยหนายอดด้ายใจ

คำแปล ไหว้ครูบาอาจารย์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว หันกลับมาไหว้พ่อ พระคุณของพ่อมากเหลือคณา ไม่มีสิ่งใดมาทดแทนได้ถึงจะมีผู้ชายมากมายเป็นหมื่นคนก็ยังไม่เทียบเท่าพระคุณของพ่อ เมื่อไหว้พ่อเสร็จแล้วก็หันกลับมาไหว้แม่ เพราะแม่อุ้มท้องเลี้ยงลูกมาตั้งแต่เล็กจนใหญ่เฝ้าพุ่มฟัก ยุง

ไม่ให้ไตโรไม่ให้ตอม ทุกคำทุกเช้าแม่เฝ้ากล่อมให้ลูกนอน เมื่อลูกร้องให้แม่นอนไม่หลับกินข้าวก็ไม่อิ่ม เพราะเฝ้าถนอมลูกน้อย กลัวลูกจะได้รับความไม่ปลอดภัย

บทสรุป จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความกตัญญูทวนเวียน ระลึกถึงพระคุณของครู บາอาจารย์ คุณพ่อ คุณแม่ ในส่วนของแม่ก็เป็นคนที่เฝ้าดูแลลูกเป็นห่วงเป็นใยอยู่เสมอ เฝ้าดูแลตั้งแต่ เล็กจนใหญ่ หยิบยื่นให้แต่สิ่งดี ๆ จนไม่นึกถึงตัวเอง

บทที่ 2 บทไทยชายกลายเป็น

ทำเป็นรูปประจักษ์

ไชยเอ๋ยไชยชาย

ควายนี้นมูกหนัก

หวันเที่ยงขึ้นมาไร ๆ

ผีเทศเจ้ากรรม

หยิบแอกมาคลอบคอควาย

นางเมียอยู่ข้างหลัง

ทำไว้ถ้าพ่อไอ้หมา

ปลาตุกปลาช่อน

หุงแล้วแกงแล้ว

นั่งลงบดใจ

แม่นวลทองประศรี

หยิบหัตถ์เข้ามาปั่นฝ้าย

เข้าไปหยิบเอายามไถ

มือหนึ่งจูงควายหัวบ่าแบกไถ

มาเราค่อยชักค้อยชักค้อยไป

ต่อไถจะรู้ไปถึงนา

มาทำให้พี่เสดสา

หวันมันช่วยลงฉายป่า

หยิบเอาไธ้ไธ้มานั่งทำปลา

หลบจากไถนาพ่อไอ้หมาดีใจ

เอามาสิ้นท่อนใหญ่ ๆ

นางเดินตลาดแล้วเข้าไปหาใน

ยัดดินเข้าในปั่นฝ้าย

หยิบเอาลูกหมีเข้ามาตั่งไว้

คิ้วพริ้วชักตรอกไล่ตรอก

คำแปล กล่าวถึงผู้ชายจูงควายออกไปทำไรไถนา บนกับตัวเองว่าไม่รู้ว่าจะเดินไปถึงที่นา ตอนไหนเพราะตนเป็นผี เดินไปเจ็บไป กว่าจะได้ไถนาเวลาก็ปาไปช่วงบ่าย กล่าวต่อไปถึงผู้เป็นภรรยา อยู่ที่บ้านหุงหาอาหารไว้ให้ผู้เป็นสามี เมื่อสามีกลับมาจากทำไรไถนาหวังว่าสามีดีใจที่ได้เห็นนาง ทำกับข้าวกับปลาไว้อร เมื่อนางทำข้าวปลาอาหารเสร็จแล้วนางก็เดินไปปั่นฝ้ายเพื่อที่จะทอผ้าเอาไว้ใช้

บทสรุป จะเห็นได้ว่าบทนี้จะตรงกับวิถีชีวิตชุมชนของคนในสมัยก่อนที่ทำอะไรทำนาไถนากับควาย แสดงให้เห็นถึงความลำบากตรากตรำของคนในสมัยก่อนที่เบกร้างถางพงทำไรไถนา รวมไปถึง แสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้หญิงซึ่งเป็นแม่ศรีบ้านแม่ศรีเรือนหุงหาอาหารไว้อรสามีรวมถึงใช้เวลาว่าง ไปกับงานอดิเรกคือการทอผ้าไว้ใช้งาน ดังนั้นจึงสื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน สมัยก่อนและเป็นหลักฐานบ่งชี้ให้คนในสมัยปัจจุบันได้ทราบถึงวิถีชีวิตของคนรุ่นปู่ย่าตายายได้เป็นอย่างดี

บทที่ 3 บทแสงทอง

แสงทองสวรรค์เหย

ฉายฉันทันขึ้นมาเวลาเช้า

พี่ชั๊กเอาม่านขาว	กางกั้นเจ้าแสงทองสวรรค์เหย
แสงทองสวรรค์เหย	ฉายฉั่นขึ้นมาเวลาเที่ยง
พี่ชั๊กเอาม่านเหวี่ยง	กางกั้นเจ้าแสงทองสวรรค์เหย
แสงทองสวรรค์เหย	ฉายฉั่นลงไปเวลาค่ำ
พี่ชั๊กเอาม่านดำ	กางกั้นเจ้าแสงทองสวรรค์เหย

คำแปล แสงดวงอาทิตย์โผล่ขึ้นมาเวลาเช้า ดึงม่านขาวมากั้นแสงดวงอาทิตย์ แสงดวงอาทิตย์โผล่ขึ้นมาเวลาเที่ยง ดึงม่านเหวี่ยงมากั้นแสงดวงอาทิตย์ แสงดวงอาทิตย์โผล่ลงไปเวลาค่ำ ดึงม่านดำมากั้นแสงดวงอาทิตย์

บทสรุป จะเห็นได้ว่าชีวิตเปรียบเสมือนแสงทองของดวงอาทิตย์ เวลาเช้าเปรียบเสมือนวัยทารก วัยแรกรุ่นหรือวัยเด็ก ส่วนม่านขาวเปรียบเสมือนผ้าสีขาวแล้วแต่ผู้นั้นจะแต้มแต่งอะไรลงไป ยังอยู่ในวัยบริสุทธิ์ อยู่ที่เราจะปรุงแต่งประสิทธิ์ประสาทความรู้ใดๆให้เด็กเป็นอย่างไร ก็ล้วนแต่ผู้ดูแลนั้นจะต้องเป็นผู้อบรมสั่งสอนเพาะบ่มนิสัย ส่วนในยามเที่ยง ชั๊กเอาม่านเหวี่ยง เปรียบเสมือนช่วงวัยรุ่น หัวเลี้ยวหัวต่อหรือวัยกลางคน คือความไม่แน่นอนของชีวิตต้องผันแปรในหลายๆด้านในการใช้ชีวิต มีความผันแปรไปในเบื้องต้น ท่ามกลางและบั้นปลาย และสุดท้ายคือยามค่ำ ชั๊กเอาม่านดำ เปรียบเสมือนความตายที่อยู่ตรงหน้า สุดท้ายแล้วชีวิตคนเราก็ต้องสูญสิ้นสลายไปนาคาอะไรไปไม่ได้ แม้แต่อย่างเดียวเปรียบเสมือนม่านดำมาบดบังในที่สุด

จากการศึกษาบทโนราโรงครูที่เชื่อมโยงต่อวิถีชีวิตชุมชนผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า บทโนราโรงครูมีการแต่ขึ้นมาจากการใช้ชีวิต ความเป็นอยู่ รวมถึงความเชื่อของคนภาคใต้ในอดีต เริ่มตั้งแต่วัยเด็ก ผ่านมาวัยผู้ใหญ่ มีครอบครัว จนถึงวัยชราไปจนถึงหมดลมหายใจ เรียกได้ว่าเป็นวงจรของชีวิต โดยผ่านการเล่าเรื่องผ่านบทร้องโนราโรงครูเพื่อนำเสนอแง่มุมต่างๆของวิถีชีวิตของคนในชุมชนสมัยก่อนและบอกเล่าเรื่องราวต่อคนในปัจจุบันให้ทราบถึงรากเง้าของวิถีชีวิตและสะท้อนความเป็นอยู่ของคนในปัจจุบัน

2.6 บทสรุป

โนราโรงครูเป็นพิธีกรรมสำคัญของศิลปการแสดงโนราในภาคใต้ มีรากฐานจากความเชื่อเรื่องความกตัญญูและการบูชาครูหมอโนราและบรรพบุรุษ เล่าขานกันมากกว่า 400 ปี แม้ไม่มีหลักฐานลายลักษณ์อักษรแต่สืบทอดด้วยมุขปาฐะ ตำนานมีทั้งที่ว่าเริ่มจากภาคกลางแล้วแพร่สู่ใต้ และที่ว่าเกิดขึ้นเองในพัทลุง-สงขลา ก่อนจะแพร่สู่กรุงเทพฯ ในชื่อ “ละครชาตรี” พิธีโนราโรงครูสะท้อนการผสมผสานความเชื่อหลายระบบ ทั้งการนับถือผีบรรพบุรุษ (ตายายโนรา) ความเชื่อพราหมณ์เรื่องพิธีสังเวद्यบูชา และคติพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในบทร้อง เชื่อว่าหากไม่ทำพิธีบูชาครูตามกำหนดจะเกิดอาเพศ จึงมีการทำพิธีโรงครูใหญ่ (3-4 วัน) หรือโรงครูเล็ก (1 คืน) เพื่อแก้บนและครอบเทริดสืบทอด

วิชาศิลป์ การแสดงประกอบด้วยการรำ การร้อง การเล่นละครพื้นบ้าน และดนตรีเฉพาะ เช่น เพลงเข็ด เพลงโค ใช้โรงพิธีที่สร้างตามคติโบราณ หันหน้าเหนือ-ใต้ และมีเครื่องบูชา เช่น ศาลครู เทียนครู และผ้าผูกเสา ผู้แสดงแต่งกายด้วยเครื่องประดับเฉพาะ เช่น เทริด เล็บ และเครื่องลูกปิด นอกจากนี้เป็นศิลปะการแสดง โนราโรงครูยังเป็นพิธีกรรมทางสังคมและจิตวิญญาณ ทำหน้าที่รวมญาติและลูกศิษย์ สืบทอดความเชื่อ และเป็นสื่อเชื่อมโลกมนุษย์กับครุบรรพบุรุษ ตลอดจนสะท้อนคติเรื่องความกตัญญูและการเคารพครู จึงถือเป็นมรดกวัฒนธรรมสำคัญที่ยังคงสืบทอดอย่างเข้มแข็งในภาคใต้จนถึงปัจจุบัน

การทำพิธีกรรมโนราโรงครูนั้นสิ่งที่ไม่แพ้องค์ประกอบอื่น ๆ นั้นก็คือ บท 12 เปรียบเสมือนเป็นหัวใจหลักในการทำพิธีกรรมโนราโรงครู หากขาดบทใดบทหนึ่ง ถือว่าการประกอบพิธีกรรมนั้นไม่สมบูรณ์แบบ โดยบทโนราโรงครูทั้ง 12 บทนั้น มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบูชาพ่อแม่ครูบาอาจารย์ ความกตัญญู รวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ โดยในบทโนราทั้ง 12 บทนั้นมักสอดแทรกหลักพุทธธรรมอยู่ด้วยอย่างมีนัยยะสำคัญ

บทที่ 3

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการศึกษาค้นคว้าไว้ 4 ประเด็น ดังนี้

- 3.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม
- 3.2 หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
- 3.3 บทบาทของหลักพุทธธรรมในการหล่อหลอมพฤติกรรมและจิตใจ
- 3.4 บทสรุป

บทนี้เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์ถึงหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทโนราโรงครู ซึ่งเป็นพิธีกรรมการแสดงโนราของภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวคิดและทฤษฎีของหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง (แนวคิดพื้นฐาน เช่น อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ พุทธจริยศาสตร์ และทฤษฎีทางพุทธจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิตใจ) จากนั้นจึงระบุและวิเคราะห์หลักพุทธธรรมสำคัญที่ปรากฏในบทโนราโรงครู ได้แก่ กตัญญูกตเวทิตาธรรม อิทธิบาท 4 ขรवासธรรม 4 ตัณหา 3 กุศลกรรมบถ 10 ไตรลักษณ์ ตลอดจนเรื่องเล่าชาดกพระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระยาฉันทันต์ที่ปรากฏในเนื้อหาสุดท้ายจะกล่าวถึงบทบาทของหลักพุทธธรรมเหล่านี้ในการหล่อหลอมพฤติกรรมและจิตใจของผู้คนทั้งผู้แสดงและผู้ชม ตลอดจนผลที่มีต่อการอบรมจริยธรรมและสำนึกทางศาสนา

3.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

เพื่อให้เข้าใจพื้นฐานของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู จำเป็นต้องทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเสียก่อน ส่วนนี้จะกล่าวถึง (1) แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม เช่น อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ และพุทธจริยศาสตร์ และ (2) ทฤษฎีและมุมมองทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เช่น พุทธจิตวิทยาและทฤษฎีสุขภาวะทางจิตใจในพระพุทธศาสนา

3.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) (2560) กรอบแก้ปัญหา ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เน้นมรรคมงคล 8 เป็นวิถีปฏิบัติ อริยสัจ 4 คือ ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ อันเป็นหัวใจของพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1 ทุกข์ ความจริงว่าด้วยความทุกข์หรือสภาพที่ทนอยู่ไม่ได้ 2 สมุทัย เหตุแห่งทุกข์ คือ ตัณหาหรือความอยากที่ก่อให้เกิดทุกข์ 3 นิโรธ ความดับทุกข์ คือ นิพพานหรือภาวะที่ปลอดพ้นจากทุกข์ และ 4 มรรค หนทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ คือ มรรคมงคล 8 หลักอริยสัจนี้เน้นการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ เมื่อรู้ว่าชีวิตมีทุกข์ (ทุกข์) ก็ต้องค้นหาเหตุของทุกข์นั้น (สมุทัย) จึงจะรู้วิธีดับทุกข์ (นิโรธ) ด้วยการปฏิบัติตามหนทางที่ถูกต้อง (มรรค)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) (2560) อธิบายอริยสัจในฐานะโครงข่ายที่วางเหตุ ผล ทางปฏิบัติ และเชื่อมกับกุศลกรรมบถ 10 เป็นมาตรฐานพฤติกรรม แนวคิดเรื่องทุกข์และสมุทัยนี้จะเชื่อมโยงกับหลักธรรมอื่น ๆ เช่น ตัณหา 3 ซึ่งเป็นสาเหตุใหญ่ของทุกข์ และแนวทางดับทุกข์ที่สัมพันธ์กับการละวางกิเลสทั้งหลาย

พุทธทาสภิกขุ (2548) ไตรลักษณ์ เสนอแนวคิดจิตว่างจากอุปาทาน ใช้ความเข้าใจไตรลักษณ์เพื่อลดการยึดติด ไตรลักษณ์หมายถึง ลักษณะสามัญ 3 ประการของสรรพสิ่ง ตามหลักความจริงของพระพุทธศาสนา ได้แก่ อนิจจัง (ไม่เที่ยง) ทุกขัง (เป็นทุกข์หรือคงทนอยู่ไม่ได้) และ อนัตตา (ไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง) หลักอนิจจังชี้ว่าสรรพสิ่งในโลกนี้อยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงเสมอ ไม่มีสิ่งใดคงอยู่ถาวร หลักทุกขังแสดงว่าสรรพสิ่งไม่อาจสนองความต้องการของเราได้อย่างสมบูรณ์ จึงก่อทุกข์เมื่อเรายึดติด ส่วนหลักอนัตตาชี้ว่าสรรพสิ่งทั้งหลายไม่ใช่ตัวตนหรือ “ของๆ เรา” อย่างแท้จริง เพราะอยู่ภายใต้กฎเหตุปัจจัย ไม่มีแก่นสารที่ควบคุมได้ดังใจ ไตรลักษณ์เป็นหลักสัจธรรมธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ และเป็นฐานคิดสำคัญของพุทธปรัชญาและจริยศาสตร์ โดยเน้นให้เราตระหนักถึงความเป็นจริงของโลกเพื่อละคลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนและสิ่งต่างๆ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) (2560) อธิบายกุศลกรรมบถ 10 เป็นมาตรฐานพฤติกรรม กาย 3 วาจา 4 ใจ 3 สำหรับคฤหัสถ์และสังคัม พุทธจริยศาสตร์คือศาสตร์ด้านคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา ว่าด้วยหลักเกณฑ์การตัดสินความดีความชั่วและวิธีการประพฤติของมนุษย์ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า จุดเน้นสำคัญของพุทธจริยศาสตร์คือ เจตนา ของผู้กระทำเป็นตัวชี้วัดความเป็นบุญหรือบาป (“ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ ทุกสิ่งสำเร็จได้ด้วยใจ” กล่าวคือ การกระทำจะดีหรือชั่วมิได้ตัดสินที่ผลลัพธ์ภายนอกหรือกฎเกณฑ์ศีลธรรมที่ตั้งขึ้นลอยๆ หากแต่พิจารณาที่เจตนาความตั้งใจเบื้องหลังการกระทำนั้นๆ เป็นหลัก ตัวอย่างเช่น ศีล 5 ข้อในพระพุทธศาสนา (การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม โกหก และดื่มสุราเมรัย) ก็เป็นเกณฑ์ความประพฤติพื้นฐานที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ เพื่อฝึกฝนให้พุทธศาสนิกชนประพฤติตนในทางที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น อันจะนำไปสู่ความสงบสุขส่วนตัวและสังคม นอกจากนี้ พุทธจริยศาสตร์ยังครอบคลุม “หลักความดี” อื่นๆ ในระดับที่สูงขึ้น เช่น ทาน (การให้) เมตตา (ความปรารถนาดีไม่เบียดเบียน) กรุณา (ความสงสารอยากช่วยเหลือ) มุทิตา (ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) และอุเบกขา (วางใจเป็นกลางมีปัญญารูเท่าทัน) ซึ่งเป็นหลักพรหมวิหาร 4 ตลอดจนการบำเพ็ญบารมีต่างๆ ที่พระโพธิสัตว์พึงปฏิบัติ หลักธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางให้มนุษย์พัฒนาตนเองทั้งทางกาย วาจา ใจ เพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน

3.1.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม (พุทธจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิตใจ)

พุทธจิตวิทยา Bhikkhu Bodhi วางองค์ประกอบจิต อภิธรรม จิต เจตสิก รูป นิพพาน เป็นโครงสร้างอธิบายกลไกกิเลสและกุศล พุทธจิตวิทยาหมายถึงการประยุกต์หลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนาในการอธิบายโครงสร้างและกระบวนการทำงานของจิตใฝ่มนุษย์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2555) พุทธจริยศาสตร์ไทย เน้น “เจตนาเป็นตัวกรรม” คือสมาธิ ปัญญาเป็นโครงสร้างของความสุข กุศลกรรมบถ 10 เป็นมาตรฐานความประพฤติ ตลอดจนวิธีพัฒนาจิตใจให้เกิดสุขภาวะ พุทธศาสนามองว่าจิตเป็นกระแสของปรากฏการณ์ที่เกิด-ดับตลอดเวลา ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ (ขั้น 5) และอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ สภาพจิตใจของมนุษย์ถูกกำหนดโดยเหตุปัจจัยภายใน (เช่น กิเลส ตัณหา ความจำ การรับรู้) และเหตุปัจจัยภายนอก (สิ่งเร้าต่าง ๆ) ตามหลักปฏิจจสมุปบาท เมื่อมีเหตุปัจจัยมากระทบใจก็เกิดสภาพธรรมทางใจต่างๆขึ้น หลักพุทธจิตวิทยาให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจรากเหง้าของความทุกข์ทางใจ เช่น ความโลภ โกรธ หลง (ซึ่งจัดเป็นกิเลสสาม โลภะ โทสะ โมหะ) และเสนอแนวทางการชำระจิตให้พ้นจากสิ่งเหล่านี้ผ่านการฝึกอบรมทางจิต เช่น สมถกรรมฐาน (การฝึกสมาธิให้จิตสงบตั้งมั่น) และ วิปัสสนากรรมฐาน (การเจริญปัญญาเห็นตามความเป็นจริง) ตามแนวคิดนี้ ความทุกข์หรือความไม่ปกติสุขทางใจเกิดจากการปรุงแต่งของจิตที่ครอบงำด้วยกิเลสตัณหา ดังนั้นหากสามารถลดละกิเลสเหล่านี้ได้ จิตใจก็จะผ่องใสและเข้าถึงสันติสุขภายใน นักวิชาการด้านพุทธจิตวิทยาหลายท่านชี้ว่า พุทธธรรมมีองค์ความรู้เรื่องจิตมนุษย์อย่างเป็นระบบ ทั้งการวิเคราะห์องค์ประกอบของจิต (จิต เจตสิก รูป นิพพาน ในอภิธรรม) และการบำบัดความทุกข์ทางใจด้วยวิธีเจริญสติและปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของจิตวิทยาสมัยใหม่ในการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจ สุขภาวะทางจิตใจในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีมุมมองเรื่อง “ความสุข” ที่แตกต่างจากแนวคิดโลกย์ทั่วไป โดยเน้นความสุขทางจิตที่เกิดจากความสงบและบริสุทธิ์ของจิต มากกว่าความสุขจากวัตถุหรือสิ่งเร้าภายนอก คำว่า สุขภาวะทางจิตใจ ในที่นี้หมายถึง ภาวะที่จิตใฝ่ใจมีความปกติสุข ปลอดโปร่ง แจ่มใส เบิกบาน และมั่นคง ไม่ถูกรบกวนด้วยความทุกข์หรือความขุ่นมัวทางอารมณ์ ตามแนวทางพุทธธรรม การจะบรรลุสุขภาวะดังกล่าวได้นั้นจำเป็นต้องพัฒนาจิตใจผ่านการฝึกสติ สมาธิ และปัญญา จนเกิดคุณสมบัติทางจิตที่ดี เช่น มีเมตตา กรุณา ไม่มีจิตคิดร้าย มีสมาธิตั้งมั่นไม่ฟุ้งซ่าน มีปัญญารู้เท่าทันความจริงของชีวิต เป็นต้น ลักษณะของผู้ที่มีสุขภาวะทางจิตใจตามแนวพุทธ ได้แก่ จิตใจผ่องใสเบิกบาน สงบเย็น ปราศจากความเศร้าหมองและความทุกข์ร้อนกังวล มีขวัญและกำลังใจไม่ท้อแท้หวั่นไหว มีเมตตาอ่อนโยนต่อผู้อื่น และสามารถเข้าถึงความสุขที่ประณีตภายในใจตนเองได้ สภาวะจิตใจเช่นนี้เกิดขึ้นได้จากการที่บุคคลลดละกิเลสตัณหาและเจริญกุศลธรรมอยู่เป็นนิจ กล่าวได้ว่า สุขภาวะทางจิตใจในพุทธศาสนาไม่ใช่เพียงการไม่มีโรคทางจิตหรือความเครียดเท่านั้น หากหมายถึงการที่จิตใจได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ จนเกิดความมั่นคงผ่องใสและเปี่ยมด้วยคุณธรรม การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น การนั่งสมาธิภาวนา นอกจากมุ่งขัดเกลากิเลสเพื่อความหลุดพ้นแล้ว ยังมีผลพลอยได้คือช่วยเสริมสร้างสุขภาวะจิตที่ดีให้แก่ผู้ปฏิบัติ งานวิจัยสมัยใหม่จำนวนมากพบว่า การเจริญสติและสมาธิช่วยลดความเครียด เพิ่มความสามารถในการจัดการอารมณ์ และทำให้เกิดความสุขสงบภายในใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่

พระพุทธศาสนาสอนไว้นานแล้ว ดังนั้น พุทธธรรมจึงถือเป็น “ภูมิปัญญาในการดูแลจิตใจ” ที่ทันสมัย อยู่เสมอ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้คนในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสรุป แนวคิดพื้นฐานของหลักพุทธธรรม เช่น อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ และพุทธจริยศาสตร์

พระไพศาล วิสาโล (2562) ใช้กรอบสติ เมตตา การสื่อสารอย่างไม่รุนแรงเชื่อมจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติร่วมสมัย รวมทั้งทฤษฎีทางพุทธจิตวิทยาและสภาวะทางจิตใจดังกล่าว ล้วนเป็นกรอบอ้างอิงในการวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู เพราะการจะแกะรอยหลักธรรมในบริบทการแสดงพื้นบ้าน จำเป็นต้องเข้าใจว่าหลักธรรมนั้นๆ มีที่มาและความหมายอย่างไรในพระพุทธศาสนา ดังที่ได้กล่าวต่อไป หลักธรรมที่พบในบทโนราโรงครูนั้นครอบคลุมทั้งหลักคุณธรรมเชิงปฏิบัติสำหรับชีวิตประจำวัน (เช่น กตัญญู ขรवासธรรม 4 กุศลกรรมบถ 10) และหลักคำสอนเชิงปรัชญาหรือจิตตปัญญา (เช่น ไตรลักษณ์ ตัณหา 3) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพิธีกรรมโนราโรงครูมิใช่เพียงมหรสพเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังเป็นสื่อในการสอดแทรกคำสอนทางศีลธรรมและจิตวิญญาณให้กับผู้แสดงและผู้ชมไปพร้อมกัน

3.2 หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

ในการแสดงโนราโรงครู มีการสอดแทรกหลักคำสอนทางพุทธศาสนาหลายประการอย่างแนบเนียนทั้งในบทขับร้อง กลอนบทร้อง ท่ารำ และกระบวนการพิธีกรรมโดยรวม นักวิจัยได้สำรวจพบหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในโนราโรงครูหลายประเด็นด้วยกัน ซึ่งสามารถจัดกลุ่มได้ทั้งในระดับคุณธรรมส่วนบุคคลและคุณธรรมระดับสังคม อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะหลักธรรมที่สำคัญ 7 ประการซึ่งปรากฏชัดเจนในบทโนราโรงครู ได้แก่ กตัญญูกตเวทิตาธรรม อิทธิบาท 4 ขรवासธรรม 4 ตัณหา 3 กุศลกรรมบถ 10 ไตรลักษณ์ และเรื่องเล่าชาดกที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าเสวยชาติเป็นพระยาฉันทันต์บำเพ็ญศีลบารมี ในแต่ละหัวข้อจะอธิบายความหมายของหลักธรรมนั้นโดยสังเขป และยกตัวอย่างหรือหลักฐานเชิงประจักษ์ที่พบในบริบทของโนราโรงครูประกอบ

3.2.1 กตัญญูกตเวทิตาธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (2555) กรอบพุทธจริยศาสตร์ เจตนาเป็นตัวกรรม กตัญญูเป็นคุณธรรมฐานที่หล่อเลี้ยงความสัมพันธ์ครูศิษย์ ความกตัญญูกตเวทิตา หมายถึง คุณธรรมเรื่องความรู้คุณและตอบแทนคุณ ถือเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่สนับสนุนให้บุคคลระลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณและแสดงการตอบแทนหรือสำนึกบุญคุณนั้นอย่างเหมาะสม พระพุทธเจ้าตรัสว่าบุคคลที่หาได้ยากในโลกมีสองจำพวกคือ ผู้มีคุณก่อน (เช่น มารดาบิดา ครูอาจารย์) และผู้รู้คุณคน ดังนั้นชาวพุทธจึงเน้นหนักเรื่องการกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณทุกระดับ ตั้งแต่บุพการี ครูบาอาจารย์ ไปจนถึงชาติบ้านเมือง ในบริบทของโนราโรงครู หลักความกตัญญูกตเวทิตาปรากฏอย่างเด่นชัดและถือ

เป็นเจตจำนงหลักของการจัดพิธีกรรมนี้ก็ได้ วัตถุประสงค์ประการแรก ของงานโนราโรงครู คือ “เพื่อไหว้ครู หรือไหว้ตายายโนรา (บรรพบุรุษของโนรา) ซึ่งเป็นการแสดงถึงความกตัญญู” กล่าวคือ ลูกหลานโนราจะพร้อมใจกันจัดพิธี “โรงครู” ขึ้นเป็นประจำ (มักปีละครั้งหรือตามที่ได้บันานศาล กล่าวไว้) เพื่อรำลึกถึงพระคุณของครูหมอนโนราและบรรพบุรุษสายตระกูลโนราที่ล่วงลับไป ในพิธีจะมีการตั้งศาลครู ตั้งเครื่องบวงสรวง และมีพิธีไหว้ครูอย่างเป็นทางการ ซึ่งสื่อถึงความเคารพรักและสำนึกในพระคุณของครูบาอาจารย์ผู้ถ่ายทอดวิชาการรำโนราให้ตน นอกจากนี้ ยังปรากฏรูปแบบการแสดงออกถึงกตัญญูอีกหลายประการในหมู่คณะโนรา เช่น การปรนนิบัติรับใช้ครู (เช่น ศิษย์ช่วยจัดเครื่องแต่งกาย ดูแลความสะดวกครู) การซื้อชื่อครูตั้งเป็นชื่อคณะ (เพื่อเป็นเกียรติแก่ครู) การแสดงตอบแทนผู้มีอุปการคุณ (เช่น หากมีผู้อุปถัมภ์คณะ โนราก็จะแสดงให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย) และ การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ จะเห็นได้ว่าหลักกตัญญูถูกปลูกฝังในหมู่โนราอย่างเข้มแข็ง พิธีกรรมโรงครูเองก็เปรียบเสมือน “พิธีกรรมแห่งความกตัญญู” ที่ลูกหลานโนราทุกคนต้องมาร่วมแสดงความเคารพต่อครูหมอตายายอย่างพร้อมเพรียงทุกปีด้วยแรงศรัทธาอันแรงกล้า นอกจากการไหว้ครูบูชาบรรพบุรุษแล้ว ในบทขับร้องของโนราโรงครูยังมีบทสรรเสริญพระคุณครูแทรกอยู่ เช่น การเอ่ยสวดดีครูโนราแต่โบราณและเทพยดาที่คุ้มครองการแสดง เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นการตอกย้ำหลักธรรมเรื่องความกตัญญูของคุณให้ซึมซาบในจิตใจของผู้ร่วมพิธี ด้วยเหตุนี้ โนราโรงครูจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นพิธีกรรมที่สะท้อน “รากแห่งวัฒนธรรมศรัทธา” ของชาวปักษ์ใต้ ที่ผูกพันกับค่านิยมเคารพบรรพบุรุษและครูบาอาจารย์อย่างไม่เสื่อมคลาย

3.2.2 อธิบาท 4

อธิบาท 4 หรือธรรมแห่งความสำเร็จ 4 ประการ คือ หลักธรรมที่เป็น หนทางสู่ความสำเร็จ ในกิจการงาน ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วยองค์ธรรม 4 ข้อ ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งที่ทำ มีความสุขและมองเห็นคุณค่าในสิ่งนั้น (Passion) วิริยะ ความเพียรพยายามอย่างไม่ท้อถอยในการทำสิ่งนั้น (Effort) จิตตะ ความตั้งใจจดจ่อเอาใจใส่อย่างเต็มที่ มีสมาธิกับงาน (Focus) วิมังสา การใคร่ครวญพินิจพิเคราะห์ ทดลองปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนางานนั้นให้ดียิ่งขึ้น ทั้ง 4 ประการนี้เรียกรวมๆ ว่า “คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ” หรือพลังอำนาจภายในที่ทำให้คนเราประสบความสำเร็จในเป้าหมายที่มุ่งหวัง พระพุทธศาสนาสอนว่าหากผู้ใดพัฒนาธรรมทั้งสี่ข้อนี้อย่างเต็มที่ ก็จะสามารถทำสิ่งที่ตั้งใจให้สำเร็จลุล่วงได้อย่างยอดเยี่ยม เมื่อพิจารณาการแสดงโนราโรงครู จะพบว่าความสำเร็จของคณะโนราหรือผู้แสดงแต่ละคน ล้วนต้องอาศัยองค์ธรรมอธิบาททั้ง 4 ข้อนี้ อย่างครบถ้วน กล่าวคือ

ฉันทะ ผู้แสดงโนราต้องมีใจรักในศิลปะการรำโนราอย่างแท้จริง มีความปิติยินดีที่ได้สืบทอดภูมิปัญญานี้ มิฉะนั้นจะไม่อาจทุ่มเทให้การฝึกฝนและการแสดงได้เต็มที่ จากการศึกษาพบว่า ความเอาใจใส่ไม่เรียนรู้ เกี่ยวกับโนราเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของนักแสดง เช่น ต้องสนใจฝึกหัดรำโนราอย่าง

จริงจัง แสวงหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับท้องถิ่นที่จะไปแสดง ตลอดจนเรียนรู้นิสัยใจคอของเพื่อนร่วมคณะเพื่อปรับตัวเข้ากันได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากฉันทะคือความรักและเห็นคุณค่าในงานนั่นเอง

วิริยะ การแสดงโนราต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียรและความอดทนอย่างสูง ตั้งแต่การฝึกซ้อมท่ารำที่ยากและซับซ้อน จนถึงการเดินทางไปแสดงตามที่ต่าง ๆ บางครั้งต้องเดินทางไกลหลายวัน เช่น ในสมัยก่อนที่การคมนาคมไม่สะดวก คณะโนราต้องเดินเท้าหรือทางเรือไปยังหมู่บ้านห่างไกล ทำให้ต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่ง นอกจากนี้ การแสดงโนราโรงครูแต่ละครั้งมักจัดหลายวันต่อเนื่องทั้งกลางวันกลางคืน ผู้แสดงต้องใช้ร่างกายแรงใจอย่างต่อเนื่องยาวนาน อาศัยความเพียรและความทรหดสูงมาก ในงานวิจัยยังระบุด้วยว่า “ผู้แสดงโนราจะต้องได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีจึงจะแสดงได้ดี ต้องอาศัยความเพียรพยายามอย่างสูง” จึงจะชำนาญการแสดงอย่างแท้จริง

จิตตะ ในขณะที่ทำการแสดง โนราต้องตั้งใจแน่วแน่อยู่กับบทกลอน ทำนองเพลง และท่ารำ ไม่วอกแวกเสียสมาธิ เพราะการแสดงพื้นบ้านเช่นนี้ผู้แสดงต้องแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าเป็น และสื่อสารกับผู้ชมได้อย่างกลมกลืน หากขาดจิตที่จดจ่อก็อาจจำผิดบทหรือขับร้องผิดทำนอง ทำให้การแสดงขาดความสมบูรณ์ได้ ดังนั้นความมีสมาธิและใจจดใจจ่อจึงเป็นหัวใจสำคัญยิ่งยวดประการหนึ่งที่นักแสดงโนราทุกคนต้องมี ซึ่งสอดคล้องกับหลัก “จิตตะ” ในอิทธิบาท 4

วิมังสา หลังการแสดงหรือระหว่างการฝึกซ้อม คณะโนรามักมีการไตร่ตรองทบทวนและปรับปรุงการแสดงให้ดีขึ้นเสมอ เช่น ครูโนราจะสอนเคล็ดลับแก่ศิษย์ขณะฝึก หรือภายหลังการแสดงก็จะบอกจุดบกพร่องเพื่อให้แก้ไข กระบวนการเหล่านี้คือการใช้ปัญญาพิจารณางาน (วิมังสา) นั่นเอง ทำให้การแสดงมีพัฒนาการ มีการดัดแปลงให้เข้ากับสภาพการณ์ต่างๆ อย่างเหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้น การเตรียมการก่อนการเดินทางไปแสดงก็ต้องมีการวางแผนคิดคำนึงรอบคอบ เช่น สำนวความพร้อมของคนในคณะ ดูเส้นทางล่วงหน้า ตรวจยานพาหนะ และเตรียมอุปกรณ์การแสดงอย่างละเอียดรอบคอบ ทั้งหมดนี้ก็ถือเป็นการใช้วิมังสาคือความใคร่ครวญรอบด้านเพื่อให้งานสำเร็จราบรื่น จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าหลักอิทธิบาท 4 ปรากฏในการสืบทอดและปฏิบัติการแสดงโนราโรงครูในหลายลักษณะอย่างเป็นรูปธรรม ความสำเร็จและความอยู่รอดของโนราโรงครู ซึ่งเป็นมรดกพื้นบ้านที่สืบทอดมายาวนานนับร้อย ๆ ปีนั้น ย่อมอาศัยแรงขับเคลื่อนจากคุณธรรมเหล่านี้ของตัวผู้แสดงเองเป็นสำคัญ หากคนรุ่นต่อๆ มาขาดฉันทะ (ไม่รักในโนรา) ไม่เพียรฝึกซ้อม (ขาดวิริยะ) หรือแสดงอย่างลวกๆ (ขาดจิตตะและวิมังสา) แล้ว โนราโรงครูคงไม่อาจดำรงอยู่ได้ตราบปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้เราจึงกล่าวได้ว่า เบื้องหลังความครึกครื้นสวยงามของการรำโนรานั้น แฝงไว้ด้วยวินัยและความวิริยะอุตสาหะของผู้แสดงตามหลักอิทธิบาท 4 อย่างครบถ้วน

3.2.3 ขรवासธรรม 4

ขรवासธรรม 4 คือ ธรรมะของผู้ครองเรือน หรือคุณธรรม 4 ประการที่ช่วยให้ภักุหัสถ์ดำเนินชีวิตในทางโลกได้อย่างมีความสุขและความเจริญได้แก่ สัจจะ ความซื่อตรงจริงใจ มีความซื่อสัตย์

สุจริตทั้งวาจาและการกระทำ พูดจริงทำจริง ไม่หลอกลวงผู้อื่น ทมะ การรู้จักข่มใจฝึกตน มีวินัยในตนเอง ควบคุมจิตใจ และปรับปรุงนิสัยของตนในทางที่ดี (คำว่า “ทมะ” แปลว่าการฝึกฝนหรือการระงับยับยั้งตนเอง) ขันติ ความอดทน อดกลั้นต่อสิ่งชั่วร้ายหรือสภาวะที่ไม่น่าพอใจ ทั้งอดทนต่อความยากลำบากและอดทนต่ออำนาจกิเลสที่มายั่วใจตน จาคะ ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ละวาง ความตระหนี่ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน พร้อมจะบริจาคสิ่งของหรือให้อภัยเมื่อถึงคราวสมควร หลักธรรมทั้ง 4 ข้อนี้ พระพุทธองค์ทรงยกย่องว่าเป็น “คุณสมบัติพื้นฐานของผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตทางโลก” เพราะผู้ใดมีสิ่งจะยอมได้รับความน่าเชื่อถือไว้วางใจ มีทมะยอมเกิดปัญหาในการพัฒนาตน มีขันติยอมฝ่าฟันอุปสรรคจนสร้างฐานะได้ และมีจาคะยอมมีมิตรบริวารช่วยเหลือเกื้อกูล สำหรับชาวพุทธทั่วไป การประพฤติสมรวัตรธรรม 4 ทำให้ครอบครัวและสังคมอยู่เย็นเป็นสุข เพราะต่างฝ่ายประพฤติตนดี มีความซื่อสัตย์ต่อกัน มีวินัยอดทนไม่เอาเปรียบกัน และเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน เมื่อพิจารณาคณะโนราโรงครูซึ่งโดยมากเป็นกลุ่มผู้แสดงที่สืบสายเครือญาติและครอบครัว การดำรงคณะให้อยู่รอดยั่งยืนก็ต้องอาศัยหลักสมรวัตรธรรมอย่างเต็มที่ เช่นเดียวกับองค์กรครอบครัวหรือชุมชนอื่น ๆ

สัจจะ คณะโนราจะได้รับความนับถือจากชุมชนก็ด้วยความซื่อสัตย์จริงใจ เช่น การรับนิมนต์แสดง (ที่เรียกว่า “รับขันหมาก”) ผู้เป็นหัวหน้าคณะต้องชื่อตรงต่อสัญญาที่ให้ไว้กับเจ้าภาพว่าจะไปแสดงตามกำหนด ไม่ผัดนัดหรือเบี้ยวงาน ต้องรักษาคำมั่นสัญญา นอกจากนี้ยังต้องซื่อสัตย์ในหมู่คณะกันเอง เช่น แบ่งปันค่าตอบแทนอย่างเป็นธรรม ไม่เอาเปรียบลูกคณะ ในงานวิจัยพบว่าหลักความซื่อสัตย์ (สัจจะ) ปรากฏชัดในวิถีโนรา เช่น “ในการรับขันหมาก คณะโนราต้องมีความซื่อสัตย์ต่อเจ้าภาพ ซื่อสัตย์ในหมู่คณะ และแสดงตรงตามเวลาที่กำหนด” เหล่านี้ล้วนสะท้อนคุณธรรมข้อสัจจะทั้งสิ้น

ทมะ การรักษาวินัยและขนบธรรมเนียมการแสดงเป็นหัวใจของโนราโรงครู ผู้แสดงทุกคนต้องมีวินัยในตนเองสูง ตั้งแต่การฝึกหัดตามแบบฉบับครูไม่แผ่เกียติ การแต่งกายให้เหมาะสม จัดเตรียมเครื่องมือเครื่องแต่งให้เรียบร้อย ไปจนถึงการปฏิบัติตนในพิธีกรรมอย่างเคารพและสำรวม รายงานวิจัยระบุว่า “ผู้แสดงโนราจะต้องมีการจัดเก็บวางอุปกรณ์การแสดงให้เป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งก่อนและหลังแสดง ต้องรักษาขนบนิยมและแบบแผนการแสดงพื้นบ้านภาคใต้อย่างเคร่งครัด” ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดจากการมีทมะคือการฝึกตนและควบคุมตนเอง หากใครเหลวไหลไม่มีระเบียบวินัยก็มักถูกติติงและถือว่า “ครูพักลักจำไม่ขึ้น”

ขันติ ดังได้กล่าวแล้วในหัวข้ออิทธิบาท 4 ว่าผู้แสดงโนราต้องเผชิญความยากลำบากไม่น้อยในการฝึกซ้อมและเดินทาง ดังนั้นความอดทนเป็นสิ่งจำเป็นมาก ขันติ ในที่นี้รวมถึงความอดกลั้นต่อความเหนื่อยยาก (เช่น ซ้อมรำวันละหลายชั่วโมง แสดงวันละหลายรอบ) และความอดทนต่อกิเลสตัณหาของตน (เช่น ไม่ย่อท้อต่อความเบื่อหน่าย ไม่ใจร้อนละทิ้งการฝึกกลางคัน) คุณธรรมด้านความ

อดทนนี้เองทำให้คณะโนราสามารถรักษามาตรฐานการแสดงไว้ได้ แม้บางครั้งจะมีสิ่งยั่วยุ เช่น รายได้จากการแสดงน้อย ผู้ชมบางตา หรือความเหนื่อยล้าสะสม แต่พวกเขาก็อดทนแสดงต่อไปจนจบพิธีอย่างสมบูรณ์

จากะ ในสังคมโนรา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ปรากฏให้เห็นอยู่เนืองๆ เช่น เมื่อตั้งโรงครู มักมีคณะโนราจากหลากหลายสายมารวมตัวช่วยกันแสดง โดยไม่คิดค่าตอบแทน เพราะถือว่าเป็นงานบุญกุศลของชุมชน อีกทั้งคณะโนราเองก็ยินดีไปแสดงให้ผู้มีพระคุณหรือญาติสนิทมิตรสหายโดยไม่หวังผลตอบแทนทางวัตถุ เป็นการแสดงน้ำใจและตอบแทนคุณ คุณธรรมจากะยังรวมถึงการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อความเรียบร้อยของหมู่คณะ เช่น ยอมอดนอนเพื่อฝึกซ้อมเพิ่ม ยอมแบ่งปันรายได้ให้สมาชิกที่ขัดสน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ย่อมหล่อหลอมให้คนในคณะอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่เกื้อกูล กลายเป็นครอบครัวใหญ่ที่อบอุ่น จะเห็นได้ว่า ฆราวาสธรรม 4 ประการปรากฏในการดำเนินชีวิตและจิตใจของชาวโนราโรงครูอย่างเป็นรูปธรรม ตั้งแต่ระดับปัจเจกจนถึงระดับคณะ คุณธรรมเหล่านี้ช่วยให้คณะโนราดำรงอยู่ได้อย่างมีเกียรติและเป็นที่ยอมรับของสังคม ความซื่อสัตย์ทำให้คณะได้รับความนับถือเชื่อถือจากเจ้าภาพและชุมชน ความมีวินัยทำให้การแสดงมีคุณภาพและรักษานับประเพณีได้ถูกต้อง ความอดทนทำให้คณะก้าวข้ามอุปสรรคในการฝึกและการแสดง และความเอื้อเฟื้อทำให้คณะเป็นที่รักใคร่ของผู้คน ทั้งหมดนี้ย่อมส่งผลให้ทั้งตัวผู้แสดงและผู้ชมเกิดความชื่นชมศรัทธา และมองเห็นตัวอย่างที่ดีของการประพฤติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตประจำวัน

3.2.4 ตัณหา 3

ตัณหา 3 หมายถึง ความทะยานอยาก 3 ประการ ซึ่งพระพุทธศาสนาระบุว่าเป็นต้นตอแห่งทุกข์ (ทุกข์สมุทัย) ได้แก่ กามตัณหา ความอยากในกามคุณหรือสิ่งอันนำความสุขทางประสาททั้งห้า (รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่น่าพอใจ) พุดงายๆ คือความใคร่อยากได้ในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส หรือวัตถุสิ่งของที่ตนเห็นว่าชวนให้เพลิดเพลิน ภวตัณหา ความอยากเป็นอยากมี ได้แก่ ความทะยานอยากในการดำรงอยู่หรือการมีสถานะต่างๆ เช่น อยากมีตัวตนเป็นนั่นเป็นนี่ อยากมีทรัพย์สินสมบัติมากมาย หรือเมื่อมีสิ่งใดแล้วก็ปรารถนาไม่อยากจะให้นั่นเปลี่ยนแปลงไป (อยากให้อยู่ดังเดิมตลอดไป) วิภวตัณหา ความอยากไม่เป็นหรือไม่อยากมี ได้แก่ ความทะยานอยากในการไม่ดำรงอยู่หรือความอยากให้สิ่งที่ไม่ปรารถนาหายไปพ้นไป รวมถึงความปรารถนาในความว่างเปล่าหรือความดับสูญของชีวิต (เช่น เปื่อชีวิตอยากตายก็จัดเป็นวิภวตัณหา) ตัณหาทั้งสามประการนี้คือแรงขับเคลื่อนภายในจิตที่ทำให้มนุษย์แสวงหาไม่รู้จบ และเมื่อตราบดีที่ยังมีตัณหา ความทุกข์ใจก็จะยังเกิดตามมาไม่สิ้นสุด พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ตัณหาเปรียบเหมือนหุบเหว ไม่มีที่สิ้นสุด ยิ่งเติมก็ยิ่งไม่เต็ม” เพราะแม้มนุษย์จะสนองความอยากของตนจนหมดทุกอย่าง ก็ยังแสวงหาสิ่งใหม่ๆ ต่อไปไม่รู้จบ อีกทั้งสิ่งที่ได้มาแล้วก็แปรปรวนเปลี่ยนไป ไม่สามารถรักษาให้อยู่ดังใจตลอดกาลได้ ทำให้เกิดทุกข์ขึ้นอีก ฉะนั้นการลดละ

ค้นหาจึงเป็นหนทางดับทุกข์ที่พระพุทธเจ้าทรงสอน (อริยสัจข้อสมุทัยและนิโรธ) ในการแสดงโนราโรงครุ หลักธรรมเรื่อง “ค้นหาเป็นเหตุแห่งทุกข์” ถูกสอดแทรกผ่านทั้งเนื้อเรื่องที่แสดงและบทสวดขับร้องในพิธี ตัวอย่างเช่น บทขับร้องปลงสังขาร ในพิธีโนราโรงครุมีการขับบทกลอนที่มีเนื้อหาเตือนใจเรื่องความไม่เที่ยงและการละวางทางโลก ซึ่งบางครั้งมีการกล่าวถึงค้นหาอย่างตรงไปตรงมา ตัวอย่างเช่น บทร้องโบราณบทหนึ่งว่า “มนุษย์เราเอย เกิดมาทำไม นิพพานสุขใจ อยู่ไยมิไป ค้นหาห่วงหวั่น ห่วงซึกห่วงไว ฉันทไปมิได้ ค้นหาผูกพัน ห่วงนั้นพันผูก ห่วงลูกห่วงหลาน ห่วงทรัพย์สิน ศฤงคาร จงสละเสียเถิด” เนื้อหานี้ชี้ชัดว่าที่คนเราเวียนว่ายตายเกิดและหลุดพ้นทุกข์ไม่ได้ก็เพราะมีค้นหา คอยเหนี่ยวรั้งผูกมัดไว้ ทำให้ห่วงหาอาวรณ์ในลูกหลาน ทรัพย์สิน และความสุขทางโลก ไม่อาจละวางไปสู่นิพพานได้ การสอดแทรกบทปลงสังขารเช่นนี้ในโนราโรงครุ ช่วยกระตุ้นเตือนผู้ร่วมพิธีให้เห็นโทษภัยของค้นหาและระลึกถึงทางออกคือการสละละวาง

เค้าโครงเรื่องชาดกหรือนิทานที่แสดง โนราโรงครุนิยมแสดงวรรณกรรมท้องถิ่นหรือชาดกต่างๆ ซึ่งหลายเรื่องมีประเด็นสอนใจเกี่ยวกับค้นหา ตัวอย่างเช่น ในฉันทันต์ชาดก (ที่จะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป) เหตุการณ์โศกนาฏกรรมเกิดขึ้นเพราะ ความอิจฉาริษยา และ ความพยาบาท ของนางข้างตัวหนึ่งที่อยากแก้แค้น (จัดเป็นค้นหาประเภทหนึ่ง คืออยากสนองอาฆวนโกรธของตน) นำไปสู่การบันดาลให้นายพรานไปล่าช้างฉันทันต์จนเกิดการสูญเสียใหญ่หลวง หรือในเรื่อง พระสุธน-มโนห์รา ซึ่งเป็นวรรณกรรมภาคใต้ยอดนิยมในการแสดงโนราโรงครุ ก็มีตอนที่พระสุธนถูกนางเมรีหลอกล่อด้วยรูปโฉม (กามค้นหา) จนเกือบเอาชีวิตไม่รอด เป็นต้น จะเห็นว่าสาระเรื่องโทษของค้นหาแฝงอยู่ในบทละครพื้นบ้านเหล่านี้อย่างแนบเนียน โดยภาพรวม โนราโรงครุใช้ศิลปะการแสดงเป็นสื่อสอนธรรม ให้ผู้ชมซึมซับความจริงว่า “ความอยากไม่รู้จักพอ” นำมาซึ่งความทุกข์ ผู้ร่วมพิธีจะได้รับการเตือนใจให้ลดละความโลภหลงในอบายมุขและความสุขชั่วคราว และหันมาเห็นคุณค่าของความสงบเย็นแห่งธรรม ทั้งนี้ย่อมสอดคล้องกับเป้าหมายของพิธีกรรมโรงครุที่ไม่ใช่แค่ความสนุกสนาน แต่ต้องการให้ผู้คนเกิดศรัทธาและปัญญาตามหลักพุทธธรรมไปพร้อมกัน

3.2.5 กุศลกรรมบถ 10

กุศลกรรมบถ 10 หมายถึง ทางแห่งกรรมดี 10 ประการ หรือแนวปฏิบัติสิบข้อในการทำ ความดีทางกาย วาจา และใจ อันจะนำไปสู่ความสุขความเจริญในภพชาตินี้และภพหน้าตามหลักพุทธศาสนา หลักกรรมบถ 10 แบ่งออกตามช่องทางการกระทำเป็น 3 หมวด ได้แก่ กายกรรม 3 วชิกรรม 4 มโนกรรม 3 รวมกันเป็น 10 ข้อ ดังนี้ กายกรรม (กรรมทางกาย) 3 ประการ 1) เว้นจากปาณาติบาต ไม่ฆ่าสัตว์หรือเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น (ปลูกเมตตา กรุณาแก่สรรพสัตว์) 2) เว้นจากอทินนาทาน ไม่ลักทรัพย์หรือถือเอาของที่เจ้าของไม่ให้ (สุจริตในทรัพย์) 3) เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร ไม่ประพฤติดิฉินในกาม (สำรวมระวังในเรื่องเพศ ไม่ล่วงละเมิดคู่ครองผู้อื่น) วชิกรรม (กรรมทางวาจา) 4 ประการ 4) เว้นจากมุสาวาท ไม่พูดเท็จ กล่าวแต่คำจริงที่เป็นประโยชน์ 5) เว้นจากปิสุณาวาจา ไม่พูดส่อเสียดยุยงให้

คนแตกแยก พูดแต่คำที่ก่อสามัคคี 6) เว้นจากผรุสวาจา ไม่พูดคำหยาบคายระคายหู พูดจาสุภาพอ่อนโยน 7) เว้นจากสัมผัปปลาปะ ไม่พูดเพ้อเจ้อเหลวไหลไร้สาระ พูดแต่สิ่งที่มีสาระและตรงกาลเทศะ มโนกรรม (กรรมทางใจ) 3 ประการ 8) อนภิชฌา ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน มีใจไม่เมตตาเพื่อแผ่ไม่เพ่งเล็งอยากครอบครองของใคร 9) อพยาบาท ไม่คิดร้ายปองร้ายผู้อื่น มีใจปราศจากโทสะ พึงปรารถนาดีต่อกัน (เมตตา กรุณา) 10) สัมมาทิฐิ มีความเห็นถูกต้องตามคลองธรรม เชื่อกรรมเชื่อผลของกรรม รู้จักแยกแยะถูกผิด (ถือเป็นหลักปัญญาที่กำกับให้ข้ออื่นๆ สมบูรณ์)

ผู้ปฏิบัติตามกุศลกรรมบถ 10 นี้คือการดำเนินชีวิตในทางที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทางกาย วาจา ใจ เรียกอีกอย่างว่าเป็นการปฏิบัติ “สุจริต 10” (ตรงข้ามกับทุจริต 10 ซึ่งเป็นอกุศลกรรมบถหรือทางแห่งความชั่ว 10 ประการ) หลักธรรมนี้ครอบคลุมศีลธรรมพื้นฐานเกือบทั้งหมดของพุทธศาสนา และมุ่งปลูกฝังทั้งความเมตตา ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ และปัญญาในตัวบุคคล ในโนราโรงครู แม้จะเป็นพิธีกรรมทางโลก แต่คณะผู้แสดงต่างยึดถือจริยธรรมหลายประการที่สอดคล้องกับหลักกุศลกรรมบถ 10 อย่างเคร่งครัด และยังใช้การแสดงเป็นเครื่องถ่ายทอดหลักธรรมเหล่านี้ให้ผู้ชมไปพร้อมกัน ยกตัวอย่างเช่น

ความประพฤติดีทางกาย ผู้แสดงโนราจะไม่นำเสนอการแสดงที่สื่อไปในทางรุนแรง หยาบโลน หรือผิดศีลธรรม เช่น จะไม่มีการล้อเลียนหยาบคายหรือลามกอนาจาร เนื้อหาที่นำมาแสดงมักเป็นนิทานชาดกหรือวรรณกรรมสอนใจที่มีข้อคิดเชิงคุณธรรม ทั้งนี้ก็เพื่อรักษา “ศีล” ของการแสดงไม่ให้ เป็นอกุศล งานวิจัยตั้งข้อสังเกตว่า “คณะโนราแสดงอย่างสร้างสรรค์ไม่หยาบโลน และไม่แสดงเพียงเพื่อความบันเทิงสนุกสนานเท่านั้น แต่เป็นการแสดงที่นำเสนอคุณธรรมจริยธรรมความดีงามต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามแก่ผู้ชมด้วย” จะเห็นว่าคณะโนราตระหนักในหน้าที่ทางจริยธรรมของตนในการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม

ความประพฤติดีทางวาจา บทกลอนคำร้องของโนราโรงครูเต็มไปด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะ และมีคติธรรมแฝงอยู่ แม้ในการโต้ตอบหยอกล้อระหว่างโนรากับผู้ชม (ซึ่งบางครั้งอาจมีมุขตลก) ก็พยายามหลีกเลี่ยงคำหยาบหรือคำเสียดสีรุนแรงเกินควร ถือเป็นการรักษาวาจาสุจริตตามหลักมูสาวาทา เวรมณี (ไม่พูดเท็จ) และหลีกเลี่ยงวาจาส่อเสียดหยาบคาย การที่คนเฒ่าคนแก่สามารถพาหลานเหลนมาชมโนราโรงครูได้โดยไม่ต้องกลัวว่าจะได้รับฟังคำหยาบอนาจาร ก็เพราะวงการโนรามีจรรยาบรรณไม่กล่าวคำหยาบโลนต่อหน้าสาธารณชนนั่นเอง นอกจากนี้ บทร้องโนรายังสอดแทรกข้อคิดที่ส่งเสริมความสามัคคี (ตรงข้ามกับวาจาส่อเสียด) เช่น การร้องอวยพรให้ผู้ชมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนสอดคล้องกับหลักวชิสุจริตในกุศลกรรมบถ

ความประพฤติดีทางใจ บทบาทของโนราโรงครูในการปลูกฝังมโนธรรมสำนึกผู้คนนั้นชัดเจนมาก เรื่องราวที่แสดงมักชี้ให้เห็นผลแห่งกรรมดีกรรมชั่ว เช่น ตัวละครที่ทำดีในเรื่องก็มักได้ดีหรือได้รับการช่วยเหลือในท้ายที่สุด ส่วนตัวละครที่ถูกครอบงำด้วยกิเลสหรือความชั่วก็จะประสบเคราะห์กรรมเป็น

การลงโทษ การที่ผู้ชมได้เห็น “กฎแห่งกรรม” ผ่านบทละครย่อมเกิดความเกรงกลัวต่อการทำบาป และมีใจใฝ่ในการทำความดี (อนริขณา + อพยาบาท + สัมมาทิฐิ) ยิ่งกว่านั้น พิธีกรรมโรงครูเองก็มีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พิธี ในบทสวดมีใจความให้อภัยอนุโมทนากันและกัน เป็นการช่วยชำระจิตใจของผู้ร่วมพิธีให้ผ่องใสเมตตาต่อกัน ไม่มีเวรพยาบาทในช่วงของงานพิธี (ซึ่งก็ตรงกับหลักอพยาบาท คือไม่มีจิตคิดร้ายเคืองแค้นกัน)

จะเห็นว่าคณะโนราและผู้ชมต่างได้รับการกล่อมเกลாதทางศีลธรรมผ่านการมีอยู่ของหลักกุศลกรรมบถ 10 ในงานโนราโรงครู ฝ่ายผู้แสดงก็ตระหนักหน้าที่ของตนในการนำเสนอแต่สิ่งที่ดีงาม มีสาระ ไม่ผิดศีลธรรม ฝ่ายผู้ชมก็ได้รับความบันเทิงควบคู่กับข้อคิดธรรมะ กลับบ้านไปด้วยจิตใจที่เบิกบานและอาจได้ทบทวนตนเองให้ดวงใจความชั่วทำความดีมากขึ้น นับเป็นตัวอย่างอันงดงามของการใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านมาประยุกต์เป็นสื่อเผยแพร่ธรรมะโดยไม่เป็นทางการ แต่ให้ผลอย่างแนบเนียนลึกซึ้ง

3.2.6 ไตรลักษณ์

หลักไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) แม้จะเป็นคำสอนเชิงปรัชญาลึกซึ้ง แต่ก็ปรากฏแทรกอยู่ในการแสดงโนราโรงครูอย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะผ่านบทสวดและพิธีกรรมที่เน้นการเตือนสติให้ผู้คน ความไม่เที่ยงของสังขารและสรรพสิ่ง ในพิธีโนราโรงครู มีลำดับหนึ่งที่เรียกว่า “บทปลงสังขาร” หรือบทพิจารณาสังขาร ซึ่งผู้ร่วมพิธีจะร่วมกันร้องหรือสวดบเพ่งทบทวนที่กล่าวถึงความจริงของชีวิตว่าเกิดมาแล้วต้องดับไป ไม่มีสิ่งใดคงทนถาวร ที่กล่าวว่า “มนุษย์เราเอ๋ย เกิดมาทำไม นิพพานมีสุข อยู่โยมิไป” เป็นการชี้ชวนให้พิจารณาว่าสังขารชีวิตนี้เต็มไปด้วยทุกข์ จะดิ้นรนอยู่ทำไม ในเมื่อสังขารคือที่สุดแล้วเราทุกคนล้วนต้องละจากโลกนี้ไปสู่นิพพานหรือความดับทุกข์ คำว่า “ปลงสังขาร” หมายถึงการวางปล่อยความยึดติดในร่างกายและชีวิตว่าไม่ใช่ของเรา ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น นี่คือการเตือนสติของหลักอนัตตาและอนิจจังนั่นเอง การที่ชาวบ้านได้ฟังบทปลงสังขารในบรรยากาศพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์เช่นนี้ ย่อมทำให้เกิดความสะเทือนใจและสำนึกถึงความจริงของชีวิต ว่าเราทุกคนหนีไม่พ้นความแก่ เจ็บ ตาย (ทุกขัง) และไม่มีใครสามารถฝืนกฎธรรมชาติได้ (อนิจจัง) สังขารร่างกายเป็นเพียงธาตุประชุมชั่วคราว หาใช่ตัวตนถาวร (อนัตตา) นอกจากนี้ ในบทสวดโนราโรงครูยังมีการกล่าวถึงการ “ละความยึดมั่น” ในโลกียทรัพย์และความสุขทางโลก อันเป็นการสอนเรื่องอนิจจังและอนัตตาโดยทางอ้อม เช่น เมื่อโนราขับบทโคลงให้โอวาทแก่ลูกหลานหรือผู้ชม มักมีใจความประมาณว่า “ข้าของสมบัติในโลกนี้ถึงเวลาเสื่อมสลาย ตัวเราก็อ่อนแอ...จงทำดีไว้เถิดจะได้ไม่เสียใจเมื่อจากโลกนี้ไป” ข้อความทำนองนี้ชัดเจนว่าอ้างถึงอนิจจัง (สิ่งทั้งปวงเสื่อมสลาย) และอนัตตา (เราไม่สามารถเอาสมบัติอะไรติดตัวไปได้ ไม่มีสิ่งใดเป็นของเราจริง) ในบางพิธี เมื่อถึงช่วงสุดท้ายของงานที่เรียกว่า “ส่งครู” (คือส่งครูกลับสู่สรวงสวรรค์) ผู้ประกอบพิธีก็จะมีการกล่าวทูลขอให้ทุกคน “คืนครู คืนของ” หมายถึงให้ปลดปล่อยสัญญายึดถือสิ่งต่าง ๆ กลับคืนสู่ธรรมชาติ ซึ่งก็สื่อถึงการไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง ยิ่ง

ไปกว่านั้น ลำดับแรกสุดของพิธีโรงครู ในหลายพื้นที่นิยมนิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธรูปเพื่อเป็นสิริมงคลเปิดงาน โดยเฉพาะการสวดบท “สังคีตสูตร” หรือ บทอนัตตลักขณสูตร ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับไตรลักษณ์ การที่พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธรูปและสวดพระสูตรที่ว่าด้วยอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเช่นนี้ เท่ากับเป็นการประกาศหลักไตรลักษณ์ในพิธีโดยตรง จากนั้นเมื่อพระสวดจบ ผู้ร่วมพิธีก็กรวดน้ำแผ่ส่วนกุศล (ระลึกถึงความไม่เที่ยงของชีวิตที่จะต้องตายจากกันไป) ขั้นตอนนี้สะท้อนทั้งอนิจจัง (ชีวิตคนเรานั้นจึงรีบทำบุญ) ทุกขัง (เราต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รักเป็นทุกข์) และอนัตตา (เมื่อตายไปอะไร ก็เอาไปไม่ได้) ผู้ร่วมงานจะได้ติดตามและมีจิตใจสงบลงพร้อมจะรับฟังการแสดงต่อไป โดยสรุปแม้หลักไตรลักษณ์จะเป็นธรรมะขั้นสูง แต่การที่โนราโรงครูแฝงหลักนี้ไว้ในพิธีและบทขับร้องก็ช่วยให้สาธารณชนได้ “ซึมซับ” ความจริงของไตรลักษณ์ผ่านประสบการณ์ทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการฟังบทปลงสังขารหรือการเห็นสังขารของโนราผู้ร่าที่ร่าช้าๆ เทียบกับโนราหนุ่มสาวที่ร่าคล่องแคล่ว (เป็นภาพเปรียบเทียบให้ตระหนักถึงความแก่ชราอนิจจัง) สิ่งเหล่านี้อาจหวนเมล็ดแห่งปัญญาให้คนดูตระหนักว่า ทุกสิ่งย่อมเปลี่ยนแปลงและเสื่อมสลาย จึงควรลดความหลงใหลยึดติด และหันมาสะสมคุณงามความดีที่จะติดตัวเราไปข้ามภพชาติ

3.2.7 พระพุทธเจ้าเสวยชาติเป็นพระยาฉัททันต์ (บำเพ็ญศีลบารมี)

เรื่องเล่า “พระยาฉัททันต์” หรือ ฉัททันตชาดก เป็นนิทานชาดกในคัมภีร์ขุททกนิกาย เล่าเกี่ยวกับพระชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้าเมื่อยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นช้างราชา มีนามว่าพระยาฉัททันต์ พระองค์ทรงเป็นช้างเผือกมีงาหกกาแล็บ (งาหกคู่) ปกครองโขลงช้างใหญ่อยู่ในป่าหิมพานต์ร่วมกับช้างพังคู่บารมีสองเชือก คือนางมหาสุภักทาและนางจุลสุภักทา พระยาฉัททันต์เป็นช้างผู้ทรงคุณธรรม รักษาศีลมีเมตตากรุณาต่อสรรพชีวิต และบำเพ็ญทานบารมีเป็นนิตย์ (เช่น นำผลไม้ไปถวายพระปัจเจกพุทธเจ้าที่อาศัยอยู่ในป่าอยู่เป็นประจำ) กล่าวได้ว่าพระโพธิสัตว์ช้างเชือกนี้กำลังบำเพ็ญ “ศีลบารมี” คือ รักษาศีลธรรมความดีอย่างบริบูรณ์แม้ตนจะอยู่ในกำเนิดเดรัจฉาน เหตุการณ์สำคัญในฉัททันตชาดก คือ พระยาฉัททันต์ต้องสละชีวิตและงาทั้งคู่ของตนเพื่อรักษาศีล โดยเรื่องเกิดจากนางจุลสุภักทาช้างภรรยาองเกิดความน้อยใจที่คิดว่าสามีรักอีกตัวมากกว่า นางจึงตั้งจิตอธิษฐานก่อนตายขอให้ตนได้เกิดเป็นมนุษย์และได้แก่แคนข้างสามีในชาติต่อไป ผลคือในชาติถัดมา นางจุลสุภักทาได้เกิดเป็นพระมเหสีมนุษย์ และใช้อำนาจบังคับให้นายพรานคนหนึ่งเข้าไปล่าพระยาฉัททันต์เพื่อเอางาของพระยาช้างมาให้ได้ตามความพยาบาท เมื่อนายพรานพบพระยาฉัททันต์ก็ใช้วิธีลอบยิงจนพระยาฉัททันต์บาดเจ็บสาหัสใกล้สิ้นใจ แต่แทนที่ช้างจะโกรธแค้นเอาชีวิตนายพราน (ซึ่งในฐานะราชาช้างย่อมทำได้ง่าย) พระยาฉัททันต์กลับระงับความโกรธไว้เมื่อเห็นนายพรานถือผ้ากาสาผืนพัสดุ (ที่ใช้พรางตัว) เพราะคิดถึง “ธงชัยแห่งพระอรหันต์อันสัตบุรุษไม่พึงทำลาย” จึงไม่จับนายพรานมาฆ่า ยิ่งไปกว่านั้น พระยาฉัททันต์ยังถามไถ่สาเหตุที่นายพรานทำเช่นนี้ เมื่อทราบว่าเป็นพระประสงค์ของพระมเหสีที่อยากได้งา พระองค์จึง ไขใจอนุเคราะห์นายพราน โดย “ขันอาสาถอนงาของตนให้” ทั้งที่

ตัวเองเจ็บปางตาย พระยาฉันทันต์ออกแรงดึงกระซางาทั้งสองข้างของตนจนหลุด แล้วมอบให้นายพรานนำกลับไปถวายพระมเหสี ด้วยจิตที่เปี่ยมเมตตาให้อภัย ไม่มีความพยาบาทต่อผู้ที่ฆ่าตน หลังถวายงา พระยาฉันทันต์ก็สิ้นใจด้วยจิตอันผ่องใส ถือเป็นการบำเพ็ญศีลบารมีขั้นสูงสุดคือยอมสละชีวิตเพื่อรักษาศีล (ไม่ผูกโกรธเคียดแค้น ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต และยังให้ทานบริจาคอวัยวะตน) เรื่องฉันทันต์ชาดกนี้ นับเป็นชาดกที่แสดงถึง อุดมการณ์แห่งการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ โดยเฉพาะ ศีลบารมี และ ขันติบารมี (ความอดทนอดกลั้น) ในสายวรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้ ฉันทันต์ชาดกก็ถูกรวบรวมอยู่ในชุด “ปัญญาสชาดก” และมีการเล่าขานแพร่หลายในรูปแบบนิทานคำกลอน การแสดงโนราโรงครูจำนวนมากมักหยิบยกตอนใดตอนหนึ่งของนิทานชาดกหรือวรรณกรรมท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าเหล่านี้มาแสดง เช่น พระสุธน-มโนห์รา สังข์ทอง นางเมรี เป็นต้น เป็นไปได้ว่า “เรื่องพระยาฉันทันต์” ก็เคยถูกนำมาแสดงหรืออ้างอิงในโนราโรงครูเช่นกัน อาจในลักษณะบทครูสอนที่ครูโนราให้อาวาศิษย์โดยยกตัวอย่างคุณธรรมของพระยาฉันทันต์ เพื่อสอนให้ศิษย์เป็นคนมีศีลธรรม เช่น ครูอาจกล่าวเปรียบเปรยเทียบว่า “พระโพธิสัตว์ท่านยังรักษาศีลยิ่งชีวิต โนราเราเป็นเพียงมนุษย์ธรรมดา ยิ่งต้องรักษาศีลให้มั่น” เป็นต้น แม้ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่าคณะไหนเคยแสดงฉันทันต์ชาดกในโรงครู (เพราะส่วนใหญ่ 12 เรื่องที่นิยมแสดงเป็นเรื่องรักหรือผจญภัยมากกว่า) แต่เจตนาารมณ์ของพิธีโรงครูนั้นชัดเจนว่า ต้องการยกระดับจิตใจของผู้ร่วมพิธีให้ตระหนักในคุณธรรมความดีของบรรพชนและอุดมคติทางศาสนา การแทรกเรื่องราวพระโพธิสัตว์เช่นฉันทันต์ย่อมเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดคติธรรม ผู้ชมที่ได้รับฟังเรื่องนี้จะเกิดความซาบซึ้งในบารมีธรรมของพระโพธิสัตว์ (ที่ยอมเสียสละให้อภัยศัตรู) และอาจเกิดแรงบันดาลใจที่จะนำแบบอย่างนี้มาใช้ในชีวิต เช่น ให้อภัยผู้ที่ล่วงเกินเรา หรือรักษาศีลอย่างมั่นคงไม่ว่าในสถานการณ์ใดก็ตาม โดยสรุป ฉันทันต์ชาดก ซึ่งเป็นตอนหนึ่งในพระชาติของพระพุทธเจ้า สอนให้เห็นคุณค่าของการถือศีลมีเมตตากรุณาและขันติธรรม แม้ต้องสละชีวิตก็ไม่ละทิ้งคุณธรรม หลักธรรมนี้ปรากฏเป็นตัวอย่างชัดเจนในบริบทโนราโรงครู ในฐานะเรื่องเล่าคติธรรมที่วงโนราเคารพนับถือ จึงอาจกล่าวได้ว่า โนราโรงครูไม่ได้เพียงบูชาครูทางโลก (ครูหมอโนรา) เท่านั้น แต่ยังสอดแทรกการบูชาครูทางธรรม คือระลึกถึงคุณแห่งพระพุทธเจ้าผู้ทรงเสียสละบำเพ็ญบารมีนบชาติไม่ถ่วงเพื่อโปรดสัตว์ ดังจะเห็นได้จากการที่เริ่มพิธีโรงครู บางถิ่นมีการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยเป็นลำดับแรก ก่อนบูชาครูโนราเสียอีก ซึ่งแสดงถึงการเทิดทูนพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อันเป็นคุณสูงสุดทางจิตวิญญาณควบคู่ไปด้วย

3.3 บทบาทของหลักพุทธธรรมในการหล่อหลอมพฤติกรรมและจิตใจ

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครูและอธิบายความหมาย ตลอดจนจดตัวอย่างการปรากฏของหลักธรรมเหล่านั้นในบริบทการแสดงและพิธีกรรม จะวิเคราะห์ให้เห็นว่า หลักธรรมเหล่านั้นมีบทบาทอย่างไรในการหล่อหลอมพฤติกรรมและจิตสำนึก ของทั้งผู้แสดงโนราและชุมชน

ผู้ชม/ผู้ร่วมพิธี อีกทั้งพิจารณาด้วยว่าการนำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้ (ทั้งโดยตั้งใจและโดยการซึมซับผ่านวัฒนธรรม) ส่งผลต่อการอบรมขัดเกลาทางจริยธรรมและสำนักทางศาสนาของผู้คนอย่างไร

3.3.1 ผลของการน้อมนำหลักพุทธธรรมในโนราโรงครูต่อผู้แสดงและชุมชน

ในระดับผู้แสดงและคณะโนรา การฝึกฝนและปฏิบัติตามหลักธรรมที่แทรกอยู่ในวัฒนธรรมโนราโรงครูนั้นมีส่วนอย่างมากในการสร้างระเบียบวินัย คุณธรรม และอัตลักษณ์ให้แก่สมาชิกคณะจากการสัมผัสกับครุโนราในงานวิจัยหนึ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์ชี้ว่า “การเป็นโนราที่ดีต้องมีความกตัญญู มีความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่เห็นแก่ลาภผล และรักษาขนบธรรมเนียมอย่างเคร่งครัด” ซึ่งทั้งหมดนี้ก็คือการปฏิบัติธรรมทางพุทธศาสนาโดยเนื้อหา เพียงแต่ถ่ายทอดผ่านคำสอนของครุโนรา ดังนั้นลูกหลานที่เกิดในตระกูลโนราและเข้าพิธีครอบเพริดเป็นโนรา ย่อมถูกปลูกฝังคุณธรรมเหล่านี้โดยปริยาย ยกตัวอย่างเช่น เด็กที่ฝึกโนราตั้งแต่เล็กๆ จะเรียนรู้การกราบไหว้ครู การเคารพผู้อาวุโส (ซึ่งก็คือการมีสัมมาคารวะและกตัญญู) เรียนรู้ที่จะอดทนฝึกซ้อมนานๆ (ตรงกับขันติและวิริยะ) เรียนรู้ที่จะทำงานเป็นทีมกับพี่ๆ น้องๆ ในคณะ (เกิดความสามัคคีและเมตตาจิตต่อกัน) ฯลฯ คุณลักษณะเหล่านี้ช่วยหล่อหลอมให้เยาวชนคณะโนราเติบโตขึ้นเป็นคนมีระเบียบวินัย รับผิดชอบ และมีจิตใจอบอุ่นอารีตามแบบอย่างที่ได้รับในการฝึกนาฏศิลป์ งานวิจัยของ (พระครูใบฎีกาโกวิท และคณะ (2562) พบว่า หลักพุทธธรรมระดับบุคคล เช่น ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ความเพียร ได้ถูกปลูกฝังในหมู่ชาวโนราโรงครูจนกลายเป็นวิถีชีวิตปกติของพวกเขา ซึ่งส่งผลดีต่อพฤติกรรมในชีวิตประจำวันด้วย (เช่น คนที่เคยชินกับการซ้อมดึกๆ ได้ ก็ไม่ย่อท้อต่องานหนักในอาชีพอื่น คนที่เคารพครูอย่างสูงก็จะเคารพหัวหน้าหรือผู้ใหญ่ในที่ทำงานเป็น เป็นต้น) นอกจากนี้ คณะโนราที่ยึดมั่นในหลักธรรม เช่น ซื่อสัตย์ ยุติธรรม เมตตา ยังจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและได้รับการยอมรับจากสังคม กรณีศึกษาคณะโนราหลายคณะที่ประสบความสำเร็จ ต่างก็เน้นสร้างคุณธรรมในหมู่สมาชิก เช่น มีการแบ่งส่วนแบ่งอย่างเป็นธรรม ไม่เอาเปรียบกัน พี่สอนน้องด้วยความเอื้ออาทร ไม่ดื่มสุรามัวเมาการแสดง ตลอดจนร่วมกันทำกิจกรรมสาธารณกุศลในชุมชน สิ่งเหล่านี้ทำให้คณะได้รับความเชื่อถือและการสนับสนุนจากชุมชนอย่างต่อเนื่อง ดังคำกล่าวที่ว่า “รักษารธรรม ธรรมก็รักษาเรา” เมื่อคณะโนราปฏิบัติธรรมค้ำจุนศีลธรรม สังคมก็จะค้ำจุนคณะให้อยู่รอดปลอดภัย กรณีตัวอย่างคือ งานโนราโรงครูวัดท่าแค จังหวัดพัทลุง ที่จัดมายาวนานและยิ่งใหญ่ขึ้นทุกปี ก็เพราะลูกหลานโนราช่วยกันดำรงประเพณีด้วยใจศรัทธาและคุณธรรม ผู้คนจึงพร้อมใจกันสนับสนุน กลายเป็นงานประเพณีที่ทรงคุณค่าของจังหวัด ในระดับชุมชนและผู้ชม โนราโรงครูไม่ได้ส่งผลเฉพาะกับผู้แสดง แต่ยังมีบทบาทเป็น “โรงเรียนคุณธรรม” ของชุมชนโดยไม่รู้ตัวกล่าวคือ ในสมัยก่อนที่สื่อการศึกษายังไม่แพร่หลาย วัฒนธรรมพื้นบ้านเช่นโนรานับเป็นสถาบันหลักที่ปลูกฝังค่านิยมและศีลธรรมให้ผู้คน ชาวบ้านที่มาดูโนราโรงครูนอกจากจะได้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังได้รับแง่คิดเตือนใจจากบทกลอนและการกระทำของตัวละครที่แสดง เช่น ได้เห็นโทษของความโลภและอิจฉา (จากนิทานชาดก) ได้เห็นคุณค่าของความกตัญญูสามัคคี

(จากพิธีไหว้ครูและการเล่นเป็นหมู่คณะ) หรือซึมซับความรู้สึกปิติเมื่อคณะโนราลัยเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และร่วมอนุโมทนาบุญกัน ประสบการณ์เหล่านี้หล่อหลอมทัศนคติของชาวบ้านให้เลื่อมใสในความดีงามตามวิถีพุทธ งานวิจัยระบุว่า หลักพุทธธรรมระดับสังคม เช่น ความสามัคคี เมตตากรุณา และจิตสาธารณะ ปรากฏในหมู่ชาวนอราและชุมชนที่เกี่ยวข้องอย่างเด่นชัด ตัวอย่างเช่น เมื่อมีงานโรงครู ชาวบ้านละแวกนั้นจะมาช่วยงานกันด้วยจิตอาสา ใครมีแรงออกแรง ใครมีทรัพย์ก็บริจาคทรัพย์ ทุกคนมีน้ำใจต้อนรับแขกจากต่างถิ่น ถือเป็นการแสดง “จิตสาธารณะและเมตตากรุณา” ในชุมชนโดยตรง ผลที่ตามมาคือชุมชนมีความเข้มแข็ง เอื้อเฟื้อกัน และยึดเหนี่ยวกันด้วยสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่มีศาสนธรรมหล่อหลอมอยู่ ยิ่งไปกว่านั้น การที่เนื้อหาในการแสดงโนราเป็นการย้ำถึงผลแห่งกรรมดีกรรมชั่ว ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่นั้น ๆ เกรงกลัวบาปอกุศลมากขึ้นอย่างไม่รู้ตัว หลายคนอาจเคยคิดจะกระทำความผิด แต่เมื่อระลึกถึงภาพการแสดงหรือนิทานที่ได้ชม ก็จะยับยั้งชั่งใจเพราะเกรงว่าตนจะได้รับผลกระทบเช่นตัวละครบ้าง นี่คือนิทธิพลทางจริยธรรมของศิลปะการแสดงที่นุ่มนวลแต่ทรงพลัง กล่าวได้ว่าชุมชนที่มีธรรมะประจำใจจะเกิด “ภูมิคุ้มกันทางศีลธรรม” ทำให้ปัญหาอาชญากรรมและอบายมุขลดลง แม้ไม่มีสถิติเป็นตัวเลขยืนยัน แต่จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหลายท่านพบว่า “แต่ก่อนชาวบ้านเคารพครูกันมาก เด็กคนไหนซน ผู้ใหญ่ก็จะรู้ว่าเดี๋ยวครูโนรามาดูนะ เด็กก็กลัวเพราะเชื่อครูมีวิชา” เป็นต้น ความเชื่อเชิงเคารพในครูและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ ทำหน้าที่กล่อมเกลาพฤติกรรมคนไปในตัว คือช่วยควบคุมมิให้คนกล้าทำชั่วเพราะกลัวอาถรรพ์หรือกลัวผี แม้จะดูเป็นความเชื่อไสยศาสตร์ แต่แก่นแท้คือการรักษาศีลธรรมโดยอาศัยความยำเกรง คล้ายๆ ความกลัวบาปนั่นเอง

3.3.2 อิทธิพลต่อการอบรมจริยธรรมและสำนึกทางศาสนา

โนราโรงครูในฐานะสื่อการสอนจริยธรรม จากที่ได้อธิบายมา จะเห็นว่าพิธีกรรมโนราโรงครูมีลักษณะเป็น “พิธีกรรมทางวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่อบรมจริยธรรมชุมชน” ไปพร้อมกัน สิ่งนี้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติและสนุกสนาน ทำให้ผู้คนเปิดใจรับมากกว่าการเทศนาสั่งสอนโดยตรง ดังที่

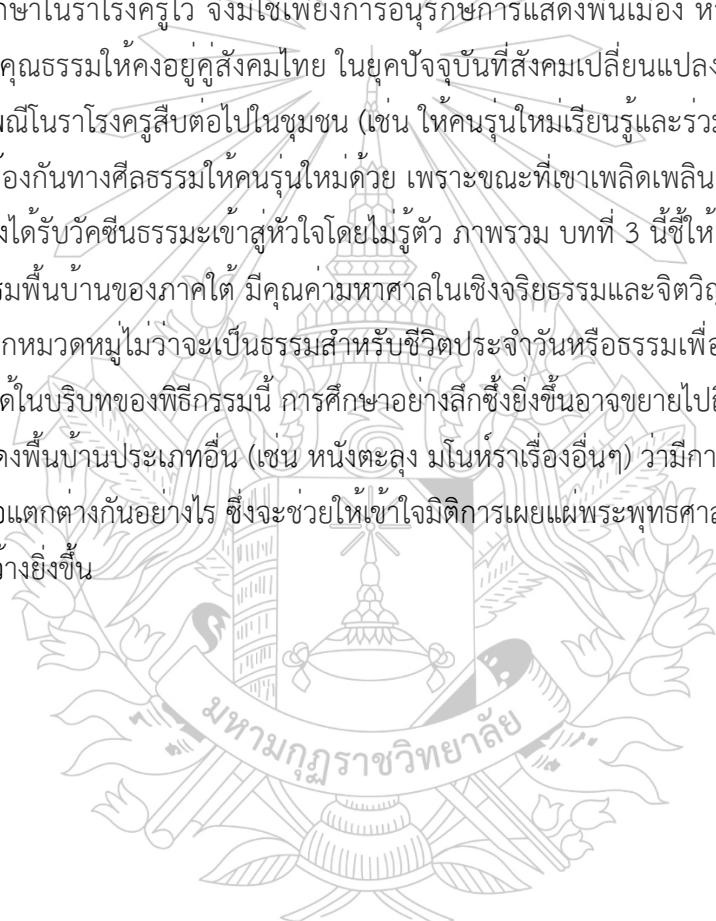
พระครูใบฎีกาโกวิท และคณะ (2562) กล่าวว่า หลักธรรมในโนราโรงครู “เป็นหลักคำสอนหรือแนวปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งระดับบุคคลและระดับสังคมในด้านต่าง ๆ” และหลักธรรมที่ยกมาเป็นตัวอย่างในงานวิจัยนั้นก็ “ล้วนมีปรากฏอยู่ในการละเล่นพื้นบ้านนี้” ทั้งสิ้น นี่แสดงว่านักวิชาการเองก็ยอมรับบทบาทของโนราโรงครูในฐานะแหล่งเรียนรู้คุณธรรมสำหรับชาวบ้าน เมื่อคนดูยอมรับคุณค่าของสิ่งที่ได้รับจากงานประเพณีเช่นนี้ เขาย่อมนำไปสู่การปฏิบัติจริงในชีวิต เช่น หลังผ่านงานโรงครู หลายคนอาจตัดสินใจเลิกสุรา (เพราะในงานงดเหล้าเพื่อถือศีล) กลับไปกราบพ่อแม่ผู้มีพระคุณ เพราะซาบซึ้งตอนพิธีไหว้ครู หรือเริ่มทำบุญให้ทานสม่ำเสมอ (เพราะได้รับแรงบันดาลใจจากบทสวดและบรรยากาศพิธี) แม้ผลเหล่านี้จะประเมินเป็นตัวเลขไม่ได้ แต่ก็สะท้อนในคำบอกเล่าของผู้ร่วมงานว่ารู้สึก “ใจเป็นบุญ” และ “อยากทำดีมากขึ้น” หลังจากได้สัมผัสพิธีโนราโรงครู เสริมสร้างสำนึกทางศาสนา โนราโรงครูก่อให้เกิด “สำนึกทางพุทธศาสนา” ในสองแง่มุมสำคัญ คือ

สำนึกในเชิงพิธีกรรมและสำนึกในเชิงจิตวิญญาณ ในเชิงพิธีกรรม ผู้ร่วมงานจะรู้สึกเลื่อมใสในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่พ้องกับศาสนาพุทธ เช่น การบูชาพระรัตนตรัย การอาราธนาพระมาเจริญพระพุทธรูป การนั่งสมาธิสวดมนต์ก่อนจับบทแสดง การแผ่เมตตาให้สรรพสัตว์ตอนจบงาน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านคุ้นเคยและผูกพันกับพระพุทธศาสนาโดยไม่รู้ตัว เรียกว่าโนราโรงครูช่วยรักษา “ศรัทธาพุทธ” ของชาวบ้านให้ดำรงอยู่ ยิ่งในปัจจุบันที่สังคมเปลี่ยนเร็ว คนรุ่นใหม่อาจห่างวัดห่างพระ แต่พอมีงานโรงครูขึ้นมาพวกเขาก็ได้ร่วมพิธีทางพุทธ เช่น ไหว้พระ ฟังพระสวด เห็นรูปเคารพ ได้ยินคำสอน เป็นการเติมศรัทธาแบบดั้งเดิมในบริบทใหม่ที่เข้าถึงง่าย ในเชิงจิตวิญญาณ โнораโรงครูอาจถือได้ว่าเป็นพิธี “เชื่อมโยงโลกทางวัตถุกับโลกทางธรรม” กล่าวคือ เป็นจุดบรรจบที่ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านมาบรรจบกับศาสนาธรรม ผู้เข้าร่วมงานจะรู้สึกได้ถึง “พลังศักดิ์สิทธิ์” บางอย่าง ไม่ว่าจะมาจากครุหมอนโนราหรือพระพุทธรูปก็ตาม ซึ่งพลังนี้ช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้คือพิธี ครอบเทริด (สวมมงกุฎครูให้โนราใหม่) จะทำในโรงครูโดยมีบรรยากาศขลังมาก ขณะครุทำพิธีครอบเทริดให้ศิษย์ ก็จะมีบริการคณาและให้ศิษย์สาบานตนที่จะประพฤติดีไม่ขายหน้าครู ภาพเช่นนี้คล้ายพิธีบวชนเณรหรือนาคเข้าวัดที่ศิษย์รับศีลจากพระ ส่งผลให้เด็กหนุ่มที่ครอบเทริดมีจิตใจมุ่งใสภาควิมุข มีความมุ่งมั่นจะ “รักษาศิลโนรา” (ซึ่งก็คือประพฤติดี ไม่เสพของเสพติด ไม่ผิดลูกเมียใคร ฯลฯ) นี่เป็นการปลูกสำนึกทางธรรมอย่างลึกซึ้งผ่านพิธีกรรมทางวัฒนธรรม โดยภาพรวม โнораโรงครูทำหน้าที่เสริมสร้างคุณธรรมและศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่สังคมชนบทภาคใต้มายาวนาน ไม่แพ้การเทศนาสอนธรรมโดยตรง ดังคำกล่าวที่ว่า “ศิลปะกับศาสนาแยกจากกันไม่ออก” ในกรณีนี้ศิลปะการแสดงโนราก็เป็นพาหนะให้ศาสนธรรมเข้าถึงจิตใจผู้คนได้อย่างแนบเนียนและทรงพลัง สิ่งที่น่าสังเกตคือ ในปี พ.ศ. 2564 องค์การยูเนสโกได้ประกาศขึ้นทะเบียน “โนรา” เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ซึ่งแสดงว่านานาชาติให้คุณค่าแก่ศิลปะการแสดงนี้ในเชิงส่งเสริมวัฒนธรรมและชุมชน แต่เหนือสิ่งอื่นใด สำหรับคนท้องถิ่นแล้ว โнораไม่ใช่แค่สมบัติทางวัฒนธรรม แต่คือ “มรดกธรรม” ที่บรรพบุรุษมอบไว้ให้ เป็นมรดกที่ผสมผสานทั้งศิลปะและธรรมะเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน

3.4 บทสรุป

จากการศึกษาทั้งแนวคิดพื้นฐานและหลักธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู ตลอดจนการวิเคราะห์บทบาทของหลักธรรมเหล่านั้นต่อพฤติกรรมและจิตใจของผู้คน สามารถสรุปได้ว่า โнораโรงครูคือมรดกทางวัฒนธรรมที่บูรณาการหลักพุทธธรรมไว้อย่างลึกซึ้ง จนแยกไม่ออก พิธีกรรมและการแสดงโนราโรงครูมิได้มีเป้าหมายเพื่อความสนุกสนานหรือการสืบสานประเพณีเพียงอย่างเดียว หากยังทำหน้าที่เป็น สื่อกลางในการถ่ายทอดคำสอนทางศีลธรรมและจิตวิญญาณ สู่ชุมชน หลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเพียรพยายาม ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ตลอดจนหลักไตรลักษณ์และอริยสัจ ได้ถูกกล่อมเกลาให้ซึมซาบเข้าสู่วิถีชีวิตของชาวโนราและผู้ชมโดย

ผ่านบทบาทหน้าที่ของพิธีโรงครู ด้วยวิธีการนี้ ผู้คนจึงได้รับการอบรมบ่มนิสัยในทางที่ดีงาม เกิดความสามัคคีและศรัทธาร่วมกัน สร้างความสงบร่มเย็นแก่ทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมส่วนรวม อนึ่ง การผสมผสานกันของศิลปะพื้นบ้านกับพุทธศาสนาในโนราโรงครู ยังแสดงให้เห็นถึง ภูมิปัญญาของบรรพชน ที่ใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อในการรักษาศิลปกรรมและศรัทธาในชุมชน ขณะเดียวกัน ช่วยให้ศาสนาพุทธหยั่งรากลึกในวิถีชีวิตของผู้คนโดยไม่แปลกแยก กล่าวคือ ชาวบ้านอาจไม่ได้ไปพึ่งเทศน์ที่วัดทุกวัน แต่เมื่อดูโนราโรงครูก็ได้ฟังธรรมะ ได้รับข้อคิด และเกิดศรัทธาเลื่อมใสในคุณงามความดีไม่ต่างจากการฟังเทศน์ นี่เป็นคุณูปการสำคัญของโนราโรงครูที่มีต่อพุทธศาสนาและสังคมไทย ท้ายที่สุด งานวิจัยนี้ตอบย้ำว่า “ศิลปกรรมและศิลปะ” นั้นเกี่ยวพันกัน กรณีโนราโรงครูเป็นตัวอย่างชัดเจนที่ศิลปะการแสดงพื้นบ้านสามารถเป็นพาหะแห่งธรรมะ หล่อหลอมคนในชาติให้เป็นคนดีมีศีลธรรมได้ อนึ่ง การดำรงรักษาโนราโรงครูไว้ จึงมิใช่เพียงการอนุรักษ์การแสดงพื้นเมือง หากยังเท่ากับรักษาช่องทางเผยแผ่คุณธรรมให้คงอยู่คู่สังคมไทย ในยุคปัจจุบันที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การส่งเสริมให้ประเพณีโนราโรงครูสืบต่อไปในชุมชน (เช่น ให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้และร่วมพิธี) ก็เท่ากับเป็นการสร้างเกราะป้องกันทางศีลธรรมให้คนรุ่นใหม่ด้วย เพราะขณะที่เขาเพลิดเพลินกับท่วงทำนองการร่ายรำ เขาก็กำลังได้รับวัชรธรรมะเข้าสู่หัวใจโดยไม่รู้ตัว ภาพรวม บทที่ 3 นี้ชี้ให้เห็นว่า โนราโรงครูในฐานะวัฒนธรรมพื้นบ้านของภาคใต้ มีคุณค่ามหาศาลในเชิงจริยธรรมและจิตวิญญาณ เพราะหลักพุทธธรรมแทบทุกหมวดหมู่ไม่ว่าจะเป็นธรรมสำหรับชีวิตประจำวันหรือธรรมเพื่อการหลุดพ้น ล้วนปรากฏให้สัมผัสได้ในบริบทของพิธีกรรมนี้ การศึกษาอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้นอาจขยายไปถึงการเปรียบเทียบกับศิลปะการแสดงพื้นบ้านประเภทอื่น (เช่น หนังตะลุง มโนห์ราเรื่องอื่นๆ) ว่ามีการสอดแทรกธรรมะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจมิติการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านวัฒนธรรมท้องถิ่นในภาพกว้างยิ่งขึ้น

บทที่ 4

วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

ในงานวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีความเป็นมาของบทโนราโรงครูและได้ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท ฉะนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการศึกษาวิเคราะห์ดังนี้

- 4.1 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
- 4.2 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านอิทธิบาท 4 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
- 4.3 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านขรรยาวาสธรรม 4 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
- 4.4 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านตัณหา 3 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
- 4.5 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านกุศลกรรมบถ 10 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
- 4.6 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านไตรลักษณ์ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
- 4.7 บทสรุป

4.1 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

4.1.1 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
บทคุณครู

การหยั่งรากแห่งกตัญญู (การรู้คุณ) บทคุณครูเริ่มต้นด้วยการ "ภาศ" หรือการไหว้พระรัตนตรัย เทพเจ้า และบรรพชน ตั้งแต่พระยาสาयพ้าพาด พ่อขุนศรีศรียธา แม่ศรีมาลา ไปจนถึงครูโนราในยุคปัจจุบัน การฝึกจิตให้มี "สติ" ระลึกถึงที่มาของตนเอง เป็นการตอกย้ำหลักธรรมที่ว่าบุคคลจะเจริญได้ ต้องไม่ลืมรากเหง้า วิชาโนราไม่ได้ผูกขึ้นมาเองตามธรรมชาติ แต่ถูกส่งต่อด้วยหยาดเหงื่อและศรัทธาของบรรพชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า บทคุณครูคือการประกาศว่าวิชาโนราไม่มีคำว่า 'ตัวกูของกู' แต่คือการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น เยาวชนที่ฝึกกราบทนี้จะได้รับแง่คิดว่า ความเก่งกาจที่เขามีนั่นมีหยาดเหงื่อของครูบาอาจารย์รองรับอยู่ การก้มกราบและการเอ่ยชื่อบรรพบุรุษในโรงพิธี ช่วยลดทอนความจองหอง และสร้างความอ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สังคมปัจจุบันโยเยหา การหยั่งลึกแห่งกตเวทิตา (การตอบแทนคุณ) ความกตัญญูในบทโนราไม่ใช่เพียงแค่การจำชื่อได้ แต่คือการ "รักษาวิชาให้บริสุทธิ์" ผู้ทรงคุณวุฒิเน้นย้ำสอดคล้องกันว่า การร่ายรำตามจังหวะที่แม่นยำและการขับบทที่ไม่บิดเบือน คือการแสดงกตเวทิตาต่อครูอาจารย์อย่างสูงสุด เป็นการรักษา "มรดกทาง

ปัญญา" ไม่ให้สูญหายหรือผิดเพี้ยนไปจากเดิม ซึ่งถือเป็นการปฏิบัติบูชาที่ยิ่งใหญ่กว่าการถวายเครื่องเช่นสรวงบวงสรวง การขอขมาลาโทษ (การชำระจิตใจ) ในเนื้อหาบทคุณครูจะมีท่อนที่ว่าด้วยการขอภัยในสิ่งที่ "พลั้งพลาด" ทั้งกาย วาจา ใจ ท่านสรุปได้ว่า นี่คือหลัก "หิริโอตตปปะ" คือความละอายและเกรงกลัวต่อการอกตัญญู การขอขมาครูหมอนรนาในโรงพิธีเป็นการชำระล้างอัตตา (ตัวตน) ของศิลปิน ให้กลายเป็นสถานะที่สะอาดพร้อมรับการถ่ายทอดสรีรมงคลจากครูบาอาจารย์ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 กล่าวว่า เยาวชนที่เข้าถึงบทคุณครูจะไม่มีความกังวล เพราะ 'ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี' เมื่อเด็กมีความกตัญญูเขาจะเกรงกลัวต่อการทำชั่ว (หิริโอตตปปะ) เพราะกลัวจะเสียไปถึงชื่อเสียงครูบาอาจารย์และพ่อแม่ บทโนราจึงไม่ใช่แค่บทร้อง แต่มันคือการสร้าง 'ความขลัง' หรือสรีรมงคลให้ชีวิตด้วยพลังแห่งความดี

สรุปได้ว่า บทคุณครูในศิลปะโนราเป็นกุศโลบายที่หลอมรวมหลักธรรมทางศาสนาเข้ากับจิตวิญญาณของศิลปิน โดยเริ่มต้นจากการ "ภาศ" เพื่อระลึกถึงบรรพชนและครูอาจารย์ ซึ่งเป็นการปลูกฝังความกตัญญูและลดทอนอัตตาให้ศิลปินเกิดความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ยึดติดในตัวตน แต่ตระหนักว่าความสำเร็จล้วนมีรากเหง้ามาจากหยาดเหงื่อของบรรพบุรุษ การแสดงกตเวทิตาในบริบทนี้จึงไม่ใช่เพียงการระลึกถึงชื่อ แต่คือการ "รักษาวิชาให้บริสุทธิ์" ผ่านการรำรำและขับบทร้องอย่างแม่นยำ เพื่อสืบทอดมรดกทางปัญญาไม่ให้ผิดเพี้ยน อีกทั้งการขอขมาลาโทษในบทครูยังสะท้อนถึงหลัก "หิริโอตตปปะ" ที่ช่วยชำระล้างจิตใจให้สะอาดและสร้างความเกรงกลัวต่อการกระทำชั่วที่จะสร้างความเสื่อมเสียแก่ครูบาอาจารย์ บทคุณครูจึงไม่ได้เป็นเพียงบทขับร้องเพื่อความบันเทิง แต่คือกระบวนการขัดเกลาจริยธรรมที่สร้างสรีรมงคลและความขลังให้แก่ชีวิตด้วยพลังแห่งความดีอย่างยั่งยืน

4.1.2 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู บทไหว้บุญคุณครู (กำพลัดลูกอ่อน)

ความกตัญญูคือ "วิถีแห่งพระโพธิสัตว์" บทนี้สื่อถึงความรักของพ่อที่มีให้ลูก การทนทุกข์ทรมานของแม่ ขณะตั้งครรภ์ แต่ยังคงประคับประคองบุตรจนเติบโตใหญ่ การที่โนราขับบทนี้คือการตอกย้ำหลัก "มาตาปิตุอุปัฏฐานัง" (การบำรุงบิดามารดาเป็นมงคลอันสูงสุด) ศิษย์โนราทุกคนต้องตระหนักว่า ลมหายใจและวิชาความรู้ที่มี ล้วนแลงมาด้วยความยากลำบากของพ่อแม่บรรพชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า บทไหว้บุญคุณครูหรือบทกำพลัดลูกอ่อน คือการจำลองหลัก 'มาตาปิตุอุปัฏฐานัง' ให้เป็นรูปธรรมที่สุด การที่บทเพลงบรรยายถึงความทุกข์ยากของแม่ตั้งแต่อุ้มท้องจนคลอด เป็นการใช้ศิลปะสร้าง 'มโนธรรมสำนึก' ให้แก่เยาวชน บทนี้สอนให้รู้ว่ากตัญญูไม่ใช่แค่หน้าที่ตามกฎหมายหรือจารีต แต่คือการยอมรับความจริงว่าชีวิตเราเป็นหนี้บุญคุณธรรมชาติและผู้ให้กำเนิดอย่างไม่มีประมาณ และสามารถขัดเกลาจิตใจด้วย "ความกตัญญู" คือบทนี้สอนให้ศิลปินลดทอนความจองหอง ผู้ทรงคุณวุฒิเน้นย้ำว่าการที่โนราต้องก้มลงกราบครูขณะขับบทกำพลัดลูกอ่อน คือการฝึกจิต

ให้เห็นความจริงว่า "ตัวเราไม่ได้เก่งมาด้วยตัวเอง" ความกตัญญูในบทนี้จึงทำงานร่วมกับหลัก "หิริโอตตปปะ" ทำให้โนราไม่กล้าประพฤดิเสื่อมเสีย เพราะเกรงจะกระทบไปถึงเกียรติของครูและบุญคุณของมารดาผู้ให้กำเนิดวิชา นอกจากนี้ บทก่ำพลัดลูกอ่อนคือ "บทเรียนชีวิต" ที่สอนให้คนรุ่นหลังเห็นว่า ความรักของครูและพ่อแม่มีลักษณะเป็น "อัปมัญญา" (ไม่มีประมาณ) โนราที่ขับบทนี้ได้ถึงแก่น จะไม่ใช่แค่รำสวย แต่จะรำด้วยจิตวิญญาณที่เปี่ยมด้วยความอ่อนน้อมและกตัญญู ซึ่งเป็นเสน่ห์ที่เรียกว่า "เมตตามหานิยม" ตามธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า ความกตัญญูในบทโนราคือการสร้าง 'โครงสร้างความสัมพันธ์' ที่มั่นคงในชุมชน หากเยาวชนซึมซับค่านิยมนี้ เขาจะเติบโตไปเป็นพลเมืองที่รู้จักแบ่งปันและเสียสละเพื่อส่วนรวม (กตเวทิตา) สังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งต้องการหลักการนี้เป็นอย่างมาก บทคุณครูจึงเป็นเครื่องมือธำรงรักษาค่านิยมที่เชื่อมโยงผู้คนในสังคมให้กลับมาเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันผ่านสายใยการรู้คุณ

สรุปได้ว่า บทไหว้บุญคุณครู(ก่ำพลัดลูกอ่อน) ในศิลปะโนราเปรียบเสมือนหลักธรรมที่ถ่ายทอด "วิถีแห่งพระโพธิสัตว์" ผ่านการพรรณนาถึงความรักและความยากลำบากของบิดามารดาเพื่อปลูกฝังมโนธรรมสำนึกตามหลัก "มาตาปิตุอุปัฏฐาณัง" ให้เยาวชนตระหนักว่าชีวิตและวิชาความรู้ล้วนมีรากฐานมาจากความเสียสละของบุพการีและบรรพชน การขับบทนี้จึงเป็นกระบวนการขัดเกลาจิตใจและลดทอนความจองหอง โดยใช้ความกตัญญูทำงานร่วมกับหลัก "หิริโอตตปปะ" เพื่อให้ศิลปินเกรงกลัวต่อการทำความผิดที่อาจกระทบถึงเกียรติของครูและผู้อุปถัมภ์วิชา ซึ่งพลังแห่งความอ่อนน้อมนี้เองที่สร้างเสน่ห์ "เมตตามหานิยม" ให้แก่ผู้รำรำ ยิ่งไปกว่านั้น บทเรียนจากสายใยการรู้คุณยังช่วยสร้างโครงสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงในชุมชน เปลี่ยนจากหน้าที่ตามจารีตให้กลายเป็นการเสียสละเพื่อส่วนรวม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการธำรงรักษาค่านิยมทางสังคมและเชื่อมโยงผู้คนให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันท่ามกลางความขัดแย้งในยุคปัจจุบัน

4.1.3 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครูบทครูสอน

ในทางพุทธศาสนา ครูอาจารย์คือ "ทิศเบื้องขวา" (ทักษิณทิศ) ผู้มีหน้าที่อนุเคราะห์ศิษย์ด้วยการแนะนำดี ให้เรียนดี และยกย่องให้ปรากฏ ตัวบทนี้สะท้อนคุณค่าของหลักธรรมคือ การระลึกถึงพระคุณที่เป็นองค์ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม บทร้องไล่เรียงตั้งแต่ "ครูสอนให้เขียนหนังสือ" (ความรู้พื้นฐานในการดำเนินชีวิต) ไปจนถึงสอนในการรำโนราจนสำเร็จเป็นโนราใหญ่คือการผูกผ้า นี่คือการแสดงความกตัญญูโดยการไม่ลืมรากเหง้าของปัญญาที่ตนได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า กตเวทิตาที่ว่า "พ่อขุนศรีธราชว่าไว้ ไหว้แล้วลูกวันทนา คือการแสดงออกซึ่งกตเวทิตาธรรมขั้นสูงสุดในทางศิลปิน นั่นคือการตั้งใจรำ ตั้งใจแสดงอย่างสุดฝีมือเพื่อบูชาครูต้นสาย (พ่อขุนศรีธราช) การรำจึงไม่ใช่แค่การบันเทิง แต่คือพิธีกรรมแห่งการกราบไหว้และสืบทอดลมหายใจของครู

ไม่ให้สูญหาย และถือได้ว่าเป็นบทที่มีค่าเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า บทครูสอนนี้มีกุศโลบายที่ชาญฉลาดในการฝังชิบความกตัญญูลงไปในจิตสำนึกของศิษย์ ผ่านการเปรียบเทียบ "มูลค่า" กับ "คุณค่า" การตระหนักในคุณค่าที่ประมาณค่าไม่ได้ ท่อนที่ร้องว่า "เสียดังข้างซ้าย ตีค่าได้ห้าพารา เสียดังข้างขวา ตีค่าได้ห้าตำลึงทอง" เป็นการใช้วินิพนธ์สะท้อนว่า ทาร้าที่ครูสอน นั้น มีค่ามหาศาลยิ่งกว่าทรัพย์สินเงินทองหรือเมืองทั้งเมือง เมื่อศิษย์ตระหนักว่าวิชาที่ครูประสิทธิ์ประสาทให้มีความขับเคลื่อนชีวิตและสร้างเกียรติยศได้ขนาดนี้ จิตสำนึกแห่งความกตัญญูย่อมเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ ทำให้ศิลปินโนราให้ความเคารพครูบาอาจารย์อย่างสูงสุด และใช้กรอบความกตัญญูนี้เป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวให้คนในสายอาชีพนี้รักใคร่กลมเกลียวและเคารพอาวุโสซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 กล่าวว่า บทนี้มีความงดงามในการใช้ภาษาถิ่นและภาพพจน์ที่สื่อถึงความกตัญญูได้อย่างมีมิติ ซึ่ง คำว่า "ปากโอษฐ์มีอังก้า พ่อขุนศรีธราชว่าไว้" เป็นการสืบทอดคำสอนแบบมุขปาฐะ (ปากต่อปาก) จากบูรพาจารย์อย่างพ่อขุนศรีธราช การเอ่ยนามครูต้นสายในบทกลอนคือวรรณศิลป์ที่ทำหน้าที่เป็น "อนุสาวรีย์แห่งความทรงจำ" ให้ศิษย์โนราทุกรุ่นไม่ลืมว่าตนเองสืบเชื้อสายมาจากใคร และท่อนที่คมคายที่สุดท่อนหนึ่งคือ "เล่นเสียรำเสีย หวงลูกหวางเมียหาม่าย" (จงตั้งใจเล่นตั้งใจรำเสียในขณะที่ยังมีโอกาส ในยามที่ลูกเมียหรือพันธมิตรทางโลกยังไม่ทำให้เราหมดโอกาสรำ) วรรณกรรมท่อนนี้เตือนสติศิษย์ว่า การตอบแทนคุณครูที่ดีที่สุดคือ "ต้องทำทันทีในขณะที่มีชีวิตและมีพละกำลัง" อย่ารอจนแก่เฒ่าหรือหมดโอกาส ถือเป็นสัจธรรมที่เตือนใจให้ศิษย์ตระหนักถึงหน้าที่ของตนเองอย่างถ่องแท้

ดังนั้น การวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรมจากบทครูสอนในโนราโรงครู สะท้อนให้เห็นว่าครูอาจารย์คือ "ทิศเบื้องขวา" ผู้ให้ปัญญา โดยตัวบททำหน้าที่ฝังชิบความกตัญญูลงในจิตสำนึกและไม่ลืมรากเหง้า ผ่านบทร้องที่เล่าเรียงองค์ความรู้ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานไปจนถึงขั้นสำเร็จเป็นโนราใหญ่ อีกทั้งยังใช้วินิพนธ์เปรียบเทียบ "มูลค่า" กับ "คุณค่า" เพื่อชี้ให้เห็นว่าทาร้าที่ครูสอนมีค่ามหาศาลยิ่งกว่าทรัพย์สินเงินทอง ทำให้ศิษย์ตระหนักถึงเกียรติยศและใช้วิชาขับเคลื่อนชีวิตนำไปสู่การแสดงออกซึ่งกตเวทิตาธรรมขั้นสูงสุดด้วยการตั้งใจรำสุดฝีมือเพื่อสืบทอดลมหายใจของครูไม่ให้สูญหาย นอกจากนี้ ตัวบทมีความงดงามด้านวรรณศิลป์ที่ทำหน้าที่เป็น "อนุสาวรีย์แห่งความทรงจำ" ผ่านการเอ่ยนามระลึกถึงพระคุณของบูรพาจารย์อย่างพ่อขุนศรีธราชแบบมุขปาฐะ พร้อมทั้งสอดแทรกสัจธรรมเตือนสติศิษย์ให้ทำหน้าที่ตอบแทนคุณด้วยการตั้งใจรำทันทีในขณะที่มีโอกาสนะและมีพละกำลัง กรอบความกตัญญูในบทนี้จึงเป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวให้คนในสายอาชีพเคารพอาวุโสและรักใคร่กลมเกลียวกันอย่างแท้จริง

4.2 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านอิทธิบาท 4 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

4.2.1 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านอิทธิบาท 4 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

บทสอนรำ

บทสอนรำเริ่มต้นด้วยการปลูกฝังให้ศิษย์มี "ใจรัก" ในเครื่องแต่งกายและท่วงท่ารำ นั่นคือการสร้างความพึงพอใจในวิชาที่เรียน หากศิษย์ขาดฉันทะ การรำย่อมไร้ชีวิตชีวา การฝึกหัดในบทครูสอนจึงเริ่มต้นที่การ "วางใจ" ให้รักในครูและรักในศาสตร์เป็นอันดับแรก ในเนื้อหาบทสอนรำที่ว่าด้วยการ ฝึกท่าแม่ท่าต่าง ๆ เน้นย้ำว่าเป็นช่วงที่ต้องใช้วิริยะสูงที่สุด บทร้องจะกำกับให้ศิษย์อดทนต่อความเจ็บปวดจากการดัดสรีระให้ "อ่อนช้อย" ตามแบบฉบับโนรา ความเพียรในบทนี้จึงไม่ใช่แค่การฝึกฝน แต่คือการพิสูจน์สัจจะวาจาต่อหน้าครูว่าศิษย์มีความมุ่งมั่นเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า ในบทสอนรำที่ต้องดัดมือ ดัดแขน จนเจ็บน้ำตาไหล ทั้งหมดคือการฝึก วิริยะ หรือความอดทนสู้ สักคมตอนนี้เด็กๆ มักจะละทิ้งอะไรง่าย ๆ แต่บทโนราเหล่านี้สอนว่า 'ทองจะสุกปลั่งต้องผ่านไฟ' ความลำบากในการฝึกสอนให้เยาวชนมีความทนทานต่ออุปสรรค (Resilience) ซึ่งเป็นทักษะชีวิตที่หาไม่ได้จากตำราเรียนทั่วไป บทสอนรำประกอบด้วย "ท่าแม่บท" ที่ละเอียดอ่อน ซึ่งผู้เป็นศิษย์ต้องมีจิตตะ คือความเอาใจใส่ จดจ่ออยู่กับ "จังหวะ" และ "ท่วงท่า" ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า การรำไม่ให้คลาดเคลื่อนแม้แต่ปลายนิ้ว การที่บทร้องสั่งให้ศิษย์ "จำท่า" และ "สวดส่ายส่ายตา" ตามมือ คือกุศโลบายในการฝึกสมาธิขั้นสูง เพื่อให้กายและใจผสานเป็นหนึ่งเดียวกับเสียงดนตรี และบทสอนรำไม่ใช้การรำตามคำสั่งอย่างเดียว แต่ศิษย์ต้องมีวิม้งสา คือการหมั่นพิจารณา "ทางรำ" ของตนเอง ปรับปรุงให้ตรงตามและถูกต้องตามคำครูสอน บทสรุปของบทสอนรำมักทิ้งท้ายให้ศิษย์นำวิชาไปขบคิดและประยุกต์ใช้ในการแสดงจริงอย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิดความ "ขลัง" และความเชี่ยวชาญ

สรุปได้ว่า บทสอนรำในวิชาโนราเป็นกระบวนการขัดเกลาศิษย์ผ่านหลักอิทธิบาท 4 โดยเริ่มต้นจากการสร้าง "ฉันทะ" ให้ศิษย์มีใจรักในศาสตร์และศรัทธาในครูเป็นพื้นฐาน ก่อนจะเข้าสู่การฝึกฝนด้วย "วิริยะ" ที่ต้องอดทนต่อความเจ็บปวดจากการดัดสรีระเพื่อสร้างความอ่อนช้อย ซึ่งเป็นการฝึกทักษะการฟื้นตัวจากอุปสรรค (Resilience) ให้แก่เยาวชนผ่านคำนิยามที่ว่าความสำเร็จต้องผ่านการเคี่ยวกรำอย่างหนัก ขณะเดียวกันการฝึกท่าแม่บทที่ละเอียดอ่อนยังช่วยฝึก "จิตตะ" ให้ศิษย์มีสมาธิจดจ่ออยู่กับจังหวะและท่วงท่าจนกายและใจผสานเป็นหนึ่งเดียว และปิดท้ายด้วย "วิม้งสา" คือการหมั่นพิจารณาปรับปรุงทางรำของตนให้ตรงตามถูกต้องตามคำครู บทสอนรำจึงไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดท่าทาง แต่เป็นการบ่มเพาะความเพียรและสติปัญญาเพื่อให้ศิษย์สามารถประยุกต์ใช้วิชาได้อย่างเชี่ยวชาญและสร้างความขลังให้เกิดขึ้นในฐานะศิลปินอย่างแท้จริง

4.2.2 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านอิทธิบาท 4 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู บทไทย ชายกลายกลับ

บทไทยชายกลายกลับ คือบทเรียนว่าด้วยการขับเคลื่อนชีวิตด้วย ฉันทะ และ วิริยะ ท่ามกลางความยากลำบาก ในทางพระพุทธศาสนา อิทธิบาท 4 ไม่ได้ใช้เฉพาะกับการปฏิบัติธรรมขั้นสูงเท่านั้น แต่เป็นหัวใจของการสร้างตัวสร้างตน (สัมมาอาชีวะ) ตัวบทนี้สะท้อนคุณค่าของหลักธรรมได้อย่างซาบซึ้ง คือฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในงาน) สะท้อนผ่านภาพของสามีที่ยอมลำบาก "มือหนึ่งจูงควายหัวป่าแบกไถ" และฝั่งภรรยาที่เต็มใจทำหน้าที่สนับสนุนอยู่ข้างหลัง "หยิบเอาไอ้ไต้มนั่งทำปลา... หุงแล้วแกงแล้ว" ต่างฝ่ายต่างมีใจรักในหน้าที่ของตนเอง ไม่เกี่ยงงอน เพื่อสร้างรากฐานให้ครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า เรื่อง วิริยะ (ความพากเพียรพยายาม) ปรากฏชัดเจนในตอนที่ว่า "ควายนี้นมูกหนัก มาเราค่อยชักค่อยชักค่อยไป" และ "หวันเที่ยงขึ้นมาไรๆ ต่อใดจะรู้ไปถึงนา" แม้หนทางจะไกล แต่จะเริ่มร้อน และอุปสรรคจากเครื่องมือหรือสัตว์ที่ดื้อรั้น แต่ก็ไม่ยอมถอย ใช้ความอดทนลากจูง "ค่อยชักค่อยไป" จนกว่าจะถึงจุดหมาย นี่คือสัจธรรมของความเพียรที่ไม่ยอมจำนนต่อความยากลำบาก และตั้งใจทำงานของตนให้ดีที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 กล่าวว่า หากวิเคราะห์ในเชิงวิถีชีวิตชาวนาภาคใต้ บทกลอนนี้ทำหน้าที่ขัดเกลาคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าของความรับผิดชอบ และการมีใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำอย่างไม่วอกแวก ในด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ จดจ่อกับงาน) ตัวบทแสดงภาพความรับผิดชอบที่แบ่งแยกกันตามบทบาทเชิงวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ตัวสามีจดจ่ออยู่กับการเตรียมดินไถนา ("หยิบแอกมาครอบคอควาย") ส่วนภรรยา (นางเมีย / แม่นวลทองประศรี) ก็จดจ่ออยู่กับงานบ้านงานเรือนอย่างไม่ปล่อยเวลาให้สูญเปล่า ตอนที่ว่า "นั่งลงมัดใบ ยึดดินเข้าในป่นฝ้าย หยิบที่ดัดเข้าม่านฝ้าย" สะท้อนถึงโฟกัสและสมาธิในการทำงาน (จิตตะ) ที่ส่งผลให้ครอบครัวขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างมีระบบ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า บทนี้มีความงดงามในการหยิบเอาเรื่องราว "ความเหนื่อยยาก" มาขัดเกลาเป็นบทเรียนชีวิต โดยสอดแทรกหลักคิดที่เป็นเหตุเป็นผล ในด้านวิมังสา (ความหมั่นตรองพิจารณาเหตุผล) ปรากฏอยู่ในตอน "ทำไว้ถ้าพ่อไ้หมา หลบจากไถนาพ่อไ้หมาดีใจ ปลาตุกปลาซ่อนเอามาสับท่อนใหญ่ๆ" วรรณกรรมตอนนี้ชวนการคิดคำนวณและเข้าใจในจิตวิทยาการบริหารจัดการ (วิมังสา) ของคนเป็นภรรยา ที่รู้จักคิดล่วงหน้าว่าสามีไปทำงานเหนื่อยๆ กลับมา หากได้กินอาหารที่ดี ย่อมเกิดกำลังใจ ส่วนการประเมินสถานการณ์การทบทวนเวลาและระยะทาง เช่น "หวันมันช่ายลงฉายป่า" (ดวงตะวันเริ่มคล้อยต่ำ) เป็นการสอดส่องและประเมินเวลาในการทำงาน เพื่อปรับเปลี่ยนแรงงานให้ทันท่วงที สะท้อนว่าตัวละครในบทกลอนทำงานด้วยปัญญาและการวางแผน ไม่ได้ทำไปเรื่อยๆ โดยไร้ทิศทาง

ดังนั้น การวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านอิทธิบาท 4 จากบทไทยชาวยกกลับใน โนราโรงครู สะท้อนให้เห็นว่าธรรมะข้อนี้คือหัวใจสำคัญในการสร้างตัวสร้างตนและการประกอบสัมมา อาชีพของปวงชนท่ามกลางความยากลำบาก โดยตัวบทจำลองภาพวงจรชีวิตการทำงานที่มีระบบ ระเบียบและเป็นเหตุเป็นผล เริ่มต้นจาก ฉันทะ คือความรักในหน้าที่และไม่เกียจคร้านของสามเณรที่ ต่างฝ่ายต่างเต็มใจทำหน้าที่ของตนเพื่อสร้างรากฐานครอบครัว ขับเคลื่อนด้วย วิริยะ คือความ พากเพียรพยายามและอดทนต่อสู้กับอุปสรรคความเหนื่อยยาก แดดร้อน หรือสัตว์ที่ดุร้าย โดยไม่ยอม ถอยและมุ่งมั่นลากจูงงานให้ "ค่อยชักรค่อยไป" จนกว่าจะบรรลุจุดหมาย ควบคู่ไปกับ จิตตะ ที่สะท้อน ผ่านการมีสมาธิ จดจ่อ และรับผิดชอบในบทบาทของตนอย่างไม่ปล่อยเวลาให้สูญเปล่า ทั้งการเตรียม ดินไถนาและการทำงานบ้านงานเรือน และปิดท้ายด้วย วิมังสา คือการทำงานด้วยปัญญา ไตร่ตรอง และวางแผนล่วงหน้า ผ่านความเข้าใจในจิตวิทยาการบริหารจัดการครอบครัวของภรรยาที่เตรียม อาหารดีๆ ไว้สร้างกำลังใจให้สามี รวมถึงการประเมินเวลาและระยะทางจากแสงดวงตะวันเพื่อ ปรับเปลี่ยนการทำงานให้ทันทั่วทั้งที่ บทกลอนนี้จึงทำหน้าที่ขัดเกลาคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าของความ รับผิดชอบและการดำเนินชีวิตด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

4.2.3 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านอิทธิบาท 4 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู บทพलय งาม

บทพलयงามพรรณนาถึงช้างพลายที่ต้องอดทนต่อการฝึกของควาญช้าง เปรียบได้กับศิษย์ โนราที่ต้องอดทนต่อการฝึกหัดของครูอาจารย์ จำเป็นต้องใช้หลัก อิทธิบาท 4 นำทาง โดยมีแง่ธรรม สอดคล้องกันคือ ฉันทะ ความยินดีในพันธนาการแห่งวิชา ก่อนที่ช้างพลายจะเชื่องได้ มันต้องมีใจรัก และศรัทธาในตัวควาญ ในบทโนรา "ฉันทะ" คือการที่ศิษย์มีความพอใจที่จะเดินเข้าสู่ "คอก" หรือ ระเบียบวินัยของครู แม้ต้องถูกจำกัดเสรีภาพชั่วคราวแต่ก็เต็มใจเพื่อแลกกับวิชาชั้นสูง ท่าแรกที่แสดง อาการ "นอบน้อมต่อควาญ" คือรูปธรรมของใจที่มีฉันทะเป็นตัวนำ และมีวิริยะ ความเพียรดิ้นรนต่อสู้ กับกิเลสตน ในตอนที่ควาญช้าง ทำให้ช้างอดข้าวอดน้ำเพื่อให้ช้างลดพละ บังคับให้ช้างทำตามคำสั่ง คือสภาวะของ วิริยะ คือความพากเพียรดิ้นรนที่จะเอาชนะความเจ็บปวดจากการดัดสรีระและการ ฝึกหัดที่หนักหน่วง ท่ารำพलयงามที่มีจังหวะรุกเร้า การย่อเข้า และการใช้พลังกำลังสะท้อนถึงการ "สู้ ไม่ถอย" ของศิษย์ที่จะก้าวข้ามขีดจำกัดของร่างกาย ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 กล่าวว่า บทพलयงามคือการวางรากฐานวัฒนธรรมการทำงานที่มีคุณภาพ หากเยาวชนนำหลักอิทธิบาท 4 จากโรงโนราไปใช้ในวิชาชีพอื่น สังคมไทยจะเต็มไปด้วยบุคลากรที่มีความรับผิดชอบและมุ่งมั่นสู่ความ เป็นเลิศ บทโนราจึงทำหน้าที่ธำรงรักษาค่านิยม 'ความรับผิดชอบต่อหน้าที่' ให้แข็งแรงขึ้น เป็นการ เปลี่ยนจากความเกียจคร้านมาเป็นพลังสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ และจำเป็นต้องมี จิตตะ ความจดจ่อมั่นคงในสัญญาของครู ขณะที่ช้างถูกฝึก จิตต้องจดจ่ออยู่กับเสียงระฆังและคำสั่ง ของควาญอย่างไม่วอกแวก ผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่านี่คือ จิตตะ ในบทพलयงาม โนราต้องใช้สมาธิสูงมาก

ในการรักษาจังหวะ "สิบสองนิ้ว" และ "อย่างสามขุม" ไปพร้อมกับอารมณ์เพลง หากใจลอยเพียงชั่วขณะทำร้ายจะเสียสมดุลทันที การจดจ่อนี้เองที่เปลี่ยน "พยศ" ให้เป็น "พลัง" และที่สำคัญต้องมีหลักวิมังสา ควบคู่ในการดูจิตดูใจตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า การไตร่ตรองและปฏิภาณแห่งคชสาร คือเมื่อช้างพลายเริ่ม "รู้ความ" ปราชญ์โนราเน้นย้ำว่าเป็นผลจาก วิมังสา คือการหมั่นสังเกตและพิจารณาว่าต้องขยับอย่างไรจึงจะถูกต้องและลงตามที่ต้องการ ในทางโนราคือการที่ศิษย์นำสิ่งที่ถูกเคี่ยวกรำมาตกผลึก จนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญและไหวพริบ สามารถร่ายรำได้สง่างามดังช้างทรงที่ผ่านการฝึกมาอย่างดีที่สุด

สรุปได้ว่า บทพลายงามในศิลปะโนราเปรียบเสมือนกุศโลบายที่จำลองการฝึกช้างพลายมาเป็นบทเรียนในการบ่มเพาะศิษย์ผ่านหลักอิทธิบาท 4 โดยเริ่มจากการมี "ฉันทะ" หรือความยินดีในระเบียบวินัยเพื่อยอมรับการถ่ายทอดวิชาขั้นสูง ควบคู่ไปกับ "วิริยะ" คือความพากเพียรในการเอาชนะกิเลสและความเจ็บปวดจากการฝึกฝนที่หนักหน่วงเพื่อก้าวข้ามขีดจำกัดของร่างกาย ขณะเดียวกันต้องใช้ "จิตตะ" ในการจดจ่ออยู่กับจังหวะและคำสั่งของครูอย่างไม่วอกแวกเพื่อเปลี่ยนแรงพยศให้กลายเป็นพลังแห่งสมาธิ และท้ายที่สุดคือการใช้ "วิมังสา" เพื่อพิจารณาไตร่ตรองจนเกิดเป็นไหวพริบและปฏิภาณที่เชี่ยวชาญ ซึ่งการเคี่ยวกรำตามบทพลายงามนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยให้ศิษย์ร่ายรำได้อย่างสง่างามดังช้างทรง แต่ยังเป็นการวางรากฐานวัฒนธรรมการทำงานที่มีคุณภาพ ปลูกฝังความรับผิดชอบ และมุ่งมั่นสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญในการสร้างสรรค์บุคลากรที่มีค่าให้แก่สังคมและประเทศชาติสืบไป

4.3 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านฆราวาสธรรม 4 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

4.3.1 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านฆราวาสธรรม 4 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู บทไชยช่ายกลายกลับ

ในยุคปัจจุบันที่โครงสร้างทางสังคมและสถาบันครอบครัวต้องเผชิญกับความท้าทายจากกระแสปัจเจกนิยม ซึ่งมักนำไปสู่ความเปราะบางในสัมพันธภาพและการขาดความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ ภูมิปัญญาโนราผ่าน "บทไชยช่ายกลายกลับ" ได้ทำหน้าที่เป็นคัมภีร์ทางจริยธรรมที่แฝงไว้ด้วยความบันเทิง โดยเนื้อหาหลักได้สอดแทรกหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนหรือ "ฆราวาสธรรม 4" (สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ) ไว้อย่างแยบยล บทตอนนี้มีได้เพียงพรรณนาถึงวิถีชีวิตคู่ครองในอดีต แต่ยังคงมอบ "รหัสทางสังคม" ที่ช่วยสอนให้เยาวชนรู้จักการวางตัว การสำรวมระวัง และการเสียสละ อันเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะช่วยถักทอสายใยแห่งความเข้าใจและสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคมไทยท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า ในบทไชยช่ายกลายกลับ บทร้องที่ว่าถึงสามิเปนาภรรยาดูแลบ้าน สือถึง สัจจะ คือการซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เยาวชนปัจจุบันมักมองข้ามเรื่องคำพูดและความรับผิดชอบพื้นฐาน แต่บทโนรานี้สอนให้

เด็กเห็นว่า ความเชื่อในสังคมเริ่มจากการรักษาคำพูดและการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด หากเยาวชนมีสัจจะตามแบบอย่างในบทนี้ เขาจะเป็นที่ยอมรับและเชื่อถือในทุกย่างก้าวของชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า หลัก ทมะ ในการเจรจาระหว่างตัวละครไชยชาวยกับภรรยา ที่ต้องมีการผ่อนหนักผ่อนเบา รู้จักข่มใจไม่ให้ฟุ้งเฟ้อหรือวู่วามตามอารมณ์ สังคมยุคดิจิทัลที่ทุกอย่างรวดเร็วทำให้เยาวชนมักขาดการยับยั้งชั่งใจ บทไชยชาวยกลายกลับสอนให้เยาวชนรู้จัก 'ตัดกมล' หรือการฝึกฝนตนเองให้มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า วิถีชีวิตในบทไชยชาวยคือการใช้ชีวิตด้วยความเหนื่อยยากแต่ไม่ท้อถอย นั่นคือ 'ขันติ' บทโนราสอนเยาวชนว่า ชีวิตไม่ได้ราบรื่นเหมือนบนเวทีเสมอไป แต่มันมีความยากลำบาก มีอุปสรรคที่ต้องทนให้ได้ เด็กๆ ที่ซึมซับบทนี้จะมีความอดทนต่อความลำบาก ไม่เหี้ยมขี้ไถ่ฝ่อ และเข้าใจว่าความสำเร็จและความมั่นคงในชีวิตต้องแลกมาด้วยความเพียรที่อดทน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 กล่าวว่า ความงดงามของบทนี้อยู่ที่การมอบน้ำใจให้แก่กัน หรือที่เรียกว่า 'จาคะ' คือการสละความเห็นแก่ตัวเพื่อคนรักและครอบครัว ในเชิงจิตวิทยาเยาวชนที่รู้จักการให้และเสียสละสิทธิส่วนตนเพื่อส่วนรวมตามบทโนราฯ นี้ จะพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ได้ดีกว่าคนทั่วไป เพราะเขาสามารถก้าวข้าม 'ตัวฉัน' ไปสู่ 'พวกเรา' ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างสังคมที่เกื้อกูลกัน หากพิจารณาอย่างถ่องแท้ ฆราวาสธรรม 4 ในบทไชยชาวยกลายกลับคือคุณสมบัติของพลเมืองที่มีคุณภาพ สังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งต้องการคนที่ซื่อสัตย์ ฝึกตนได้ อดทนเป็น และรู้จักเสียสละ บทโนราฯ นี้จึงเป็น Soft Power ที่ช่วยธำรงรักษาค่านิยมการอยู่ร่วมกัน ช่วยให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบต่อสังคมและบริหารจัดการชีวิตคู่และชีวิตการทำงานได้อย่างสมดุล

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์คุณค่าด้านฆราวาสธรรม 4 ผ่านภูมิปัญญาโนรา "บทไชยชาวยกลายกลับ" สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ศิลปะการแสดงเป็นเครื่องมือขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เยาวชนท่ามกลางกระแสปัจเจกนิยมที่เปราะบาง โดยบทโนราได้ถอดรหัสธรรมะสู่แนวทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เริ่มตั้งแต่การปลูกฝัง "สัจจะ" ผ่านการซื่อสัตย์ต่อบทบาทหน้าที่เพื่อสร้างฐานแห่งความไว้วางใจ การฝึก "ทมะ" เพื่อเสริมสร้างวุฒิภาวะทางอารมณ์และการยับยั้งชั่งใจในยุคดิจิทัลที่เร่งรีบ การบ่มเพาะ "ขันติ" ให้เยาวชนมีความอดทนต่อความยากลำบากไม่ท้อถอยต่ออุปสรรค และการส่งเสริม "จาคะ" หรือการสละความเห็นแก่ตัวเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและครอบครัว ซึ่งคุณค่าเหล่านี้มิใช่เพียงจริยธรรมส่วนบุคคล แต่คือการวางรากฐาน พลเมืองต้นรู้ ที่มีความรับผิดชอบและรู้จักการผ่อนหนักผ่อนเบา ส่งผลให้บทไชยชาวยกลายกลับทำหน้าที่เป็น Soft Power ที่ทรงพลังในการถักทอสายใยความสัมพันธ์และรักษาคุณลักษณะของการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน

4.4 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านตัณหา 3 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครุ

4.4.1 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านตัณหา 3 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครุ บทดอกจิกดอกจิกดอกกนมสวรรค์

บทดอกจิกดอกจิกดอกกนมสวรรค์ มักถูกใช้เพื่อแสดงความอ่อนช้อยในการร่ายรำและพรรณนาความรื่นรมย์ของธรรมชาติ แต่มีนัยยะแฝงอยู่ด้วยคือการจำลอง จิตที่ติดอยู่ในบ่วงตัณหา คือ กามตัณหา ความกำหนัดยินดีในรูป ในเนื้อหาที่พรรณนาถึงดอกจิก ดอกจิก ที่บานสะพรั่ง มีกลิ่นหอมหวานชวนดม ผู้ทรงคุณวุฒิเชื่อว่านี่คือตัวแทนของ กามตัณหา คือความอยากในกามคุณทั้ง 5 (รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส) ท่ารำที่โนราแสดงอาการ "ชมดอกไม้" หรือ "เด็ดดอกไม้" อย่างทะนุถนอม สะท้อนถึงจิตของมนุษย์ที่มักวิ่งเข้าหาความสุขทางกายภาพและความงามภายนอกที่เฝ้าฝันถึง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า ในบทดอกจิกดอกจิกฯ ท่ารำชมดอกไม้สะท้อนถึง กามตัณหา คือความยินดีในรูปและกลิ่น แต่บทเรียนที่ซ่อนอยู่คือการสอนให้เยาวชน 'ชมแต่ไม่ชิง' คือชื่นชมความงามตามธรรมชาติได้โดยไม่ต้องยึดครองเป็นของตน สังคมทุกวันนี้ได้ก่อกำแพงไว้ทุกอย่างไม่ให้ทุกอย่างที่เห็นว่ายงาม บทนี้สอนให้เขารู้จักการชื่นชมด้วยใจที่ปล่อยวาง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความสุขที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 กล่าวว่า เมื่อดอกไม้เริ่มเฉาหรือเมื่อต้องพรางจากสวนศรี ผู้ทรงคุณวุฒิสรุว่าบทนี้แฝงหลัก วิภาตตัณหา คือความอยากในความไม่มี ไม่เป็น หรือความกลัวในความเสื่อมสลาย จิตที่ขัดเคืองเมื่อความงามสูญสิ้นไป ท่ารำที่สะท้อนอาการละล้าละหล่งหรือเสียดายในตอนท้าย คือการแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ที่เกิดจากการไม่ยอมรับความจริงว่า "ทุกสิ่งทั้งนี้ ย่อมมีวันโรย"

สรุปได้ว่า บทดอกจิกดอกจิกดอกกนมสวรรค์ในศิลปะโนราเป็นกุศโลบายทางธรรมที่ใช้การร่ายรำพรรณนาความงามของธรรมชาติเพื่อจำลองสภาวะจิตที่ตกอยู่ในบ่วงแห่ง "กามตัณหา" หรือความยินดีเพลิดเพลินในรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส โดยผ่านท่วงท่าการชมและเด็ดดอกไม้อันอ่อนช้อยเพื่อสอนให้เยาวชนรู้จักการชื่นชมความงามด้วยใจที่ปล่อยวางตามคติ "ชมแต่ไม่ชิง" อันเป็นรากฐานของความสุขที่ยั่งยืนโดยปราศจากการยึดมั่นถือมั่น ขณะเดียวกัน เนื้อหาในช่วงที่ดอกไม้เริ่มเหี่ยวเฉายังแฝงหลัก "วิภาตตัณหา" หรือความกลัวในความเสื่อมสลาย ซึ่งสะท้อนผ่านอาการรำที่ละล้าละหล่งเสียดาย เพื่อเตือนสติให้ผู้ชมและผู้รำตระหนักถึงสังขารของชีวิตว่าทุกสรรพสิ่งที่ผลิบานย่อมมีวันร่วงโรยไปตามกาลเวลา การเข้าใจและยอมรับความจริงในข้อนี้จึงเป็นบทเรียนสำคัญในการฝึกจิตให้เท่าทันต่อความทุกข์ที่เกิดจากการยึดติดในความงามภายนอกนั่นเอง

4.4.2 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านตัณหา 3 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครุ บทไชยช่ายกาน้ำ

บทไชยช่ายกาน้ำ ซึ่งเป็นบทตอนที่สะท้อนด้านมืดของมนุษย์ได้อย่างคมคายที่สุด บทไชยช่ายกาน้ำ ไม่ใช่เพียงเรื่องราวของการเรียนรำเพลงหอกเพลงดาบ แต่คือการตีแผ่ "ความอยาก" ที่บิดเบือน

สัจจะในใจคน โดยสังเคราะห์ผ่านหลัก ดัชนี 3 คือ กามตัณหา ความทะยานอยากใน "ความเด่นดัง" ไชยชายเห็นนกกาน้ำร้ายร่าท่าทางสายกรายทิ้งดงามแปลกตา จิตจึงเกิด กามตัณหา คือความยินดีพอใจในรูปและท่วงท่าที่สวยงามนั้น ความอยากเสพความชื่นชมจากผู้อื่นทำให้เขามุ่งมั่นที่จะ "เอา" ทำรำนั้นมาเป็นของตน ทำร่าในบทนี้มักแสดงออกถึงความลึกลับกลอนในการจดจำท่วงท่า ซึ่งสะท้อนถึงจิตที่ถูกกามตัณหาบงการให้ไขว่คว้าหาความพึงพอใจใส่ตัว รวมถึงภวตัณหา ความอยากมีอำนาจและ "ตัวตน" ที่เหนือกว่า เมื่อได้วิชามาแล้ว ไชยชายเกิด ภวตัณหา คือความอยากเป็น "ผู้เก่งกล้า" โดยไม่มีประวัติว่าเรียนมาจากคนที่ด้อยต่ำ การที่เขาไม่ยอมรับนกกาน้ำเป็นครู เพราะต้องการสถาปนาตัวตน (Ego) ของตนเองให้ดูสูงส่ง ความอยากเป็นผู้ทรงวิชาที่ไร้รากเหง้านี้เองที่ทำให้เขาปฏิเสธความจริง และเลือกที่จะเชิดชูตนเองเหนือสัจธรรมแห่งการกตัญญู ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 กล่าวว่า พิจารณาบทไชยชายกาน้ำแล้วเห็นหลัก 'ภวตัณหา' หรือความอยากเป็นคนเก่งที่เหนือกว่าผู้อื่นอย่างชัดเจน ไชยชายอยากเป็นศิษย์ที่มีครูสูงส่งจนยอมมูสาและลบหลู่ครูนกกาน้ำที่ด้อยต่ำ เขาวชนในโลกโซเชียลปัจจุบันมักตกอยู่ในหลุมพรางนี้ คืออยากมีตัวตนที่สมบูรณ์แบบจนยอมทั้งความจริงใจ บทนี้สอนให้เขาวชนเห็นว่า ความสำเร็จที่เกิดจากความทะยานอยากจนขาดความกตัญญูนั้น สุดท้ายจะนำไปสู่ความอับยศ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 กล่าวว่า ไชยชายพยายามไล่นกกาน้ำเพราะไม่ยอมให้ใครรู้ว่าครูเป็นแค่นก นี้อีก วิกฤตตัณหา หรือความไม่ยอมเป็นในสิ่งที่ตนเองเป็นจริงๆ บทโนราตอนนี้สอนเด็กรุ่นใหม่ว่า 'ความต่ำต้อยของที่มา ไม่ได้ลดทอนคุณค่าของวิชา' เขาวชนที่ซึมซับบทนี้จะกล้าเผชิญหน้ากับความจริงไม่พยายามลบภาพจำหรือรากเหง้าของพ่อแม่บรรพบุรุษเพียงเพื่อให้ตัวเองดูสูงส่งในสายตาคนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 กล่าวว่า ในเชิงวิชาการ สังคมที่ถูกขับเคลื่อนด้วยตัณหาจะขาดความซื่อสัตย์และการแบ่งปัน บทไชยชายกาน้ำเป็นบทเรียนชั้นที่ตีเรื่องจรรยาบรรณวิชาชีพ เขาวชนที่เข้าใจโทษของตัณหาตามบทโนรานี้จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักความพอเพียง และให้เกียรติผู้อื่นโดยไม่เกี่ยงชนชั้น บทโนราจึงทำหน้าที่เป็น 'เครื่องเตือนสติทางสังคม' ที่ช่วยลดความเห็นแก่ตัวและสร้างสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของความกตัญญูและสัจจะ

สรุปได้ว่า บทไชยชายกาน้ำในศิลปะโนราเป็นบทเรียนที่สะท้อนด้านมืดของมนุษย์ผ่านหลักดัชนี 3 โดยชี้ให้เห็นถึงอันตรายของ "กามตัณหา" หรือความทะยานอยากเด่นดังที่ผลักดันให้ไขว่คว้าหาความพึงพอใจใส่ตัว และ "ภวตัณหา" ที่สร้างความต้องการมีตัวตนอันสูงส่งจนนำไปสู่การปฏิเสธรากเหง้าและลบหลู่ครูบาอาจารย์ที่ด้อยต่ำเพียงเพื่อสถาปนาอัตตาของตนเอง นอกจากนี้ยังแฝงหลัก "วิกฤตตัณหา" หรือความไม่ยอมรับในสิ่งที่ตนเป็น ซึ่งบทโนราตอนนี้พยายามเตือนสติเขาวชนให้เห็นว่าคุณค่าของวิชาไม่ได้ลดน้อยลงตามฐานะของผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา การประสบความสำเร็จบนพื้นฐานของการมูสาและขาดความกตัญญูย่อมนำมาซึ่งความอับยศ บทไชยชายกาน้ำจึงทำหน้าที่เป็นเครื่องเตือนสติทางสังคมที่มุ่งเน้นการสร้างจรรยาบรรณวิชาชีพ สอนให้คนรุ่นใหม่กล้าเผชิญหน้ากับ

ความจริง ให้เกียรติผู้อื่นโดยไม่เกี่ยงชนชั้น และยึดมั่นในสัจจะอันเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

4.4.3 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านตัณหา 3 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

บทเสื่อเฒ่า

บทเสื่อเฒ่าว่าด้วยความเชื่อ การผิดสัจจะต่อทวดเสื่อ (สิ่งศักดิ์สิทธิ์) จนนำมาซึ่งการสูญเสียชีวิตของลูกหลาน เกิดเป็นโศกนาฏกรรมนี้ถูกขับเคลื่อนด้วย ตัณหา 3 (กิเลส 3) ประการ คือ กามตัณหา ความหลงระเหิรในความสุขชั่วคราว ก่อนจะเกิดการผิดสัญญา พ่อแม่หรือตัวละครในเรื่อง มักถูกรอบงำด้วย กามตัณหา คือความอยากเสพสุขในปัจจุบัน จนละเลยสัจจะที่เคยให้ไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความประมาทในการเสพรูป รส กลิ่น เสียง และลาภยศ ทำให้มนุษย์ลืม "พันธสัญญาแห่งจิตวิญญาณ" การที่เสื่อเฒ่าออกมาปรากฏตัวคือการยับยั้งกามตัณหาด้วยความตาย เพื่อเตือนให้รู้ว่าความสุขทางโลกนั้นอันตรายหากปราศจากสัจจะ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า ความอยากมีอยากได้ ติดกับความสุข คือภวตัณหา ความอยากมีชีวิตที่รุ่งเรือง การที่พ่อแม่พยายามอ่อนน้อมขอชีวิตลูก หรือการที่มนุษย์พยายามต่อรองกับอำนาจทวดเสื่อ สะท้อนถึง ภวตัณหา คือความอยากมี อยากเป็น อยากให้ลูกหลานคงอยู่ตลอดไปเพื่อสืบวงศ์ตระกูล ความยึดมั่นใน "ตัวตน" และ "ของตน" (ลูกของฉัน) ทำให้เกิดความทุกข์อย่างแสนสาหัสเมื่อสภาวะนั้นถูกทำลายลง ทำร้ายเสื่อเฒ่าที่ดุดัน สื่อถึงกฎธรรมชาติที่ไม่ยกเว้นให้แก่ความยึดมั่นถือมั่นของใคร จนนำไปถึงจุดจบแห่งการพลัดพราก ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า วิภวตัณหา ความขัดเคืองและไม่อยากยอมรับสัจธรรม มิติที่สะท้อนใจที่สุดคือ วิภวตัณหา เมื่อโศกนาฏกรรมเกิดขึ้น พ่อแม่กระสับกระส่ายด้วยความไม่อยากให้ลูกตาย ไม่อยากเผชิญกับความพลัดพราก ปรากฏโนราสรุปตรงกันว่าบทนี้สอนเรื่องการฝืนกฎไตรลักษณ์ ยังไม่อยากให้เกิด (วิภวตัณหา) ความทุกข์ก็ยังทวีคูณเป็นเท่าตัว เสียงร้องที่พรรณนาถึงการพลัดพรากในบทเสื่อเฒ่า คือเสียงตะโกนของจิตที่ยังไม่ยอมจำนนต่อ "กฎแห่งกรรม"

สรุปได้ว่า บทเสื่อเฒ่าในศิลปะโนราเป็นบทเรียนทางจิตวิญญาณที่สะท้อนผลลัพธ์ของการผิดสัจจะผ่านโศกนาฏกรรมการสูญเสีย ซึ่งถูกขับเคลื่อนด้วย "ตัณหา 3" อย่างเป็นลำดับ โดยเริ่มจาก "กามตัณหา" หรือความหลงระเหิรในความสุขชั่วคราวจนละเลยพันธสัญญาที่ให้ไว้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์นำไปสู่ "ภวตัณหา" ที่แสดงออกผ่านความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนและพยายามเหนี่ยวรั้งความรักความผูกพันในบุตรหลานให้คงอยู่ตลอดไป และจบลงด้วย "วิภวตัณหา" คือความขัดเคืองใจและไม่ยอมรับสัจธรรมแห่งการพลัดพรากตามกฎไตรลักษณ์ ท่วงทำนองที่ดุดันและเสียงร้องที่โศกเศร้าในบทนี้จึงทำหน้าที่เตือนสติมนุษย์ให้ตระหนักถึง "กฎแห่งกรรม" และอันตรายของการใช้ชีวิตด้วยความประมาท โดยเน้นย้ำว่าความทุกข์จะทวีคูณยิ่งขึ้นหากจิตยังคงฝืนกฎธรรมชาติและยึดติดในสิ่งที่ไม่สามารถบังคับบัญชาได้

4.5 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านกุศลกรรมบถ 10 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

4.5.1 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านกุศลกรรมบถ 10 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู บทคุณครู

การวิเคราะห์คุณค่าด้านกุศลกรรมบถ 10 จากบทคุณครู จะเห็นได้ว่า "บทคุณครู" ในพิธีกรรมโนราโรงครู ไม่ได้เป็นเพียงแค่บทร้องเพื่อความบันเทิงหรือการบูชาธรรมดา แต่เป็นคลังปัญญาที่บูรณาการ กุศลกรรมบถ 10 ไว้อย่างแนบเนียนและทรงพลัง ในทางพระพุทธศาสนา กุศลกรรมบถ 10 คือกรอบศีลธรรมขั้นพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เมื่อวิเคราะห์บทคุณครู ซึ่งเน้นการระลึกถึงพระคุณของพระรัตนตรัย บิดามารดา และครูอาจารย์ จะพบคุณค่า ทางวาจา (วจีกรรม 4) บทคุณครูฝึกให้ผู้รำและผู้ฟังใช้ "สัจจวาจา" และ "ปิยวาจา" การเปล่งเสียงขับร้อง บทกลอนที่มีเนื้อหาเชิดชูความดี ไม่พูดปด ไม่ส่อเสียด ไม่คำหยาบ และไม่เพ้อเจ้อ แต่เป็นการกล่าววาจาที่เป็นอรรถเป็นธรรม มีความไพเราะและก่อให้เกิดสติ ทางใจ (มโนกรรม 3): เต้นขัดที่สุตคือเรื่อง "อนภิชฌา" (ความไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น) และ "สัมมาทิฐิ" (ความเห็นชอบ) การกราบไหว้ครูเป็นการลดทอนอัตตา (ตัวตน) อ่อนน้อมถ่อมตน เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม (ทำดีได้ดี เชื่อว่าความกตัญญูจะนำพาความเจริญมาให้) ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 กล่าวว่า บทคุณครูในโนราโรงครูคือบทที่ใช้วาจาที่ดีในการสรรเสริญคุณและทำหน้าที่แปลงนามธรรมนั้นให้เป็นรูปธรรม เช่น ทางกาย (กายกรรม 3) ปาณาติปาตา เวรมณี (ไม่ฆ่าสัตว์) ในพิธีกรรมจะเน้นความเมตตา การขอขมาลาโทษต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และธรรมชาติ กาเมสุมิจฉารวา เวรมณี (ไม่ประพฤติดีในกาม) บทคุณครูมักสอดแทรกคำสอนเรื่องการรักษาวาสงวนตัว การเคารพในคู่ครอง และการตั้งมั่นในศีลธรรมของครอบครัว การควบคุมกาย ทำรำที่อ่อนช้อยแต่แข็งแกร่งในขณะที่ขับบทคุณครู คือการฝึกสมาธิและการใช้กายไปในทางที่สร้างสรรค์ (ไม่ใช่กายไปเบียดเบียน ทำร้าย หรือลักขโมยใคร) พิธีกรรมนี้จึงเป็นเครื่องมือจัดระเบียบสังคมให้คนในชุมชนเกรงกลัวต่อบาปและละอายต่อการทำชั่ว สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 กล่าวว่า บทคุณครูทำหน้าที่สอนคนด้วยการจัดอภิชฌาและพยาบาท (ทางใจ) เนื้อหาของบทคุณครูมักจะสอนให้คน "ปลง" และ "ให้อภัย" การระลึกถึงครูผู้ล่วงลับทำให้เห็นอนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ช่วยลดความพยาบาทปองร้าย (พยาบาทะ) เปลี่ยนจิตที่ร้อนรุ่มด้วยโทสะให้กลายเป็นจิตที่เปี่ยมด้วยความเมตตากรุณาตามหลักกุศลกรรมบถ

ดังนั้น การวิเคราะห์คุณค่าด้านกุศลกรรมบถ 10 จากบทคุณครูในพิธีกรรมโนราโรงครู แสดงให้เห็นว่าบทคุณครูไม่ใช่เพียงบทร้องเพื่อความบันเทิงหรือการบูชาเท่านั้น แต่เป็นคลังปัญญาที่บูรณาการกรอบศีลธรรมขั้นพื้นฐานพุทธธรรมไว้อย่างทรงพลังในการจัดระเบียบสังคม โดยสะท้อนผ่านวชิกรรม 4 ที่ฝึกให้ผู้รำและผู้ฟังใช้สัจจวาจาและปิยวาจา สรรเสริญคุณความดีผ่านบทกลอนที่ไพเราะ และก่อให้เกิดสติ สะท้อนผ่าน กายกรรม 3 ที่แปลงนามธรรมให้เป็นรูปธรรมผ่านท่ารำที่ฝึกสมาธิ

ควบคุมภายใต้สร้างสรรค์ ไม่เปื้อนเปื้อนหรือลักขโมย ทั้งยังสอดแทรกความเมตตา การขอมา ธรรมชาติ และการตั้งมั่นในศีลธรรมเรื่องการเคารพคู่ครอง และสะท้อนผ่าน มโนกรรม 3 ในการ ลดทอนอัตตา สร้างความอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาทิฐิที่เชื่อในกฎแห่งกรรมและความกตัญญู ตลอดจนการจัดความโลภ ความพยาบาท และความโกรธ ด้วยการสอนให้รู้ปลงและให้อภัยเมื่อ ระลึกถึงความไม่เที่ยงแท้ ส่งผลให้จิตใจเปลี่ยนจากความร้อนรุ่มมาเป็นความเมตตากรุณาและเกรง กลัวต่อบาปอย่างแท้จริง

4.5.2 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านกุศลกรรมบถ 10 ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู บทครูสอน

การวิเคราะห์คุณค่าด้านกุศลกรรมบถ 10 จากบทครูสอน เป็นการถอดบทเรียนเพื่อสร้าง คุณค่าทางสังคม โดยให้แก่วรรณกรรมว่า "ความงดงามที่แท้จริงต้องเริ่มจากความบริสุทธิ์ของกรรม" บทครูสอนจึงทำหน้าที่เป็นคัมภีร์ภาคปฏิบัติที่ช่วยธำรงรักษามาตรฐานจริยธรรมของสังคมไทย ช่วยให้ เยาวชนเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยสัมมาทิฐิ ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า ในบทครูสอน การที่เด็กต้องนั่งสำรวมสรีระตาม คำสั่งครู ก่อนจะร่ายรำท่าโหมโรงหรือแม่ท่าต่างๆ คือการฝึกสติให้รู้เท่าทันกาย ไม่ให้ประพฤติดล่เมิด ขนบหรือแสดงกิริยาที่ก้าวร้าว ท่ารำที่อ่อนช้อยแต่แข็งแรงสอนให้เยาวชนรู้ว่า พลังที่ยิ่งใหญ่ไม่ได้มา จากความรุนแรง แต่มาจากความสุภาพที่เป็นระเบียบ ซึ่งเป็นหัวใจของกายสุจริตที่ช่วยลดพฤติกรรม ความรุนแรงในสังคมปัจจุบันได้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 กล่าวว่า การว่าบทในบทครู สอนบังคับให้ศิษย์ต้องเปล่งเสียงที่สละสลวย ชัดเจน และมีจังหวะจะโคน นี่คือการบวกรการฝึกจิต สุจริตในชีวิตจริง เยาวชนจะเรียนรู้คุณค่าของการพูดคำสัตย์ พูดสิ่งที่สร้างสรรค์ และหลีกเลี่ยงการ ส่อเสียดตามเนื้อหาในบทสอน ซึ่งเป็นอาวุธสำคัญในการรับมือกับปัญหา หรือการใช้ถ้อยคำหยาบคาย ในโลกไซเบอร์ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า ก่อนที่เยาวชนจะก้าวขึ้นเป็นโนราใหญ่ ใจต้องนิ่งและสะอาดเสียก่อน บทครูสอนฝึกให้ศิษย์ไม่คิดริษยาทางรำของผู้อื่น และมีความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) ต่อกฎแห่งกรรมตามที่บทกลอนพรรณนา หากใจไม่ดี รำอย่างไรก็ไม่ขลัง ความคิดที่ ถูกต้องตามหลักธรรมจะช่วยให้เด็กเติบโตไปอย่างถูกที่ถูกทาง ไม่หลงผิดไปตามกิเลสที่เฝ้าวนใน สังคมปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า กุศลกรรมบถ 10 ในบทครูสอนทำงาน กับจิตได้สำนึกผ่านการทำซ้ำ เยาวชนที่ฝึกรำและขับบทนี้อย่างสม่ำเสมอจะมีพฤติกรรมที่ยับยั้งชั่งใจ ได้ดีขึ้น มีความฉลาดทางศีลธรรม สูงขึ้น เพราะศิลปะโนราได้เปลี่ยนหลักธรรมที่ดูยากให้กลายเป็น 'ความเคยชินทั้งงดงาม' ช่วยให้เยาวชนมีสุขภาพจิตที่เข้มแข็งและไม่หวั่นไหวต่อสิ่งชั่วร้ายได้ง่าย ซึ่ง สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 กล่าวว่า สังคมที่ประกอบด้วยบุคคลที่สำรวม กาย วาจา และใจ คือสังคมในอุดมคติ บทครูสอนเป็นเครื่องมือสร้างต้นแบบพลเมืองดี เมื่อเยาวชนนำหลักการเหล่านี้ไป

ใช้ในชีวิตประจำวัน ค่านิยมการเคารพสิทธิผู้อื่นและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติจะถูกธำรงไว้ได้อย่างยั่งยืน บทโนราจึงทำหน้าที่เป็น 'สถาบันขัดเกลาจริยธรรม' ที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าการสอนในตำราเพียงอย่างเดียว

ดังนั้น การวิเคราะห์คุณค่าด้าน กุศลกรรมบถ 10 ผ่านภูมิปัญญา "บทครูสอน" ในการแสดงโนรา สะท้อนให้เห็นถึงนวัตกรรมทางจริยธรรมที่ปรับเปลี่ยนหลักพุทธธรรมให้เป็น "แบบฝึกหัดภาคปฏิบัติ" เพื่อสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ท่ามกลางวิกฤตความเสื่อมถอยทางจิตใจในสังคมร่วมสมัย โดยบทเรียนนี้เริ่มต้นจากการฝึกสำรวจสรีระผ่านท่วงท่ารำเพื่อบ่มเพาะ กายสุจริต ที่ช่วยลดพฤติกรรมก้าวร้าว ควบคู่ไปกับการฝึกเปล่งเสียงว่าบทที่ชัดเจนสละสลวยเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันด้าน วาจาสุจริต ในการรับมือกับปัญหาการสื่อสารที่รุนแรงในโลกดิจิทัล และที่สำคัญที่สุดคือการขัดเกลา มโนสุจริต ผ่านการสร้างสัมมาทิฐิและความเท่าทันอารมณ์ริษยา ทำให้เยาวชนมีทักษะการกำกับตนเอง และมีความฉลาดทางศีลธรรม ที่เข้มแข็ง การซึมซับกุศลธรรมผ่านกระบวนการทางศิลปะจึงไม่ใช่เพียงการสืบทอดนาฏศิลป์ แต่เป็นการสร้าง "ความเคยชินทั้งดงาม" ในจิตใต้สำนึกที่ช่วยยกระดับเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองคุณภาพผู้มีทั้งความอ่อนน้อมและการยับยั้งชั่งใจ อันเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนสังคมไทยสู่ความสันติสุขอย่างยั่งยืน

4.6 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านไตรลักษณ์ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

4.6.1 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านไตรลักษณ์ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

บทขุนหา

บทขุนหาเปรียบเสมือนการจำลองวัฏจักรของโลกและชีวิต ได้สังเคราะห์หลักไตรลักษณ์ที่ปรากฏในแต่ละบทไว้สอดคล้องกันอย่างมีความหมาย หากเราพิจารณาบท ลมพัดชายเขา และ ฝนตก เราจะเห็นหัวใจของ อนิจจัง ที่ชัดเจนที่สุด ท่วงท่าที่พลิ้วไหวราวกับยอดไม้ต้องลมหรือสายฝนที่โปรยปรายนั้น คือการย้ำเตือนว่าลาภ ยศ สรรเสริญ หรือแม้แต่ท่วงท่าทั้งดงามที่สุดก็ตกอยู่ภายใต้กฎความไม่เที่ยง มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปตามเหตุปัจจัย ไม่ต่างจากลมที่พัดมาแล้วก็จากไป ฝนที่ตกแล้วก็ซา ดับ ศิลปินจึงต้องรำด้วยสติที่รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงนี้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า ในขณะที่บท ฟาลัน และ โสกัง นั้น คือการจำลองสภาวะ ทุกข์ ออกมาเป็นรูปธรรม จังหวะที่หนักแน่นบีบคั้นของเสียงฟาคำรามเปรียบเสมือนภัยธรรมชาติและอุปสรรคชีวิตที่เราไม่อาจควบคุมได้ ส่วนความโศกเศร้าในบทโสกังก็คือความเจ็บปวดจากการพลัดพราก ท่ารำที่แสดงความอัดอั้นในบทเหล่านี้สอนให้เรายอมรับว่า ความทุกข์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่เราต้องเผชิญและก้าวข้ามด้วยความเข้าใจ ไม่ใช่ด้วยการขัดขืน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า เมื่อหลอมรวมทั้ง 4 บทเข้าด้วยกัน เราจะเห็นสภาวะ อนัตตา หรือความไม่มีตัวตนที่แท้จริง ลมจะพัดหรือฟ้าจะลั่นลั่นเป็นไปตามกลไกธรรมชาติที่ไม่มีใครบังคับบัญชาได้ การรำบทขุนหาจึงเป็นการฝึกให้โนราละวางอัตตา จน

กายและใจสั่นกลายไปกับกระแสรวมชาติ เมื่อนั้นโนราจะไม่ได้รำเพื่ออวดความเก่งกาจของตน แต่รำเพื่อประกาศกฎไตรลักษณ์ผ่านปลายนิ้วและย่างก้าว เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาอย่างสูงสุด

สรุปได้ว่า บทขุนหาเปรียบเสมือนการจำลองวิถีชีวิตผ่านหลักไตรลักษณ์ โดยใช้บท ลมพัดชายเขาและฝนตก สื่อถึงความไม่เที่ยง อนิจจัง ของสรรพสิ่งที่แปรปรวนตั้งลมฝน ขณะที่บท ฟ้าลั่นและโศกัง สะท้อนสภาวะบีบคั้นและการพลัดพราก ทุกข์ ที่มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยง เพื่อนำไปสู่บทสรุปแห่งการละวางตัวตน อนัตตา ผ่านความเข้าใจว่าธรรมชาติและชีวิตเป็นสิ่งที่บังคับบัญชาไม่ได้ การรำบทนี้จึงเป็นการเปลี่ยนจากศิลปะเพื่อความบันเทิงสู่การปฏิบัติ "วิปัสสนากรรมฐาน" ที่ศิลปินรำรำเพื่อคืนกายใจสู่ธาตุธรรมชาติและประกาศสัจธรรมแห่งโลกให้ปรากฏชัดเจน

4.6.2 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านไตรลักษณ์ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู บทเสียทีเสียท่า – เรือใบผ้า

โนราโรงครูใช้บทร้องเป็นครูสอนคนดูว่า ไม่มีสิ่งใดอยู่คงกระพัน เยาวชนและคนในสังคมที่ได้ฟังจะตระหนักว่าความสวยงามหรือชื่อเสียงบนเวทีนั้นเป็นเพียงภาพมายา ทำให้พวกเขารู้จักเตรียมใจยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตจริงได้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า บทเสียทีเสียท่า-เรือใบผ้าคือบทวิเคราะห์เรื่องทุกข์ที่แยบยลที่สุด เรือที่ลอยล่องกลางมหาสมุทรเปรียบเสมือนกายที่ถูกค้นหาและกรรมชุดพาไป สภาพการณ์ที่เรือต้อง 'เสียทีเสียท่า' สอนให้คนในสังคมเห็นว่าความทุกข์เป็นคุณลักษณะพื้นฐานของโลก เมื่อเข้าใจว่าทุกข์เป็นเรื่องธรรมดา คนจะเลิกฟูมฟายและหันมาหาสาเหตุของทุกข์เพื่อแก้ไขด้วยปัญญาตามแนวทางอริยสัจ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 กล่าวว่า การ ครองสติ ในยามมรสุมชีวิตครับ โดยใช้ไตรลักษณ์เป็นเครื่องนำทางเพื่อให้เราไม่ประมาทในยามรุ่งเรือง และไม่จมดิ่งในยามพลุ่งพล้ำ เปรียบเสมือนการมีสติเป็นทางเสือที่ประทับประคองเรือไม่ให้ล่ม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า คุณค่าที่สำคัญคือการเปลี่ยน ความพ่ายแพ้ ให้เป็น ปัญญา บทเสียทีเสียท่าสอนให้เยาวชนยอมรับความจริงของทุกข์เพื่อให้เกิดการปล่อยวางและเรียนรู้ที่จะลุกขึ้นใหม่ด้วยจิตใจที่เข้มแข็งและเข้าใจโลกมากขึ้น ในเชิงศิลปะ ท่ารำเหล่านี้คือการสื่อสารสัจธรรมผ่านร่างกาย โนราที่เข้าถึงบทนี้จะรำด้วยจิตวิญญาณที่ประสานเป็นหนึ่งเดียวกับกระแสรวม ไม่ใช่รำเพื่ออวดตัวตนว่าเก่งกล้า แต่รำเพื่อประกาศกฎไตรลักษณ์ให้โลกประจักษ์

สรุปได้ว่า การแสดงโนราโรงครูผ่านบทเสียทีเสียท่าและเรือใบผ้า เป็นกุศโลบายทางปัญญาที่ใช้ศิลปะการรำรำสื่อสารสัจธรรมเรื่อง ทุกข์ และกฎไตรลักษณ์ให้แก่ผู้ชมและเยาวชน โดยอุปมาชีวิตดั่งเรือที่ลอยล่องกลางมหาสมุทรซึ่งต้องเผชิญกับแรงพัดของค้นหาและวิบากกรรม เพื่อตอกย้ำว่าไม่มีสิ่งใดจริงยั่งยืนแม้แต่ชื่อเสียงหรือความงดงามบนเวที การเข้าใจความทุกข์ว่าเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของโลกจะช่วยให้คนในสังคมไม่ประมาทในยามรุ่งเรืองและไม่จมดิ่งในยามพลุ่งพล้ำ แต่สามารถใช้สติเป็นทางเสือประทับประคองชีวิตให้ยอมรับความเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนความพ่ายแพ้ให้กลายเป็น

ปัญญาตามหลักอริยสัจ บทโนราห์จึงไม่ใช่เพียงการอวดความเก่งกล้าทางฝีมือ แต่เป็นการที่ศิลปินหลอมรวมจิตวิญญาณเข้ากับกระแสธรรมเพื่อประกาศความจริงของธรรมชาติและสอนให้มนุษย์ลุกขึ้นใหม่ด้วยจิตใจที่เข้มแข็งและปล่อยวางอย่างเท่าทันโลก

4.6.3 วิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมด้านไตรลักษณ์ที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

บทแสงทอง

บทแสงทอง พรรณนาถึงดวงอาทิตย์ตั้งแต่อุทัยกาลจนถึงอัสดงคต ซึ่งมีใช้เพียงวรรณกรรมที่ให้ความสุนทรีย์ แต่คือการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมเรื่อง ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) อย่างลุ่มลึก เพื่อให้คนในสังคมได้ตระหนักถึงความจริงแท้ของสรรพสิ่งและใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 กล่าวว่า เมื่อโนราห์เริ่มร่ายรำบทแสงทองตอน "อรุณรุ่ง" พรรณนาถึงแสงสีทองที่จับขอบฟ้า ชี้ให้เห็นว่านี่คือสภาวะ "อนิจจัง" แม้แสงยามเช้าจะดูนุ่มนวลและสวยงามเพียงใด แต่มันก็อยู่เพียงชั่วครู่เพื่อจะเปลี่ยนผ่านไปสู่ความร้อนแรงยามเที่ยง ทำรำที่ขยับขยายจากท่าไหว้ไปสู่ท่าที่กว้างขึ้น สะท้อนถึงการก่อตัวของสังขารที่ไม่มีวันหยุดนิ่ง ทุกขณะที่แสงเคลื่อนคือความไม่เที่ยงที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ในตอนที่แสงอาทิตย์แผดเผาตั้งตรงเหนือหัว คือสภาวะ "ทุกขัง" แสงที่เคยสวยงามกลับกลายเป็นความร้อนที่ทนได้ยาก บีบคั้นให้ทุกสรรพสิ่งต้องแสวงหาที่ร่มเย็น ทำรำในตอนเที่ยงจะมีความมั่นคง หนักแน่น แต่แฝงด้วยความตึงเครียดของพลังงาน สอนให้เห็นว่าชีวิตในยามรุ่งเรืองที่สุด (เปรียบเหมือนวัยทำงานหรืออำนาจสูงสุด) มักแฝงไปด้วยภาระและความทุกข์ที่บีบคั้นให้เราต้องดิ้นรน มิติสุดท้ายคือเมื่อ "แสงดับอัสดง" บราชนโนราห์เน้นย้ำว่าเป็นหัวใจของ "อนัตตา" เมื่อดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า แสงที่เคยมี อำนาจที่เคยปรากฏ ก็สูญสลายไปในความมืดมิด ไม่เหลือตัวตนให้ยึดถือได้อีก ทำรำที่ค่อยๆ หุบลงและสงบนิ่งในตอนท้ายของบทแสงทอง คือการสอนให้โนราห์และผู้ชมละวางอัตตา ยอมรับว่าสุดท้ายแล้วไม่มีสิ่งใดที่เราจะบังคับให้คงอยู่ได้ตลอดไป ทุกอย่างต้องกลับคืนสู่ความว่างเปล่า ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 กล่าวว่า บทแสงทองสอนเรื่องความว่างเปล่าที่แฝงอยู่ในความมี แสงทองที่สว่างจ้าในตอนเช้าก็ต้องจางหายไปตามธรรมชาติ บรรพบุรุษโนราห์ใช้ธรรมชาติดสอนเราว่า 'เราไม่มีตัวตนที่ยั่งยืน' การตระหนักรู้ในอนัตตามบทนี้จะช่วยให้คนลดความเห็นแก่ตัว ลดการแย่งชิง เพราะในที่สุดแล้วไม่มีใครเอาอะไรไปได้แม้แต่ร่างกายของตนเอง

สรุปได้ว่า บทแสงทองในศิลปะโนราห์เป็นกุศโลบายทางปัญญาที่ใช้การเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์ตั้งแต่อรุณรุ่งจนถึงอัสดงมาจำลองหลักไตรลักษณ์อย่างลุ่มลึก โดยช่วง "อรุณรุ่ง" สื่อถึงสภาวะอนิจจัง ของสังขารที่เริ่มต้นอย่างสวยงามแต่แปรเปลี่ยนไม่หยุดนิ่ง เมื่อถึงยามเที่ยงที่แสงแผดเผาก็สะท้อนสภาวะ ทุกขัง ของชีวิตยามรุ่งเรืองที่เต็มไปด้วยภาระและความบีบคั้นที่ทนได้ยาก จนถึงกาล "อัสดง" ที่ดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้าอันเป็นหัวใจของ อนัตตา เพื่อชี้ให้เห็นความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของอำนาจและรูปร่าง ท่วงท่ารำที่ค่อยๆ สงบนิ่งในตอนท้ายจึงเป็นการสอนให้ศิลปินและผู้ชมละวางอัตตา ยอมรับความว่างเปล่าที่แฝงอยู่ในความมี และตระหนักว่าไม่มีสิ่งใดที่มนุษย์จะบังคับบัญชาให้

คงอยู่ตลอดไปได้ การเข้าใจความจริงข้อนี้จะช่วยลดความเห็นแก่ตัวและการชิงดีชิงเด่นในสังคม เพราะท้ายที่สุดแล้วทุกสรรพสิ่งล้วนต้องคืนสู่ธรรมชาติโดยปราศจากตัวตนที่ยั่งยืน

ตารางที่ 4. 1 ตารางวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครูต่อบริบทวิถีชีวิตชุมชนและสังคม

ตารางวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครูต่อบริบทวิถีชีวิตชุมชนและสังคม			
บทโนราโรงครู	หลักพุทธธรรม	ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์	คุณค่าที่เกิดขึ้นต่อบริบทชุมชนและสังคม
บทคุณครู	กัตถัญญกตเวทิตาธรรม	การหยั่งรากแห่งกัตถัญญ (การรู้คุณ) บทคุณครูเริ่มต้นด้วยการ "ภาศ" หรือการไหว้พระรัตนตรัย เทพเจ้า และบรรพชน ตั้งแต่พระยาสายฟ้าฟาด พ่อขุนศรีศรียา แม่ศรีมาลา ไปจนถึงครูโนราในยุคปัจจุบัน การฝึกจิตให้มี "สติ" ระลึกถึงที่มาของตนเอง เป็นการตอกย้ำหลักธรรมที่ว่า บุคคลจะเจริญได้ต้องไม่ลืมรากเหง้า วิชาโนราไม่ได้ฟูฟองขึ้นมาเองตามธรรมชาติ แต่ถูกส่งต่อด้วยหยาดเหงื่อและศรัทธาของบรรพชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ที่ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า บทคุณครูคือการประกาศว่าวิชาโนราไม่มีคำว่า 'ตัวกูของกู' แต่คือการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นเยาวชนที่ฝึกกราบพนั้จะได้รับแง่คิดว่า ความเก่งกาจที่เขามีนั่นมีหยาดเหงื่อของครูบาอาจารย์รองรับอยู่ การก้มกราบและการ	บทคุณครูเริ่มต้นด้วยการ "ภาศ" หรือการไหว้พระรัตนตรัย เทพเจ้า และบรรพชน ตั้งแต่พระยาสายฟ้าฟาด พ่อขุนศรีศรียา แม่ศรีมาลา ไปจนถึงครูโนราในยุคปัจจุบัน การระลึกถึงที่มาของตนเองเช่นนี้ เป็นการเตือนใจว่าคนเราจะเจริญก้าวหน้าได้ต้องไม่ลืมรากเหง้า วิชาโนราไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ถูกส่งต่อมาด้วยหยาดเหงื่อและศรัทธาของคนรุ่นก่อน บทคุณครูของโนรา คืออุบายโบราณที่แปลงธรรมะชั้นลึกให้กลายเป็น "รูปธรรม" ผ่านการรำ

		เอ่ยชื่อบรรพบุรุษในโรงพิธี ช่วยลดทอนความจองหอง และสร้างความอ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สังคมปัจจุบันโหยหา การหยั่งลึกแห่งกตเวทิตา (การตอบแทนคุณ) ความกตัญญูในบทโนราไม่ใช่เพียงแค่การจำชื่อได้ แต่คือการ "รักษาวิชาให้บริสุทธิ์" ผู้ทรงคุณวุฒิเน้นย้ำสอดคล้องกันว่า การร่ายรำตามจังหวะที่แม่นยำและการขับบทที่ไม่บิดเบือน คือการแสดงกตเวทิตาต่อครูอาจารย์อย่างสูงสุด เป็นการรักษา "มรดกทางปัญญา" ไม่ให้สูญหายหรือผิดเพี้ยนไปจากเดิม ซึ่งถือเป็นการปฏิบัติบูชาที่ยิ่งใหญ่กว่าการถวายเครื่องเซ่นสรวงบวงสรวง การขอขมาลาโทษ (การชำระจิตใจ) ในเนื้อหาบทคุณครูจะมีท่อนที่ว่า ด้วยการขอภัยในสิ่งที่ "พลั้งพลาด" ทั้งกาย วาจา ใจ ท่านสรุปได้ว่า นี่คือหลัก "หิริโอตตปปะ" คือความละอายและเกรงกลัวต่อการอกตัญญู การขอขมาครูหมอโนราในโรงพิธีเป็นการชำระล้างอัตตา (ตัวตน) ของศิลปิน ให้กลายเป็นภาชนะที่สะอาดพร้อมรับการถ่ายทอดสรีรมงคลจากครูบาอาจารย์ ซึ่งสอดคล้องกับ	และการร้อง เพื่อหล่อหลอมให้เยาวชนและคนในสังคมเป็นคนดี มีความละเอียดรอบคอบ และมีความกตัญญูนำทางชีวิต
--	--	---	--

	ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 กล่าวว่า เยาวชนที่เข้าถึงบทคุณครูจะไม่มีวันทางตัน เพราะ 'ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี' เมื่อเด็กมีความกตัญญูเขาจะเกรงกลัวต่อการทำชั่ว (หิริโอตตัปปะ) เพราะกลัวจะเสียไปถึงชื่อเสียง ครูบาอาจารย์และพ่อแม่ บทโนราจึงไม่ใช่แค่บทร้อง แต่มันคือการสร้าง 'ความขลัง' หรือสิริมงคลให้ชีวิตด้วยพลังแห่งความดี	
กุศลกรรมบถ 10	การวิเคราะห์คุณค่าด้านกุศลกรรมบถ 10 จากบทคุณครู จะเห็นได้ว่า "บทคุณครู" ในพิธีกรรมโนราโรงครู ไม่ได้เป็นเพียงแค่บทร้องเพื่อความบันเทิงหรือการบูชาธรรมดา แต่เป็นคลังปัญญาที่บูรณาการ กุศลกรรมบถ 10 ไว้อย่างแนบเนียน และทรงพลัง ในทางพระพุทธศาสนา กุศลกรรมบถ 10 คือการอบศีลธรรมขึ้นพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เมื่อวิเคราะห์บทคุณครู ซึ่งเน้นการระลึกถึงพระคุณของพระรัตนตรัย บิดามารดา และครูอาจารย์ จะพบคุณค่า ทางวาจา (วจีกรรม 4) บทคุณครูฝึกให้ผู้รำและผู้ฟังใช้ "สัจวาจา"	"บทคุณครู" ในพิธีกรรมโนราโรงครู ไม่ใช่แค่บทร้องเพื่อความบันเทิงหรือการบูชาทั่วไป แต่เป็นคลังปัญญาที่สอดแทรก "กุศลกรรมบถ 10" ซึ่งเป็นกรอบศีลธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนาไว้ อย่างแนบเนียน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือจัดระเบียบสังคมให้คนในชุมชนละอายและเกรงกลัวต่อบาป บทคุณครูของโนราจึงไม่ใช่เพียงแค่บทความบันเทิงในพิธีกรรม แต่คือ

		และ "ปิยวาจา" การเปล่งเสียง ขบร้องบทกลอนที่มีเนื้อหาเชิดชู ความดี ไม่พูดบด ไม่ส่อเสียด ไม่ คำหยาบ และไม่เพ้อเจ้อ แต่เป็น การกล่าววาจาที่เป็นอรรถเป็น ธรรม มีความไพเราะและ ก่อให้เกิดสติ ทางใจ (มโนกรรม 3): เด่นชัดที่สุดคือเรื่อง "อนภิขณา" (ความไม่โลภอยาก ได้ของผู้อื่น) และ "สัมมาทิฐิ" (ความเห็นชอบ) การกราบไหว้ ครูเป็นการลดทอนอัตตา (ตัวตน) อ่อนน้อมถ่อมตน เชื่อใน เรื่องกฎแห่งกรรม (ทำดีได้ดี เชื่อ ว่าความกตัญญูจะนำพาความ เจริญมาให้) ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 กล่าวว่า บทคุณครูในโนราโรงครูคือบทที่ ใช้วาจาที่ดีในการสรรเสริญคุณ และทำหน้าที่แปลงนามธรรมนั้น ให้เป็นรูปธรรม เช่น ทางกาย (กายกรรม 3) ปาณาติปาตา เวรมณี (ไม่ฆ่าสัตว์) ในพิธีกรรม จะเน้นความเมตตา การขอขมา ลาโทษต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และ ธรรมชาติ กาเมสุมิจณาจรา เวรมณี (ไม่ประพฤติดิฉินกาม) บทคุณครูมักสอดแทรกคำสอน เรื่องการรักษาวินัยตน การ เคารพในคู่ครอง และการตั้งมั่น ในศีลธรรมของครอบครัว การ	เครื่องมือจัดระเบียบ สังคม ที่หล่อหลอมให้ เยาวชนและคนใน ชุมชนมีความอ่อนน้อม ถ่อมตน เกรงกลัวต่อ การทำชั่ว และใช้พลัง แห่งความดีสร้าง "สิริ มงคล" ให้กับชีวิตอย่าง แท้จริง
--	--	---	---

		ควบคุมกาย ทำร้ายที่อ่อนช้อยแต่ แข็งแกร่งในขณะที่จับบทคุณครู คือการฝึกสมาธิและการใช้กาย ไปในทางที่สร้างสรรค์ (ไม่ใช่กาย ไปเบียดเบียน ทำร้าย หรือลัก ขโมยใคร) พิธีกรรมนี้จึงเป็น เครื่องมือจัดระเบียบสังคมให้คน ในชุมชนเกรงกลัวต่อบาปและ ละอายต่อการทำชั่ว สอดคล้อง กับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 กล่าว ว่า บทคุณครูทำหน้าที่สั่งสอน คนด้วยการขจัดอภิชมาและ พยาบาท (ทางใจ) เนื้อหาของ บทคุณครูมักจะสอนให้คน "ปลง" และ "ให้อภัย" การระลึก ถึงครูผู้ล่วงลับทำให้เห็นอนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ช่วยลดความ พยาบาทปองร้าย (พยาปาทะ) เปลี่ยนจิตที่ร้อนรุ่มด้วยโทสะให้ กลายเป็นจิตที่เย็นมด้วยความ เมตตากรุณาตามหลักกุศล กรรมบถ	
บทไหว้บุญ คุณครู	กตัญญูกตเวทิตา ธรรม	ความกตัญญูคือ "วิถีแห่งพระ โพธิสัตว์" บทนี้สื่อถึงความรัก ของพ่อที่มีให้ลูก การทนทุกข์ ทรมานของแม่ ขณะตั้งครรภ์ แต่ ยังคงประคับประคองบุตรจน เติบโตใหญ่ การที่โนราขับบทนี้คือ การตอกย้ำหลัก "มาตาปิตุอุ ปภูณานัง" (การบำรุงบิดามารดา เป็นมงคลอันสูงสุด) ศิษย์โนรา	บทไหว้คุณครู หรือ "บทกำพลัดลูกอ่อน" ในการแสดงโนรา ไม่ใช่ แค่การร้องรำทั่วไป แต่ คือการจำลองหลัก "มาตาปิตุอุปภูณานัง" (การบำรุงบิดามารดา ซึ่งเป็นมงคลอันสูงสุด) ให้เห็นเป็นรูปธรรม

		ทุกคนต้องตระหนักว่า ลมหายใจและวิชาความรู้ที่มี ล้วนแลกมาด้วยความยากลำบากของพ่อแม่บรรพชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า บทไหว้บุญคุณครูหรือบทกำพลัดลูกอ่อน คือการจำลองหลัก 'มาตาปิตุอุปภูฏานัง' ให้เป็นรูปธรรมที่สุด การที่บทเพลงบรรยายถึงความทุกข์ยากของแม่ตั้งแต่อุ้มท้องจนคลอด เป็นการใช้ศิลปะสร้าง 'มโนธรรมสำนึก' ให้แก่เยาวชน บทนี้สอนให้รู้ว่าการบุญไม่ใช่แค่หน้าที่ตามกฎหมายหรือจารีต แต่คือการยอมรับความจริงว่าชีวิตเราเป็นหนี้บุญคุณธรรมชาติและผู้ให้กำเนิดอย่างไม่มีประมาณ และสามารถขัดเกลากัดดาด้วย "ความกตัญญู" คือบทนี้สอนให้ศิลปินสดทอนความจองหองผู้ทรงคุณวุฒิเน้นย้ำว่าการที่โนราต้องก้มลงกราบครูขณะขับบทกำพลัดลูกอ่อน คือการฝึกจิตให้เห็นความจริงว่า "ตัวเราไม่ได้เก่งมาด้วยตัวเอง" ความกตัญญูในบทนี้จึงทำงานร่วมกับหลัก "หิริโอตตปปะ" ทำให้โนราไม่กล้าประพฤดิเสื่อมเสีย เพราะเกรงจะกระทบไปถึงเกียรติของครูและบุญคุณของมารดาผู้ให้	ผ่านเนื้อหาที่บรรยายถึงความรักของพ่อและความทุกข์ทรมานของแม่ที่อุ้มท้องและประคบประหงมลูกจนเติบโตใหญ่ บทกำพลัดลูกอ่อนของโนรา คือศิลปะที่สอนให้คนรุ่นหลัง "อ่อนน้อมต่อครู กตัญญูต่อพ่อแม่ และเสียสละเพื่อสังคม" เปลี่ยนจากหน้าที่ทางจารีตให้กลายเป็นจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง
--	--	--	--

		กำเนิดวิชา นอกจากนี้ บทก่ำพลัดลูกอ่อนคือ "บทเรียนชีวิต" ที่สอนให้คนรุ่นหลังเห็นว่า ความรักของครูและพ่อแม่มีลักษณะเป็น "อปปมัญญา" (ไม่มีประมาณ) โนราที่จับบทนี้ได้ถึงแก่น จะไม่ใช่แค่รำส่าย แต่จะรำด้วยจิตวิญญาณที่เปี่ยมด้วย ความอ่อนน้อมและกตัญญู ซึ่งเป็นเสน่ห์ที่เรียกว่า "เมตตามหานิยม" ตามธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า ความกตัญญูในบทโนราคือการสร้าง 'โครงสร้างความสัมพันธ์' ที่มั่นคงในชุมชน หากเยาวชนซึมซับค่านิยมนี้ เขาจะเติบโตไปเป็นพลเมืองที่รู้จักแบ่งปันและเสียสละเพื่อส่วนรวม (กตเวทิตา) สังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งต้องการหลักการนี้เป็นอย่างมาก บทคุณครูจึงเป็นเครื่องมือธำรงรักษาค่านิยมที่เชื่อมโยงผู้คนในสังคมให้กลับมาเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันผ่านสายใยการรู้คุณ	
บทครูสอน	กตัญญูกตเวทิตาธรรม	ในทางพุทธศาสนา ครูอาจารย์คือ "ทิศเบื้องขวา" (ทักษิณทิศ) ผู้มีหน้าที่อนุเคราะห์ศิษย์ด้วยการแนะนำดี ให้เรียนดี และยกย่องให้ปรากฏ ตัวบทนี้สะท้อน	ในทางพระพุทธศาสนา ครูอาจารย์เปรียบเสมือน "ทิศเบื้องขวา" (ทักษิณทิศ) ผู้มีหน้าที่มอบความรู้

		คุณค่าของหลักธรรมคือ การระลึกถึงพระคุณที่เป็นองค์ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม บทธรรมาธิปไตยตั้งแต่ "ครูสอนให้เขียนหนังสือ" (ความรู้พื้นฐานในการดำเนินชีวิต) ไปจนถึงสอนในการรำนางานสำเร็จเป็นโนราใหญ่คือการผูกผ้า นี่คือการแสดงความกตัญญูโดยการไม่ลืมรากเหง้าของปัญญาที่ตนได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า กตเวทิตาที่ว่า "พ่อขุนศรีธำมาธรว่าไว้ไว้แล้วลูกวันทนา คือการแสดงออกซึ่งกตเวทิตาธรรมขั้นสูงสุดในทางศิลปิน นั่นคือการตั้งใจรำ ตั้งใจแสดงอย่างสุดฝีมือเพื่อบูชาครูต้นสาย (พ่อขุนศรีธำมาธร) การรำจึงไม่ใช่แค่การบันเทิง แต่คือพิธีกรรมแห่งการกราบไหว้และสืบทอดลมหายใจของครูไม่ให้สูญหาย และถือได้ว่าเป็นบทที่มีค่าเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า บทครูสอนนี้มีกุศโลบายที่ชาญฉลาดในการฝังจิตวิญญาณลงไปในชีวิตสำนึกของศิษย์ผ่านการเปรียบเทียบ "มูลค่า" กับ "คุณค่า" การตระหนักในคุณค่าที่ประเมินค่าไม่ได้ ท่อนที่ร้องว่า "เสียดังข้างซ้าย ดีค่าได้	และผลักดันศิษย์ให้ประสบความสำเร็จ "บทครูสอน" ในการแสดงโนราจึงเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนถึง ความกตัญญู กตเวทิตา ต่อครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาทั้งทางโลกและทางธรรมบทครูสอนจึงไม่ใช่แค่บทกลอนร้องรำ แต่เป็นเครื่องมือขัดเกลาจิตใจที่หล่อหลอมให้ศิลปินโนรามีความกตัญญู เคารพในคุณค่าของวิชา และพร้อมสืบทอดวัฒนธรรมต่อไปอย่างมั่นคง
--	--	--	---

		ห้าพารา เสด็จช้างขวา ตีค่าได้ ห้าตำลึงทอง" เป็นการใช้กวี นิพนธ์สะท้อนว่า ท่ารำที่ครูสอน นั้น มีค่ามหาศาลยิ่งกว่า ทรัพย์สินเงินทองหรือเมืองทั้ง เมือง เมื่อศิษย์ตระหนักว่าวิชาที่ ครูประประสิทธิ์ประสาทให้มีค่า ขับเคลื่อนชีวิตและสร้าง เกียรติยศได้ขนาดนี้ จิตสำนึก แห่งความกตัญญูย่อมเกิดขึ้นโดย อัตโนมัติ ทำให้ศิลปินโนราให้ ความเคารพครูบาอาจารย์อย่าง สูงสุด และใช้กรอบความกตัญญู นี้เป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวให้คน ในสายอาชีพนี้รักใคร่กลมเกลียว และเคารพอาวุโสซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ที่ทรงคุณวุฒิ ท่านที่ 9 กล่าวว่า บทนี้มีความ งดงามในการใช้ภาษาถิ่นและ ภาพพจน์ที่สื่อถึงความกตัญญูได้ อย่างมีมิติ ซึ่ง คำว่า "ปากโอษฐ์ มีอง่า พ่อขุนศรีทราว่าไว้" เป็น การสืบทอดคำสอนแบบมุข ปาฐะ (ปากต่อปาก) จาก บูรพาจารย์อย่างพ่อขุนศรีทรา การเอ่ยนามครูต้นสายในบท กลอนคือวรรณศิลป์ที่ทำหน้าที่ เป็น "อนุสาวรีย์แห่งความทรง จำ" ให้ศิษย์โนราทุกรุ่นไม่ลืมว่า ตนเองสืบเชื้อสายมาจากใคร และท่อนที่คมคายที่สุดท่อนหนึ่ง	
--	--	---	--

		คือ "เล่นเสียร่ำเสีย หวางลูก หวางเมียหาม่าย" (จงตั้งใจเล่น ตั้งใจร่ำเสียในขณะที่ยังมีโอกาส ในยามที่ลูกเมียหรือพันนาการ ทางโลกยังไม่ทำให้เราหมด โอกาสร่ำ) วรรณกรรมท่อนนี้ เตือนสติศิษย์ว่า การตอบแทน คุณครูที่ดีที่สุดคือ "ต้องทำทันที ในขณะที่มีชีวิตรและมีผลกำลัง" อย่ารอจนแก่เฒ่าหรือหมด โอกาส ถือเป็นสัจธรรมที่เตือนใจ ให้ศิษย์ตระหนักถึงหน้าที่ของ ตนเองอย่างถ่องแท้	
กุศลกรรมบท 10	การวิเคราะห์คุณค่าด้านกุศล กรรมบท 10 จากบทครูสอน เป็นการถอดบทเรียนเพื่อสร้าง คุณค่าทางสังคม โดยให้แง่คิดแก่ เยาวชนว่า "ความมั่งคั่งที่ แท้จริงต้องเริ่มจากความบริสุทธิ์ ของกรรม" บทครูสอนจึงทำ หน้าที่เป็นคัมภีร์ภาคปฏิบัติที่ ช่วยธำรงรักษามาตรฐาน จริยธรรมของสังคมไทย ช่วยให้ เยาวชนเติบโตเป็นพลเมืองที่มี คุณภาพ สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และมีจิตใจที่เปี่ยมด้วย สัมมาทิฐิต่อไป ซึ่งสอดคล้อง กับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าว ว่า ในบทครูสอน การที่ได้กตัง หนึ่งสำรวมสรีระตามคำสั่งครู	การวิเคราะห์บทครู สอนของโนรา สะท้อน ให้เห็นว่า "ความมั่งคั่งที่ แท้จริง ต้องเริ่มจาก ความบริสุทธิ์ของการ กระทำ" ศิลปะแขนงนี้ จึงไม่ใช่แค่การร่ำรำ เพื่อความบันเทิง แต่ เป็นคู่มือภาคปฏิบัติที่ หล่อหลอมให้เยาวชน เติบโตเป็นพลเมืองที่มี คุณภาพ ผ่านหลัก กุศลกรรมบท 10 (การ ทำความดี 10 ประการ)	

		ก่อนจะร่ายรำท่าโหมโรงหรือแม่ท่าต่างๆ คือการฝึกสติให้รู้เท่าทันกาย ไม่ให้ประพตติละเมิด ขนบหรือแสดงกิริยาที่ก้าวร้าว ท่ารำที่อ่อนช้อยแต่แข็งแกร่งสอนให้เยาวชนรู้ว่า พลังที่ยิ่งใหญ่ไม่ได้มาจากความรุนแรง แต่มาจากความสุภาพที่เป็นระเบียบ ซึ่งเป็นหัวใจของกายสุจริตที่ช่วยลดพฤติกรรมความรุนแรงในสังคมปัจจุบันได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 กล่าวว่า การว่าบทในบทครูสอนบังคับให้ศิษย์ต้องเปล่งเสียงที่สละสลวยชัดเจน และมีจังหวะจะโคน นี่คือกระบวนการฝึกจิตสุจริตในชีวิตจริง เยาวชนจะเรียนรู้คุณค่าของการพูดคำสัตย์ พูดสิ่งที่สร้างสรรค์ และหลีกเลี่ยงการส่อเสียดตามเนื้อหาในบทสอน ซึ่งเป็นอาวุธสำคัญในการรับมือกับปัญหา Toxic Communication หรือการใช้ถ้อยคำหยาบคายในโลกไซเบอร์ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิ ท่านที่ 4 กล่าวว่า ก่อนที่เยาวชนจะก้าวขึ้นเป็นโนราใหญ่ ใจต้องนิ่งและสะอาดเสียก่อน บทครูสอนฝึกให้ศิษย์ไม่คิดริษยาทางรำของผู้อื่น และมีความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) ต่อกฎแห่งกรรม	
--	--	---	--

		ตามที่บทกลอนพรรณนา หากใจไม่ดี รำอย่างไรรักไม่ขลัง ความคิดที่ถูกต้องตามหลักธรรมจะช่วยให้เด็กเติบโตไปอย่างถูกที่ถูกทาง ไม่หลงผิดไปตามกิเลสที่เฝ้าชวนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า กุศลกรรมบถ 10 ในบทครูสอนทำงานกับจิตได้สำนึกผ่านการทำซ้ำ (Conditioning) เยาวชนที่ฝึกฝนและขับบนี้ อย่างสม่ำเสมอจะมีพฤติกรรมที่ยับยั้งชั่งใจได้ดีขึ้น (Self-Regulation) มีความฉลาดทางศีลธรรม (MQ) สูงขึ้น เพราะศิลปะโนราได้เปลี่ยนหลักธรรมที่ดูยากให้กลายเป็น 'ความเคยชิน' ที่งดงาม' ช่วยให้เยาวชนมีสุขภาพจิตที่เข้มแข็งและไม่หวั่นไหวต่อสิ่งชั่วร้ายได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 กล่าวว่า สังคมที่ประกอบด้วยบุคคลที่สำรวม กาย วาจา และใจ คือสังคมในอุดมคติ บทครูสอนเป็นเครื่องมือสร้างต้นแบบพลเมืองดี (Active Citizen) เมื่อเยาวชนนำหลักการเหล่านี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ค่านิยมการเคารพสิทธิผู้อื่นและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติจะถูกธำรงไว้ได้อย่างยั่งยืน บทโนราจึงทำ
--	--	--

		หน้าที่เป็น 'สถาบันขัดเกลาจริยธรรม' ที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าการสอนในตำราเพียงอย่างเดียว	
บทสอนรำ	อิทธิบาท 4	บทสอนรำเริ่มต้นด้วยการปลูกฝังให้ศิษย์มี "ใจรัก" ในเครื่องแต่งกายและท่วงท่ารำ นั่นคือการสร้างความพึงพอใจในวิชาที่เรียน หากศิษย์ขาดฉันทะ การรำย่อมไร้ชีวิตชีวา การฝึกหัดในบทครูสอนจึงเริ่มต้นที่การ "วางใจ" ให้รักในครูและรักในศาสตร์เป็นอันดับแรก ในเนื้อหาบทสอนรำที่ว่าด้วยการ ฝึกรำแม่ท่าต่างๆ เน้นย้ำว่าเป็นช่วงที่ต้องใช้วิริยะสูงที่สุด บทร้องจะกำกับให้ศิษย์อดทนต่อความเจ็บปวดจากการดัดสรีระให้ "อ่อนช้อย" ตามแบบฉบับโนรา ความเพียรในบทนี้จึงไม่ใช่แค่การฝึกฝน แต่คือการพิสูจน์สัจจะวาจาต่อหน้าครูว่าศิษย์มีความมุ่งมั่นเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า ในบทสอนรำที่ต้องดัดมือ ดัดแขน จนเจ็บ น้ำตาไหล ทั้งหมดคือการฝึกวิริยะ หรือความอดทนสู้ สักมตอนนี้เด็กๆ มักจะละทิ้งอะไรง่ายๆ แต่บทโนราเหล่านี้สอนว่า 'ทองจะสุกปลั่งต้องผ่านไฟ' ความลำบากในการฝึกสอนให้	การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาศักยภาพและทักษะชีวิตของเยาวชนอย่างลึกซึ้ง โดยเริ่มจากการสร้าง ฉันทะ คือการปลูกฝังใจรักและความศรัทธาในศาสตร์เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนให้การรำมีชีวิตชีวา จากนั้นนำไปสู่ วิริยะ ในช่วงฝึกแม่ท่าที่ต้องอดทนต่อความเจ็บปวดจากการดัดสรีระ ซึ่งความยากลำบากนี้ช่วยหล่อหลอมความอดทนสู้ และสร้างภูมิคุ้มกันต่ออุปสรรค (Resilience) ให้แก่ผู้เรียน ควบคู่ไปกับ จิตตะ ที่ต้องใช้สมาธิขั้นสูงในการจดจ่ออยู่กับจังหวะ ท่วงท่า และการสอดส่ายสายตาให้แม่นยำ เป็นหนึ่งเดียวกับดนตรี และท้ายที่สุดคือ

		เยาวชนมีความทนทานต่ออุปสรรค (Resilience) ซึ่งเป็นทักษะชีวิตที่หาไม่ได้จากตำราเรียนทั่วไป บทสอนรำประกอบด้วย "ท่าแม่บท" ที่ละเอียดอ่อน ซึ่งผู้เป็นศิษย์ต้องมีจิตตะ คือความเอาใจใส่ จดจ่ออยู่กับ "จิ้งหะ" และ "ท่วงท่า" ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า การรำไม่ให้คลาดเคลื่อนแม้แต่ปลายนิ้ว การที่บทร้องสั่งให้ศิษย์ "จำท่า" และ "สวดส่ายส่ายตา" ตามมือ คือกุศโลบายในการฝึกสมาธิขั้นสูงเพื่อให้กายและใจผสานเป็นหนึ่งเดียวกับเสียงดนตรี และบทสอนรำไม่ใช่การรำตามคำสั่งอย่างเดียว แต่ศิษย์ต้องมีวิม้งสา คือการหมั่นพิจารณา "ทางรำ" ของตนเอง ปรับปรุงให้งดงามและถูกต้องตามคำครูสอน บทสรุปของบทสอนรำมักทิ้งท้ายให้ศิษย์นำวิชาไปขบคิดและประยุกต์ใช้ในการแสดงจริงอย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิดความ "ขลัง" และความเชี่ยวชาญ	วิม้งสา การหมั่นพิจารณาและทบทวนทางรำของตนเองเพื่อนำไปประยุกต์ใช้อย่างชาญฉลาดคุณค่าของบทสอนรำโนราจึงไม่ใช่เพียงแค่การสืบทอดศิลปะการแสดง แต่คือกุศโลบายในการขัดเกลาให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่น มีสติปัญญา และมีความพร้อมในการเผชิญหน้ากับโลกความจริงได้อย่างงดงามและแข็งแกร่ง
บทขุนทา	ไตรลักษณ์	บทขุนทาเปรียบเสมือนการจำลองวัฏจักรของโลกและชีวิตได้สังเคราะห์หลักไตรลักษณ์ที่ปรากฏในแต่ละบทไว้สอดคล้องกันอย่างมีความหมาย หากเรา	การรำบทขุนทาจึงไม่ใช่เพื่ออวดความเก่งกาจของตัวบุคคล แต่คือการใช้เรือนร่างอย่างก้าว และปลายนิ้ว

		พิจารณาบท ลมพัดชายเขา และ ฝนตก เราจะเห็นหัวใจของ อนิจจัง ที่ชัดเจนที่สุด ท่วงท่าที่ พลัวไหวรากับยอดไม้ต้องลม หรือสายฝนที่โปรยปรายนั้น คือ การย่ำเตือนว่าลาม ยศ สรรเสริญ หรือแม้แต่ท่วงท่าที่ งดงามที่สุดก็ตกอยู่ภายใต้กฎ ความไม่เที่ยง มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปตามเหตุปัจจัย ไม่ต่าง จากลมที่พัดมาแล้วก็จากไป ฝน ที่ตกแล้วก็ซาดับ ศิลปินจึงต้อง ร่ำด้วยสติที่รู้เท่าทันความ เปลี่ยนแปลงนี้ ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า ในขณะที่บท พาลัน และ โสกัง นั้น คือการจำลองสภาวะ ทุกข์ ออกมาเป็นรูปธรรม จังหวะที่หนักแน่นบีบคั้นของเสียงฟ้า คำรามเปรียบเสมือนภัย ธรรมชาติและอุปสรรคชีวิตที่เรา ไม่อาจควบคุมได้ ส่วนความ โสกเศร้าในบทโสกังก็คือความ เจ็บปวดจากการพลัดพราก ทำ ร่ำที่แสดงความอัดอั้นในบท เหล่านี้สอนให้เรายอมรับว่า ความทุกข์เป็นส่วนหนึ่งของ ธรรมชาติที่เราต้องเผชิญและ ก้าวข้ามด้วยความเข้าใจ ไม่ใช่ ด้วยการขัดขืน ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า	เป็นสื่อกลางในการ ประกาศสังธรรมของ ชีวิต (ไตรลักษณ์) เพื่อ ถวายเป็นพุทธบูชาอัน สูงสุด
--	--	---	--

		เมื่อหลอมรวมทั้ง 4 บทเข้าด้วยกัน เราจะเห็นสภาวะอนัตตา หรือความไม่มีตัวตนที่แท้จริง ลมจะพัดหรือฟ้าจะลั่น ล้วนเป็นไปตามกลไกธรรมชาติที่ไม่มีใครบังคับบัญชาได้ การรำบพขุนหาจึงเป็นการฝึกให้โนราละวางอัตตา (Ego) จนกายและใจกลืนกลายเป็นกับกระแสธรรมชาติ เมื่อนั้นโนราจะไม่ได้รำเพื่ออวดความเก่งกาจของตน แต่รำเพื่อประกาศกฎไตรลักษณ์ ผ่านปลายนิ้วและย่างก้าว เพื่อกลายเป็นพุทธบูชาอย่างสูงสุด	
บทเสียทีเสียท่า - เรือใบฟ้า	ไตรลักษณ์	โนราโรงครูใช้บทร้องเป็นครูสอนคนดูว่า 'ไม่มีสิ่งใดอยู่ยงคงกระพัน' เยาวชนและคนในสังคมที่ได้ฟังจะตระหนักว่า ความสวยงามหรือชื่อเสียงบนเวทีนั้นเป็นเพียงภาพมายา ทำให้พวกเขารู้จักเตรียมใจยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตจริงได้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าว ว่า บทเสียทีเสียท่า-เรือใบฟ้าคือบทวิเคราะห์เรื่องทุกขังที่แยบยลที่สุด เรือที่ลอยล้ากลางมหาสมุทรเปรียบเสมือนกายที่ถูกค้นหาและกรรมซัดพาไป สภาพการณ์ที่เรือต้อง 'เสียทีเสียท่า' สอนให้คนในสังคมเห็นว่า	คุณค่าที่แท้จริงของบทเรียนนี้คือ การใช้ศิลปะการรำโนราเป็นสื่อสอนสั่งธรรมชีวิต (ไตรลักษณ์) โดยเปรียบชีวิตมนุษย์เหมือนเรือใบที่ลอยล้าอยู่กลางมหาสมุทร ซึ่งต้องเผชิญกับมรสุมและคลื่นลมแห่งความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ท่ารำที่แสดงถึงความเพื่อยงพลาหรือ "เสียทีเสียท่า" นั้น ไม่ได้จัดทำขึ้นเพื่อความบันเทิงหรืออวดความเก่งกาจ แต่เป็น

		ความทุกข์เป็นคุณลักษณะพื้นฐานของโลก เมื่อเข้าใจว่าทุกข์เป็นเรื่องธรรมดา คนจะเลิกพุ่มพ่ายและหันมาหาสาเหตุของทุกข์เพื่อแก้ไขด้วยปัญญาตามแนวทางอริยสัจ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 กล่าวว่า การครองสติ ในยามมรสุ่มชีวิต ครับ โดยใช้ไตรลักษณ์เป็นเครื่องนำทาง เพื่อให้เราไม่ประมาทในยามรุ่งเรือง และไม่จมดิ่งในยามพลีภัยพล้ำ เปรียบเสมือนการมีสติเป็นทางเสือที่ ประทับประคองเรือไม่ให้ล่ม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า คุณค่าที่สำคัญคือการเปลี่ยน ความพ่ายแพ้ ให้เป็นปัญญา บทเสียที่เสียทำสอนให้ เยาวชนยอมรับความจริงของทุกข์ เพื่อให้เกิดการปล่อยวาง และเรียนรู้ที่จะลุกขึ้นใหม่ด้วยจิตใจที่เข้มแข็งและเข้าใจโลกมากขึ้น ในเชิงศิลปะ ทำร้าย เหล่านี้คือการสื่อสารสังคมผ่านร่างกาย ในราที่เข้าถึงบทนี้จะรำด้วยจิตวิญญาณที่ประสานเป็นหนึ่งเดียวกับกระแสธรรม ไม่ใช่รำเพื่ออวดตัวตนว่าเก่งกล้า แต่รำเพื่อประกาศกฎไตรลักษณ์ให้โลกประจักษ์	การแสดงให้เห็นว่า ไม่มีสิ่งใดอยู่ยงคงกระพัน ความสวยงาม หรือชื่อเสียงลาภยศล้วนเป็นเพียงภาพมายา เมื่อเยาวชนและคนในสังคมได้เรียนรู้บทนี้จะเกิดความตระหนักรู้ และเข้าใจความจริงของโลกใน 3 ด้านสำคัญ คือเข้าใจและยอมรับความทุกข์ มองเห็นว่าความ ผิดพลาดและความผิดหวังเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต ทำให้ไม่พุ่มพ่ายเมื่อเผชิญกับปัญญา ใช้สติเป็นทางเสือ: ช่วยให้เราไม่ประมาทในยามที่ชีวิตรุ่งเรือง และไม่จมดิ่งสิ้นหวังในยามที่พลีภัยพล้ำเปลี่ยน ความพ่ายแพ้เป็นปัญญา: เรียนรู้ที่จะปล่อยวางอัตตาตัวตน ละทิ้งตัณหา และ พร้อมที่จะลุกขึ้นสู้ใหม่ด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง และเท่าทันโลกตามแนวทางอริยสัจ 4
--	--	--	---

บทไชยชาย กลายกลับ	อิทธิบาท 4	บทไชยชายกลายกลับ คือ บทเรียนว่าด้วยการขับเคลื่อน ชีวิตด้วย ฉันทะ และ วิริยะ ท่ามกลางความยากลำบาก ในทางพระพุทธศาสนา อิทธิ บาท 4 ไม่ได้ใช้เฉพาะกับการ ปฏิบัติธรรมขั้นสูงเท่านั้น แต่เป็น หัวใจของการสร้างตัวสร้างตน (สัมมาอาชีวะ) ตัวบทนี้สะท้อน คุณค่าของหลักธรรม ได้อย่าง ซาบซึ้ง คือฉันทะ (ความพอใจ รักใคร่ในงาน) สะท้อนผ่านภาพ ของสามีที่ยอมลำบาก "มือหนึ่ง จูงควายหัวบ้าแบกไถ" และฝั่ง ภรรยาที่เต็มใจทำหน้าที่ สนับสนุนอยู่ข้างหลัง "หยิบเอา ไอ้ไต้มนั่งทำปลา... หุงแล้วแกง แล้ว" ต่างฝ่ายต่างมีใจรักใน หน้าที่ของตนเอง ไม่เกียจคร้าน เพื่อสร้างรากฐานให้ครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิ ท่านที่ 4 กล่าวว่า เรื่อง วิริยะ (ความพากเพียรพยายาม) ปรากฏชัดเจนในตอนที่ว่า "ควายนี้นมูกหนัก มาเราค่อยชัก ค่อยชักค่อยไป" และ "หวันเที่ยง ขึ้นมาไรๆ ต่อไฉนจะไปถึงนา" แม้หนทางจะไกล แต่จะเริ่ม ร้อน และอุปสรรคจาก เครื่องมือหรือสัตว์ที่ดื้อรั้น แต่ก็ ไม่ยอมถอย ใช้ความอดทนลาก	บทไชยชายกลายกลับ สะท้อนคุณค่าของการ สร้างตัวสร้างตนตาม หลัก อิทธิบาท 4 ผ่าน วิถีชีวิตชาวนาภาคใต้ ได้อย่างลึกซึ้งและเป็น รูปธรรม โดยแสดงให้เห็น ว่าการขับเคลื่อน ชีวิตท่ามกลางความ ยากลำบากต้องอาศัย หลักธรรมวรรณกรรม ชั้นนี้ไม่ได้เป็นเพียงแค่ เรื่องเล่าของชาวนา แต่ เป็นบทเรียนชีวิตที่ขัด เกลาคนในชุมชนให้ เห็นว่า ความสำเร็จใน การสร้างตัวและสัมมา อาชีวะ เกิดจากการ ผสมระหว่าง "ใจที่รัก (ฉันทะ) กายที่สู้ (วิริยะ) จิตที่โฟกัส (จิต ตะ) และสมองที่คิด วางแผน (วิมังสา)" ซึ่ง เป็นหัวใจสำคัญที่ เปลี่ยนความเหนื่อย ยากให้กลายเป็น ความสุขและความ มั่นคงในชีวิตได้อย่าง ยั่งยืน
------------------------------	-------------------	---	--

		จุง "ค่อยชักค่อยไป" จนกว่าจะถึงจุดหมาย นี่คือสัจธรรมของความเพียรที่ไม่ยอมจำนนต่อความยากลำบาก และตั้งใจทำงานของตนให้ดีที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 กล่าวว่า หากวิเคราะห์ในเชิงวิถีชีวิตชาวนาภาคใต้ บทกลอนนี้ทำหน้าที่ขัดเกลาคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าของความรักผิดชอบ และการมีใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำอย่างไม่วกแวก ในด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ จดจ่อกับงาน) ตัวบทแสดงภาพความรักผิดชอบที่แบ่งแยกกันตามบทบาทเชิงวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ตัวสามีจดจ่ออยู่กับการเตรียมดินไถนา ("หยิบแอกมาครอบคอกควาย") ส่วนภรรยา ("นางเมีย" / "แม่นวลทองประศรี") ก็จดจ่ออยู่กับงานบ้านงานเรือนอย่างไม่ปล่อยเวลาให้สูญเปล่า ท่อนที่ว่า "นั่งลงบัดไล ยึดดินเข้าในปั้นฝ้าย... หยิบหัตถ์เข้ามาปั่นฝ้าย" สะท้อนถึงโฟกัสและสมาธิในการทำงาน (จิตตะ) ที่ส่งผลให้ครอบครัวขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างมีระบบ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า บทนี้มีความงดงามในการหยิบเอาเรื่องราว "ความ	
--	--	--	--

		เหนื่อยยาก" มาขัดเกลาเป็น บทเรียนชีวิต โดยสอดแทรกหลักคิดที่เป็นเหตุเป็นผล ในด้าน วิมังสา (ความหมั่นไตร่ตรอง พิจารณาเหตุผล) ปรากฏอยู่ใน ท่อน "ทำไว้ถ้าพ่อไ้หมา หลบ จากไถนาพ่อไ้หมาดีใจ ปลาตุก ปลาช่อน เอามาสับท่อนใหญ่ๆ" วรรณกรรมท่อนนี้ชวนการคิด คำนวณและเข้าใจในจิตวิทยา การบริหารจัดการ (วิมังสา) ของ คนเป็นภรรยา ที่รู้จักคิดล่วงหน้า ว่าสามีไปทำงานเหนื่อยๆ กลับมา หากได้กินอาหารที่ดี ย่อมเกิดกำลังใจ ส่วนการ ประเมินสถานการณ์การทบทวน เวลาและระยะทาง เช่น "หวั่น มั่นช่ายลงฉายป่า" (ดวงตะวัน เริ่มคล้อยต่ำ) เป็นการสอดส่อง และประเมินเวลาในการทำงาน เพื่อปรับเปลี่ยนแรงงานให้ ทันท่วงที สะท้อนว่าตัวละครใน บทกลอนทำงานด้วยปัญญาและ การวางแผน ไม่ได้ทำไปเรื่อย ๆ โดยไร้ทิศทาง	
	ชมราวาสธรรม 4	ในยุคปัจจุบันที่โครงสร้างทาง สังคมและสถาบันครอบครัวต้อง เผชิญกับความท้าทายจาก กระแสปัจเจกนิยม (Individualism) ซึ่งมักนำไปสู่	กระแสสังคมปัจจุบันที่ มุ่งเน้นความเป็น ปัจเจกนิยมจนอาจ นำไปสู่ความเปราะบาง ในสถาบันครอบครัว

		ความเปราะบางในสัมพันธภาพ และการขาดความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ ภูมิปัญญาโนราผ่าน "บทไชยช่ายกลายกลับ" ได้ทำหน้าที่เป็นคัมภีร์ทางจริยธรรมที่แฝงไว้ด้วยความบันเทิง โดยเนื้อหาหลักได้สอดแทรกหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนหรือ "ฆราวาสธรรม 4" (สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ) ไว้อย่างแยบยล บทตอนนี้มีได้เพียงพรรณนาถึงวิถีชีวิตผู้ครองเรือนในอดีต แต่ยังไม่มอบ "รหัสทางสังคม" ที่ช่วยสอนให้เยาวชนรู้จักการวางตัว การสำรวมระวัง และการเสียสละ อันเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะช่วยถักทอสายใยแห่งความเข้าใจและสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคมไทยท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ที่ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า ในบทไชยช่ายกลายกลับ บทร้องที่ว่าถึงสามิไปนาภรรยาดูแลบ้านสื่อถึง สัจจะ คือการซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เยาวชนปัจจุบันมักมองข้ามเรื่องคำพูดและความรับผิดชอบพื้นฐาน แต่บทโนราห์สอนให้เด็กเห็นว่า ความเชื่อใจในสังคมเริ่มจากการรักษาคำพูดและการทำ	และสังคม ภูมิปัญญาโนราตอน "บทไชยช่ายกลายกลับ" ได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือขัดเกลาทางสังคม (Soft Power) และคัมภีร์ชีวิตสำหรับเยาวชน โดยการสอดแทรก "ฆราวาสธรรม 4" ไว้อย่างแยบยลบทไชยช่ายกลายกลับจึงมิใช่เพียงความบันเทิงในอดีต แต่คือ "รหัสทางสังคม" ที่หล่อหลอมให้เยาวชนเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ (Active Citizen) มีความรับผิดชอบ และสามารถบริหารจัดการทั้งชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และการทำงานได้อย่างสมดุลท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่
--	--	---	---

		หน้าที่ของตนให้ดีที่สุด หาก เยาวชนมีสัจจะตามแบบอย่างใน บทนี้ เขาจะเป็นที่ยอมรับและ เชื่อถือในทุกย่างก้าวของชีวิต ซึ่ง สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า หลั ก ทัมะ ในการ เจรจาระหว่างตัวละครไชยชาย กับภรรยา ที่ต้องมีการผ่อนหนัก ผ่อนเบา รู้จักข่มใจไม่ให้ฟุ้งเพื่อ หรือว่าตามอารมณ์ สังคมยุค ดิจิทัลที่ทุกอย่างรวดเร็วทำให้ เยาวชนมักขาดการยับยั้งชั่งใจ บทไชยชายกลับกลายกลับสอนให้ เยาวชนรู้จัก 'ดัดกมล' หรือการ ฝึกฝนตนเองให้มีวุฒิภาวะทาง อารมณ์ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญใน การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ ซึ่ง สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า วิถีชีวิตในบทไชยชาย คือการสู้ชีวิตด้วยความเหนื่อย ยากแต่ไม่ท้อถอย นั่นคือ 'ขันติ' บทโนราสอนเยาวชนว่า ชีวิต ไม่ได้ราบรื่นงามเหมือนบนเวที เสมอไป แต่มันมีความ ยากลำบาก มีอุปสรรคที่ต้องทน ให้ได้ เด็ ก ๆ ที่ซึมซับบทนี้จะมี ความอดทนต่อความลำบาก ไม่ เหียวบ่ซีไก่อ่ และเข้าใจว่า ความสำเร็จและความมั่นคงใน ชีวิตต้องแลกมาด้วยความเพียร ที่อดทน ซึ่งสอดคล้องกับ	
--	--	--	--

		ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 กล่าวว่า ความงดงามของบทนี้อยู่ที่การมอบน้ำใจให้แก่กัน หรือที่เรียกว่า 'จาคะ' คือการสละความเห็นแก่ตัวเพื่อคนรักและครอบครัว ในเชิงจิตวิทยาเยาวชนที่รู้จักการให้และเสียสละสิทธิส่วนตนเพื่อส่วนรวมตามบทโนรานี้ จะพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ได้ดีกว่าคนทั่วไป เพราะเขาสามารถก้าวข้าม 'ตัวฉัน' ไปสู่ 'พวกเรา' ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างสังคมที่เกื้อกูลกัน หากพิจารณาอย่างถ่องแท้ ธรรมาสถรรพ 4 ในบทไชยขายกลายกลับ คือคุณสมบัติของพลเมืองที่มีคุณภาพ (Active Citizen) สังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งต้องการคนที่ซื่อสัตย์ ฝึกตนได้อดทนเป็น และรู้จักเสียสละ บทโนรานี้จึงเป็น 'Soft Power' ที่ช่วยธำรงรักษาค่านิยมการอยู่ร่วมกัน ช่วยให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบต่อสังคมและบริหารจัดการชีวิตคู่และชีวิตการทำงานได้อย่างสมดุล	
บทดอกจิก ดอกจักดอก นมสวรรค์	ตัณหา 3	บทดอกจิกดอกจักดอก นมสวรรค์ มักถูกใช้เพื่อแสดง ความอ่อนข้อในการร้ายรำและ	บทดอกจิกดอกจักฯ ไม่เพียงแต่แสดงถึง ความอ่อนข้อของ

		พรรณนาความรื่นรมย์ของ ธรรมชาติ แต่มีนัยยะแฝงอยู่ด้วย คือการจำลอง จิตที่ติดอยู่ในบ่วง ตัณหา คือ กามตัณหา ความ กำหนดยินดีในรูป ในเนื้อหาที่ พรรณนาถึงดอกจิก ดอกจิก ที่ บานสะพรั่ง มีกลิ่นหอมหวลชวน ดม ผู้ทรงคุณวุฒิชี้ว่านี่คือ ตัวแทนของ กามตัณหา คือ ความยากในกามคุณทั้ง 5 (รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส) ทำรำที่ โนราแสดงอาการ "ชมดอกไม้" หรือ "เด็ดดอกไม้" อย่างทะนุ ถนอม สะท้อนถึงจิตของมนุษย์ที่ มักวิ่งเข้าหาความสุขทาง กายภาพและความงามภายนอก ที่เข้ายวนใจ ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า ในบทดอกจิกดอกจิกๆ ทำรำชม ดอกไม้สะท้อนถึง กามตัณหา คือความยินดีในรูปและกลิ่น แต่ บทเรียนที่ซ่อนอยู่คือการสอนให้ เยาวชน ชมแต่ไม่ชิง คือชื่นชม ความงามตามธรรมชาติได้โดยไม่ ต้องยึดครองเป็นเจ้าของตน สังคม ทุกวันนี้เด็กๆ มักจะอยากได้ทุก อย่างที่เห็นว่าสวยงาม บทนี้สอน ให้เขารู้จักการชื่นชมด้วยใจที่ ปล่อยวาง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ ความสุขที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้อง กับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 กล่าว	ท่วงท่าและการชื่นชม ความงามของ ธรรมชาติภายนอก เท่านั้น แต่แฝงไปด้วย หลักธรรมลึกซึ้งเรื่อง "ตัณหา" และการ ปล่อยวาง โดยท่วงท่า การรำชมและเด็ด ดอกไม้ตั้งใจปรารถนา นั้น สะท้อนถึง กามตัณหา หรือความ ต้องการเสพสุขทางโลก (รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส) ซึ่งบทเรียนนี้มุ่ง สอนให้เยาวชนรู้จัก "ชมแต่ไม่ชิง" คือ สามารถชื่นชมความ งามได้โดยไม่คิดยึดมั่น ถือมั่นมาเป็นของตน เพื่อสร้างความสุขที่ ยั่งยืนในขณะเดียวกัน เมื่อดอกไม้เริ่มเหี่ยวเฉา และต้องพราดจากไป ทำรำที่แสดงอาการ ละล้าละหล่งเสียดาย ก็ สะท้อนถึง วิภวตัณหา หรือความกลัวในความ เสื่อมสลาย ซึ่งเป็น ความทุกข์ที่เกิดจาก การไม่ยอมรับความ จริงของชีวิต คุณค่าที่
--	--	---	---

		ว่า เมื่อดอกไม้เริ่มเฉาหรือเมื่อต้องพรากจากสวนศรี ผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่าบทนี้แฝงหลัก วิภวตัณหา คือความอยากในความไม่มี ไม่เป็น หรือความกลัวในความเสื่อมสลาย จิตที่ขัดเคืองเมื่อความงามสูญสิ้นไป ทำร้ายที่สะท้อนอาการละล้าละหล่งหรือเสียดายในตอนท้าย คือการแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ที่เกิดจากการไม่ยอมรับความจริงว่า "ทุกสิ่งที่บ้าน ย่อมมีวันโรย"	แท้จริงของบทนี้จึงเป็นการใช้ศิลปะการร้ายรำเพื่อสอนให้มนุษย์ตระหนักรู้ เท่าทันจิตใจตนเอง และยอมรับกฎไตรลักษณ์ว่า "ทุกสิ่งที่บ้าน ย่อมมีวันโรย" เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตด้วยใจที่ปล่อยวางอย่างแท้จริง
บทไชยชายกาน้ำ	ตัณหา 3	บทไชยชายกาน้ำ ซึ่งเป็นบทตอนที่สะท้อนด้านมืดของมนุษย์ได้อย่างคมคายที่สุด บทไชยชายกาน้ำ ไม่ใช่เพียงเรื่องราวของการเรียนรำเพลงทอกเพลงดาบ แต่คือการตีแผ่ "ความอยาก" ที่บิดเบือนสัจจะในใจคน โดยสังเคราะห์ผ่านหลัก ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ความทะยานอยากใน "ความเด่นดัง" ไชยชายเห็นนกกาน้ำร้ายรำท่าทางสำกรายทิ้งดงามแปลกตา จิตจึงเกิด กามตัณหา คือความยินดีพอใจในรูปและท่วงท่าที่สวยงามนั้น ความอยากเสพความชื่นชมจากผู้อื่นทำให้เขามุ่งมั่นที่จะ "เอา" ทำร้านนั้นมาเป็นของตน ทำร้ายในบทนี้มักแสดงออกถึงความลึกล้ำลึกนในการจดจำ	บทไชยชายกาน้ำ ใน การแสดงโนรา เป็นบทตอนที่สะท้อนด้านมืดของมนุษย์ได้อย่างลึกซึ้ง โดยเปรียบเทียบ ตัณหา 3 ประการเข้ากับพฤติกรรมของตัวละคร เพื่อเป็นอุทาหรณ์เตือนใจคนในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะเยาวชนบทโนราตอนนี้ทำหน้าที่เป็น "เครื่องเตือนสติทางสังคม" และสอนเรื่อง จรรยาบรรณวิชาชีพ ชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จที่เกิดจากความทะยานอยากจนไร้ความกตัญญูยอม

		ท่วงท่า ซึ่งสะท้อนถึงจิตที่ถูก กามตัณหาบงการให้ไขว่คว้าหา ความพึงพอใจใส่ตัว รวมถึง ภวตัณหา ความอยากมีอำนาจ และ "ตัวตน" ที่เหนือกว่า เมื่อได้ วิชามาแล้ว ไชยชายเกิด ภวตัณหา คือความอยากเป็น "ผู้ เก่งกล้า" โดยไม่มีประวัติว่าเรียน มาจากคนที่ด้อยต่ำ การที่เขาไม่ ยอมรับนกาน้ำเป็นครู เพราะ ต้องการสถาปนา "ตัวตน" (Ego) ของตนเองให้ดูสูงส่ง ความยาก เป็นผู้ทรงวิชาที่ไร้รากเหง้านี้เอง ที่ทำให้เขาปฏิเสธความจริง และ เลือกที่จะเชิดชูตนเองเหนือสัจ ธรรมแห่งการกตัญญู ซึ่ง สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 กล่าวว่า พิจารณาบทไชยชาย กาน้ำแล้วเห็นหลัก 'ภวตัณหา' หรือความอยากเป็นคนเก่งที่ เหนือกว่าผู้อื่นอย่างชัดเจน ไชย ชายอยากเป็นศิษย์ที่มีครูสูงส่ง จนยอมมูสาและสบลูครุ่นก กาน้ำที่ด้อยต่ำ เยาวชนในโลก ไชยศิลป์ปัจจุบันมักตกอยู่ใน หลุมพรางนี้ คืออยากมีตัวตนที่ สมบูรณ์แบบจนยอมทิ้งความ จริงใจ บทนี้สอนให้เยาวชนเห็น ว่า ความสำเร็จที่เกิดจากความ ทะยานอยากจนขาดความ กตัญญูนั้น สุดท้ายจะนำไปสู่	นำมาซึ่งความอับยศ การเข้าใจโทษของ ตัณหาจะช่วยหล่อ หลอมให้เยาวชน เดิบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จัก ความพอเพียง ซื่อสัตย์ และให้เกียรติผู้อื่นโดย ไม่เกี่ยงชนชั้น เพื่อ สร้างสังคมที่อยู่บน พื้นฐานของความ กตัญญูและสัจจะอย่าง แท้จริง
--	--	---	---

		ความอภัย ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 กล่าวว่า ไชยชายพยายามไล่นกกา เพราะไม่อยากให้ใครรู้ว่าครูเป็น แค่นก นี่คือ วิภวตัมหา หรือ ความไม่อยากเป็นในสิ่งที่ตนเอง เป็นจริงๆ บทโนราตอนนี้สอน เด็กรุ่นใหม่ว่า 'ความต่ำต้อยของ ที่มา ไม่ได้ลดทอนคุณค่าของ วิชา' เยาวชนที่ซึมซับบทนี้จะ กล้าเผชิญหน้ากับความจริงไม่ พยายามลบภาพจำหรือรากเหง้า ของพ่อแม่บรรพบุรุษเพียงเพื่อ จะให้ตัวเองดูสูงส่งในสายตาคน อื่น ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 กล่าวว่า ในเชิงวิชาการ สังคมที่ถูก ขับเคลื่อนด้วยตัมหาจะขาด ความซื่อสัตย์และการแบ่งปัน บทไชยชายกาน้ำเป็นบทเรียนชั้น ที่ดีเรื่องจรรยาบรรณวิชาชีพ เยาวชนที่เข้าใจโทษของตัมหา ตามบทโนรานี้จะเติบโตเป็น ผู้ใหญ่ที่รู้จักความพอเพียง (Sufficiency) และให้เกียรติ ผู้อื่นโดยไม่เกี่ยงชนชั้น บทโนรา จึงทำหน้าที่เป็น 'เครื่องเตือนสติ ทางสังคม' ที่ช่วยลดความเห็น แก่ตัวและสร้างสังคมที่อยู่บน พื้นฐานของความกตัญญูและ สัจจะ	
--	--	---	--

บทเสื่อแผ่น่า	ตัณหา 3	บทเสื่อแผ่น่าว่าด้วยความเชื่อ การ ผิดสังจะต่อทวดเสื่อ (สิ่ง ศักดิ์สิทธิ์) จนนำมาซึ่งการ สูญเสียชีวิตของลูกหลาน เกิดะ เป็นโศกนาฏกรรมนี้ถูก ขับเคลื่อนด้วย ตัณหา 3 (กิเลส 3) ประการ คือ กามตัณหา ความหลงระเห็จในความสุข ชั่วคราว ก่อนจะเกิดการผิต สัญญา พ่อแม่หรือตัวละครใน เรื่องมักถูกครอบงำด้วย กามตัณหา คือความอยากเสพ สุขในปัจจุบัน จนละเลยสังจะที่ เคยให้ไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความ ประมาทในการเสพรูป รส กลิ่น เสียง และลาภยศ ทำให้มนุษย์ ลืม "พันธสัญญาแห่งจิต วิญญาณ" การที่เสื่อแผ่น่าออกมา ปราบกฏตัวคือการยับยั้ง กามตัณหาด้วยความตาย เพื่อ เตือนให้รู้ว่าความสุขทางโลกนั้น อันตรายหากปราศจากสังจะ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิ ท่านที่ 8 กล่าวว่า ความอยากมี อยากได้ ติดกับความสุข คือ ภาวตัณหา ความอยากมีชีวิตที่ รุ่งเรือง การที่พ่อแม่พยายาม อ่อนน้อมขอชีวิตลูก หรือการที่ มนุษย์พยายามต่อรองกับอำนาจ ทวดเสื่อ สะท้อนถึง ภาวตัณหา คือความอยากมี อยากเป็น อยาก	บทเสื่อแผ่น่าในศาสตร์ โหราไม่ได้เป็นเพียงแค การแสดงเพื่อความ บันเทิง แต่เป็นอุบาย ธรรมที่สะท้อนถึง ผลกระทบอันร้ายแรง ของการที่มนุษย์ถูก ครอบงำด้วย "ตัณหา 3 ประการ" จนนำไปสู่ การผิตสังจะต่อสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ (ทวดเสื่อ) และต้องเผชิญกับความ สูญเสียในที่สุดบทเสื่อ แผ่น่าทำหน้าที่เป็น กระจกส่องให้เห็นว่า "ความทุกข์อันแสน สาหัสของมนุษย์ เกิด จากการไม่มีสังจะและ การฝืนกฎธรรมชาติ" ตราบใดที่มนุษย์ยังถูก กิเลสครอบงำและไม่ ยอมรับความจริงของ ชีวิต โศกนาฏกรรม และการพลัดพรากก็ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้
---------------	---------	---	---

		ให้ลูกหลานคงอยู่ตลอดไปเพื่อ สืบวงศ์ตระกูล ความยึดมั่นใน "ตัวตน" และ "ของตน" (ลูกของ ฉัน) ทำให้เกิดความทุกข์อย่าง แสนสาหัสเมื่อสภาวะนั้นถูก ทำลายลง ทำร้ายเสียแต่ที่จุดต้น สื่อถึงกฎธรรมชาติที่ไม่ยกเว้น ให้แก่ความยึดมั่นถือมั่นของใคร จนนำไปถึงจุดจบแห่งการ พลัดพลาภ ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 กล่าวว่า วิภวตัณหา ความขัดเคืองและไม่ อยากยอมรับสังขารมิตินี้ที่ สะเทือนใจที่สุดคือ วิภวตัณหา เมื่อโศกนาฏกรรมเกิดขึ้น พ่อแม่ กระสับกระส่ายด้วยความไม่ อยากให้ลูกตาย ไม่อยากเผชิญ กับความพลัดพราก ปรารถนา โนราสรุปตรงกันว่าบทนี้สอน เรื่องการฝึกกฎไตรลักษณ์ ยังไม่ อยากให้เกิด (วิภวตัณหา) ความ ทุกข์ก็ยิ่งทวีคูณเป็นเท่าตัว เสี่ยง ร้องที่พรรณนาถึงการพลัดพราก ในบทเสียแต่ คือเสียงตะโกน ของจิตที่ยังไม่ยอมจำนนต่อ "กฎ แห่งกรรม"	
บทแสงทอง	ไตรลักษณ์	บทแสงทอง พรรณนาถึงดวง อาทิตย์ตั้งแต่อุทัยกาลจนถึง อัสดงคต ซึ่งมีใช้เพียง วรรณกรรมที่ให้ความสุนทรีย์ แต่คือการวิเคราะห์หลักพุทธ	บทแสงทองมีใช้เพียง วรรณกรรมที่ให้ความ สุนทรีย์และ ท่วงทำนองที่งดงามใน การร่ายรำเท่านั้น แต่

		ธรรมเรื่อง ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) อย่างลุ่มลึก เพื่อให้คนในสังคมได้ตระหนักถึงความจริงแท้ของสรรพสิ่งและใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 กล่าวว่า เมื่อโนราเริ่มร่ายรำ บทแสงทองตอน "อรุณรุ่ง" พรรณนาถึงแสงสีทองที่จับขอบฟ้า ชี้ให้เห็นว่านี่คือสภาวะ "อนิจจัง" แม้แสงยามเช้าจะดูนุ่มนวลและสวยงามเพียงใด แต่มันก็อยู่เพียงชั่วครู่เพื่อจะเปลี่ยนผ่านไปสู่ความร้อนแรงยามเที่ยง ทำรำที่ขยับขยายจากท่าไหวไปสู่ท่าที่กว้างขึ้น สะท้อนถึงการก่อตัวของสังขารที่ไม่มีวันหยุดนิ่ง ทุกขณะที่แสงเคลื่อนคือความไม่เที่ยงที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ในตอนที่แสงอาทิตย์แผดเผาตั้งตรงเหนือหัว คือสภาวะ "ทุกขัง" แสงที่เคยสวยงามกลับกลายเป็นความร้อนที่ทนได้ยาก บีบคั้นให้ทุกสรรพสิ่งต้องแสวงหาที่ร่มเย็น ทำรำในตอนเที่ยงจะมีความมั่นคง หนักแน่น แต่แฝงด้วยความตึงเครียดของพลังงาน สอนให้เห็นว่าชีวิตในยามรุ่งเรืองที่สุด (เปรียบเหมือนวัยทำงาน หรืออำนาจสูงสุด) มักแฝงไปด้วยภาระและความทุกข์ที่บีบ	คือกุศโลบายอันลุ่มลึกของบรรพบุรุษที่หยิบยกปรากฏการณ์ธรรมชาติของดวงอาทิตย์มาอธิบายหลักพุทธธรรมเรื่อง "ไตรลักษณ์" เพื่อให้ผู้คนตระหนักถึงสังขธรรม และดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท คุณค่าสูงสุดของบทแสงทองจึงเป็นการใช้ศิลปะการแสดงเป็นสื่อ นำทางปัญญา สอนให้ผู้ชมและผู้รำเข้าใจความจริงแท้ของโลก รู้จักปล่อยวาง และหันกลับมาใช้ชีวิตในสังคมด้วยความสว่างไสวทางจิตใจอย่างมีสติสัมปชัญญะ
--	--	---	---

		คั่นให้เราต้องดิ้นรน มิติสุดท้าย คือเมื่อ "แสงดับฮัสตง" ปราชาญ โนราเน้นย้ำว่าเป็นหัวใจของ "อนัตตา" เมื่อดวงอาทิตย์ลับ ขอบฟ้า แสงที่เคยมี อำนาจที่ เคยปรากฏ ก็สูญสลายไปใน ความมืดมิด ไม่เหลือตัวตนให้ ยึดถือได้อีก ทำร้ายที่ค่อยๆ หุบลง และสงบนิ่งในตอนท้ายของบท แสงทอง คือการสอนให้โนรา และผู้ชมละวางอัตตา (Ego) ยอมรับว่าสุดท้ายแล้วไม่มีสิ่งใดที่ เราจะบังคับให้คงอยู่ได้ตลอดไป ทุกอย่างต้องกลับคืนสู่ความว่าง เปล่า ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 กล่าวว่า บทแสงทองสอนเรื่องความว่าง เปล่าที่แฝงอยู่ในความมี แสง ทองที่สว่างจ้าในตอนเช้าก็ต้อง จางหายไปตามธรรมชาติ บรรพ บุรุษโนราใช้ธรรมชาติสอนเราว่า 'เราไม่มีตัวตนที่ยั่งยืน' การ ตระหนักรู้ในอนัตตาตามบทนี้จะ ช่วยให้คนลดความเห็นแก่ตัว ลด การแย่งชิง เพราะในที่สุดแล้วไม่ มีใครเอาอะไรไปได้แม้แต่ ร่างกายของตนเอง	
บทพลาอย่างม	อิทธิบาท 4	บทพลาอย่างมพรรณนาถึง ช้างพลายที่ต้องอดทนต่อการฝึก ของความขี้ขาง เปรียบได้กับศิษย์ โนราที่ต้องอดทนต่อการฝึกหัด	บทพลาอย่างม เปรียบเสมือนบทเรียน ชีวิตที่สะท้อนผ่าน กระบวนการฝึก

		ของครูอาจารย์ จำเป็นต้องใช้หลัก อธิบาท 4 นำทาง โดยมีแง่ธรรมสอดคล้องกันคือ ฉันทะ ความยินดีในพันธนาการแห่งวิชา ก่อนที่ช่างพลายจะเชื่อได้ มันต้องมีใจรักและศรัทธาในตัวเอง ในบทโนรา "ฉันทะ" คือ การที่ศิษย์มีความพอใจที่จะเดินเข้าสู่ "คอก" หรือระเบียบวินัยของครู แม้ต้องถูกจำกัดเสรีภาพชั่วคราวแต่ก็เต็มใจเพื่อแลกกับวิชาชั้นสูง ทำรำที่แสดงอาการ "นอบน้อมต่อความ" คือรูปธรรมของใจที่มีฉันทะเป็นตัวนำ และมีวิริยะ ความเพียรดิ้นรนต่อสู้กับกิเลสตน ในตอนที่ความช่าง ทำให้ช่างอดข้าวอดน้ำเพื่อให้ช่างลดพยศ บังคับให้ช่างทำตามคำสั่ง คือสภาวะของ วิริยะ คือความพากเพียรดิ้นรนที่จะเอาชนะความเจ็บปวดจากการดัดสรีระและการฝึกหัดที่หนักหน่วง ทำรำพลายงามที่มีจังหวะ รุกเร้า การย่อเข้า และการใช้พลังกำลังสะท้อนถึงการ "สู้ไม่ถอย" ของศิษย์ที่จะก้าวข้ามขีดจำกัดของร่างกาย ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 กล่าวว่า บทพลายงามคือการวางรากฐานวัฒนธรรมการทำงานที่มีคุณภาพ หากเยาวชน	ช่างพลายให้เชื่อ ซึ่งตรงกับวิธีการฝึกหัดของศิษย์โนราที่ต้องอาศัยคุณธรรม "อธิบาท 4" เป็นเครื่องนำทางสู่ความสำเร็จ ดังนั้น บทพลายงาม ไม่ใช่เพียงแค่การสืบทอดศิลปะการรำรำ แต่คือ การวางรากฐานวัฒนธรรมการทำงานที่มีคุณภาพ และหล่อหลอมค่านิยม 'ความรับผิดชอบต่อหน้าที่' ให้แก่เยาวชน ซึ่งหากนำหลักอธิบาท 4 จากโรงโนราไปประยุกต์ใช้ในวิชาชีพอื่น ๆ ก็จะช่วยพัฒนาบุคลากรให้มีความมุ่งมั่นสู่ความเป็นเลิศ และสร้างประโยชน์ขับเคลื่อนประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน
--	--	---	--

		นำหลักอิทธิบาท 4 จากโรงโนรา ไปใช้ในวิชาชีพอื่น สังคมไทยจะ เต็มไปด้วยบุคลากรที่มีความ รับผิดชอบและมุ่งมั่นสู่ความเป็น เลิศ บทโนราจึงทำหน้าที่ธำรง รักษาค่านิยม 'ความรับผิดชอบต่อหน้าที่' ให้แข็งแกร่งขึ้น เป็น การเปลี่ยนจากความเกียจคร้าน มาเป็นพลังสร้างสรรค์ที่เป็น ประโยชน์ต่อประเทศชาติ และ จำเป็นต้องมี จิตตะ ความจดจ่อ มั่นคงในสัญญาของครู ขณะที่ ช่างถูกฝึก จิตต้องจดจ่ออยู่กับ เสียงระฆังและคำสั่งของควาญ อย่างไม่วอกแวก ผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปว่านี่คือ จิตตะ ในบทพลาย งาม โนราต้องใช้สมาธิสูงมากใน การรักษาจังหวะ "สิบสองนิ้ว" และ "ย่างสามขุม" ไปพร้อมกับ อารมณ์เพลง หากใจลอยเพียง ชั่วขณะ ทำเราจะเสียสมดุลทันที การจดจ่อนี้เองที่เปลี่ยน "พยศ" ให้เป็น "พลัง" และที่สำคัญต้องมี หลักวิม้งสาควบคู่ในการดูจิตดูใจ ตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า การไตร่ตรองและปฏิภาณ แห่งคชสาร คือเมื่อช่างพลายเริ่ม "รู้ความ" ปราชญ์โนราเน้นย้ำว่า เป็นผลจาก วิม้งสา คือการหมั่น สังเกตและพิจารณาว่าต้องขยับ	
--	--	--	--

		อย่างไรจึงจะถูกต้องและงดงาม ตามที่ครูต้องการ ในทางโนราคือ การที่ศิษย์นำสิ่งที่ถูกเคียวกรามา ตกลึก จนเกิดเป็นความ เชี่ยวชาญและไหวพริบ สามารถ รำรำได้ส่งงามดังช้างทรงที่ ผ่านการฝึกมาอย่างดีที่สุด	
คุณค่าที่ได้จากหลักพุทธธรรม ที่ปรากฏในบทโรงโนราโรงครู ต่อบริบทวิถีชุมชนและสังคม		คุณค่าที่แท้จริงของศาสตร์โนราจึงไม่ใช่เพียงแค่การอนุรักษ์ ศิลปะการแสดงเพื่อความบันเทิงทางวัฒนธรรม หากแต่เป็น "นวัตกรรมทางสังคมของบรรพบุรุษ" ที่บูรณาการหลักธรรมคำ สอนทางพระพุทธศาสนาเข้ากับวิถีชีวิตอย่างกลมกลืน มรดกชิ้น นี้ทำหน้าที่หล่อหลอมคนในชุมชนให้มีความกตัญญูนำทางชีวิต มี ศีลธรรมเป็นเครื่องเกาะบังเกียนจิตใจ มีความมุ่งมั่นในการ พัฒนาตนเอง และมีความเท่าทันต่อสัจธรรมของโลก พลังแห่ง ความดีงามและปัญญาที่สืบทอดผ่านโรงโนรา นี้ จึงเป็นรากฐาน อันมั่นคงที่ช่วยสร้างสรรค์สังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข อ่อนโยน แต่แข็งแกร่ง และพร้อมที่จะเติบโตไปข้างหน้าอย่าง ยั่งยืน	

4.7 บทสรุป

การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในบทโนราโรงครูเผยให้เห็นว่า ศิลปะแขนงนี้มีได้เป็นเพียง
ความบันเทิงพื้นบ้าน แต่มีสถานะเป็น "สถาบันทางจิตวิญญาณ" และ "คุณค่าที่มีชีวิต" ที่จัดระเบียบ
โครงสร้างทางศีลธรรมของชุมชนไว้อย่างแยบยล โดยมีหลัก กตัญญูตเวทีตาธรรม เป็นรากแก้วสำคัญ
ที่ปรากฏชัดในบทคุณครูและบทไหว้บุญคุณครู (คำปลัดลูกอ่อน) เพื่อสร้างมโนธรรมสำนึกให้แก่
เยาวชนผ่านการระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษและครูอาจารย์ พร้อมทั้งใช้หลัก หิริโอตตปเป ในการ
ขอขมาเพื่อชำระจิตใจให้สะอาดและลดละอึดตา ควบคู่ไปกับการบ่มเพาะศักยภาพมนุษย์ด้วยหลัก
อิทธิบาท 4 และ กุศลกรรมบถ 10 ที่ปรากฏในบทสอนรำ บทพลายงาม และบทครูสอน ซึ่งเน้นการ
ฝึกฝนความเพียร (วิริยะ) และสมาธิ (จิตตะ) เพื่อข้ามพ้นขีดจำกัดของร่างกายและจิตใจ สู่ความเป็น
"โนราใหญ่" ที่สมบูรณ์พร้อมทั้งกาย วาจา และใจ อันเป็นต้นแบบของพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคม ใน

มิติของการดำเนินชีวิตประจำวัน บทโนราทำหน้าที่เป็นคู่มือการครองตนและเครื่องเตือนสติให้รู้เท่าทันความจริงของโลก โดยสอดแทรกหลัก ขรรษาธรรม 4 ในบทไชยช่ายกลายกลับ เพื่อสร้างสมดุลและความสุขในครอบครัวผ่านความซื่อสัตย์และการเสียสละ ขณะเดียวกันก็ใช้บทดอกจิกดอกจิกๆ บทไชยช่ายกาน้ำ และบทเสื่อเฒ่า เป็นกุศโลบายในการชี้โทษของ ตัณหา 3 ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความทุกข์และการสูญเสียจะอันนำมาซึ่งโศกนาฏกรรม เพื่อเตือนใจให้มนุษย์รู้จักยับยั้งชั่งใจและดำรงตนอยู่บนความไม่ประมาทท่ามกลางสิ่งเร้าของโลกวัตถุนิยมที่มักกระตุ้นความทะยานอยากเกินพอดี

พิธีกรรมโนราโรงครูได้นำพาปัจเจกบุคคลไปสู่ความเข้าใจอย่างลุ่มลึกในหลักไตรลักษณ์ ผ่านบทขุนทา บทแสงทอง และบทเรือใบผ้า เพื่อชี้ให้เห็นถึงความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความบีบคั้น (ทุกขัง) และความไม่มีตัวตน (อนัตตา) ของสรรพสิ่งในสังสารวัฏ การร่ายรำที่สื่อถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติและมรสุมชีวิตจึงเปรียบเสมือนวิปัสสนากรรมฐานที่ช่วยให้คนในสังคม "ตื่นรู้" และรู้จักปล่อยวางอัตตาในยามปราชัยหรือความเสื่อมสลาย ภูมิปัญญาโนราจึงเป็นเครื่องมือขัดเกลาจริยธรรมที่สามารถเปลี่ยนหลักธรรมทางศาสนาให้เป็นระเบียบปฏิบัติที่จับต้องได้ ส่งผลให้สังคมไทยดำเนินไปบนรากฐานของความดีงามและปัญญาที่มั่นคงสืบไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในงานวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจึงสรุปผล อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 แนวคิดทฤษฎีความเป็นมาของโนราโรงครู

การศึกษาวิจัยพบว่า โนราโรงครู ไม่ได้มีสถานะเป็นเพียงศิลปะการแสดงท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นพิธีกรรมทางความเชื่อที่แสดงถึงพลวัตทางวัฒนธรรมและการผสมผสานทางจิตวิญญาณของชาวภาคใต้ โดยมีรากฐานสำคัญมาจากการแสดงความกตัญญูต่อกทเวที่ต่อ "ครูหมอโนรา" และบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ความเป็นมาของโนราโรงครูถูกถ่ายทอดผ่านตำนานมุขปาฐะที่เล่าขานสืบต่อกันมามากกว่า 400 ปี แม้จะมีข้อสันนิษฐานแตกต่างกันใน 2 กระแสหลัก คือ กระแสที่เชื่อว่ามีต้นกำเนิดจากกรุงศรีอยุธยา ก่อนแพร่กระจายลงสู่ภาคใต้ และกระแสท้องถิ่น ที่เชื่อว่ามีจุดกำเนิด ณ บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (พัทลุง-นครศรีธรรมราช) แต่ทั้งสองกระแสต่างให้ความสำคัญกับตัวละครที่เป็นต้นสายวงศ์ตระกูลโนรา เช่น ขุนศรีศรัทธา และนางนวลทองสำลี

ในเชิงสัญลักษณ์ ตำนานการตั้งครุฑของนางนวลทองสำลีจากการเสวยดอกบัวหรือเกสรดอกไม้ตามนิมิตเทพเทวดา สะท้อนถึงคติ “ครุฑบิรุษุทธิ” ซึ่งเป็นการสร้างความชอบธรรมและความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่ศิลปะโนราว่ามีเชื้อสิ่งที่มีมนุษย์ทักท้วงขึ้นโดยลำพัง แต่เป็นวิชาที่ได้รับประทานมาจากสรวงสวรรค์ พัฒนาการของโนราโรงครูจึงเป็นการหลอมรวมกันอย่างแนบแน่นระหว่างความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ (Animism) ที่เชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษยังคงวนเวียนปกป้องรักษาลูกหลาน คติพราหมณ์ ที่ปรากฏผ่านเครื่องแต่งกายและพิธีกรรมการบูชาเทพเจ้าและหลักพุทธศาสนา ที่ปรากฏในรูปแบบของบทร้องที่สอนใจเรื่องบุญบาป การปล่อยวาง และกฎแห่งกรรม

โครงสร้างของพิธีกรรมโนราโรงครูถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามวัตถุประสงค์และขนาดของงาน ได้แก่ โนราโรงครูใหญ่ ซึ่งเป็นพิธีเต็มรูปแบบจัดขึ้น 3 วัน 2 คืน (วันพุธถึงวันศุกร์) เพื่อประกอบพิธีสำคัญอย่างการครอบเศียร (การบวชโนรา) และการรำแทงเซ่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการปราบกิเลสหรือสิ่งชั่วร้าย และ โนราโรงครูเล็ก หรือโรงค้ำครู ที่จัดขึ้นเพียง 1 วัน 1 คืน เพื่อ

แก่นหรือรักษาสัญญาที่ให้ไว้กับครุหมอ องค์ประกอบทางกายภาพของโรงพิธี เช่น การหันหน้าโรงไปทางทิศเหนือหรือใต้ (ลอยหวน) และการใช้อุปกรณ์อย่าง "กระแซง" หรือ "ใบเตย" บนหลังคาโรง ล้วนแฝงไว้ด้วยนัยทางประวัติศาสตร์ที่ระลึกถึงเหตุการณ์การลอยแพในตำนานทั้งสิ้น

เมื่อพิจารณาผ่านกรอบ ทฤษฎีวิญญาณนิยม (Animism) ของ Edward B. Tylor จะเห็นว่า โนราโรงครุทำหน้าที่เป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างโลกมนุษย์และโลกวิญญาณ เพื่อสร้างความมั่นใจ และลดความวิตกกังวลในชีวิต ในขณะที่หากมองผ่าน ทฤษฎีพิธีกรรม (Ritual Theory) ของ Victor Turner พิธีครอบเทริดถือเป็นช่วงเวลาแห่ง "ภาวะกึ่งกลาง" (Liminality) ที่ศิษย์โนราจะเปลี่ยนสถานะจากคนธรรมดาไปสู่ศิลปินผู้มีอาคมและสถานะทางสังคมที่สูงขึ้น

ในมิติทางสังคมวิทยา โนราโรงครุทำหน้าที่เป็น กลไกการควบคุมสังคม และสร้างเอกภาพในหมู่เครือญาติผ่านความศรัทธาเดียวกัน พิธีกรรมนี้ยังสร้างระบบความสัมพันธ์ที่เรียกว่า "ลูกหลานตายายโนรา" ซึ่งเป็นการดึงเอาสมาชิกในชุมชนมาทำกิจกรรมร่วมกัน ส่งเสริมการเฝ้าระวังจิตใจผ่านการลงทรง และการรักษาโรคทางจิตวิญญาณ ตลอดจนเป็น บ่อเกิดของงานช่างและอาชีพที่เกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่าโนราโรงครุคือสถาบันทางวัฒนธรรมที่ธำรงรักษาอัตลักษณ์ของชาวใต้อย่างเข้มแข็ง โดยใช้บทร้องและพิธีกรรมเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดหลักพุทธธรรมและจริยธรรมให้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตชุมชนสืบไป

5.1.2 หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครุ

จากการศึกษาวิจัยพบว่า โนราโรงครุ ไม่ได้เป็นเพียงมหรสพเพื่อความบันเทิงหรือพิธีกรรมทางพราหมณ์และผีบรรพบุรุษเพียงอย่างเดียว แต่มีสถานะเป็นเครื่องมือสื่อสารทางจริยธรรมที่สอดแทรกหลักพุทธธรรมไว้อย่างแยบยล ทั้งในรูปแบบของแนวคิดพื้นฐานและหลักจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติ

ในเชิงทฤษฎี โนราโรงครุใช้หลัก อริยสัจ 4 เป็นโครงสร้างหลักในการอธิบายปัญหาของชีวิต โดยเน้นที่การเข้าใจ "ทุกข์" และการค้นหา "สมุทัย" หรือต้นตอของปัญหาเพื่อนำไปสู่การดับทุกข์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) ที่มองว่าพุทธธรรมคือกระบวนการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ยังปรากฏแนวคิดเรื่อง ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) เพื่อสอนให้มนุษย์ลดการยึดติดในตัวตน และใช้ พุทธจริยศาสตร์ เป็นมาตรฐานในการกำกับพฤติกรรมผ่านเจตนาที่บริสุทธิ์ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการสร้าง "สุขภาวะทางจิตใจ" ให้เกิดขึ้นในชุมชน

จากการวิเคราะห์บทร้องและพิธีกรรม ผู้วิจัยพบหลักธรรมสำคัญที่ปรากฏชัดเจนในวิถีโนรา ดังนี้ 1. กตัญญูกตเวทิตาธรรม ถือเป็น "หัวใจ" ของพิธีโรงครุที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความเคารพต่อครุหมอและบรรพบุรุษ สะท้อนถึงการเป็นบุคคลที่หาได้ยากตามหลักพุทธศาสนา 2. อิทธิบาท 4 และ ขรവാสนธรรม 4 ปรากฏในวิถีปฏิบัติของผู้แสดงโนราที่ต้องมีใจรัก (ฉันทะ) ความเพียรในการฝึกฝน (วิริยะ) ความสัตย์ซื่อต่อวิชาและเจ้าภาพ (สัจจะ) รวมถึงความอดทนต่อความยากลำบาก

ในการแสดง (ขันติ) 3. ตัณหา 3 และ ไตรลักษณ์ ปรากฏในบทร้องประเภท"บทปลงสังขาร"ที่เตือนสติให้ผู้ชมเห็นโทษของความทะยานอยากที่เป็นบ่วงรัดตัว และชี้ให้เห็นความไม่เที่ยงของสังขาร

4. กุศลกรรมบถ 10 เป็นจรรยาบรรณของผู้แสดงที่จะต้องรักษาจากสุภาพ ไม่หยาบโหล่นและนำเสนอเนื้อหาที่เป็นกุศลเพื่อหล่อหลอมจิตใจผู้ชม และคติจากชาดก เช่น เรื่องพระยาฉันทันต์ ที่ถูกยกมาเป็นแบบอย่างของการบำเพ็ญ "ศีลบารมี" และการให้อภัย (อพยาบาท) แม้ในสถานการณ์ที่ยากลำบากที่สุด

หลักพุทธธรรมที่แฝงอยู่ในโนราโรงครูทำหน้าที่เป็น "พุทธจิตวิทยาเชิงประยุกต์" ที่ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจของทั้งผู้แสดงและผู้ชม โดยการสอดแทรกธรรมะผ่านความสนุกสนานและศรัทธา ทำให้คำสอนทางศาสนาไม่เป็นเรื่องน่าเบื่อแต่เข้าถึงวิถีชีวิตจริง ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจ ทำให้คนในชุมชนมีที่พึ่งทางใจ มั่นคงในจริยธรรม และเกิดความสามัคคีผ่านความเชื่อที่ผูกพันอยู่กับความถูกต้องดีงามตามหลักศาสนา

โนราโรงครูจึงเป็นเสมือน "ห้องเรียนจริยธรรมกลางแจ้ง" ที่ใช้ศิลปะการร่ายรำและบทขับร้องเป็นสื่อกลางในการสืบทอดพระธรรมคำสอน การคงอยู่ของโนราโรงครูจึงมิใช่เพียงการรักษาประเพณี แต่คือการรักษาหลักพุทธธรรมให้มีลมหายใจอยู่ในวิถีชีวิตของชาวใต้อย่างยั่งยืน

5.1.3 คุณค่าที่ได้จากหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

ท่ามกลางความผันแปรของโลกสมัยใหม่ โนราโรงครูยังคงดำรงบทบาทสำคัญในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงผู้คนในสังคมภาคใต้เข้าด้วยกันด้วยสายใยแห่งความกตัญญูและศรัทธาต่อบรรพบุรุษ โดยมีมิติที่ลึกซึ้งไปกว่าการเป็นมหรสพศักดิ์สิทธิ์ คือการทำหน้าที่เป็น "สถานศึกษาจริยธรรม" ที่สอดแทรกหลักพุทธธรรมและพุทธจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติไว้ในทุกอนุของตัวบท ตั้งแต่การวางรากฐานจิตใจด้วยอริยสัจ 4 ไปจนถึงการถ่ายทอดศีลธรรมผ่านวรรณกรรมชาดกและการพิจารณาไตรลักษณ์ผ่านบทปลงสังขาร ซึ่งกุศโลบายทางวัฒนธรรมเหล่านี้มิได้เพียงทำหน้าที่สืบทอดหลักธรรมคำสอนให้ดำรงอยู่นอกกรอบตำราเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการกล่อมเกล่าพฤติกรรม สร้างสุขภาวะทางจิตใจที่มั่นคง และรักษาความเป็นระเบียบทางศีลธรรมให้หยั่งรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตชุมชนสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์คุณค่า ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์และวิเคราะห์ "คุณค่า" (Value) ในฐานะโครงสร้างเชิงนามธรรมที่ทำหน้าที่เป็นเข็มทิศนำทางพฤติกรรมมนุษย์และการจัดระเบียบสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคุณค่าเหล่านั้นถูกถ่ายทอดผ่านศิลปะการแสดงศักดิ์สิทธิ์อย่าง โนราโรงครู ซึ่งเป็นพื้นที่ตัดกันระหว่างพุทธศาสนา พิธีกรรม และวิถีชุมชน คุณค่าในทางมนุษยศาสตร์มิใช่เพียงสิ่งที่มนุษย์พึงปรารถนาโดยลำพัง แต่เป็น "เลนส์" (Lens) ที่ใช้ในการประเมิน ตัดสิน และให้ความหมายต่อโลก ตามทฤษฎีอักษิโวลยี (Axiology) คุณค่าอาจเป็นทั้งสิ่งที่ดำรงอยู่เองและสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) โดยมีศาสนาทำหน้าที่เป็นแหล่งกำเนิดคุณค่า

ทางศีลธรรมที่สำคัญที่สุด ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ในการจำแนก "คุณค่าแท้" และ "คุณค่าเทียม" โดยชี้ให้เห็นว่าโนราโรงครุมีได้มุ่งเน้นเพียงคุณค่าเทียม ซึ่งเป็นความสนุกสนานชั่วคราว (Sensory Pleasure) แต่เน้นย้ำถึงคุณค่าแท้ที่ส่งเสริมการพัฒนาชีวิตจิตใจ และปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างทางสังคมของ Durkheim ที่มองว่าพิธีกรรมคือ "กาวทางสังคม" ที่เชื่อมโยงปัจเจกเข้ากับระบบจริยธรรมร่วมกัน หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครุถูกนำเสนอผ่านสัญลักษณ์และการปฏิบัติที่มีชีวิต (Lived Values) มีใช้เพียงหลักการในคัมภีร์ ผู้วิจัยพบการบูรณาการหลักธรรมสำคัญอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้ 1. กตัญญูทเวทิตาธรรม เป็นคุณค่ารากฐาน (Core Value) ที่ปรากฏผ่านพิธีไหว้ครูและการรำลึกถึงบรรพบุรุษ สอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ยกย่องความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี 2. อิทธิบาท 4 และ ขรവാสนธรรม 4 ปรากฏในจริยธรรมของผู้แสดง (ศิลปิน) ที่ต้องมีความเพียร (วิริยะ) ความสัตย์ซื่อ (สัจจะ) และความอดทน (ขันติ) เพื่อรักษาคุณภาพของการแสดงและพันธสัญญาต่อชุมชน 3. ไตรลักษณ์และต้นหา 3 ปรากฏใน "บทปลงสังขาร" ที่สอนให้ผู้ชมเห็นอนิจจัง (ความไม่เที่ยง) และลดละความยึดมั่นถือมั่นเพื่อเข้าถึงสุขภาวะทางจิตใจที่สงบเย็น 4. กุศลกรรมบถ 10 เป็นมาตรฐานความประพฤติที่สะท้อนผ่านการแสดงที่สร้างสรรค์ ไม่หยาบโลน และมุ่งเน้นการสอนสั่งให้คนทำดีทางกาย วาจา และใจ

ในเชิงมานุษยวิทยา ตัวบทโนราโรงครุทำหน้าที่เป็น "พื้นที่เชิงสัญลักษณ์" ที่คุณค่าทางพุทธศาสนาถูกทำให้มองเห็นและสัมผัสได้ (Visibility and Tangibility) ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า การถ่ายทอดธรรมะผ่านบทละครชาตก เช่น พระยาฉันทน์ เป็นการใช้ "พุทธจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติ" เพื่อโน้มน้าวให้ผู้คนเห็นคุณค่าของศิลปารมีและการให้อภัย ซึ่งมีพลังในการกำกับพฤติกรรมมากกว่าการสอนเชิงทฤษฎี คุณค่าเหล่านี้ไม่ได้หยุดนิ่ง แต่มีพลวัต (Dynamic) ที่สามารถตีความใหม่ได้ตามยุคสมัย แต่ยังคงแกนหลักในการสร้างความหมายให้กับชีวิตมนุษย์ (Meaning of Life) และการรักษาดุลยภาพระหว่าง "ประโยชน์ตน" กับ "ประโยชน์ส่วนรวม"

โดยสรุป คุณค่าหลักพุทธธรรมในโนราโรงครุคือเครื่องมือในการ "สร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์" ตามแนวทางพุทธศาสนา โดยมีพิธีกรรมเป็นกลไกเชิงสถาบันที่ช่วยค้ำจุนระบบคุณค่านี้ให้ดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม คุณค่าเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยรักษาความสงบสุขในชุมชน แต่ยังทำหน้าที่เยียวยาจิตใจและยกระดับจิตวิญญาณของผู้คนให้ก้าวพ้นจากความทุกข์ส่วนตัว สู่เส้นทางจริยธรรมที่กว้างขวางขึ้น

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครุ” พบว่าความเป็นมาของโนราโรงครุ มีรากฐานสำคัญมาจากความเชื่อและความศรัทธาที่ถักทอผ่าน “ตำนาน” (Myth) ซึ่งมีได้ทำหน้าที่เพียงแค่เรื่องเล่าในอดีต แต่เป็นเครื่องมือในการบันทึกโลกทัศน์

และระบบคิดของสังคมภาคใต้ที่สืบทอดมานานกว่า 400 ปี แม้จะมีความแตกต่างในรายละเอียดของตำนานระหว่างกระแสที่เชื่อว่ามีต้นกำเนิดจากภาคกลางกับกระแสที่เชื่อว่าเกิดจากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แต่ใจความสำคัญที่ปรากฏร่วมกันคือการสร้างสถานะความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่บรรพบุรุษหรือ "ครูหมอโนรา" ผ่านเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ เช่น การอุบัติขึ้นของท่ารำ 12 ท่าจากการนิมิตของเทวดา หรือการตั้งครุฑที่บริสุทธิ์ของนางนวลทองสำลี สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของมนุษย์ในการสร้างความหมายให้แก่พิธีกรรม เพื่อยกระดับศิลปะการแสดงให้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อมต่อระหว่างโลกมนุษย์และโลกวิญญาณ และเมื่อเมื่อพิจารณาในมิติของทฤษฎีทางมานุษยวิทยา พัฒนาการของโนราโรงครูสอดคล้องอย่างมีนัยสำคัญกับ ทฤษฎีวิญญาณนิยม (Animism) ของ Tylor, E. B. (1871) ที่อธิบายว่ามนุษย์มีความเชื่อในพลังลึกลับและวิญญาณที่ดำรงอยู่แม้ร่างกายจะดับสูญไปแล้ว พิธีโนราโรงครูจึงเป็นประจักษ์พยานของการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างลูกหลานและบรรพบุรุษ (ตายายโนรา) ผ่านกระบวนการเข้าทรงและการเซ่นไหว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นภัสมน นิรันดร์ (2550) ได้วิจัยเรื่อง พิธีโนราโรงครูท่าคุระ (งานตายายย่าน) ศึกษาพิธีกรรมโนราโรงครูในชุมชนท่าคุระ จังหวัดสงขลา พบว่าพิธีนี้มีความสำคัญในฐานะงานรวมญาติประจำปีทีนอกจากจะเป็นการรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนแล้วยังเป็นเวทีแสดงออกถึงหลักกัตถุญกตเวที ซึ่งเป็นการทำหน้าที่ทางสังคมในการสร้างความมั่นใจและลดความกลัวในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ นอกจากนี้ยังเห็นพัฒนาการที่ผ่านการ ผสมผสานความเชื่อ (Syncretism) ระหว่างการนับถือผีบรรพบุรุษ พิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ และคติทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการนำหลักความกัตถุญกตเวทีมาเป็นแกนกลางในการประกอบพิธี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิมลวรรณ สุขสวัสดิ์ (2563) ได้วิจัยเรื่อง การรำถวายครูในพิธีกรรมโนราโรงครู ศึกษาถึงความหมายและบทบาทของการรำถวายครูในพิธีกรรมโนราโรงครู พบว่าการรำนี้มีใช้เพียงกิจกรรมเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่เป็นการแสดงออกถึงหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา เช่น ความกัตถุญต่อครูบาอาจารย์ ส่งผลให้โนราโรงครูมีลักษณะเป็น "พระพุทธศาสนาระดับชาวบ้าน" ที่จับต้องได้และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตอย่างแนบแน่น ส่วนในด้านพิธีกรรมและองค์ประกอบการแสดง โนราโรงครูมีโครงสร้างที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาและจารีตที่เคร่งครัด ทั้งการสร้างโรงพิธีตามคติ "ลอยหวน" และการเลือกใช้เครื่องแต่งกายที่เลียนแบบเครื่องต้นกษัตริย์ ซึ่งเป็นการสื่อถึงอำนาจและความเป็นสิริมงคล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม (2562) ได้วิจัยเรื่อง โนราโรงครู : พิธีกรรมและความหมายทางสังคม กระบวนการเหล่านี้หากวิเคราะห์ตาม ทฤษฎีพิธีกรรม (Ritual Theory) ของ Victor Turner จะได้ศึกษาพิธีกรรมโนราโรงครูที่จัดขึ้นต่อเนื่องเป็นเวลา 3 วัน โดยเริ่มตั้งแต่คืนวันพุธจนถึงวันศุกร์ของสัปดาห์นั้น ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญหลายอย่าง เช่น การภาศครู (เปิดพิธี) การครอบเทริด (รับศิษย์ใหม่) และการรำถวายครู เห็นได้ว่าเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่าน (Liminality) ที่บุคคลในชุมชนจะละทิ้งสถานะปกติเพื่อเข้าสู่พื้นที่ทางจิตวิญญาณร่วมกัน เกิดเป็นความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(Communitas) สร้างความรักสามัคคีและสัมพันธ์ภาพในสังคมให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครูในมิติทางวิชาการ มิได้เป็นเพียงการพินิจถึงสุนทรียภาพแห่งการร่ายรำหรือจาริตแห่งพิธีกรรมเท่านั้น หากแต่เป็นการสำรวจ "พื้นที่ทางปัญญา" ที่มีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเข้ากับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้อย่างแนบเนียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิท และคณะ (2562) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู จึงสื่อให้เห็นว่าทุกบริบทของโนราโรงครู เชื่อมโยงเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ทุกบริบท ซึ่งในบทวิจัยในส่วนนี้มุ่งแสดงให้เห็นว่า "โนราโรงครู" ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่างหลักคำสอนอันลึกซึ้งในพระพุทธศาสนากับโลกทัศน์ของชุมชนผ่านการวิเคราะห์โครงสร้างพุทธธรรม 4 ประเด็นหลัก ตั้งแต่ระดับแนวคิดทฤษฎีไปจนถึงบทบาทในการหล่อหลอมจริยธรรมของสังคม ในระดับแนวคิดและทฤษฎี พุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราวางรากฐานอยู่บนหลัก อริยสัจ 4 และ ไตรลักษณ์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) (2560) และ พุทธทาสภิกขุ (2548) ได้วางกรอบการอธิบายในฐานะโครงสร้างแห่งการแก้ปัญหาและการเข้าถึง "จิตว่าง" จากการยึดติดในตัวตน มิติด้าน พุทธจิตวิทยา และ พุทธจริยศาสตร์ จึงถูกนำมาเป็นเครื่องมืออธิบายกระบวนการทำงานของจิตใฝ่มนุษย์ โดยเน้นว่า "เจตนา" คือตัวชี้วัดความเป็นกุศลหรืออกุศล สอดคล้องกับเป้าหมายในการสร้าง "สุขภาวะทางจิตใจ" ที่มีใช่เพียงการปราศจากโรค แต่คือภาวะที่จิตใฝ่มีความปกติสุข แจ่มใส และมั่นคงภายใต้กฎแห่งเหตุปัจจัย เมื่อพิจารณาหลักพุทธธรรมสำคัญที่ปรากฏเด่นชัดในบทโนราโรงครู พบว่ามีการบูรณาการคุณธรรมเข้ากับวิถีปฏิบัติของนักแสดงและผู้ชมอย่างเป็นระบบ ประการแรกคือ กตัญญูกตเวทิตาธรรม ซึ่งถือเป็น "รากแห่งวัฒนธรรมศรัทธา" ของชาวใต้ ปรากฏผ่านพิธีไหว้ครูหมอและตายายโนราเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ประการต่อมาคือ อิทธิบาท 4 และ ขรवासธรรม 4 ซึ่งเป็นคุณธรรมเชิงปฏิบัติที่นักแสดงโนราต้องยึดถือ ตั้งแต่ความรักในศิลปะ (ฉันทะ) ความเพียรฝึกซ้อม (วิริยะ) ไปจนถึงความซื่อสัตย์ต่อสัญญา (สัจจะ) และความอดทนต่อความเหนื่อยยาก (ขันติ) คุณธรรมเหล่านี้เปรียบเสมือนวินัยทางจริยธรรมที่ทำให้คณะโนราได้รับการยอมรับและน่าเชื่อถือจากชุมชน นอกจากนี้ บทโนราโรงครูยังสอดแทรกหลักธรรมเชิงปรัชญาผ่านบทขับร้องและละครชาตก เช่น เรื่อง ตัณหา 3 ที่ปรากฏใน "บทโส กังปลงสังขาร" เพื่อเตือนสติให้มนุษย์เห็นโทษของความอยากที่ผูกมัดชีวิตไว้กับความทุกข์ พร้อมทั้งเสนอทางออกผ่าน กุศลกรรมบถ 10 หรือการประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และใจ การหยิบยกเรื่องราวของ พระยาฉันทันต์ มานำเสนอ ยังเป็นการฉายภาพอุดมคติของการบำเพ็ญ "ศีลবারมี" และการให้อภัยขั้นสูงสุด (อภัยบาท) ซึ่งเป็นการยกระดับจิตใจของผู้ฟังให้ตระหนักถึงความเมตตาอันเป็นธรรมค้ำครองโลก ท้ายที่สุด หลักพุทธธรรมเหล่านี้มิได้ดำรงอยู่เพียงในรูปของถ้อยคำ แต่มีบทบาทสำคัญในการ "หล่อหลอมพฤติกรรมและจิตใจ" ของทั้งผู้แสดงและผู้ชมอย่างลึกซึ้ง โนราโรงครูจึงทำหน้าที่เป็นสถาบันขัดเกลาทางสังคมที่เปลี่ยนหลักธรรมในคัมภีร์ให้กลายเป็น "จริยศาสตร์เชิงปฏิบัติ"

ที่สัมผัสได้ ช่วยเสริมสร้างสำนึกทางศาสนาและความเกรงกลัวต่อบาป (หิริโอตตปเป) ในจิตใจของ
 สาธารณชน สรุปได้ว่า บทโนราโรงครุมิใช่เพียงมหรสพเพื่อความบันเทิง แต่เป็นภูมิปัญญาในการดูแล
 จิตใจและสื่อกลางแห่งปัญญาที่ธำรงไว้ซึ่งศีลธรรมอันดีงามของสังคมไทยภาคใต้อย่างยั่งยืน ซึ่ง
 สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรัชยา เจียวกิก และคณะ (2558) ได้วิจัย การดำรงอยู่ของมโนราห์โรงครุ
 ศึกษาโนราโรงครุในมิติของความเชื่อและบทบาททางจิตวิญญาณในชุมชน พบว่าโนราโรงครุไม่เพียง
 เป็นศิลปะการแสดงเท่านั้น แต่ยังเป็นพิธีกรรมที่ช่วยนำสุขภาวะและความสงบสุขมาสู่ชุมชน ส่วนใน
 การวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครุในมิติทางวิชาการ เผยให้เห็นถึงสถานะ
 ของศิลปะการแสดงที่เป็นมากกว่ามหรสพพื้นบ้าน หากแต่เป็น "คลังข้อมูลทางภูมิปัญญา" ที่จัด
 ระเบียบโครงสร้างทางศีลธรรมผ่านการร้อยเรียงหลักพุทธธรรมเข้ากับจารีตพิธีกรรมอย่างเป็นระบบ
 โดยมีหลัก กตัญญูกตเวทิตาธรรม เป็นแกนกลางสำคัญในการเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับครู
 และบรรพบุรุษ ซึ่งปรากฏชัดผ่านบทไหว้ครูและการอัญเชิญตายายโนรา ผสานกับการแสดงออกถึงจิต
 วิญญาณของผู้ร่ายรำที่ต้องอาศัยหลัก อิทธิบาท 4 ในการฝึกฝนเคี่ยวกรำทักษะจนบรรลุถึงความ
 เชี่ยวชาญ ขณะที่เนื้อหาในมุขปาฐะและบทเจรจา มักสอดแทรกแนวทางการครองตนด้วย ขรราวาส
 ธรรม 4 เพื่อสร้างสมดุลในชีวิตฆราวาส ควบคู่ไปกับการชี้ให้เห็นถึงโทษทัณฑ์ของ ตัณหา 3 อันเป็นบ่อ
 เกิดแห่งความทุกข์ที่มนุษย์ต้องเผชิญ ทั้งนี้ พิธีกรรมโนราโรงครุยังทำหน้าที่เป็นกุศโลบายในการขัด
 เกลาพฤติกรรมผ่านหลัก กุศลกรรมบถ 10 เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสำรวมระวังกาย วาจา และใจ ผ่าน
 กระบวนการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ที่ตอกย้ำให้เห็นถึงความเป็นอนิจจังของสังขารและสรรพสิ่งตามหลัก
 ไตรลักษณ์ หัวใจสำคัญที่หล่อเลี้ยงวิถีโนราคือหลัก "กตัญญูกตเวทิตาธรรม" ซึ่งปรากฏเด่นชัดใน บท
 คุณครู และบทไหว้บุญคุณครู (กาพลัดลูกอ่อน) โดยเป็นการหยั่งรากแห่งการรู้คุณบรรพชน ตั้งแต่พระ
 ยาสายฟ้าฟาดไปจนถึงบิดามารดาผู้ให้กำเนิดวิชา การร่ายรำที่แม่นยำและการขับบทที่ไม่บิดเบือนถูก
 ตีความเป็นการแสดงกตเวทิตาหรือ "ปฏิบัติบูชา" ที่ยิ่งใหญ่กว่าเครื่องเซ่นสรวง อีกทั้งการขอมมาลา
 โทษในโรงพิธียังสะท้อนถึงหลัก หิริโอตตปเป คือความละอายและเกรงกลัวต่อการอกตัญญู ซึ่งเป็
 นการชำระล้างอดีตของศิลปินให้กลายเป็นภาพขณะที่สะอาดพร้อมรับการถ่ายทอดสริมงคล การเข้าถึง
 บทเรียนเหล่านี้ช่วยสร้างมโนธรรมสำนึก ลดทอนความทึบม่าน และปลูกฝังความอ่อนน้อมถ่อมตน
 อันเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งในการรักษาเสถียรภาพของสังคมไทย ในด้านการพัฒนา
 ศักยภาพมนุษย์ บทสอนรำ และ บทพลายงาม ทำหน้าที่เป็นเครื่องจำลองเส้นทางแห่ง อิทธิบาท 4 ไว้
 อย่างเข้มข้น เริ่มต้นด้วยการสร้างความรักในศิลป์ (ฉันทะ) ความเพียรดิ้นรนต่อสู้กับกิเลสและร่างกาย
 ที่เจ็บปวดจากการดัดสรีระ (วิริยะ) ความจดจ่อในแม่ลายและจังหวะ (จิตตะ) และการใช้ปฏิภาณ
 ไตรตรองเพื่อปรับปรุงทางรำของตน (วิมังสา) กระบวนการนี้สอดคล้องไปกับ บทครูสอน ที่ใช้
 ท่วงท่ารำและการขับร้องเป็นเครื่องมือฝึกกาย วาจา และใจ ให้สุจริตตามหลัก กุศลกรรมบถ 10
 โดยถือว่าท่ารำที่มีค่าควรเมื่อนั้น มิได้วัดเพียงความอ่อนช้อยภายนอก แต่อยู่ที่ความบริสุทธิ์ของ

ศีลธรรมภายในตัวโนราผู้นั้น นอกจากนี้ โнораโรงครูยังทำหน้าที่เป็น "วิปัสสนากรรมฐานในคราบ ศิลปะ" ผ่านบทพรรณนาธรรมชาติและเหตุการณ์จำลองเพื่อให้เห็นถึงสัจธรรมแห่ง ไตรลักษณ์ โดยใน บทขุนทา (ลมพัดชายเขา, ฟ้าลั่น, ฝนตก, โสก้าง) และ บทแสงทอง ได้ชี้ให้เห็นถึงความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความบีบคั้นที่ทนได้ยาก (ทุกขัง) และความไม่มีตัวตน (อนัตตา) ของสรรพสิ่ง เช่นเดียวกับ บทเสียที่เสียท่า-เรือใบผ้า ที่จำลองสังสารวัฏกลางมรสุมชีวิต เพื่อสอนให้รู้จักครองสติและปล่อยวาง อดตา ขณะที่บทอื่นๆ อย่าง บทดอกจิกดอกจักษ์ และ บทไชยชายกาน้ำ ต่างทำหน้าที่เป็นอุทาหรณ์ เตือนใจให้รู้เท่าทัน ตัณหา 3 อันเป็นบ่อเกิดแห่งความอภัยและการพลัดพราก โнораโรงครูเป็นพื้นที่ ทางจิตวิญญาณและภูมิปัญญาที่หล่อหลอมขึ้นจากความเชื่อในเรื่องบรรพบุรุษ (Animism) และตำนานศักดิ์สิทธิ์ที่สืบทอดมากกว่า 400 ปี โดยทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงหลักพุทธธรรมเข้ากับ วิถีปฏิบัติของชาวใต้ผ่านกระบวนการผสมผสานความเชื่อ ที่มีหลัก กตัญญูกตเวทิตาธรรม เป็น แกนกลางสำคัญในการรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างคนในครอบครัวและชุมชน พิธีกรรมนี้มีใช้เพียงความ บันเทิงแต่เป็น "จริยศาสตร์เชิงปฏิบัติ" ที่บูรณาการหลักธรรมอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การใช้ อิทธิบาท 4 และ กุศลกรรมบถ 10 ในการเคี่ยวกรำฝึกฝนทักษะการรำรำที่บริสุทธิ์ ไปจนถึงการสอดแทรกคำ สอนเรื่อง ไตรลักษณ์ และโทษของ ตัณหา 3 ผ่านบทขับร้องและตัวละครชาดกเพื่อสร้างความเท่าทัน ต่อโลกทัศน์แห่งความไม่เที่ยง นอกจากนี้ โнораโรงครูยังทำหน้าที่เป็นสถาบันขัดเกลาทางสังคมที่สร้าง ภาวะความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและปลูกฝัง หิริโอตตปัทปะ เพื่อลดทอนอัตตาและสร้างสุขภาวะทาง จิตใจที่มั่นคง ส่งผลให้ศิลปะแขนงนี้ดำรงฐานะเป็น "พระพุทธศาสนาระดับชาวบ้าน" ที่ธำรงศีลธรรม และสันติสุขของสังคมภาคใต้ได้อย่างยั่งยืน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. นโยบายด้านการศึกษา (Soft Power & Education)

หลักสูตรท้องถิ่น ให้กระทรวงศึกษาธิการบูรณาการบทขับโนรา (โดยเฉพาะบทปลงสังขาร และบทสอนจริยธรรม) เข้าเป็นส่วนหนึ่งของวิชาจริยศึกษาในโรงเรียนภาคใต้ เพื่อให้เด็กและเยาวชน เรียนรู้พุทธธรรมผ่านรากเหง้าทางวัฒนธรรม

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ สนับสนุนให้โรงเรียนจัดกิจกรรม "ห้องเรียนจริยธรรมกลางแจ้ง" โดยเชิญศิลปินโนรามาถ่ายทอดหลักธรรมผ่านการรำและขับร้อง เพื่อลดช่องว่างระหว่างศาสนาและ วิถีชีวิตเยาวชน

2. นโยบายด้านวัฒนธรรมและส่งเสริมเอกลักษณ์ (Cultural Identity)

การจดทะเบียนมรดกที่ยังมีลมหายใจ สนับสนุนให้กระทรวงวัฒนธรรมขึ้นทะเบียน "บทโนรา สอนธรรม" เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ต้องได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ (Safeguarding)

พื้นที่สร้างสรรค์ (Cultural Space) ส่งเสริมให้วัดและชุมชนเป็นศูนย์กลางการจัดนิทรรศการและพิธีกรรมโนราโรงครูในฐานะพื้นที่ "บำบัดทางจิตวิญญาณ" และ "สร้างสุขภาวะทางสังคม"

3. นโยบายด้านการพัฒนาสังคมและสุขภาพจิต (Social Well-being)

พุทธจิตวิทยาชุมชน ให้กรมสุขภาพจิตร่วมกับภาคีเครือข่ายวัฒนธรรม ศึกษาและนำกระบวนการในพิธีโนราโรงครูมาประยุกต์ใช้เป็น "กิจกรรมบำบัด" หรือกลุ่มบำบัดเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้แก่คนในชุมชน

กลไกการสื่อสารทางจริยธรรม ใช้สื่อศิลปะโนราเป็นช่องทางในการรณรงค์ประเด็นทางสังคมปัจจุบัน (เช่น ยาเสพติด หรือความรุนแรง) โดยใช้หลักพุทธธรรมและ "ความศักดิ์สิทธิ์ของครูหมอ" เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

4. นโยบายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศรัทธา (Faith-based Tourism)

ยกระดับจากมหรสพสู่ศูนย์กลางการเรียนรู้ พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโนราโรงครูที่มุ่งเน้นการเข้าถึง "คุณค่าแท้" (การฝึกสมาธิ การเข้าใจสังขาร) มากกว่า "คุณค่าเทียม" (การแสดงเพื่อความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว)

ความยั่งยืนของโนราโรงครูไม่ได้ขึ้นอยู่กับการรักษารูปแบบดั้งเดิมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีการ "จัดการความรู้และประยุกต์ใช้" ให้พุทธธรรมที่ซ่อนอยู่ในบทร้องสามารถทำหน้าที่เป็นเข็มทิศทางจริยธรรมให้แก่คนรุ่นใหม่ได้ นโยบายที่มีประสิทธิภาพต้องบูรณาการทั้ง ศาสนา ศิลปะ และการพัฒนาสังคม เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

5.3.2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะ และกระบวนการในการศึกษาของผู้ที่สนใจ

2. ควรมีการขยายความ แปลความให้ได้กลุ่มใหม่ได้เข้าใจบทคำสอน ที่แฝงอยู่ในบทประพันธ์ แต่ต้องผสมผสานด้วยความบันเทิง เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชม

3. ควรศึกษาโนราโรงครูให้ครบทุกมิติ ทั้งการร่ายรำ การขับร้อง การทำพิธีกรรมและอื่น ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ เพื่อแสดงถึงคุณค่าต่อการมีอยู่ของโนราโรงครู รวมไปถึงการเคารพต่อพ่อแม่ครูบาอาจารย์ และข้อควรปฏิบัติของโนราในการประกอบพิธีกรรม เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เข้าใจถึงแก่นแท้ของโนราโรงครู

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2514). *กำเนิดโนราละครชาตรีและการละเล่นของไทย*. กรมศิลปากร.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). *การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค*. ภาพพิมพ์.
- เกศยา โอสธานุเคราะห์. (2544). *วิถีชีวิตเด็กเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร: ศึกษาที่ชุมชนสถานีรถไฟหัวลำโพง กรุงเทพฯ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*.
- จินตนา อนุวัฒน์. (2566). การรำถวายครูในพิธีกรรมโนราโรงครู. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการวิจัย และงานสร้างสรรค์ปีที่ 10 ฉบับที่ 1*, 68-89.
- จิรัชยา เจียวีก และคณะ . (2558). *ศาสตร์ ศิลป์ ถิ่นฐาน คนไทยควรรักษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์.
- ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์. (2523). *ชีวิตไทยปากใต้ ชุดที่ 4. นครศรีธรรมราช : ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช*.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2547). *วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2549). *วรรณคดีวิจารณ์*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2543). *การวิเคราะห์เนื้อหา*. โรงพิมพ์ศาสนา.
- นภัสมน นิจันตร์ . (2550). *โนรา : สัญลักษณ์ พิธีกรรม ตัวตนคนใต้รอบลุ่มทะเลสาบสงขลา ยุคโลกาภิวัตน์*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรทิพย์ มหันตมรรค. (2544). *ศึกษาชีวิตประวัติและผลงานด้านโนราของโนรายก. มหาวิทยาลัยทักษิณ*.
- พรรัตน์ ดำรุ่ง. (2563). *โนรา : ศิลปะการร้องรำที่ผูกพันกับชีวิต. ใน กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. กระทรวงวัฒนธรรม*.
- พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิท (จิตประสงค์) และคณะ. (2562). *ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู. วารสารมหาจุฬานาครทรรค์ 6(5), 2481-2500*.

พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิท(จิตประสงค์), พระครูวิจิตรศีลาจาร, สิทธิโชค ปาณะศรี, และ สวัสดิ์

อินทัย. (2562). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 2483-2464.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2555). *พุทธธรรม: ฉบับปรับขยาย (พิมพ์ครั้งที่ 32)*.

สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.

พระไพศาล วิสาโล . (2562). สันติวิธีในทัศนะพุทธธรรม. *มูลนิธิโกลคิมทอง*.

พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล และคณะ. (2545). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์.

พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล, และ เฉลิมลาภ ราชภัฏธำรงค์. (2542). มนุษย์กับสังคม Man and society.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 2.

พิทยา บุขรรัตน์. (2546). การแสดงพื้นบ้าน : การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับสังคมและ

วัฒนธรรมบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา กรณีศึกษาหนังตะลุงและโนราช่วงการปฏิรูปการปกครอง สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงปัจจุบัน. *ศูนย์ข้อมูลการวิจัย Digital "วช."*.

พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ตัวกู-ของกู: ฉบับสมบูรณ์*. ธรรมสภา.

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (บรรณาธิการ). (2547). การเรียนการสอนที่มีการวิจัยเป็นพื้นฐาน พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภูสิทธิ์ ขันติกุล. (2552). การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนวัดประหารระบือธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร.

รายงานวิจัยกรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546*. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

รินฤทัย สัจจพันธุ์. (ม.ป.ป.). *วรรณกรรมวิจารณ์*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

รุ่งรัตน์ ทองสกุล. (2549). *การจัดการการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชนประเพณีและวรรณกรรมท้องถิ่นของ*

จังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่. เข้าถึงได้จาก แหล่งที่มา <http://www.ttresearch.org>:

<http://www.ttresearch.org>

รุ่งรัตน์ ทองสกุล, มยุเรศ ตนะวัฒนา, และ วชิราภรณ์ ชนะศรี. (2549). การจัดการการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน ประเพณี และวรรณกรรมท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่. *ศูนย์ข้อมูลการวิจัย Digital "วช."*.

วรรณกร พลพิชัย , และ เจตนา อินยะรัตน์. (2561). การศึกษาความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบการสืบทอดครุฑมอโนราและโนรา. *มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย*.

วิมลวรรณ สุขสวัสดิ์. (2563). การรำถวายครุฑในพิธีกรรมโนราโรงครู. *คลังปัญญา มหาวิทยาลัยศิลปากร*.

ศิริภัสร์ ศรีแก้ว. (2556). โนราโรงครูวัดท่าแค: การสืบสานท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์. *การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ครั้งที่ 8*. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม. (2562). โนราโรงครู: พิธีกรรมและความหมายทางสังคม. *มหาวิทยาลัยทักษิณ*.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2464). *ตำนานละครโอเปร่า*. โรงพิมพ์ไทย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). (2560). *พุทธธรรม: ฉบับปรับขยาย (พิมพ์ครั้งที่ 45)*. มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุขศิริ บุญเรือง. (2545). การปลูกไม้ดอกไม้ประดับกับวิถีชุมชน: กรณีศึกษาบ้านศิลา ตำบลศิลา จังหวัดขอนแก่น. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*.

สุพัตรา สุภาพ. (2541). สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

สุภางค์ จันทวานิช. (2561). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ พิมพ์ครั้งที่ 24*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมาลี หวังพุดิ. (2546). ไทย (ภาคใต้) ความเป็นอยู่และประเพณี. *สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา*.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2548). การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม: การเรียนรู้ร่วมกับชุมชน
เชียงใหม่ . เครือข่ายงานวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ.

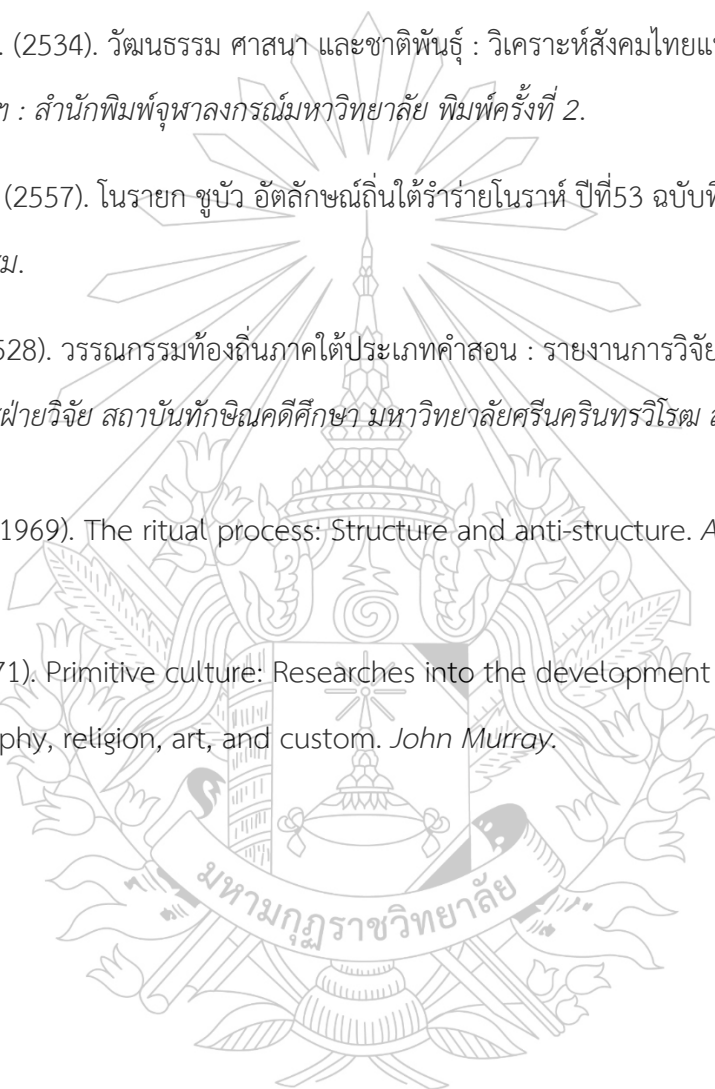
อมรา พงศาพิชญ์. (2534). วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ 2.

อัศวิน แสงกุมาร. (2557). โนรายก ชูบัว อัตลักษณ์ถิ่นใต้รำร่ายโนราห์ ปีที่53 ฉบับที่ 1. วารสาร
วัฒนธรรม.

อุดม หนูทอง. (2528). วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทคำสอน : รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ :
โครงการฝ่ายวิจัย สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

Turner, V. W. (1969). The ritual process: Structure and anti-structure. Aldine
Publishing.

Tylor, E. B. (1871). Primitive culture: Researches into the development of mythology,
philosophy, religion, art, and custom. John Murray.

คลิกหรือแตะที่นี่เพื่อใส่ข้อความ

1. พระครูธรรมธร ปองเดช สิริปัญโญ

คุณวุฒิทางการศึกษา พธ.ม สาขาวิชาพัฒนสังคม

ตำแหน่ง เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดสงขลา - สตูล (ธรรมยุต)
เจ้าคณะตำบลชะแซ่ (ธรรมยุต)

2. นายชาญณรงค์ คงฉิม

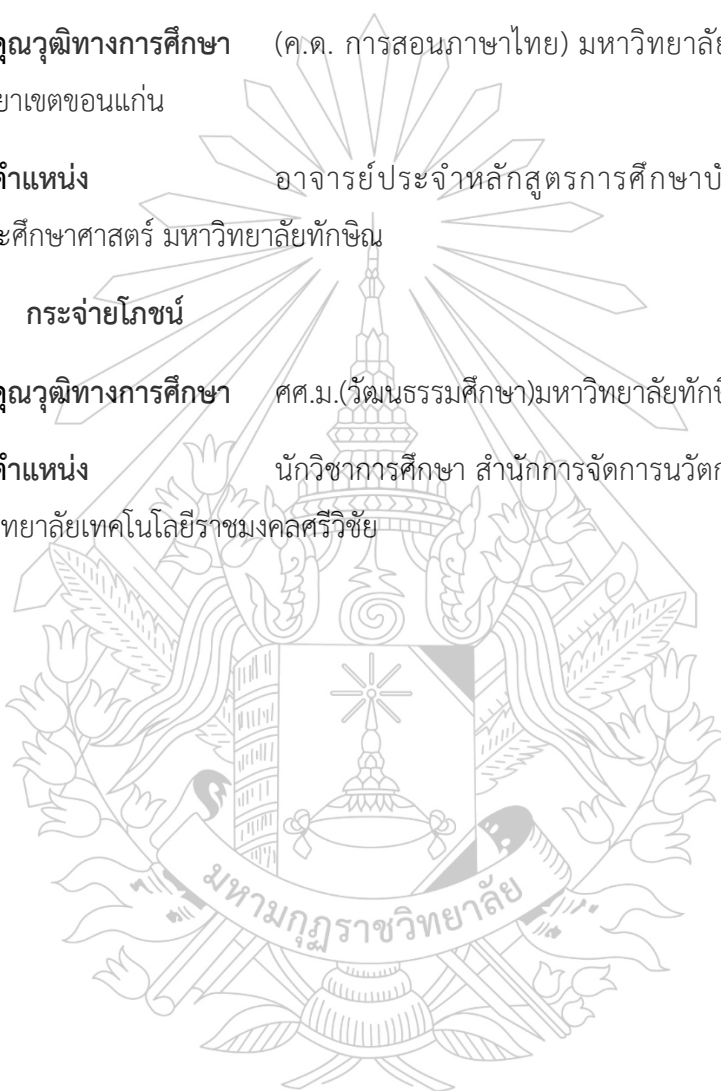
คุณวุฒิทางการศึกษา (ค.ด. การสอนภาษาไทย) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรการศึกษาดัชนี สาขาวิชา
ศึกษาศาสตร์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

3. นายณัฐพงศ์ กระจ่ายโภชน์

คุณวุฒิทางการศึกษา ศศ.ม.(วัฒนธรรมศึกษา)มหาวิทยาลัยทักษิณ

ตำแหน่ง นักวิชาการศึกษา สำนักการจัดการนวัตกรรมการเรียนการสอน
เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ที่ อว ๙๙๖๖(๒)/ว ๐๑๐๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสโกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลบางพุ อำเภอบางพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร ๐-๙๕๘๐-๙๑๒๔-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระครูธรรมธร ปองเดช สิริปัญญ

ด้วย นายรามิล แก้วบุญกุล นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกราช กำลังดำเนินการทำ
วิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู (STUDY AND
ANALYZE THE MAIN VALUES OF BUDDHISM THAT APPEAR IN THE NORA RONG KRU VERSE)" โดย
พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของ
เครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

รณชัย/พระครูบวรชัยวัฒน์

ขอแสดงความนับถือ

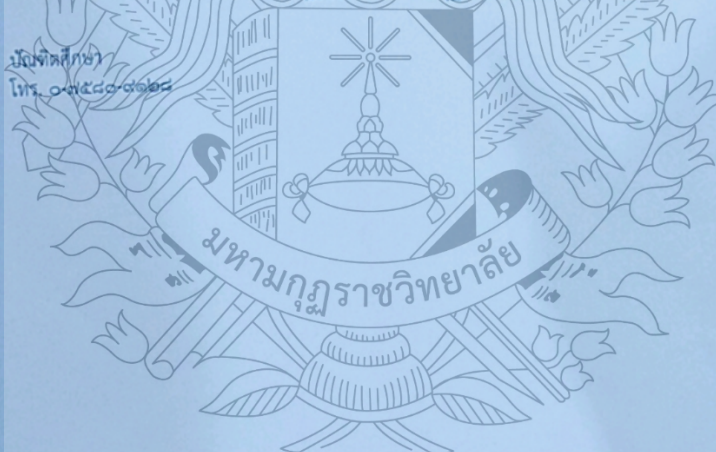
พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๙๕๘๐-๙๑๒๔

ที่ อว ๗๔๑๖(๒)/ว ๐๑๐๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘-๕ www.ssc.mbu.ac.th

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร นายชาญณรงค์ คงฉิม

ด้วย นายรามิล แก้วนุกุล นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำ
วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู (STUDY AND
ANALYZE THE MAIN VALUES OF BUDDHISM THAT APPEAR IN THE NORA RONG KRU VERSE)”
โดย พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเจริญพรเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้าง
ของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ
โอกาสนี้

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘

ณัฏฐ์ อดิสรณ์

วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

1/2 วิชา ปรัชญา ศาสนา

นางสาว อรุณรัตน์ อดิสรณ์

ฟ.ก.ก.

๒๓ ๑๑ ๒๕๖๘

ส.ส.บ.
๒ ก.พ. ๖๕

มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย

๑๗๓

๗ ก.พ. ๖๕

ที่ อว ๗๔๑๖(๒)/ว ๐๑๐๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภอมะขาม
จังหวัดนครราชสีมา ๔๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๔-๕ www.ssc.mbu.ac.th

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
เจริญพร นายณัฐพงศ์ กระจ่ายโกชน

ด้วย นายรามิล แก้วนุกุล นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคกราช กำลังดำเนินการทำ
วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครุ (STUDY AND
ANALYZE THE MAIN VALUES OF BUDDHISM THAT APPEAR IN THE NORA RONG KRU VERSE)”
โดย พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเจริญพรเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้าง
ของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ
โอกาสนี้

ทราบและใช้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๔

มหาวิทยาลัย

ที่	รายชื่อ	ตำแหน่ง
1.	พระครูสังฆรักษ์ศุภชัย ศุภธมโม	เจ้าอาวาสวัดเข้มอุทิศ
2.	พระชนพร ฐิตธมโม	เจ้าอาวาสวัดบ่อเกตุ
3.	พระปลัดเอกรินทร์ สุขเมโส	เจ้าคณะตำบลบ่ออย่าง(ธ)
4.	ผศ.ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ (โนรา)	ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง
5.	นายสุทัศน์ ศิริกาล	หัวหน้าคณะโนรา สุทัศน์ ชาตรีศิลป์
6.	นายณัฐพล วรมิตรบุญวงศ์ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอป่าบอน	ครู (หัวหน้ากลุ่มจัดการเรียนรู้)
7.	นายขจรศักดิ์ แซดวง ศิลป์	หัวหน้าคณะโนรา ขจรศักดิ์ เทวัญ
8.	นายชัยวุฒิ สงวารี เสนาณรงค์วิทยา(กองทัพบกอุปถัมภ์)	ครูวิชาศิลปะนาฏศิลป์โรงเรียน
9.	นายปรกรณ์ แก้วมณี	หัวหน้าคณะโนรา บอย เทวา

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภอมะพราง
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๗๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูสังฆรักษ์ศุภชัย สุภธมโม

ด้วย นายรามิล แก้วนุกุล นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครุ (STUDY AND ANALYZE THE MAIN VALUES OF BUDDHISM THAT APPEAR IN THE NORA RONG KRU VERSE)” โดยมีพระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายรามิล แก้วนุกุล ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมโศกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ธวัชกร/อภินันท์

พระครูสังฆรักษ์ศุภชัย สุภธมโม

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครุบวรชัยวัฒน์

ด้วย นายรามิล แก้วนุกุล นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครุ (STUDY AND ANALYZE THE MAIN VALUES OF BUDDHISM THAT APPEAR IN THE NORA RONG KRU VERSE)” โดยมีพระครุบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายรามิล แก้วนุกุล ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ยื่นให้ด้วยความร่วมมือ
พระพรหม ๒๕๖๔

ขอแสดงความนับถือ

(พระครุบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสโกราช

๓๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๔๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๓๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระปลัดเอกรินทร์ สุเมโธ

ด้วย นายรามิล แก้วบุญกุล นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “ศึกษาวรรณคดีคุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู (STUDY AND ANALYZE THE MAIN VALUES OF BUDDHISM THAT APPEAR IN THE NORA RONG KRU VERSE)” โดยมีพระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายรามิล แก้วบุญกุล ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๔๐-๔๑๒๘

รับทราบ
ด้วยดี
พระปลัดเอกรินทร์ สุเมโธ

มหาวิทยาลัย

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๘ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร ผศ.ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์

ด้วย นายรามิล แก้วนุกุล นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ
ศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช กำลังดำเนินการทำ
วิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู (STUDY AND
ANALYZE THE MAIN VALUES OF BUDDHISM THAT APPEAR IN THE NORA RONG KRU VERSE)” โดยมี
พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ นายรามิล แก้วนุกุล ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำ
วิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโกกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายสุทัศน์ ศิริกาล

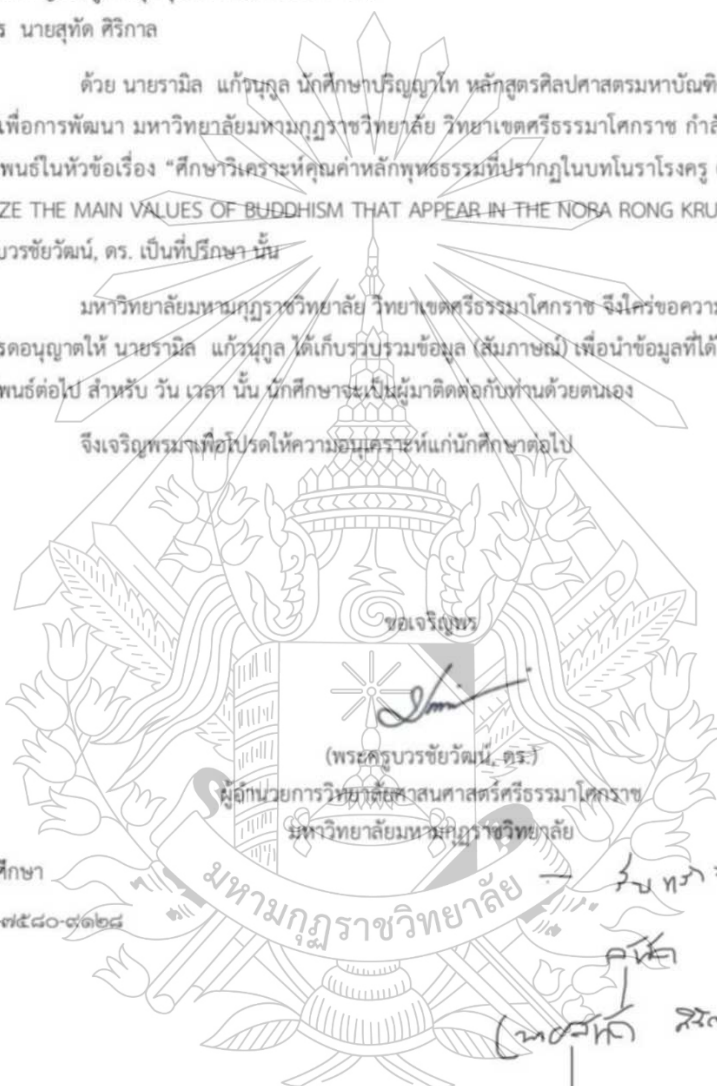
ด้วย นายรามิล แก้วบุญกุล นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู (STUDY AND ANALYZE THE MAIN VALUES OF BUDDHISM THAT APPEAR IN THE NORA RONG KRU VERSE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายรามิล แก้วบุญกุล ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

(นอศก สรค)

นางนันทะมโน

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๘ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายณัฐพล วรรณปุญวงศ์

ด้วย นายรามิล แก้วนุกุล นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ
ศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำ
วิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู (STUDY AND
ANALYZE THE MAIN VALUES OF BUDDHISM THAT APPEAR IN THE NORA RONG KRU VERSE)” โดยมี
พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ นายรามิล แก้วนุกุล ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำ
วิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

(นายณัฐพล วรรณปุญวงศ์)

ที่ อว ๗๕๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ ตำบลพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๑๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๘ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายขจรศักดิ์ แซ่ดวง

ด้วย นายรามิล แก้วนุกุล นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ
ศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช กำลังดำเนินการทำ
วิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู (STUDY AND
ANALYZE THE MAIN VALUES OF BUDDHISM THAT APPEAR IN THE NORA RONG KRU VERSE)” โดยมี
พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ นายรามิล แก้วนุกุล ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำ
วิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโสกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๑๑๒๘

มหามกุฏราชวิทยาลัย
ขจรศักดิ์ แซ่ดวง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๐๑๒๔-๐ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

๑๘ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายชัยวุฒิ สงวารี

ด้วย นายรามิล แก้วนุส นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู (STUDY AND ANALYZE THE MAIN VALUES OF BUDDHISM THAT APPEAR IN THE NORA RONG KRU VERSE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย จังหวัดศรีสะเกษ ขอเชิญชวนศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน
ท่านโปรดอนุญาตให้ นายวรณิส แก้วนาค ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำ
วิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้รับผิดชอบกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพามาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อัครทูต
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย

၇၀၀
 ၇၀၀
 ၇၀၀

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอบางบาล

จังหวัดนครราชสีมา ๔๐๐๐๐

โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๘ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายปกรณ์ แก้วมณี

ด้วย นายรามิล แก้วนุกุล นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู (STUDY AND ANALYZE THE MAIN VALUES OF BUDDHISM THAT APPEAR IN THE NORA RONG KRU VERSE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายรามิล แก้วนุกุล ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๑๒๘

ขอเจริญพร

ผู้ทรงคุณวุฒิ/บัณฑิต ๑๗ ธันวาคม

นายปกรณ์

นายปกรณ์ แก้วมณี

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสครราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์

การวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นคณะโนราโรงครู นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านโนรา และประชาชนผู้เกี่ยวข้องกับพิธีโนราโรงครูในจังหวัดสงขลา เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ กล่าวคือ เพื่อศึกษาเพื่อศึกษาบทโนราโรงครู เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครูและ เพื่อศึกษาคุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู โดยผู้วิจัยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 การศึกษาบทโนราโรงครูและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

ตอนที่ 3 คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

(.....) กลุ่มคณะโนราโรงครู

(.....) กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

(.....) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านโนรา

1) ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
 ที่อยู่บ้าน/วัด เลขที่..... หมู่ที่..... ซอย.....
 ถนน.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....
 จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
 เบอร์โทรศัพท์.....Email.....

2) ระดับการศึกษา.....

3) สถานที่ทำงาน.....

4) ตำแหน่ง.....

ตอนที่ 2 การศึกษาบทโนราโรงครูและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

2.1 กตัญญูทเวทิตาธรรมในบทโนราโรงครูทั้ง 12 บท

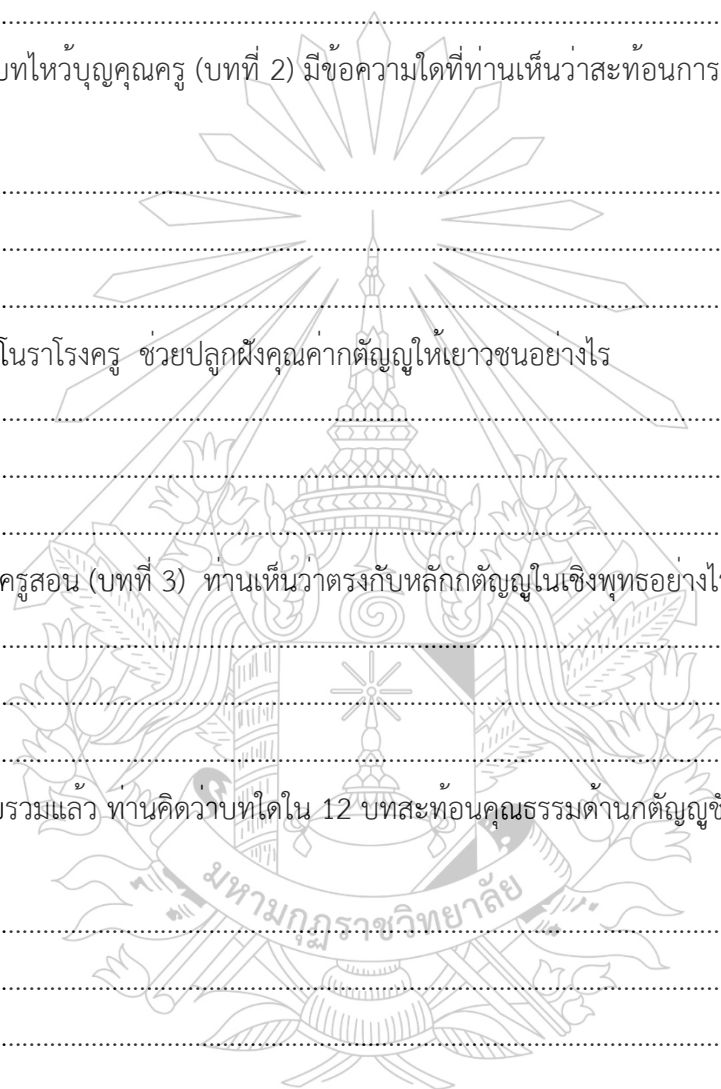
1) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการแสดงความ “กตัญญูต่อครูโนรา” ในบทคุณครู (บทที่ 1) ว่าช่วยให้เห็นความสำคัญของครูอย่างไรบ้าง

2) ในบทไหว้บุญคุณครู (บทที่ 2) มีข้อความใดที่ท่านเห็นว่าสะท้อนการ “รู้คุณ-ตอบแทนคุณ” ชัดที่สุด

3) บทโนราโรงครู ช่วยปลูกฝังคุณค่ากตัญญูให้เยาวชนอย่างไร

4) บทครูสอน (บทที่ 3) ท่านเห็นว่าตรงกับหลักกตัญญูในเชิงพุทธอย่างไร

5) โดยรวมแล้ว ท่านคิดว่าบทใดใน 12 บทสะท้อนคุณธรรมด้านกตัญญูชัดที่สุด และเพราะเหตุใด

2.2 อธิบาท 4 ในกระบวนการและเนื้อหา 12 บทโนราโรงครู

1) ท่านคิดว่าการฝึกซ้อมโนราในการขับ 12 บทต้องใช้ “ฉันทะ-ความพอใจในงานศิลป์” อย่างไร

2) บทไชยชาวยกลายกลับ (บทที่ 7) สะท้อน “วิริยะ-ความเพียรพยายาม” ของคนสมัยก่อนได้อย่างไร

3) บทสอนรำ (บทที่4) สะท้อนถึง “จิตตะ-ความตั้งมั่น” ในการรำอย่างไรบ้าง

4) ในการขับบทเสียทีเสียท่า - เรือใบผ้า (บทที่ 6) เป็นบทที่สอนถึงหลักธรรม “วิมังสา คือ ความใคร่ครวญ” ในการดำเนินชีวิตอย่างไร

5) ท่านคิดว่าบรรพชนในอดีตใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนรู้บทโนราโรงครูทั้ง 12 บทได้อย่างไรบ้าง

2.3 ฆราวาสธรรม 4 ในบทโนราโรงครูทั้ง 12 บท

1) บทไชยชาวยกกลับ (บทที่ 7) แสดงถึง “สัจจะ คือ การรับผิดชอบต่อหน้าที่ในครอบครัว” อย่างไร

.....

.....

.....

2) บทไหว้บุญคุณครู (กำพลัดลูกอ่อน) (บทที่ 2) สะท้อนถึง “ทมะ คือ การฝึกตน-ควบคุมอารมณ์” ของแม่-พ่อ อย่างไรในความเห็นท่าน

.....

.....

.....

3) บทพลายงาม (บทที่ 12) ทำให้เห็นถึง “ขันติ คือ ความอดทน” ของช่างพลายในภาวะยากลำบากอย่างไร

.....

.....

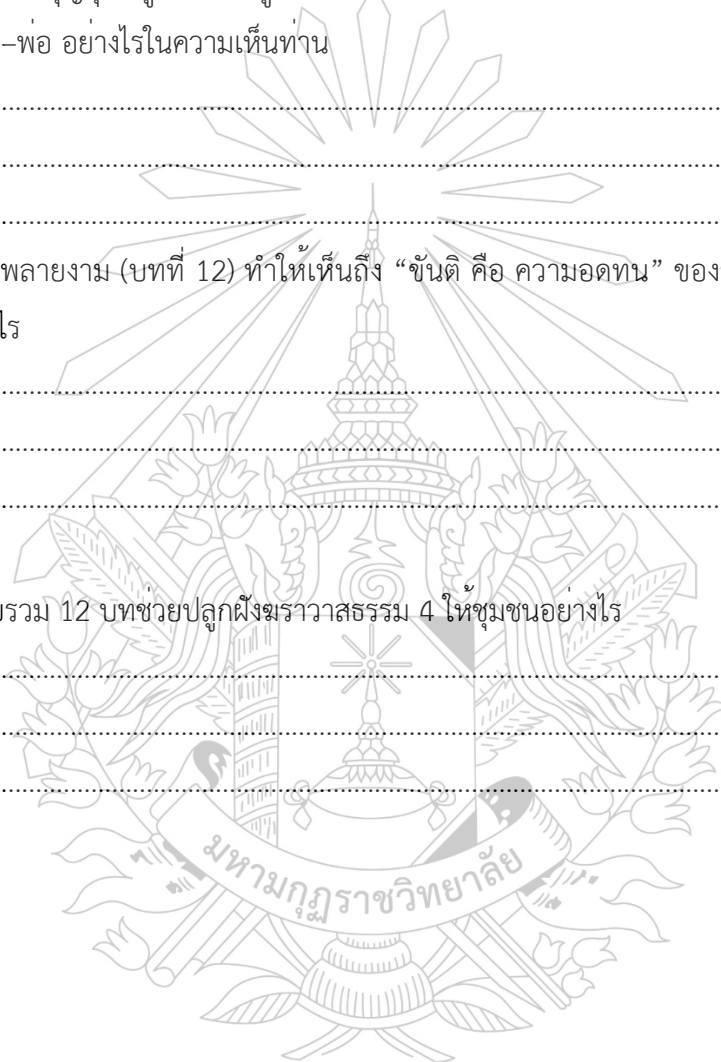
.....

4) โดยรวม 12 บทช่วยปลูกฝังฆราวาสธรรม 4 ให้ชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

2.4 ค้นหา 3 ที่ปรากฏในเนื้อหา 12 บทโนราโรงครู

1) บทดอกจิกดอกจักดอกนมนสุวรรณค์ (บทที่ 8) มีส่วนที่กล่าวถึงความรัก-ความพลัดพราก ท่านคิดว่าสอดคล้องกับ “กามตัณหา” อย่างไร

.....

.....

.....

2) ในบทเสียที่เสียท่า - เรือใบผ้า (บทที่ 6) มีพฤติกรรมที่แสดง “ความทะยานอยากไม่รู้พอ” ท่านมองว่าเข้าข่ายตัณหาแบบใด

.....

.....

.....

3) ในบทดอกจิกดอกจักดอกนมนสุวรรณค์(บทที่8) สะท้อน “วิภวตัณหา คือ ความไม่ยอมเสื่อม” อย่างไร

.....

.....

.....

4) ท่านคิดว่าในบทดอกจิกดอกจักดอกนมนสุวรรณค์(บทที่8) มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ “ภวตัณหา” คือ ความอยากมีอยากเป็น หรือไม่

.....

.....

.....

2.5 กุศลกรรมบถ 10 ที่สะท้อนผ่าน 12 บทโนราโรงครู

1) ท่านคิดว่าบทครูสอน “กายสุจริต” ในการเคารพครูอย่างไร

2) การใช้คำสุภาพ ไพเราะนอบน้อมในบทไหว้บุญคุณครู สอดคล้องกับ “วจีสุจริต” อย่างไร

3) ในบทคุณครู ผู้แสดงต้องสำรวม ท่านมองว่าเป็นการฝึก “มโนสุจริต” หรือไม่ อย่างไร

4) ท่านคิดว่า 12 บทโนราโรงครูสามารถใช้ปลูกฝังกุศลกรรมบถ 10 แก่เยาวชนได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

2.6 ไตรลักษณ์ ที่ปรากฏใน 12 บทโนราโรงครุ

1) ท่านคิดว่า บทขุนทา (บทที่5) มีการสอดแทรกหลักไตรลักษณ์ หรือไม่ อย่างไร

2) ท่านคิดว่าช่วงไหนของบทแสงทอง (บทที่11) มีการกล่าวถึงความ “อนิจจัง” (ความไม่เที่ยง)

3) ท่านคิดว่าช่วงไหนของบทแสงทอง (บทที่11) มีการกล่าวถึงความ “ทุกขัง” (ความทนอยู่ไม่ได้)

4) ท่านคิดว่าช่วงไหนของบทแสงทอง (บทที่11) มีการกล่าวถึงความ “อนัตตา” (ความไม่มีตัวตน)

ตอนที่ 3 คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครูทั้ง 12 บท

3.1 คุณค่าด้านกตัญญูทเวทิตาธรรม

1) จากบทคุณครูและบทไหว้บุญคุณครู ท่านเห็นว่าได้รับ “คุณค่าเรื่องความกตัญญู” อย่างไรบ้าง

2) บทใดใน 12 บทที่ท่านคิดว่าสามารถทำให้เยาวชนเรียนรู้ความสำคัญของ “ผู้มีพระคุณ” ได้ดีที่สุด

3) คุณค่าด้านการรู้บุญคุณครู-บุพการี ปรากฏในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนในลักษณะใด

5) โดยรวมแล้วบทโนราโรงครูทั้ง 12 บท ช่วยธำรงรักษาค่านิยมกตัญญูในสังคมปัจจุบันอย่างไร

3.2 คุณค่าด้านอิทธิบาท 4 (ฉันทะ – วิริยะ – จิตตะ – วิมมังสา)

1) 12 บทโนราโดยรวมทำให้เห็นคุณค่าของ “ความเพียร-ความพยายาม” (วิริยะ) อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

2) ท่านคิดว่าเยาวชนที่เรียนรำโนราหรือเรียนขับ 12 บท ได้รับคุณค่าด้าน “ฉันทะและจิตตะ” อย่างไร

.....

.....

.....

3) ในการจัดโนราโรงครูประจำปีในชุมชน มีส่วนช่วยให้คนในชุมชนได้ตระหนักรู้ถึงหลัก “วิมมังสา คือ ความใคร่ครวญ” ในการดำเนินชีวิตอย่างไร

.....

.....

.....

4) บทที่เกี่ยวกับการทำงาน เช่น บทไชยช่ายกลายกลับ ทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าการตั้งใจทำงานอย่างไร

.....

.....

.....

5) โดยรวมแล้วท่านคิดว่าอิทธิบาท 4 จากบทโนราโรงครูควรนำไปสอนเยาวชนอย่างไรในยุคปัจจุบัน

.....

.....

.....

3.3 คุณค่าด้านฆราวาสธรรม 4 (สัจจะ – ทมะ – ขันติ – จาคะ)

1) บทไขยชายกลายเป็นสะท้อน “สัจจะ-รับผิดชอบต่อครอบครัว” ให้ชุมชนได้อย่างไร

2) บทก่ำพลัดลูกอ่อนช่วยให้เห็นคุณค่าความเสียสละของพ่อแม่อย่างไร

3) บทชัยชายกลายเป็น แสดงถึงความ “อดทน คือ ขันติ” ในความทุกข์ของชีวิตอย่างไร

4) จากบทสอนรำ ท่านคิดว่าชุมชนได้รับคุณค่าด้าน “ทมะ-การฝึกตน” อย่างไร

5) โดยรวมแล้ว 12 บทช่วยสร้างคุณค่าการครองเรือนตามหลักฆราวาสธรรมให้แก่ครอบครัวในชุมชนอย่างไร

3.4 คุณค่าด้านความเข้าใจ “ค้นหา 3” และการรู้เท่าทันกิเลส

1) บทขุนหาที่มีเนื้อหาเรื่องรัก-พลัดพราก ทำให้คนเห็นโทษของ “กามค้นหา” อย่างไร

2) บทที่กล่าวถึงความงามแต่เสื่อมได้ เช่น ดอกจิกดอกจักดอกนวมสวรรค์ ให้คุณค่าด้าน “สติรู้เท่าทันราคะ” อย่างไร

3) ท่านคิดว่าการฟังเนื้อหาเกี่ยวกับค้นหาใน 12 บท ทำให้คนรู้เท่าทันกิเลสของตนได้หรือไม่ อย่างไร

4) โดยรวมแล้ว 12 บทมีคุณค่าอย่างไรในการช่วยลดความหลงผิด-ความยึดติดในสังคมปัจจุบัน

3.5 คุณค่าด้านกุศลกรรมบถ 10 (กาย-วาจา-ใจสุจริต)

1) ในพิธีโรงครู การสำรวมกาย-วาจา-ใจ ทำให้ชุมชนได้รับคุณค่าสุจริตธรรมอย่างไร

2) ท่านคิดว่าบทคุณครูปลูกฝังการใช้ “วาจาสุจริต-คำสุภาพ” ให้ผู้ฟังอย่างไร

3) บทที่กล่าวถึงการทำงานสุจริต เช่น บทช่วยชวยกลายเป็น มีคุณค่าต่อการสอนเรื่อง “กายสุจริต” ในชุมชนอย่างไร

4) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงโนราโรงครูมีการฝึก “มโนสุจริต-ความตั้งใจดี” จากพิธีกรรมอย่างไรบ้าง

5) โดยรวมแล้ว ท่านคิดว่า 12 บทโนราโรงครูช่วยสร้างสังคมให้มี “ความดีพร้อม 3 ด้าน” อย่างไร

(กายดี – วาจาดี – ใจดี)

3.6 คุณค่าด้าน ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)

1) ท่านคิดว่าบทขุนหา ให้คุณค่าเรื่องไตรลักษณ์ในด้านใด อย่างไรบ้าง

2) คุณค่าของบทแสงทอง ทำให้คนสังคมมีความระลึกถึง ไตรลักษณ์อย่างไรบ้าง

3) โดยรวมแล้วท่านคิดว่า 12 บทโนราโรงครูช่วยสร้างให้สังคมตระหนักถึง ไตรลักษณ์ คือ ความไม่แน่นอนของชีวิต ความทนอยู่ไม่ได้และความไม่มีตัวตน อย่างไร

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น

4.1 ข้อเสนออื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรง
ครู

กราบขอบพระคุณ/อนุโมทนาในความเมตตาอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูล

รามิล แก้วนุกุล

นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาคนและสังคมและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การพิจารณาแบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (CVI)
เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

คำชี้แจง :

ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู ที่มีค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (CVI) ว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในเล่มหรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงช่องระดับความเห็น ดังนี้ โดย

ระดับ 1 หมายถึง คำถามไม่สอดคล้องกับคำนิยาม

ระดับ 2 หมายถึง คำถามที่จำเป็นต้องได้รับการพิจารณา ทบทวน และปรับปรุง เป็นอย่างมาก เพื่อให้สอดคล้องกับคำนิยาม

ระดับ 3 หมายถึง คำถามจำเป็นต้องได้รับการพิจารณา ทบทวน และปรับปรุงเล็กน้อย เพื่อให้สอดคล้องกับคำนิยาม

ระดับ 4 หมายถึง คำถามมีความสอดคล้องกับคำนิยาม

วัตถุประสงค์ :

1. เพื่อศึกษาบทโนราโรงครู
2. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

ข้อที่	ข้อความ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ				ข้อเสนอแนะ		
		1	2	3	4			
ตอนที่ 2 การศึกษาบทโนราโรงครูและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู								
2.1 กตัญญูกตเวทีตาธรรมในบทโนราโรงครูทั้ง 12 บท								
1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการแสดงความ “กตัญญูต่อครูโนรา” ในบทคุณครู (บทที่ ๑) ว่าช่วยให้เห็นความสำคัญของครูอย่างไรบ้าง								
2. ในบทไหว้บุญคุณครู (บทที่ 2) มีข้อความใดที่ท่านเห็นว่าสะท้อนการ “รู้-คุณ-ตอบแทนคุณ” ชัดที่สุด								
3. บทโนราโรงครู ช่วยปลูกฝังคุณค่าความกตัญญูให้เยาวชน อย่างไร								
4. บทครูสอน (บทที่ 3) ท่านเห็นว่าตรงกับหลักกตัญญู ในเชิงพุทธอย่างไร								
5. โดยรวมแล้ว ท่านคิดว่าบทใดใน 12 บท สะท้อนคุณธรรมด้านกตัญญูชัดที่สุดและเพราะเหตุใด								
2.2 อิทธิบาท 4 ในกระบวนการและเนื้อหา 12 บทโนราโรงครู								
1. ท่านคิดว่าการฝึกซ้อมโนราในการขับ 12 บทต้องใช้ “ฉันทะ-ความพอใจในงานศิลป์” อย่างไร								
2. บทไชยชาวยกกลับ (บทที่ 7) สะท้อน “วิริยะความเพียรพยายาม” ของคนสมัยก่อนได้อย่างไร								
3. บทสอนรำ (บทที่ 4) สะท้อนถึง “จิตตะ-ความตั้งใจมั่น” ในการรำอย่างไรบ้าง								

4. ในการขับบทเสียที่เสียท่า – เรือใบผ้า (บทที่ 6) เป็นบทที่สอนถึงหลักธรรม “วิมังสา คือ ความใคร่ครวญ” ในการดำเนินชีวิตอย่างไร					
5. ท่านคิดว่าบรรพชนในอดีตใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนรู้บทโนราโรงครูทั้ง 12 บทได้อย่างไรบ้าง					
2.3 ฆราวาสธรรม 4 ในบทโนราโรงครูทั้ง 12 บท					
1. บทไชยช่ายกลายกลับ (บทที่ 7) แสดงถึง “สัจจะ คือ การรับผิดชอบต่อหน้าที่ในครอบครัว” อย่างไร					
2. บทไหว้บุญคุณครู (กำพลัดลูกอ่อน) (บทที่ 2) สะท้อนถึง “ทมะ คือ การฝึกตน-ควบคุมอารมณ์” ของแม่-พ่อ อย่างไรในความเห็นท่าน					
3. บทพलयาม (บทที่ 2) ทำให้เห็นถึง “ขันติ คือ ความอดทน” ของช่างพलयในภาวะยากลำบาก อย่างไร					
4. โดยรวม 12 บทช่วยปลูกฝังฆราวาสธรรม 4 ให้ชุมชนอย่างไร					
2.4 ตัณหา 3 ที่ปรากฏในเนื้อหา 12 บทโนราโรงครู					
1. บทดอกจิกดอกจักดอกนมนสวรรค์ (บทที่ 8) มีส่วนที่กล่าวถึงความรัก-ความพลัดพราก ท่านคิดว่าสอดคล้องกับ “กามตัณหา” อย่างไร					
2. ในบทเสียที่เสียท่า-เรือใบผ้า (บทที่ 6) มีพฤติกรรมที่แสดง “ความทะยานอยากไม่รู้พอ” ท่านมองว่าเข้าข่ายตัณหาแบบใด					
3. ในบทดอกจิกดอกจักดอกนมนสวรรค์ (บทที่ 8) สะท้อน “วิภวตัณหา คือ ความไม่อยากเสื่อม” อย่างไร					

4. ท่านคิดว่าในบทดอกจิกดอกจักดอก นมสวรรค์ (บทที่ 8) มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ “ภวตัณหา” คือ ความอยากมีอยากเป็น หรือไม่					
2.5 กุศลกรรมบถ 10 ที่สะท้อนผ่าน 12 บทโนราโรงครู					
1. ท่านคิดว่าบทครูสอน “กายสุจริต” ในการ เคารพครู อย่างไร					
2. การใช้คำสุภาพ ไพเราะนอบน้อมในบทไหว้ บุญคุณครู สอดคล้องกับ “วจีสุจริต” อย่างไร					
3. ในบทคุณครูผู้แสดง ต่อสำรวม ท่านมองว่า เป็นการฝึก “มโนสุจริต” หรือไม่ อย่างไร					
4. ท่านคิดว่า 12 บทโนราโรงครูสามารถใช้ ปลูกฝังกุศลกรรมบถ 10 แก่เยาวชนได้หรือไม่ เพราะเหตุใด					
2.6 ไตรลักษณ์ ที่ปรากฏใน 12 บทโนราโรงครู					
1. ท่านคิดว่า บทขุนทา (บทที่ 5) มีการ สอดแทรกหลักไตรลักษณ์หรือไม่ อย่างไร					
2. ท่านคิดว่าช่วงไหนของบทแสงทอง (บทที่ 11) มีการกล่าวถึงความ “อนิจจัง” (ความไม่เที่ยง)					
3. ท่านคิดว่าช่วงไหนของบทแสงทอง (บทที่ 11) มีการกล่าวถึงความ “ทุกขัง” (ความทนอยู่ไม่ได้)					
4. ท่านคิดว่าช่วงไหนของบทแสงทอง (บทที่ 11) มีการกล่าวถึงความ “อนัตตา” (ความไม่มีตัวตน)					

ตอนที่ 3 คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครูทั้ง 12 บท					
3.1 คุณค่าด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรม					
1. จากบทคุณครูและบทไหว้บุญคุณครู ท่านเห็นว่าได้รับ “คุณค่าเรื่องความกตัญญู” อย่างไรบ้าง					
2. บทใดใน 12 บทที่ท่านคิดว่าสามารถทำให้เยาวชนเรียนรู้ความสำคัญของ “ผู้มีพระคุณ” ได้ดีที่สุด					
3. คุณค่าด้านการรู้บุญคุณครู-บุพการี ปรากฏในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนในลักษณะใด					
4. โดยรวมแล้วบทโนราโรงครูทั้ง 12 บท ช่วยธำรงรักษาค่านิยมกตัญญูในสังคมปัจจุบันอย่างไร					
3.2 คุณค่าด้านอิทธิบาท 4 (ฉันทะ – วิริยะ – จิตตะ – วิมังสา)					
1. ใน 12 บทโนราโดยรวมทำให้เห็นคุณค่าของ “ความเพียร-ความพยายาม” (วิริยะ) อย่างไร					
2. ท่านคิดว่าเยาวชนที่เรียนรำโนราหรือเรียนขับ 12 บท ได้รับคุณค่าด้าน “ฉันทะและจิตตะ” อย่างไร					
3. ในการจัดโนราโรงครูประจำปีในชุมชน มีส่วนช่วยให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงหลัก “วิมังสา คือ ความใคร่ครวญ” ในการดำเนินชีวิตอย่างไร					
4. บทที่เกี่ยวกับการทำงาน เช่น บทไชยช่าย กลายกลับ ทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าการตั้งใจทำงานอย่างไร					
5. โดยรวมแล้วท่านคิดว่าอิทธิบาท 4 จากบทโนราโรงครูควรนำไปสอนเยาวชนอย่างไรในยุคปัจจุบัน					

3.3 คุณค่าด้านฆราวาสธรรม 4 (สัจจะ – ทมะ – ขันติ – จาคะ)					
1. บทไชยชาวยกกลับสะท้อน “สัจจะ-รับผิดชอบต่อครอบครัว” ให้ชุมชนได้อย่างไร					
2. บทก่ำพลัดลูกอ่อนช่วยให้เห็นคุณค่าความเสียสละของพ่อแม่อย่างไร					
3. ชัยชาวยกกลับ แสดงถึงความ “อดทน คือ ขันติ” ในความทุกข์ของชีวิตอย่างไร					
4. จากบทสอนรำ ท่านคิดว่าชุมชนได้รับคุณค่าด้าน “ทมะ-การฝึกตน” อย่างไร					
5. โดยรวมแล้ว 12 บทช่วยสร้างคุณค่าการครองเรือนตามหลักฆราวาสธรรมให้แก่ครอบครัวในชุมชนอย่างไร					
3.4 คุณค่าด้านความเข้าใจ “ตัณหา 3” และการรู้เท่าทันกิเลส					
1. บทขุนหาที่มีเนื้อหาเรื่องรัก-พลัดพราก ทำให้คนเห็นโทษของ “กามตัณหา” อย่างไร					
2. บทที่กล่าวถึง ความงามแต่เสื่อมได้ เช่น ดอกจิก ดอกจิก ดอกนวมสวรรค์ ให้คุณค่าด้าน “สติรู้เท่าทันราคะ” อย่างไร					
3. ท่านคิดว่า การฟังเนื้อหาเกี่ยวกับตัณหา ใน 12 บท ทำให้คนรู้เท่าทันกิเลสของตนได้หรือไม่ อย่างไร					
4. โดยรวมแล้ว 12 บทมีคุณค่าอย่างไรในการช่วยลดความหลงผิด-ความยึดติดในสังคมปัจจุบัน					
3.5 คุณค่าด้านกุศลกรรมบถ 10 (กาย-วาจา-ใจสุจริต)					
1. ในพิธีโรงครู การสำรวมกาย-วาจา-ใจ ทำให้ชุมชนได้รับคุณค่าสุจริตธรรมอย่างไร					
2. ท่านคิดว่าบทคุณครูปลูกฝังการใช้ “วาจาสุจริต คำสุภาพ” ให้ผู้ฟังอย่างไร					

3. บทที่กล่าวถึงการทำงานสุจริต เช่น บทชัชวาลย์กลายกลับ มีคุณค่าต่อการสอนเรื่อง“กายสุจริต” ในชุมชนอย่างไร					
4. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงโนราโรงครูมีการฝึก “มโนสุจริต-ความตั้งใจดี” จากพิธีกรรมอย่างไรบ้าง					
5. โดยรวมแล้ว ท่านคิดว่า 12 บทโนราโรงครูช่วยสร้างสังคมให้มี “ความดีพร้อม 3 ด้าน” อย่างไร (กายดี – วาจาดี – ใจดี)					
3.6 คุณค่าด้าน ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)					
1. ท่านคิดว่าบทขุนทา ให้คุณค่าเรื่อง ไตรลักษณ์ในด้านใด อย่างไรบ้าง					
2. คุณค่าของบทแสงทอง ทำให้คนสังคมมีความระลึกถึง ไตรลักษณ์อย่างไรบ้าง					
3. โดยรวมแล้วท่านคิดว่า 12 บทโนราโรงครูช่วยสร้างให้สังคมตระหนักถึง ไตรลักษณ์ คือ ความไม่แน่นอนของชีวิต ความทนอยู่ไม่ได้ และความไม่มีตัวตน อย่างไร					
ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น					
4.1 ข้อเสนอเกี่ยวกับการวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู					

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา

เลขที่ 91 ถนนเทศบาล 1 ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000 โทรศัพท์ 0 7321 2863 ต่อ 131

E-mail: scphylirb@yala.ac.th Website: http://www.yala.ac.th/IRB-SCPHYL/

AF 04-03

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ชื่อโครงการวิจัย	ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู		
รหัสจริยธรรมการวิจัย	SCPHYLIB-2569/050		
ผู้วิจัยหลัก	นายรามิล แก้วนุกุล		
สังกัด	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย		
วิธีการพิจารณา	Expedited		
วันที่ส่ง	19 มกราคม 2569	วันที่พิจารณา	27 มกราคม 2569
วันที่รับรอง	05 กุมภาพันธ์ 2569	วันหมดอายุ	05 กุมภาพันธ์ 2570

เอกสารที่รับรอง

1. โครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. เอกสารชี้แจงข้อมูลอาสาสมัครวิจัย
4. เอกสารแสดงความยินยอมที่ได้รับการบอกกล่าว
5. ประวัตินักวิจัย/คณะนักวิจัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา ได้พิจารณาโครงการวิจัยแล้ว ตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล ตามระเบียบแนวทาง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ:

1. กำหนดส่งรายงานความก้าวหน้า Q5 สิงหาคม 2569 แบบฟอร์ม AF 03-19
2. กำหนดส่งรายงานสิ้นสุดโครงการ Q5 มีนาคม 2570 แบบฟอร์ม AF 03-20
3. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัยหลังได้รับการรับรอง ให้นักวิจัยขออนุมัติปรับรายละเอียด และ AF 07-02
4. หากดำเนินการวิจัยไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลารับรอง ให้นักวิจัยขออนุมัติขยายระยะเวลา แบบฟอร์ม AF 03-18

(ผศ.ดร.อัญชลี พงศ์เกษตร)

รองประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

(ผศ.ดร.ภคณัฐ วีระจร)

ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

(หนังสือรับรองมีปณินตราสัญลักษณ์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา)

รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
รหัสโครงการ SCPHYLIR8-...2569/...050.....
AF 03-04
วันที่รับรอง...05.../...กุมภาพันธ์.../...2569.....
คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมฯ วสส.ยะลา

เอกสารชี้แจงข้อมูลสำหรับอาสาสมัครวิจัย

เนื่องด้วย ข้าพเจ้า	นายราเมิล แก้วนุกุล	กำลังดำเนินการวิจัย เรื่อง
ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู		

โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบทโนราโรงครู
2. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

ให้มีข้อความระบุ ดังต่อไปนี้ (ตามความเป็นจริงของการวิจัยเรื่องนั้น)

1. ระบุเหตุผล ความจำเป็นในการเชิญอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทโนราโรงครูและวิเคราะห์คุณค่าของหลักพุทธธรรม ซึ่งความเข้าใจจากผู้ที่มีประสบการณ์ตรงจะช่วยให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา การเชิญอาสาสมัครเข้าร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะอาสาสมัครเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีข้อมูลและประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา การเข้าร่วมของอาสาสมัครจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลที่แท้จริงและนำไปพัฒนาเป็นแนวทางที่เหมาะสมต่อไป

2. อธิบายขั้นตอนการทำวิจัยอย่างง่าย และเป็นภาษาที่บุคคลทั่วไปเข้าใจได้

1. ผู้วิจัยจะแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัย แก่อาสาสมัคร เช่น วัตถุประสงค์ วิธีการ และระยะเวลา
2. อาสาสมัครตอบแบบสอบถามหรือเข้าร่วมการสัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม/สังเกตการณ์ ตามความสมัครใจ
3. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้อย่างเป็นระบบ และนำมาวิเคราะห์เพื่อสรุปผล
4. ผลสรุปของงานวิจัยจะถูกนำเสนอในรูปแบบรายงานหรือสรุปผล เพื่อให้ได้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและผู้สนใจ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- การสัมภาษณ์ ใช้เวลาประมาณ 30-60 นาที
- การรักษาความลับ ข้อมูลทุกชนิดจะถูกเก็บเป็นความลับ ใช้รหัสแทนชื่อบุคคล และไม่เปิดเผยต่อบุคคลภายนอก
- สิทธิในการปฏิเสธ อาสาสมัครสามารถเลือกที่จะไม่ตอบคำถามใดๆ หรือถอนตัวจากโครงการได้ตลอดเวลา โดยไม่เสียสิทธิหรือได้รับผลกระทบใดๆ

4. ระบุความเสี่ยง/ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของอาสาสมัครวิจัย และชุมชน

- ความเสี่ยง: อาจมีความไม่สะดวกด้านเวลา หรือความกังวลจากการสัมภาษณ์หรือการบันทึกข้อมูลส่วนตัว
- ประโยชน์ต่ออาสาสมัคร: ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการเข้าร่วมวิจัย และสามารถนำข้อมูลที่นำไปปรับใช้ประโยชน์ส่วนตัว
- ประโยชน์ต่อชุมชน: ผลการวิจัยสามารถนำไปปรับปรุงแนวทางการทำงาน นโยบาย หรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
รหัสโครงการ SCPHYLIB-..2569/..050.....
AF 03-04
วันที่รับรอง...05.../...กุมภาพันธ์.../..2569.....
คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมฯ วสส.ยะลา

5. มาตรการในการป้องกันแก้ไข และดูแล อาสาสมัครวิจัยที่เข้าร่วมโครงการ

- ผู้วิจัยจะอธิบายขั้นตอนและสิทธิของอาสาสมัครก่อนเข้าร่วมทุกครั้ง
- มีมาตรการรักษาความลับของข้อมูล และเก็บข้อมูลในที่ปลอดภัย
- หากอาสาสมัครมีความไม่สบายใจหรือเกิดปัญหาระหว่างการวิจัย ผู้วิจัยพร้อมให้คำปรึกษาและ

ดูแลทันที

- อาสาสมัครสามารถหยุดเข้าร่วมโครงการได้ทุกเมื่อ โดยไม่เสียสิทธิใดๆ

6. ค่าตอบแทนขดเชย

ไม่มีค่าตอบแทนในลักษณะผลประโยชน์ แต่ผู้วิจัยอาจมอบของที่ระลึกเล็กน้อยเพื่อแสดงความขอบคุณต่อพระสงฆ์และผู้ร่วมวิจัย เช่น หนังสือธรรมะหรือของที่ระลึกที่เหมาะสมตามหลักพระวินัย โดยไม่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมการวิจัย

During the study (ประโยชน์โดยตรงต่ออาสาสมัครวิจัยขณะที่เข้าร่วมการวิจัย)

1. อาสาสมัครจะได้รับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังวิจัย เช่น การบริหารจัดการ คณะสงฆ์ หรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานวิจัย
2. ได้มีโอกาสสะท้อนความคิดเห็นส่วนตัว และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้วิจัย ซึ่งสามารถช่วยให้อาสาสมัครได้พิจารณาและตระหนักถึงแนวทางปฏิบัติของตนเอง
3. การเข้าร่วมกิจกรรมวิจัย เช่น การสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม หรือการทดลองเชิงปฏิบัติ จะช่วยเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ และการสื่อสารของอาสาสมัคร
4. อาสาสมัครอาจได้รับคำแนะนำหรือแนวทางปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน จากการพูดคุยกับผู้วิจัยหรือจากข้อมูลที่ศึกษา
5. อาสาสมัครมีโอกาสมีส่วนร่วมในงานวิจัยที่มีคุณค่าทางวิชาการ สร้างความพึงพอใจในความร่วมมือ และเสริมสร้างความตระหนักในประเด็นสำคัญทางสังคม

After study (post-study benefits) ประโยชน์โดยตรงต่ออาสาสมัครวิจัยหลังจากการวิจัยเสร็จสิ้น)

1. อาสาสมัครจะได้รับสรุปผลการวิจัย (Research Summary/Findings) ที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย ทำให้เห็นภาพรวมของเรื่องที่ศึกษา
2. สามารถนำความรู้หรือแนวทางที่ได้จากการวิจัยไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันหรือการทำงานได้ เช่น การพัฒนาตนเอง การบริหารจัดการงาน หรือการดูแลผู้สูงอายุ
3. อาสาสมัครอาจมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ เช่น การนำผลการวิจัยไปใช้ในชุมชนหรือองค์กร
4. การเข้าร่วมวิจัยช่วยเสริมสร้างความตระหนักในเรื่องสิทธิตนเอง สิทธิชุมชน หรือความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางสังคม
5. อาสาสมัครบางรายอาจได้รับการพัฒนาทักษะใหม่ เช่น การสังเกต วิเคราะห์ หรือการสื่อสารกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ

Time when informed consent was obtained (ช่วงเวลาที่ได้รับแจ้งข้อมูลสำหรับอาสาสมัครวิจัย)

- การแจ้งข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมวิจัยจะจัดขึ้น ก่อนการเก็บข้อมูลอย่างน้อย 1-2 วัน เพื่อให้เวลาอาสาสมัครพิจารณาและสอบถามข้อสงสัย

รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
รหัสโครงการ SCPHYLIR8-..2569/..050.....
AF 03-04
วันที่รับรอง...05.../...กุมภาพันธ์.../..2569.....
คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมฯ วสส.ยะลา

- การชี้แจงแต่ละครั้งจะใช้เวลาประมาณ 15-30 นาที ขึ้นอยู่กับจำนวนคำถามและความเข้าใจของอาสาสมัคร

- ผู้วิจัยยืนยันว่าอาสาสมัครได้รับข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจสิทธิของตนเอง ก่อนลงนามในแบบฟอร์มความยินยอม

Place where informed consent was obtained (สถานที่ที่ชี้แจงข้อมูลสำหรับอาสาสมัครวิจัย)

- การชี้แจงข้อมูลจะจัดขึ้นใน สถานที่ที่เหมาะสม สงบ และเป็นส่วนตัว เพื่อให้ผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถตั้งคำถามและพูดคุยได้อย่างเต็มที่

- ตัวอย่างสถานที่เช่น ห้องประชุมชุมชน ห้องสมุด หรือสำนักงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- หากอาสาสมัครไม่สะดวก สามารถเลือก ชี้แจงข้อมูลออนไลน์ผ่านวิดีโอคอล โดยยังคงรักษาความเป็นส่วนตัวและสามารถถามตอบได้ตามปกติ

Right to withdraw from the study (สิทธิในการถอนตัวจากการวิจัยโดยไม่มีผลกระทบ)

อาสาสมัครมีสิทธิที่จะ ถอนตัวจากการวิจัยได้ตลอดเวลา โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล และจะไม่มีผลกระทบตอลิทธิหรือการได้รับการใดๆ ทั้งสิ้น

Alternatives in case of non-participation (ทางเลือกหากไม่เข้าร่วมหรือถอนตัว)

- หากอาสาสมัคร ไม่ยินยอมเข้าร่วม สามารถเลือกที่จะไม่ตอบแบบสอบถามหรือไม่เข้าร่วมการสัมภาษณ์

- การถอนตัวในระหว่างการวิจัยจะไม่มีผลต่อการได้รับสิทธิหรือบริการใด ๆ

- อาสาสมัครสามารถ เลือกที่จะรับข้อมูลสรุปผลวิจัย หลังโครงการเสร็จสิ้น โดยไม่ต้องเข้าร่วมกิจกรรมวิจัย

Study procedure and participant's responsibilities (ขั้นตอนการวิจัยและความรับผิดชอบของผู้เข้าร่วม)

- ผู้วิจัยจะแจ้งวัตถุประสงค์และขั้นตอนการวิจัยแก่ผู้เข้าร่วม

- อาสาสมัครตอบแบบสอบถาม/เข้าร่วมสัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม/สังเกตการณ์ตามความสมัครใจ

- ต้องให้ข้อมูลที่แท้จริงและตรงตามประสบการณ์ของตนเอง

- อาสาสมัครสามารถสอบถามข้อสงสัยได้ตลอดเวลา

Risks or discomforts to the participants (ความเสี่ยงหรือความไม่สบายที่อาจเกิดขึ้น)

- อาจมีความไม่สะดวกด้านเวลา หรือความกังวลเกี่ยวกับการตอบคำถาม

- อาจรู้สึกไม่สบายใจหากต้องเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว

- ผู้วิจัยมีมาตรการ ลดความเสี่ยง โดยรักษาความลับของข้อมูล และให้สิทธิในการไม่ตอบคำถาม

Benefits to the participants or others (ประโยชน์ต่ออาสาสมัครหรือบุคคลอื่น)

- ผู้เข้าร่วมจะได้รับความรู้และประสบการณ์จากการเข้าร่วมวิจัย

- สามารถใช้ข้อมูลที่ได้รับเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมหรือการทำงาน

- ผลการวิจัยสามารถนำไปพัฒนานโยบายหรือแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือผู้สนใจ

รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
รหัสโครงการ SCPHYLIR8-...2569/...050.....
AF 03-04
วันที่รับรอง...05.../...กุมภาพันธ์.../...2569.....
คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมฯ วสส.ยะลา

Medical care during the study (การดูแลรักษาระหว่างการดำเนินการวิจัย)

- หากเกิดปัญหาหรืออาการไม่สบายระหว่างการเข้าร่วม ผู้วิจัยจะให้ คำแนะนำและช่วยเหลือเบื้องต้น
- หากต้องการการดูแลทางการแพทย์เพิ่มเติม ผู้วิจัยจะแนะนำให้ไปพบแพทย์ตามสิทธิของผู้เข้าร่วม

Payment/reimbursement/compensation (ค่าตอบแทนหรือการชดเชย)

- อาสาสมัครจะได้รับ ค่าตอบแทน/ชดเชยเป็นเงินหรือสิ่งของ เพื่อขอบคุณสำหรับเวลาและความร่วมมือ
- จำนวนค่าตอบแทน/สิ่งของจะแจ้งก่อนการเข้าร่วมโครงการ

Privacy and confidentiality (ความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับ)

- ข้อมูลส่วนตัวจะถูกเก็บเป็น ความลับ ใช้รหัสแทนชื่อ
- ข้อมูลจะถูกเก็บในที่ปลอดภัย และใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น
- ไม่มีการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลแก่บุคคลภายนอก

Name, contact address, and telephone number of the investigator (ชื่อ-สกุล สถานที่ติดต่อ และหมายเลขโทรศัพท์ผู้วิจัย)

ชื่อ-สกุล นายรามิล แก้วนกุล
หลักสูตร หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
สถานที่ที่สามารถติดต่อได้ 94 หมู่ 3 ตำบลบางเหรียง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา
โทรศัพท์ 094-4394309 อีเมล ramini19098@gmail.com

ในการเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครวิจัยของโครงการวิจัยครั้งนี้ ท่านสามารถถอนตัวเมื่อใดก็ได้โดยไม่เสียสิทธิใดๆทั้งสิ้น ไม่ว่าท่านจะเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้หรือไม่ [ระบุให้เหมาะสมกับอาสาสมัครวิจัย เช่น ท่านจะไม่เสียสิทธิใด และจะไม่เกิดผลกระทบกับการปฏิบัติงานของท่าน / ไม่มีผลต่อการรักษาพยาบาลอันพึงได้รับในปัจจุบัน และในอนาคต (ในกรณีที่เป็นผู้ป่วย) / ไม่มีผลกระทบกับการเรียนของท่าน (ในกรณีที่เป็นักเรียน/นักเรียน)]

รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
รหัสโครงการ SCPHYLIR8-..2569/..050.....
AF 03-04
วันที่รับรอง...05.../...กุมภาพันธ์.../..2569.....
คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมฯ วสส.ยะลา

หากท่านมีข้อสงสัยประการใดหรือต้องการทราบข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลการวิจัย สามารถติดต่อ
สอบถามผู้วิจัยได้ตลอด 24 ชั่วโมง
ชื่อ-สกุล นายรามิล แก้วนุกุล
หลักสูตร หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศาสนาและ
ปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
สถานที่ที่สามารถติดต่อได้ 94 หมู่ 3 ตำบลบางเหรียง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา
โทรศัพท์ 094-4394309 อีเมล ramin19098@gmail.com

หากท่านมีปัญหาสงสัยเกี่ยวกับสิทธิของท่านในการการวิจัยนี้
โปรดสอบถามได้ที่เลขานุการคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา
สำนักงานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา
ห้อง 6522 ชั้น 5 อาคารอำนวยการ
เลขที่ 91 ถนนเทศบาล 1 ตำบลสะเตง อำเภอมือเมือง จังหวัดยะลา
โทรศัพท์ 073-212-863 ต่อ 131
โทรสาร 073-213-234

ลงชื่อ

(นายรามิล แก้วนุกุล)
นักวิจัย/หัวหน้าโครงการวิจัย

รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
รหัสโครงการ SCPHYLIRB-2569/050.....
AF 03-06
วันที่รับรอง...05.../...กุมภาพันธ์.../2569.....
คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมฯ วสส.ยะลา

เอกสารแสดงความยินยอมที่ได้รับการบอกกล่าว

ข้าพเจ้า	อายุ	24	ปี	ได้รับฟังคำอธิบายจาก
นายรามิล แก้วนุกุล	เกี่ยวกับการเป็นอาสาสมัครในโครงการวิจัย เรื่อง			
ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู				

ก่อนที่จะลงนามในใบยินยอมให้ทำการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้อธิบายให้ข้าพเจ้าทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย รวมทั้งประโยชน์และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการวิจัยอย่างละเอียดตลอดจนให้เวลาในการซักถามข้อสงสัยต่างๆ จนเข้าใจ

ผู้วิจัยได้ขออนุญาตในการสอบถาม ทดสอบ จัดบันทึก และ/หรือการบันทึกเทปในการสนทนาส่วนตัว/กลุ่ม/การถ่ายภาพ/หรือการบันทึกวิดีโอ ซึ่งใช้เวลาประมาณ 10 - 30 นาที/ชั่วโมง เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไป

1. เพื่อศึกษาบทโนราโรงครู
2. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทโนราโรงครู

โดยผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะในภาพรวมของผลการวิจัยและใช้ประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น

ข้าพเจ้าเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ด้วยความสมัครใจและข้าพเจ้าสามารถถอนตัวจากการเป็นอาสาสมัครโครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ถ้าข้าพเจ้าปรารถนาโดยไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อข้าพเจ้า

[กรณีการวิจัยทางคลินิก...ผู้วิจัยต้องรับรองว่าหากเกิดอันตรายใดๆ จากการวิจัยดังกล่าว อาสาสมัครวิจัยจะได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่า และจะได้รับการชดเชยรายได้ที่สูญเสียไประหว่างการรักษาพยาบาลดังกล่าว ตลอดจนเงินทดแทนความพิการที่อาจเกิดขึ้น และรายละเอียดเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลหรือเงินชดเชยดังกล่าว]

ข้าพเจ้าสามารถติดต่อสอบถามผู้วิจัยได้ตลอด 24 ชั่วโมง ที่ นายรามิล แก้วนุกุล หลักสูตรหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย สถานที่ที่สามารถติดต่อได้ 94 หมู่ 3 ตำบลบางเหรียง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา โทรศัพท์ 094-4394309 อีเมล ramin19098@gmail.com

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้วและได้ลงนามในใบยินยอมด้วยความเต็มใจ

ลงนาม.....อาสาสมัครวิจัย	ลงนาม.....นักวิจัย
(.....)	(นายรามิล แก้วนุกุล)
วันที่..... เดือน พ.ศ.	วันที่..... เดือน พ.ศ.

เลขที่ GSV00545

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มอบวุฒิบัตรนี้ไว้เพื่อแสดงว่า

รามิล แก้วนุกุล

ได้ผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (ออนไลน์)

หลักสูตรการฝึกอบรม ๑ วัน เรื่อง หลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ประกอบด้วย ๔ ประเด็นความรู้

- ประเด็นที่ ๑ วิวัฒนาการของจริยธรรมการวิจัย (History of Research Ethics)
- ประเด็นที่ ๒ หลักจริยธรรมการวิจัยพื้นฐาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
(Principles of Research Ethics, Laws, and Regulations)
- ประเด็นที่ ๓ กระบวนการขอความยินยอม (Informed Consent Process)
- ประเด็นที่ ๔ การวิจัยในกลุ่มอ่อนแอ/เปราะบาง (Research Among Vulnerable Population)
- ประเด็นที่ ๕ การรักษาความลับ (Confidentiality)
- ประเด็นที่ ๖ การประเมินคุณประโยชน์และความเสี่ยง (Risk and Benefit Assessment)
- ประเด็นที่ ๗ จริยธรรมการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ (Ethical Consideration in Social Studies)
- ประเด็นที่ ๘ หน้าที่ความรับผิดชอบของนักวิจัยทั้งก่อนและหลังได้รับการรับรอง
(Responsibility of Investigators Including Pre and Post Review Process)
- ประเด็นที่ ๙ ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest)

วุฒิบัตรนี้มีผลตั้งแต่วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ถึงวันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๗๐
ให้ไว้ ณ วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

ศ.เกียรติคุณ ดร.พญ.จันทรา กาบวัง เหล่าถาวร
ประธานมูลนิธิ SIDCER-FERCAP

พระราชสุทธิดิเรกเมธี, ผศ.ดร.
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรส
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	รามิล แก้วนุกุล
วัน เดือน ปี เกิด	16 มิถุนายน 2544
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลหาดใหญ่
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	94 หมู่ 3 ตำบลบางเหรียง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา 90220
ผลงานตีพิมพ์	-
รางวัลที่ได้รับ	-

